Yndice

BIBLIOTECA
UNIVERSITARIA
SEVILLA

UNIVERSITARIA
BIBLIOTECA
SEVILLA

ASSERTIONES

QVATVORDECIM CIRCA ARTICVLVM DE CERTITVDINE INHAERENTIS GRATIAE AD SANCTAM SYNODVM TRIDENTINAM

AVTORE REVERENDO PATRE F. AMBROSIO CATHARINO EPISCOPO MINORIENSE.

AD LECTOREM.

Quantum conferat plenior hic Aſſertionum Tractatus cum ad ueriorem plurimarum ſcripturarum intelligentiam, tum ad clariorem multarum & grauiſſimarum quæſtionum reſolutionem, tum deniq; ad notitiam uberrimæ gratiæ & bonitatis Dei erga pios & iuſtos, unde & ſerenatio conſcientiæ multo amplior: & fiducia, non illa hæreticorum inanis, ſed quæ propria piorum eſt, multo fortior: Item animus et alacritas ad perficienda egregia opera multo promptior exoritur: pius, acutus, & candidi animi lector, qui non iurarit in uerba magiſtri, nec quicquam ueritati præferre conſueuerit; perfacile recognoſcet.

Forte hec Opuscula seu ex eis plura
inter pro aliquo Dre Catholico ... con-
tra eum &c. Vide

INDEX ASSERTIONVM.

Assertio prima.

Non probari ex vllis scripturæ locis quę producuntur, Neminem citra specialem & priuilegiatam reuelationem posse ex fide certum esse suæ adeptæ gratiæ & iustitiæ.

Assertio secunda.

Irrefragabiliter de scripturis sanctis hanc certitudinem gratiæ, ex fide venientem, comprobari.

Assertio tertia.

Quód nullus veterum Patrum repugnat certitudini præsentis gratiæ quam asserimus.

Assertio quarta.

Innumera esse sanctorum Patrum testimonia pro hac certitudine gratiæ quam defendimus venientem ex fide.

Assertio quinta.

Quód hac de re Scholastici Doctores variè & obscurè docent: & D. Thomas & primi Scholasticorum potius negarunt certitudinem scientię (vt philosophi scientiam intelligunt) quàm fidei certitudinem.

Assertio sexta.

Quód nulla est ratio qua illa incertitudo quam aduersarii prædicant, suadeatur.

Assertio septima.

Multa esse argumenta quæ ad certitudinem adeptæ gratiæ faciunt: & in primis sacramentorum finis testificatus nobis à Deo.

Assertio octaua.

Manifestari hanc gratiæ certitudinem non solum à virtute sacramentorum testificata per IESVM CHRISTVM, sed etiam ab ipsa illorum virtute, experimento ac sensu interno à nobis percepta.

Assertio nona.

A virtute Synderesis & conscientiæ certò deprehendi posse hanc certitudinem quam probamus.

Assertio decima.

A natura & excellentia ipsius doni, quod est charitas, satis persuaderi eius quoque doni certitudinem.

Assertio undecima.

Ex ipsa charitatis natura, quam nos docent scripturæ, posse hominem Dei sanctum facilè & certò nosse se esse in charitate.

Assertio duodecima.

Ab egregiis atque heroicis charitatis effectibus & operibus, his præsertim quæ habent promissionem, certò nosci posse inhęrentiam charitatis.

Assertio tertiadecima.

Quód aduersus hanc certitudinem quam asserimus, nulla pontificia aut synodalis determinatio, nulla vniuersitatum seu Magistrorum censura militat.

Assertio quartadecima.

Quód qui contra hanc certitudinem quam defendimus, scriptis contenderunt, ita disputarunt vt nostris partibus (quod veritati magnopere attestatur) multo magis fauerint.

AD REVERENDISS. ET ILLVSTRISS. D. D. MARCELLVM CRESCENTIVM S. R. E. PRESBYTERVM CARDINALEM TITVLI S. MARCELLI & in Concilio Tridétino sanctę Sedis Apostolicę Legatum

ET AD REVER. DD. CVM EO PRAESIDENTES Dominum Sebastianum Pighinū Archiepiscopū Sipontinum & D. Aloisium Lippomanum Episcopum Veronensem ET RELIQVAM SANCTAM SYNODVM

Fratris Ambrosii Catharini Politi Episcopi Minoriensis in Assertiones suas De certitudine inhærentis Gratiæ.

PRAEFATIO.

PROPTER QVOSDAM QVI NONVM caput Decreti de Iustificatione sanctę Synodi Tridentinæ in alium sensum accipiunt quàm Patrum mens tum fuerit & verba ipsa Decreti patiantur & Acta testentur, cùm res ipsa non nullius momenti, sed maximi ponderis sit ac præiudicii (quod hi soli non cernunt, quibus diuina gratia minus est curæ) necessarium mihi duxi, hac pręfatione admonere lectorem, & ea rursum hic pręmittere, quæ in interpretatione mea ad ipsum nonum caput olim sum præfatus: quam interpretationem ad ipsos Reuerendissimos eius Concilii Legatos, quorum alter nunc, Dei gratia, est Summus Pontifex noster IVLIVS TERTIVS, & ad ipsam vniuersam Synodum destinaui. Etenim in hunc modum scripsi: ANTEQVAM declarem verba Decreti, præmitto primùm, eam fuisse sanctæ Synodi mentem, nihil se velle decidere controuersum inter Catholicos, sed solummodo aduersus ea quæ vel veteres, vel noui hæretici dogmatizarunt. Nam præter id quod Bulla Summi Pontificis admonet, ad hoc esse conuocatum Concilium, videlicet ad extirpandas hæreses & erroneas doctrinas, non autem ad statuenda noua dogmata: certè ipsum Decreti proœmium hoc euidenter declarat, dum contestatur se prouidere contra erroneam de Iustificatione doctrinam nostro tempore disseminatam. Non autem temerè & sine magna disceptatione atque euidentissimis argumentis & autoritate vel scripturarum vel Ecclesiæ iudicanda erant erronea quæ inter Catholicos hactenus & multo ante hæc tempora, salua charitate & pace, disputata sunt & pertractata. Addo quòd & sæpius hoc protestati estis ambo Vos Præsidentes, & specialiter in hac controuersia cùm in conuentu patrum, tum verò in congregatione Theologorum. Et ambos audiuimus contestantes, non videri sibi quęstionem hanc discussam satis ad decisionem. Imò

ipſamet ſacroſancta Synodus bis declarauit, huius rei definitionem tunc omittendam eſſe & in aliud tempus ſeruandam, ſicut in actis poterit apparere. Deniq; ipſemet titulus noni capitis hoc manifeſtat abundè, qui ſic habet: CONTRA INANEM HAERETICORVM FIDVCIAM. Non autem eſt inanis ea fiducia quã nos prædicamus, quę à ſerenitate conſcientiæ & ab operibus bonis cum teſtimonio ſancti Spiritus & à virtute ſacramentorum elicitur, ſicut & ipſimet confitentur qui contra hanc certitudinem obloquuntur. Mitto quòd & ego cùm ſententiam meam exponerem in congregatione Epiſcoporum, planè ſum conteſtatus, & clara voce dixi (nullo mihi contradicente) quòd admittebam illam adiectam particulam in eum ſenſum qui non faceret præiudicium doctrinæ Catholicorum: quem ſenſum illam particulam etiam facere confeſſus ſum & confiteor, & ſimul conteſtor quòd ſi aliter accipitur, defendi Decretum rectè non poteſt. HAEC ego tunc, quæ iterum atq; iterum in Expurgatione noſtra & Diſceptationum libello recenſui & obieci, nemine vnq̃ Patrum reclamante, nemine obſiſtente: nouerãt enim me vera eloquutum fuiſſe. Adieci & alia quibus luce clarius manifeſtum feci, poſitionem noſtram nedum non aduerſari vllo ſanctæ ipſius Synodi decreto, verùm contra potius eandem doctrinam exprimere quæ ibi tacitè continetur. Quòd autem cum quouis lutherano dogmate nihil habeat affine, etiam qui contra ſcripſerunt ingenuè tandem confeſſi ſunt: quod tamen ab initio negabatur. Quamobrem iure meo poſſem contemnere quoſcunq; vel maleuolos vel imprudentes ac temerè obloquentes in fratrem ſuum, & pro ſua magiſtralitate, vt ita loquar, ne vel malignitate vel temeritate dicam, adeò facilè pronuntiant, Hoc hæreticum, hoc hæreſim ſapiens, illud ſcandaloſum, illud erroneum, aut quid tale: cùm tamen ſuæ ſententiæ rationem reddere, vbi vſus venerit, non ſit illis in promptu, ſed ſi exactius res tractetur aut ſubtilius diſputetur, comperiunt poſtmodo ea ſe damnaſſe, quibus & ſcripturæ ſacræ ac ſancti Patres & ipſe Eccleſiæ Spiritus adſtipulantur: ſicut circa hunc articulum puto me dilucidè, abundè, & euidentiſſimis rationib. demonſtraſſe: Vnde magna cum fiducia, iis tantis teſtimoniis fretus, hunc nouum librum eo titulo, videlicet Aſſertiones inſcripſi. Verùm quoniam ante tantorum Patrum ac tantæ Synodi ſplendorem & autoritatem, ſuperbum & inuidioſum eſt hoc aſſertionis vocabulum, ſponte mea muto hic vocem, aut me ipſum potius interpretor, & proteſtor coram tantis Patribus, nihil me velle aſſerere niſi quod ipſi iudicarint meritò aſſerendum: nec vt verum & catholicum quicquam retinere, niſi quod ipſi tanq̃ tale probabunt: non dubitans nihil in eo conſeſſu futurum tumultuoſum aut abſq; matura conſideratione & ſcripturarum ſcrutatione & teſtimoniorum collatione ſanctorum Patrum decernendum. Liceat igitur mihi has vocare Aſſertiones ad illiuſmodi magiſtros aſpicienti, vt videant ſi quo modo valeant eas deſtruere. Propter hos enim licere mihi puto interdum paulò altius ac ſuperbius in hac mea πληροφορίᾳ loqui, vt vel comprimatur audacia, vel excitetur eorum doctrina, vt, ſi valent, citra iniuriam ea publi-

ce redarguant quæ priuatim vituperant. Narrabo factum incredibile quidem, sed verum & propositum oculis cunctorum spectandum. Quidam ex huiusmodi magistris ac censoribus doctrinarum non obscuri nominis, postquam de Opusculis nostris, cum essem Tridenti in Synodo, quinquaginta numero errores (sicut ille titulo prænotauit) excerpsit, & in catalogum redegit vt publicè damnarentur (non attinet rei exitum hic enarrare) ille inquam idem Magister ac Censor, dum ibidem ageremus, & de peccato originali tractaretur, & bona & magna pars Synodi intenderet vt declararetur, B. VIRGINEM ab eo peccato in gratiam Filii & meritis eius fuisse præseruatam, curauit magnis laboribus ac sudoribus vsq; ad necem, edi librum quendam vt opponeret eum sanctæ Synodo. Libri autor, vt habet titulus, fuit celebris memoriæ vir Dominus Ioannes Cardinalis de Turrecremata cum adhuc esset in minoribus: Idem ergo Magister accusator meus indicem illi libro attexuit, & signauit ibi quinquaginta & octo errores in fide, quos (vt habet indicis titulus) incurrunt qui B. VIRGINIS conceptionem ab illo originali peccato præseruatam volunt defendere. Ego igitur cùm hanc ipsam immaculatam Deiparæ conceptionem, Romanæ Ecclesiæ & totius christiani orbis ritum & cultum sequens defendam, iam centum & octo errorum per hunc virum reus deprehendor. Nam quinquaginta illi quos annotauerat, non attinebant ad hunc sanctæ conceptionis articulum. O quantam dicendi materiam hic locus mihi subministraret: sed parco illis, quos nolim irritare, sed conseruare cum eis omnem necessitudinem & fraternam charitatem & sodalitatem. Hoc tamen vnum attuli exemplum, quo liceat hoc hominum genus sectis addictum agnoscere. Nam per vnum multi loquuntur, vt si ille superet, omnes superasse videantur: sin autem ille meritò succumbat, non sit totius generis ignominia & honoris iactura. Quorum tandem vt (si fieri potest) os claudam, quæcunq; scripsi vnq̄, licet non sine doctorum virorum & criticorum examine in lucem venerint, & bonam ac magnam partem probauerit celeberrima illa Vniuersitas Parrhisiorum: nunc tamen specialiter (quod feci semper) examini ac iudicio Apostolicæ Sedis & vestro subdo atq; suppono; & præsertim Assertiones has, quas non contra vllum mortalium, sed contra ipsum Diabolum Satanam scripsi, qui inuidiosè contra illud pretiosissimum Dei donum quod ipse amisit omnifariam molitur: quod est gratia & iustitia siue charitas Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum. Nec.n.nullius ponderis est quæstio hæc, aut nihil ad nos attinens: sed ea est, quam Diabolus vellet manere perplexam, & hac incertitudine miseras lacerare & ad desperationem ducere conscientias. Docuerunt enim quidam aliquando, nullum esse hoc donum verè inhærens nobis, sed tantum esse Spiritum sanctum quo agimur. Hic error primùm summopere placebat Diabolo: sed cùm exploderetur ab omnibus, subornauit nouos hypocritas qui dicant, Esse quidem gratiam & inhęrentem charitatem in nobis siue iustitiam (nam apud B. Augustinũ idem sunt) sed non per eam fieri nos iustos, sed per illam quę fuit CHRISTI nobis imputatam per fidem.

Qui error à sancta Synodo iam reprobatus est. Nunc idem Diabolus Satanas nititur hoc persuadere, Neminem huius doni habere posse certitudinem donec viuit, nec via sacramentorum, nec quocunq; inclyto opere & excelso, etiam martyrii, nec Spiritus sancti testimonio: vt hoc pacto nonnulli facilè credant id non esse quod nullus experitur ac sentit, si perpetuò cogatur quilibet christianus quantæuis perfectionis, quantæuis fidei & charitatis, vel dubitare vel formidare vel hęsitare, vtrum Deus dimiserit sibi peccata sua, & consequenter, Vtrum acceperit vnquam gratiam, vel per Baptismum. Hoc autem agit ille Serpens, vt non dubito, quò vel à fide eius doni nos abstrahat, aut minus illud diligere compellat, ac per hoc tepescere faciat in operibus bonis, quibus & custoditur & augetur & sentitur. Siquidem (vt eleganter ait D. Gregorius) Si nescimus bona quæ agimus, minimè seruamus. Quis enim bonum in se custodiat quod ignorat? Cæterum nemo mihi molestus sit. Iterum dicam, has tibi Assertiones meas Reuerendissime & Illustrissime Domine & Reuereñ. Præsidentibus tecum, & sanctæ Synodo reuerenter offero dicóq;. Illa cognoscat & iudicet. Ego enim syncero & humili corde nihil volo assertum quod à vobis & sancta vestra animaduersione non sit probatum. Rogo autem & flecto genua ad clementissimum PATREM, obsecrans vt Spiritus veritatis & pacis vos dirigat & conseruet vnanimes in CHRISTO IESV Domino nostro. Amen.

ASSERTIONES R. P. F. Ambrosii Catharini Episcopi Minorieñ. circa articulū

DE CERTITVDINE GRATIAE

Ad sanctam Synodum Tridentinam.

ASSERTIO I.

Non probari ex ullis scripturæ locis quæ producuntur, neminem citra specialem & priuilegiatam reuelationem posse ex fide certum esse suæ adeptæ gratiæ & iustitiæ.

AEC ASSERtio, quia non aliter ostendi potest quàm inductione corū locorū quæ ab aduersariis potissimum allegantur, ideò ea singulatim inducemus.

Primus locus ex B. Iob cap. 9.

Allegant primùm illud ex Iob: *Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.* Quæ sententia vtinam sicut trita est, ita etiam sanè fuisset vulgò intellecta. Putant enim ex iis verbis nesciuisse Iob innocentiam propriam: quod adeò alienum est à veritate, vt (sicut D. Hieronymus, & vnanimiter sancti eius libri Interpretes contestantur) tota altercatio Iob cum amicis hęc erat, quòd ipse se iustum, illi verò cum impium pronunciabant. Vnde ipsemet in cap. xiii. inquit: *Si iudicatus fuero, scio quòd iustus inueniar.* Et cap. xii. contra sui ipsius derisores, de simplicitate sua testatur his verbis: *Qui deridetur ab amico suo sicut ego, inuocabit Deum, & exaudiet eum: Deridetur enim iusti simplicitas.* Et alibi ait: *Hæc passus sum absq; iniquitate manus meæ, cum haberem mundas ad Deum preces.* Et cap. xxiii. de iudicio Dei inquit: *Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat. Proponat æquitatem contra me, & perueniet ad uictoriam iudicium meum.* Et paulò post: *Vestigia eius secutus est pes meus, uiam eius custodiui, & non declinaui ex ea. A mandatis labiorum eius non recessi, & in sinum meum abscondi uerba oris eius.* Et cap. xxvii. ait: *Donec deficiam non recedam ab innocentia mea. Iustificationem meam, quam coepi tenere, non deseram: neq; enim reprehendit me cor meum in omni uita mea.* Quid his verbis expreſsius ad statuendam innocentiam suam? Et ne quis dicat, quòd Iob non loquebatur in his locis in persona sua, præter hoc quod absque ratione & pro voluntate hoc diceretur, habemus B. Gregorium huic euasioni occurrentem, tanq̄ si eam præuidisset. Ille enim exponens hæc ipsa verba: *Si fuero iudicatus, scio quòd iustus inueniar,* sic ait: *Hoc ab eiusdem etiam B. Iob persona non discrepat; quando hoc ipse foris de seipso loquitur, quod de illo Veritas hosti eius interius dixerat: Vidisti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis super terram? Et quidem idem uir ualde est inferius quod de se memorat, q̄ quod de illo Dominus dixerat. Aliud est.n. iustum esse, aliud est ei similem non esse. Humiliter igitur de semetipso sensit; qui dum iustus sine cōparatione extitit, non se præ cæteris, sed iustum tantummodo inueniri posse memorauit.* Hęc ille.

B.Gregorius.

Quin etiam in hoc ipso nono capite, quod ait Iob: *Et multiplicabit uulnera mea sine causa,* Idē gloriosus doctor in hunc modum exposuit. *Nequaquam B. Iob percussus est ut in eo percussio uitium tergeret, sed ut meritum augeret. Vulneratum se itaq; sine causa asserens, hoc de se foris loquitur, quòd de illo Veritas in occulto testatur dicens: Commouisti me aduersus eum ut affligerem eum frustra. Vir ergo sanctus non superbè dicit quod ueraciter dicit: nec per hæc uerba à rectitudine discrepat, per quæ à Iudice non discordat.* Hæc ille. Et super cap. xxvii. manifestissimè probat apertis & claris verbis, quòd B. Iob attestatus ibi fuit innocentiæ suæ, quam toto tempore suæ vitæ seruauit: & q̄ nunq̄ consenserit vlli peccato, quod auferret iustitiam ac innocentiam. Quare ex his omnibus manifestissimum redditur, q̄ Iob conscius erat iustitiæ suæ: & propterea in citato loco aduersum nos, non conueniebat illi vt contrarium diceret, illudq; pro regula etiam pronunciaret.

Verus ergo sensus est, quòd cum Deo loquens, id quod ipse sciebat de se, nolebat superbè agnoscere, & quasi iudicio cum illo contendere: sed demittere & accusare seipsum, & illum tanq̄ iudicem deprecari: quod est iustorum proprium. Vnde & præceptum legimus: *Non te iustifices ante Deum: quoniam ipse agnitor cordis est.* Hunc sensum eleganter B. Gregorius nobis expressit his verbis ad literam: *Plerunq; si scimus bona quæ agimus, ad elationem ducimur: si nescimus, minime seruamus. Quis.n. aut de uirtutis suæ conscientia non quantuluncunq; superbiat? Aut quis rursum bonum in se custodiat quod ignorat? Sed contra utraq; quid superest, nisi ut recta quæ agimus, sciendo nesciamus? ut hæc et recta æstimemus & minima: quatenus & ad custodiam sensificet animum scientia rectitudinis, & in tumorem non eleuet æstimatio minorationis.* Vnde & alibi hunc sensum aperiens, & destruens omnes glossas quorundam ineptas, dixit capite xxv.

B. Gregorius super cap. 9. Iob.

Habent itaq; proprium sancti uiri ut bona quidem quæ agunt uideant, & tamen cùm peregerint, ab eorum memoria oculos auertant: non quòd non planè norint esse bona & acceptabilia Deo, sed ne elatione aliqua meritum amittant. Vnde & alibi: *Sciendum uerò est, quia quamuis de se humilia sentiat animus iustorum, ea tamen quæ agunt, quàm sint recta conspiciunt, sed de eorum rectitudine non præsumunt.* Hæc sanctissimus ille Pontifex. Vnde patet, quòd non ignorabat Iob simplicitatem suam, sed sciens illam, scire coram Deo nolebat: hoc est, nolebat temerarius iactare, aut, quasi suam, obiicere illam in Deum illius autorem. Hic est proprius & egregius illius loci sensus: vnde tantū abest vt id probet ad quod probandum affertur, vt è diametro aduersum concludat.

NOTA

Illud profectò extra controuersiam esse debet inter scripturarum peritos, quòd Iob certus erat suæ iustitiæ, quam in toto illo libro passim prædicat. Quo magis miror & obstupesco, quòd cùm ille vir sanctus, tot locis adeò clarè suæ simplicitati atq; innocentiæ astipuletur, ad nullum tamen eorum aspicientes qui contradicunt, in hoc vno tantum figunt intuitum: qui tamen tam facilè eripitur eis è manibus, cum sensum tam præclarum nobis reddat, iuxta Magni Gregorii expositionem. Caietanus autem, quoniam manifestè perspexit, quòd B. Iob non ignorabat innocentiam suam, quam & passim vel in eodem capite declarat, in eo versiculo voluit cum iis verbis, negare solum certitudinem euidentię, non fidei. Ait enim: *Constans est Iob in prima sententia, quòd Deus afflixit eum non propter peccata eius.* Imo, vt rectè inquit B. Hieron. argumentum totius libri Iob id continet quod amici aiebant, illum propter sua crimina afflictum fuisse, ille negabat. Ex quibus omnibus latè patere potest, ex his verbis Beati Iob minime probari contra certitudinem gratiæ quam defendimus.

Secundus locus ex Ecclesiaste.

SEcundus locus ex Ecclesi. cap. vii. nec minus tritus adducitur, vbi legitur: *Nescit homo utrum amore an odio dignus sit.* Qua sententia negari certitudinem præsentis gratiæ pleriq; volunt. Nec perspexerunt si hoc negetur, simul certitudinem negari præsentis odii Dei. Nam sicut Sapiens dicit, *Nescit homo utrum sit dignus amore*, ita dicit, *Nescit homo an sit dignus odio*: Quod certe falsissimum est si sic simpliciter intelligatur. Nec obstat quod quidam dixere, Salomonem de iustis tantum locutum esse: Quoniam hoc & sine autoritate dicitur, & contra proprietatem verborum. Legimus.n. indefinitè: *Nescit homo*: non autem: Nescit Iustus. Præterea, omnes autores quos legi (vidi.n. plurimos) illum locum secus exposuerunt: signanter B. Hieronymus ibi, & B. Bernardus in epistola. cvii. Est enim Beati Hieronymi expositio, quę vult, non quòd non possit sciri amor aut odium Dei, sed quòd non potest sciri ex fortuniis & infortuniis quę in vita contingunt: quoniam promiscuè contingunt bonis & malis. Huic autem intelligentiæ fauere verba ipsa videntur, quæ sunt hęc: *Sunt iusti atq; sapientes, & opera eorum in manu Dei sunt, & tamen nescit homo utrum amore an odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta, eò quòd uniuersa æquè eueniant iusto & impio, bono et malo, mundo & immundo, immolanti uictimas & sacrificia contemnenti: sicut bonus, sic & peccator: ut periurus, ita & ille qui uerum deierat. Hoc est pessimum inter omnia: quia eadem cunctis eueniunt: unde et corda filiorum implentur malitia et contemptu in uita sua: post hæc ad inferos deducuntur.* Ecce vt clarè ibi ratio reddi videtur huius ignorantiæ, quæ est, quòd indifferenter contingunt hæc externa bona & mala impiis pariter & piis. Hunc sensum Caietanus & recētiores qui studuerunt magis ex verbis autoris, quàm ex commentariis hominum sensa eruere, facilè comprobarunt. Diuus tamen Augustinus in Soliloq. & B. Bernardus in serm. de septuagesima, & super verbis B. Ioannis: *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo etc.* Et de Dedicatione V. Et in epistola illa cvii. Item B. Gregorius super Ezechielem homilia octaua: intellexerunt locum illum, non de notitia pręsentis gratię, sed de notitia prædestinationis & reprobationis: quem intellectum nullus posteriorum reprobauit: cuius tamen meminerunt Hugo Cardinalis, Dionysius Carthusianus, Ioannes Gerson in sua mystica theologia.

B. Hieronymus.

Eccles. cap. 9.

B. Augu.
D. Bernardus.
B. Gregorius.

Est nihilominus & alius intelligendi modus, certè non ineptus, videlicet quòd homo, vt est homo, non potest scire amorem vel odium Dei in se: quia de vita futura & iudicio Dei non est certus. Qui ergo hęc scit ex fide, scit non vt homo, sed vt filius Dei. Vnde scriptum est: *A seculo non est auditum, & oculus non uidit, & in cor hominis non ascenderunt quæ præparauit Deus diligentibus se.* Hunc sensum videtur B. Bernardus quodam in loco probare, sicut in subiectis opportunius inducemus: ad quem locum relego lectorem. Addo hîc Rabbi Salomonem, qui multo rationabilius

locum illū contrario modo interpretatur, videlicet id quod dicitur: *Et nescit homo*; non pertinere ad iustos & sapientes, sed ad fęcem vulgi. Supponit.n.iustos & sapientes scire posse. Et verè in scripturis sanctis hoc nomen HOMO, frequentisime significat hominem gratia destitutum. Vnde in psalmo: *Vt sciant Gentes quoniam homines sunt*. Et alibi: *Dominus nouit cogitationes hominum quoniam uanæ sunt*. Mille sunt loca huiusmodi, ne arguar quod autoritate Iudei hominis innitar: quanq̃ vbi agitur de sensu literali, etiam ipsi Rabbini aliquem locum habent. Nam & B. Hieronymus & B. Thomas noster, & alii catholici non verentur illos interdum in autoritatē efferre: quin in hoc ipso loco etiam nostri, secuti sunt illius Rabbini sententiam.

Ex his autem suasum satis esse arbitror, non solum illum locum (iuxta tres expositiones, quæ reprobari nō possunt) non aduersari nobis, verum etiam nec eum sensum posse recipere, secundum quem illum in nos detorquent vt vidimus. Quapropter antiquiores de illo ne cogitarunt quidem. Gregorius.n.Neocęsariensis Episcopus in sua paraphrasi ad eum librum, istum sensum penitus non attingit. Nec Olympiodorus quidem, qui in eundem librum edidit enarrationes. Ambo.n. loqui Salomonem volunt de homine insipiente qui non habeat discretionem boni & mali. Quare nonnulli ex theologis qui de hoc articulo disputarūt in Synodo, vi perspicuæ veritatis compulsi, ingenuè confessi sunt tandem, illum textum ad rem propositam nihil facere.

Grego. Neocæsariensis.

Olympiodorus

Tertius locus ex Psalmo.

TErtius ergo inducitur locus psalmi: *Delicta quis intelligit?* Quod verò nec ex hoc loco habeatur incertitudo gratiæ præsentis, ex multis reddam manifestisimum non proteruienti. Primum, ille locus iuxta B. Hieronymi & Augustini expositionē verificatur non de iustis, qui pauci sunt, sed de iniustis. Hi sunt.n.qui delicta non intelligunt. Ecce B. Augustinus sic ait: *Quis.n.delicta intelligit? Si uideantur tenebræ, delicta intelliguntur. Deniq; quando nos delicti pœnitet, in luce sumus. Nam quando quisq; ipso delicto inuolutus est, quasi obtenebratus opertisq; oculis, non uidet delictum.* Hæc ille. Beatus quoq; Hieronymus idem his verbis: *Delicta quis intelligit? Qui in delictis est, idest, in peccatis, iudicia Dei non intelligit, neq; sua peccata quandiu est in delictis.* Ecce quod locus ille, iuxta expositionem tantorum luminum, nihil facit contra assertionem nostrā, sed pro illa potius.

B. Augustinus

B. Hieronymus.

Secundò, B. Bernardus intelligit eum locum, non de peccatis mortalibus, sed de prauis animi motionibus, quas etiam iusti sine culpa patiuntur, saltem mortali. Sic.n. exponit in Canticis: *Quantumlibet quis, secundum Salomonem, custodiat cor suum, & omnia quæ intra se mouentur uigilantissima intentione obseruet, etiam si diuturnum in his habuerit exercitium & frequens experimentum, non poterit tamen ad purum in se dignoscere & discernere ab inuicem malum innatum & malum seminatum. Nam delicta quis intelligit? Nec multum refert nostra scire unde inest nobis malum; dummodo inesse sciamus. Vigilandum potius & orandum, undecunq; sit, ne consentiamus. Deniq; orat Propheta contra utrunq; malum: Ab occultis meis munda me.* Hæc D. Bernardus. Vnde satis apparet, quod non de peccatis grauibus loquitur, sed de his malis quibus non consentimus. Nescimus.n.quandoq; sint ne nata, idest, vi fomitis erumpant, an verò seminata, puta à Diabolo, vel à prauitate propria: quod tamen scire (inquit) non multum refert. Certum est autem quod scire peccata, et præsertim grauia, multum refert. Adde quod idem sanctus ibi adiungit, quod etiam ista mala ab his qui habent donum discretionis spirituū dignoscuntur: quanto autem magis nota sunt peccata mortalia, quæ consensu contrahuntur?

D. Bernardus.

Accedunt etiam periti linguarum, qui, sicut D. Bernardus, locum istum psalmi intelligunt de ignorantiis & debilibus lapsibus & erroribus. Nam de mortalibus non puto intelligi posse: quoniam ista non latent nos, vt aiunt B. Ambrosius & Augustinus. Vnde Apostolus ipse ait: *Manifesta sunt opera carnis*. Qua voce intelligit omnia mortalia. Ecce ergo vtrouis modo locus ille intelligatur, nihil ad rem propositam facit. Ex abundanti autem dico, si etiam de delictis intelligeretur quæ auferunt gratiam, non propterea euincerent, neminem posse scire se esse in gratia: tum quia modus ille loquendi: *Quis intelligit?* non tam imposibilitatem sonat, quàm difficultatem: quod & multis exemplis ostendit contra hereticos B. Ambrosius, quę in promptu esse possunt in sacris literis exercitato: vt est illud de diuite sine macula: *Quis est hic, & laudabimus eum?* tum verò quia, vt demus importunis esse ignorantiam delictorum etiam mortalium, non tamen cogimur dare, inde inferri ignorantiam gratiæ: quoniam hæc delictorum ignorantia nō oportet esse quouis tempore respectu præsentis

delicti. Potest.n.aliquo tempore inueniri homo certissimè sciens actualiter se non cogitare malum, sed bonum, etsi fortè nesciat de tempore preterito: ne dicamus cũ Luthero, quòd nemo scire possit se non assidue peccare, propter occultissimum superbiæ vitium: aut quòd iustus in quouis actu suo peccet mortaliter. Si igitur aliquo saltem horæ momento scire possum me non delinquere, quomodo propter ignorantiam præteriti vllius delicti potest inferri incertitudo gratiæ? nisi simul probaretur, quòd stante delictorum ignorantia, nõ possent illa dimitti contritione & sacramentis. Quod si esset, idest, vt occulta donec ignorarentur manerent & non remitterentur, ad quid igitur in psalmo subsequeretur: *Ab occultis meis munda me*, si occulta mundari non possent? Quòd si mundari possunt occulta, quid obstat possibilitati certitudinis gratię presentis, si certi esse possumus de contritione & sacramento percepto, vt suo loco dicetur? Stat hìc pro nobis Episcopi & Martyris autoritas D. Ioannis Roffensis, quem honoris gratia nomino. Ille.n.aduersus Lutherum dicentem: Cùm nemo sua peccata cognoscat, quomodo potest sese verè contritum assererè? Respondet his verbis: *Ignoratio peccatorum nihil obstat quo minus quisq; uerè conteri possit, nisi uelis cauillum ex uocabulo quærere. Neq;.n.dubito quin Maria Magdalena uerè contrita fuerat; quam si Christus interrogasset, An uerè fuisset contrita, potuisset respondere, uerè se contritam esse de peccatis. Nec tamen est credibile, quòd singula peccata, quæ prius tot uanitatibus admisit, integrè uenerint in eius memoriam. Sed omittamus hanc, quæ singulare pœnitudinis exemplum fuerat: de communibus loquamur peccatoribus: Num aliquot ex his opinaris ad sacramentum absolutionis accedere cum uero dolore? Num adeò stupidos arbitraris ut non sentiant An uerè & non fictè doleant? Quòd si conscientia fuerit eis iudex, quòd uerè doleant, cur (te quæso) respondere non licet se uerè dolere? Quid huic rei peccatorum obsistit ignoratio; cùm pro cunctis dolere possint tam ignoratis, quàm cognitis? Nam qui damni perpendit immensitatem, quam ex peccato conquisiuit, facilè is odiet peccatum, & detestabitur tam in alijs, quàm in se ipso: neq; minus id quod occultum est, quàm quod agnitum est.* Hæc ille. Vt cognoscant qui ad hoc argumentantur vt concludant ab ignoratione peccatorum incertitudinem gratię, se hac parte cum Luthero sentire, & habere virum sanctum & in Ecclesia gloriosum heretico respondentem, & planè confirmantem quæ superius diximus. Itaq; hic locus dignus certè erat vt prætermitteretur, cùm multis modis valeat declinari.

D. Ioannes episcopus Roffensis.

QVartus locus etiam nimis detritus est: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum.* Vnde dicunt, quòd B. Paulus dubitabat de semetipso & sua gratia. Quod ego cogitans, fateor non admiror tantum, sed perhorresco: cùm B. Paulus testimonium conscientiæ suæ suam esse gloriam testetur. *Gloria nostra (inquit) est hæc, testimonium conscientiæ nostræ, quòd in simplicitate cordis, et in synceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conuersati sumus in hoc mundo:* An sunt verba hæc, quęso, hominis de sua gratia hæsitantis, & non potius certò scientis, idq; de propria conscientia? Respondent quidam, Hoc fuit dictum postq̃ scripsit priorem epistolam: tunc enim (aiunt) habuit reuelationem de sua gratia, quando dictum est ei: Sufficit tibi gratia mea: quod certè nimis ineptum est: quoniam reuelationem huius rei habuit ab initio: & in loco citato non fundatur in reuelatione speciali, sed in testimonio conscientiæ suæ, & in experientia eius quod in corde suo sentiebat ex factis suis: sicut in omnibus suis epistolis passim de se prædicabat, videlicet Christum habitare in corde suo: & omnia sustinere propter Euangelium: & arbitrari cuncta tanq̃ stercora vt Christum lucrifaceret: & iam non se viuere, sed Christum in se: cuius stigmata gestabat in corpore suo: & propter quem crucifixus sibi erat mundus, & ipse mundo: & concupiuisse anathema esse à Christo pro fratribus suis: & tãto dolore alios parturire vt pareret Christo: & adimplere passiones quæ deerant in corpore Christi pro Ecclesia. Hæccine sunt, quęso, hominis ignorantis gratiam Dei in se? Legantur, obsecro, quę scribit in illamet eadem epistola prima ad Corinthios, vbi tanta passim profitetur, non dicam de sua gratia, sed de sua excellenti gratia, quãta (nisi plenissime certus fuisset) non potuisset sine magno peccato & impudentia tam asseueranter asserere, ita vt ausus sit dicere, se ad eos venisse, nõ iudicans se aliud scire, quàm IESVM CHRISTVM & hunc crucifixum. Et: *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.* Et: *Cùm liber essem ex omnibus, omnium seruum me feci, ut Christum lucrifacerem.* Et: *Omnia omnibus factus sum, ut omnes facerem saluos. Omnia autem facio propter Euãgelium, ut particeps eius efficiar.* Et: *Sic curro non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem uerberans: sed castigo corpus meum, et in seruitutem redigo, ne cùm alijs prædicauerim, ipse re-*

Quartus locus ex Apostolo.

1. Cor. *Philip.* *Galat.*

Rom. *Galat.* *Colos.*

probus efficiat. Verùm, quod magis mirandum est, in eodem ipso capite vbi dixerat, *Sed non in hoc iustificatus sum*: adiunxit hæc verba: *Puto quòd Deus nos Apostolos nouissimos ostendit tanquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo & Angelis & hominibus. Nos stulti propter Christum, infirmi, ignobiles, esurimus, sitimus, nudi sumus, colaphis cædimur, peregrini, laborantes manibus: maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus*. Legat cętera qui velit: nec ponderet quòd vsus sit verbo PVTO, quasi magis opinionem, quàm certitudinem volens exprimere. Est.n. eius mos, de certissimis ita dicere. Nam & alibi sic ait: *Puto hoc bonum esse propter instantem necessitatem*. Et iterum: *Puto quòd & ego habeam spiritum Dei*. Adde & quæ cap.xv. ait expresse: *Gratia autem Dei sum id quod sum, et gratia eius in me uacua non fuit, sed abundantius ego omnibus laboraui: non ego autem, sed gratia Dei mecum*. Quid amplius poterat dici pro assertione suæ gratię? Et profectò, sicut de Iob dixi, mirabile est, quòd ad hunc vnum locum intendentes vt statuant Apostolum suæ gratiæ nescium, à tot aliis oculos auertant, vbi oppositum quammanifestissimè probatur. Præterea, ipsimet confitentur quòd B. Paulus sciebat se esse in gratia per reuelationem. Quomodo igitur potuisset tunc hæsitare diffidentia, & maximè habita reuelatione, idque ab initio suę conuersionis, raptus in paradisum Dei, vbi audiuit arcana verba, quæ non liceat homini loqui? Vnde non per hominem, neque ab homine, sed à IESV Christo factus est Apostolus & Magister gentium, plenus assiduis & plenissimis reuelationibus & consolationibus Spiritussancti ac responsis Dei. Hūc igitur audebimus asserere de sua gratia dubitantem? Quamobrem qui de hac re scripserunt post recessionem Concilii, agnoscentes ineptiam responsionis, recesserunt ab ea, confitentes quod B. Paulus, in citato loco, non voluit declarare se esse nescium aut dubium suæ inhærentis gratiæ, sed solum, ex eo tantum quod nihil sibi conscius esset, eā certitudinem se non habere: vt traderet regulam, quod à propria cōscientia non venit hæc certitudo. Quem sensum si retinent & obiiciunt (quanquam falsum existimo) nihil aliud colligunt, nisi quod nemo potest scire se esse in gratia ab eo quod nihil sit sibi cōscius: non tamen per hoc negatur, ex aliis adiunctis multis & magnis argumentis posse conflari hanc certitudinem.

NOTA

Ad hęc, quando Apostolus tot & tanta de seipso prædicat, non in reuelationibus innititur, sed in puritate conscientię, & in operibus insignibus: vt excludantur qui dicunt, quòd de sua gratia certus erat à reuelatione speciali, & non à conscientia suæ vitæ: cùm ipse passim contrà prædicet de se ipso, non reuelationem, sed opera & conscientiam obiiciens. Vnde & testatur conscientiam suam in Spiritu sancto, quod optabat anathema esse à Christo pro fratribus suis. Homo igitur qui tanto spiritu, quod est summæ charitatis, asserit de conscientia sua, idque in Spiritusancto, erit nescius, aut dubitabit aliquando de sua gratia? Et hunc spiritū posse vel à natura vel à Satana prouenire contendet? Anathema mihi sit qui hoc dixerit.

At videamus nunc quomodo illi ex eis verbis eruant illum sensum, videlicet ex eo quod quis nihil sibi conscius sit, eum nō esse consciū suę gratię: certè non ob aliud, nisi quia adiecit: *Sed non in hoc iustificatus sum*. At hæc verba non significant se non scire iustificationem suam, sed hoc tantum, quod sua iustificatio non processerat à sua conscientia. Hoc est.n. quod ait: *Sed non in hoc*, idest propter hoc, *iustificatus sum*. Non enim quia nihil mihi sim conscius, ideò iustus sum aut iustificatus: sed contrà potius, quia iustus sum, ideò nihil mihi conscius sum. Verum vt eius loci veram ac germanam intelligentiam aperiam, idest, eam quam non dubito esse veram, & in commentariis nostris exposui, quęso candide lector & amator veritatis attende. Ortum erat schisma inter Corinthios, quia plerique sibiipsis magistrum & ducem seu caput constituebant, & secernebant ab aliis: ita vt alii dicerēt: *Ego sum Pauli*: alii, *Ego sum Apollo*: alii, *Ego sum Cephæ*: quod nō aliud erat, quam iudicium ferre de ministris Dei et Christi. B. igitur Paulus volēs eos ab his temerariis iudiciis auocare, dixit: *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Hic iam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inueniatur. Mihi autem pro minimo est ut à uobis iudicer, aut ab humano die: Sed neque meipsum iudico*. Hactenus horum verborum clarus est sensus, vt dicat se & Apollo & Cepham esse Dei ministros: à ministris autem quęritur vt sint fideles Domino. Quòd aūt aliter aliqui vestrū, inquit, de me iudicent, atque ideò me spernant, pro minimo duco: quia dies humanus, idest, lumen humanum, non est idoneum ad iudicādum corda hominum, & consequenter ad iustificandum illos. Iustificatio.n. in scripturis, sæpe

Nota germanā intelligentiā loci illius Apostoli, Nihil mihi cōscius sum & cætera.

numero pro ostensione ac pronũciatione de aliquo ꝙ sit iustus accipitur, cum id in controuersiam vertitur. In hanc significationem dicitur: *Humilem & pauperem iustificate.* Et: *Noli iustificare impium.* Vnde & Dominus Pharisęos vituperat, ꝙ iustificarent semetipsos coram hominibus, facientes se iudices iustitiæ propriæ, & insultantes aliis. Hoc autem cauens Apostolus, postq̃ dixit quòd non curabat ab aliis iudicari & pronunciari peccator: ne dicerent, Ergo tu iudicas te ipsum, Respondet: *Sed neq; meipsum iudico:* hoc est, non propterea me iudico, quia vestris iudiciis non conturbor. *Nihil.n.mihi conscius sum:* idest, conscientia mea non me reprehendit in aliquo: nec propterea me absoluo: quia non est serui, etiam quammaximè innocentis & innocentiam suam agnoscentis, se absoluere: sed Domini & Iudicis, à quo venit perfecta iustificatio: idest, vera pronunciatio de sui serui iustitia: cui pronunciationi omnes acquiescent. Quoniam verò Iudex non statim pronunciat, sed expectat dies suos, ideò expectemus omnes tempus illud, quando quilibet vel iustificabitur, vel damnabitur à iusto Iudice. Et hic est sensus verborum quæ sequuntur: *Sed non in hoc iustificatus sum:* hoc est, non in hoc quia nõ me reprehendat conscientia propria, etiam si non decipiatur, aduenit iustificatio vt pateat iustitia mea cęteris. Nemo.n.seipsum iustificat: quia nullius est pro se ferre sententiam, sed eiusmodi iustificatio, hoc est, pronunciatio de cuiusq; iustitia, à vero & competenti iudice Christo est. Vnde rectè sequitur: *Qui autem iudicat me, Dominus est.* Hoc est, non ego cum omni bona & pura cõscientia mea possum me, meo iudicio, iudicare, hoc est, iustum legitimè ostendere & pronunciare vt sit euidens omnibus. Nec item vos contrà potestis me condemnare. Vnus.n.est omnium Iudex Dominus, qui iustificat ita, vt nemo contra eius iudicium condemnet. *Itaq; nolite ante tempus iudicare donec ueniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, et tunc laus erit unicuiq; à Deo.* Hoc est, tunc verè erit iustificatus quilibet non à semetipso vel ab alio, sed à Deo, cuius sententiam nullus poterit non probare. Hæc mihi videtur vera & sine vllo scrupulo procedens huius loci intelligentia, cui quæ sequuntur Apostoli verba & latissima de semetipso testimonia de conscientia gratiæ suæ, valde astipulantur. Quare B.Ambrosius tractans illud: *Sed neq; meipsum iudico:* *nihil.n.mihi conscius sum,* sic ait: *Apertum est quia conscientiam puram habens, solicitus de se non erat.* Quomodo verò solicitus de se non erat, si à conscientia non serenabatur, & formidabat suam aliquam mortalem culpam? Nam aliæ culpę, quę humana fragilitate contrahuntur, non ita solicitant: tum quia vix vitantur, aut omnino impossibile est eas vitare, tum verò quia continuè Christi sanguine & bonis operibus purgantur & abluuntur. Exponens autem Idem Doctor quod sequitur: *Sed non in hoc iustificatus sum:* adiecit, *Nunc se humiliat, et loquitur ut homo, qui possit culpam incurrere.* Ac si manifestius dixerit, Reuera Apostolus à serenitate conscientiæ suæ instructus, nõn erat de se solicitus, quia noscebat se mortalem culpam non habere: & tamen voluit ad homines aduersarios & malè de ipso iudicantes loqui vt homo, idest, vt quilibet alius homo, qui posset culpam incurrere. Et verè sic omnes debemus dicere, propterea quòd à scientia quantacunq; innocentiæ nostræ non solum non sumus iusti, sed nec possumus pronunciare nos esse iustos, & hoc pacto iustificare nosmetipsos: quia vnus est Deus qui verè iustificat, tum infundendo iustitiam, tum pronunciando nos iustos. Et hoc est id quod dans gloriam Deo, subiunxit: *Qui autem me iudicat, Dominus est.* Ait ergo D. Ambrosius, quòd quæ adiecit Apostolus: *Sed non in hoc iustificatus sum,* tanq̃ homo dixit, idest, tanq̃ in hac humana miseria constitutus, qui posset incurrere peccata leuia & quotidiana: cui sensui sequentia verba ipsius B. Ambrosii consentiunt. Theophilactus illud accepit dictum à Paulo, non tanq̃ in persona sua, sed quasi inducens aliorum personam. Photius autẽ nostrum sensum egregie probans, sic ait: *Vt etiam sciatis ꝙ neque ipse possim diiudicare meipsum: nullius enim mihi conscius sum: quod maximum est ac inuincibile testimonium: quandoquidem nullus nouit quæ sunt hominis nisi spiritus hominis qui in ipso habitat: quanq; hæc in me sint, inquit, non ob id iustificatus sum: adhuc enim communi Iudice opus est, illoq; à causa discedente, in certamine ac timore adhuc sum tanq; nondum iustificatus etc.* Hæc ille. Deniq; nemo antiquorum Patrum (quantum ego legerim) venit vnquam in hanc adeò absurdam cogitationem & repugnantem cunctis ipsius Apostoli de seipso testimoniis, videlicet ꝙ ipse metuerit ne aliquo peccato mortali esset obnoxius coram Deo. Vnde & D. Augustinus hunc locum tractans in libro de pęnitentia, sic ait: *Quomodo dubitaret Paulus se*

[Marginalia: B.Ambrosius | NOTA | Theophilactus | Photius in cathena Græcorum. | B.Augustinus]

peccare

peccare, qui sciebat Spiritum Dei se habere, & instantiane mundissima ei seruire? Quod ergo dixit: *Non in hoc iustificatus sum*, propter leuia, & quæ humana fragilitas vitare non potest, intelligit ea verba dixisse: quod & B. Bernardus etiam in sermone LVI. super Cantica cōfirmauit, cuius hæc verba sunt: *Hac ergo Paulus sciebat se una lege teneri, quam carni suæ immobiliter insitam tolerabat inuitus. De cætero, inquit, nihil mihi conscius sum. Verùm quis similis Paulo? qui uidelicet interdum huic non consentiat peccato?* Hæc ille. A quibus nec abhorret B. Gregorius hunc Pauli locum tractans in libro V. moralium cap. xxiii. Erat ergo sermo ibi de iustificatione perfecta, quæ nec venialia admittit: de qua dicitur (vt sæpe B. Augustinus interpretatur) *Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens*. Et hanc Apostolus iustificationem noluit sibi arrogare, vt sancti Patres senserunt.

B. Bernardus.

Producta sunt & alia loca de scripturis sacris, quibus voluerunt probare suam quam defendebant incertitudinem: quæ possem, si cum peritis scripturarum tantum agerem, sine detrimēto prætermittere: verùm quoniam possent imperitis facere phantasiam, breuiter afferam & explicabo.

Produxerunt ergo primùm ex Prouerbiis: *Quis potest dicere mundum est cor meum, purus sum à peccato?* Sed quid hoc ad rem propositam? cùm (vt B. Hieronymus ait) ibi solum temeritas iactantiæ prohibeatur, non autem negetur conscientia iustitiæ. Verùm hebraica veritas hunc sensum magis declarat. Legitur.n. teste Caietano & aliis: *Quis dicet mundaui cor meum, purgaui à peccato meo?* Quem locum ille exponens eleganter ait: *Quasi dicat, Nullus. Non est.n. hominis operatio purgare cor, & purgare illud à proprio peccato*. Produxerunt & ex eodem libro: *B. homo qui semper est pauidus*. Item de Ecclesiastico *De propitiatu peccatorum noli esse sine metu, neq; adijcias peccatum super peccatum*. Hæc duo loca sic interpretantur, quòd quilibet, cui remissa sunt peccata, debet pauere & metuere, idest, dubitare aut formidare ne sint sibi peccata remissa.

Alia loca ex Prouerbijs & ex Ecclesiastico.

Cui intellectui, nec verba ipsa seruiunt: quia ibi metus & pauor præcipitur, non dubitatio. Metus autem non est de re præterita, sed de futura: & aliud est pauere ac metuere, aliud est dubitare. Obstat præterea ipsa perspicua veritas, quæ rem mirificè absurdam damnat. Quid.n. dici poterat aptius ad excruciandas miseras peccatorum animas? Quando pacatas conscientias habebunt christiani, si vtrum sit eis remissum peccatum perpetuò debeant dubitare, ac per hoc metuere damnationem, tanq̃ promeritam & imminētem? Non sic ait qui dixit: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, & ego reficiam uos: tollite iugum meum super uos, & inuenietis requiem animabus uestris*. Requiem, inquit, quæ non habet metum: & perfecta charitas foras mittit timorem. Denique hic intellectus derogat mirum in modum sacramentis, sicut latius inferius demonstrabo. Verus ergo & peruius illius præcepti sensus est, ꝙ homo de propitiato peccato non debet securitatem nancisci ad peccādum vlterius, tanq̃ dicens, pepercit iam mihi Dominus; parcet etiam si iterum peccauero: quod sequentia verba satis declarant. Verum hoc apertius secundum græcam lectionem, quæ sic habet, sicut noui interpretes reddiderunt: *Super data uenia ne sis securus ut peccata peccatis amplius accumules, nec dicas, misericordia Dei plurima est: copiæ peccatorum meorum ignoscet*. Græco nanq; in fonte sic habetur: περὶ ἐξιλασμοῦ μὴ ἄφοβος γίνου, προστεῖναι ἁμαρτίαν ἐφ' ἁμαρτίας. Καὶ μὴ εἴπῃς ὁ οἰκτιρμὸς αὐτοῦ πολὺς, τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μου ἐξιλάσεται. Quod ad verbum sic verti potest: *De propitiatione ne sine timore sis, ad addendum peccatum ad peccatum, & ne dicas, Miseratio ipsius multa est: multitudo peccatorum meorum propitiabitur*. Vnde dixit Dominus: *Ecce sanus factus es, noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquit contingat*. Et in hūc sensum beatificatur homo qui semper est pauidus. Vide lector vt clarè apparet vndiq; veritas.

Sed adhuc insurgunt, quia dictum est Nabuchodonosor: *Peccata tua eleemosynis redime: forsan ignoscet Deus*. Ergo sub dubio ponitur remissio peccatorum. Nos verò respondemus: Primùm quòd nō omnes sunt peccatores mortaliter, vt queat illis esse dubia peccatorum remissio. Deinde, ꝙ sunt insignia quædam peccata, quale illud Nabuchodonosor, quæ difficilè veniam consequuntur, de quibus ait Dilectus: *Est peccatum ad mortem, non pro eo dico ut oret quis*. Et propterea dixit Daniel Nabuchodonosor: *Forsitan ignoscet Deus*: cùm ipse illi surripuerit diuinum honorem, quem sibi iusserat exhiberi. Sic B. Petrus dixit Simoni Mago propter excellens simoniæ scelus: *Pœnitentiam age si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis*. Sic & B. Paulus orandum iussit pro his qui resistebant veritati; si quando daret Dominus eis penitentiam. At communiter peccatoribus non sic dicitur, sed absolutè promittitur

Alius locus ex Daniele.

penitentia: nec septies tantum, verũ septuagies septies. Vnde idem B. Petrus dixit: *Baptizetur unusquisq; uestrum in nomine* IESV *Christi in remissionem peccatorum uestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti*. Verùm vniuersa scriptura clamat, & certam nobis Dei misericordiam repromittit. Vnde D. Bernardus hos meticulosos mirifico sermone corripit in hunc modum: *Apostolus dixit, quòd ignorantiam Dei quidam habent... Ego autem dico, omnes ignorare Deum, qui nolunt cõuerti ad Deum. Neq;.n.ob aliud proculdubio renuunt, nisi quia grauem, & seuerum imaginantur qui pius est: durum & implacabilem qui misericors est: ferum & terribilem qui amabilis est: & mentitur iniquitas sibi, formans sibi idolum pro eo quod non est ipse. Quid timetis modicæ fidei? Vt peccata nolit remittere? Sed affixit ea cruci cum suis manibus. Quia teneri & delicati estis? Sed ipse nouit figmentum nostrum. Quia male assueti & ligati peccandi consuetudine? Sed Dominus soluit compeditos. Forte ne irritatus immanitate & multitudine criminum cunctetur porrigere manus adiutorij? Sed ubi abundauit delictum, superabundare gratia consueuit. An de uestimento soliciti estis uel cibo, cæterisq; corpori uestro necessarijs, & propterea cunctamini relinquere uestra? Sed scit quia his omnibus indigetis. Quid uultis amplius? Quid iam impedit à salute? Sed hoc est quod dico, Deum ignoratis. Sed nec creditis auditui nostro. Vellem uos uel expertis credere: quia nisi credideritis, non intelligetis*. Hæc ille. Quibus profectò sententiis de mediis scripturis excerptis, horum doctrina qui tantam nobis obiiciunt trepidationem, obruitur & conculcatur.

D. Bernardus in serm. 38. super Cant.

Psalm. 102.

Secundo loco produxerunt ex vulgaribus sententiis: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et ueritas in nobis non est*. Et Iob: *Si uoluero me iustificare, os meum condemnabit me*. Et, *Non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens*. Verùm hæc & si quæ sunt talia, si quid aduersus nos probarent, etiam illud probarent, quòd nullus potest esse iustus formaliter, quemadmodum noui hæretici dogmatizant. Sed longè aliter exponuntur sententiæ istæ à sanctis Viris, quorum ea expositio est, vel quòd nullus potest dicere se perfectè iustum, hoc est, absq; omni penitus delicto, quia nemo penitus est inculpabilis propter inhabitans peccatum & venialia delicta: vel quòd quicunq; est iustus, non debet de sua iustitia gloriari quasi non acceperit, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Sic exponit B. Augustinus frequenter & B. Hieronymus: Et D. Ioannes Chrysostomus in homilia propria super his verbis: *Quis gloriabitur mundum se habere cor?* Iuxta hos autem sensus nedum nobis non obstant adductæ sententiæ, sed etiam seruiunt. Augustini autem verba ibi adducentur, vbi eius sententiæ, pro nostra assertione de testimonio Patrum citabuntur.

Alia loca de scripturis.

Producunt & illud ex Iob: *Si uenerit ad me, non uidebo eum*. Quod cùm recipiat varias doctorum interpretationes, secũdum nullam earum nos ferit. Beatus Thomas 1.2.q.12. art.5.ex illo textu hoc solum accipit, quòd Deus non potest cognosci notitia quæ est euidentiæ aut scientiæ: quod nullus negat: B. autem Gregorius exponit, quòd per dona gratiarum, quæ gratis dantur, non cognoscitur Dei amor. Caietanus autem, quòd nõ cognoscitur per afflictiones, quas Deus ingerit. Igitur locus ille nõ pertinet ad propositum, modo sane intelligatur.

Locus item ex Iob.

Affertur & locus ex Ioanne vbi Dominus ait de Spiritu sancto: *Spiritus ubi uult spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat, aut quò uadat*. Et ex ea sententia (quam tamen aliter nobis non exponunt) eliciunt nullum esse posse certum suæ gratiæ: cùm ex vi verborum debuit potius oppositum colligi. Nam qui audit vocem spiritus, opinor quòd nouit eam, licet ignoret vnde veniat: hoc est, licet ignoret ipsam vocis originẽ: quia Deum sensibus non apprehendimus aut scientia, vt exponit D. Thomas. Et licet ignoret quò vadat, hoc est, finem eius, qui est gloria & vita æterna, quam nemo vidit vnquam: experimẽto tamen sancti Dei agnoscunt vocem Spiritus. At eius principium & finem, qui Deus est, experimento nondum cognoscunt, sed fide solùm tenemus. Beatus Bernardus hunc locum sic exponit, vt velit dicere, quòd notitia visitationis Spiritussancti, aut eius recessionis non apprehenditur sensu. Alibi tamen, hoc est, sermone LVIIII. aliter exposuerat: sed ita vt nihil obsistat nobis, sed potius pro nobis assistat, sicut & inferius manifestabo.

Locus insuper ex Ioanne.

In Cant. Serm. 74.

Sint ergo hęc satis pro prima nostra assertione, vt relinquamus etiam idoneè persuasum, quòd in vniuersa scriptura nullibi euincitur neminem posse ex fide certum esse de adepta gratia, cùm ea quę potissimum ad hoc facere videbantur, ostensum sit aut nihil facere, aut etiam oppositum comprobare. Nunc addo aduersus disputatores, quòd ad omnia loca hęc quę producunt vt ignorantiam gratiæ persuadeant, vna communis responsio viget. Quoniam cum tãdem dent nobis aduersarii quòd scire possumus nos esse in gratia saltem certitudine probabili & coniecturali, quę satis sit coram Deo vt

NOTA etiam ad illum orantes possimus asserere ꝙ tales sumus: imo (vt quidam ex illis scripto fassus est, ac luculenter ostendit) possumus esse certi de hoc certitudine plusꝗ conie-cturali & probabili, deniq; tali que omnino omnem hęsitationem atq; formidinem excludat: profectò necesse est illis fateri, has enunciationes, quas tamen à scripturis accipi arbitrantur, esse simpliciter falsas, videlicet: *Nemo scit utrum sit dignus amore*, idest, vtrum diligatur à Deo, & hoc ipsum ignorare animam iusti. Si.n.scit, & quidem tanta certitudine, falsum illud redditur ita simpliciter dictũ: Nemo scit &c. Et, Omnis anima hoc ignorat: & Debere hominẽ metuere ac dubitare de propitiatu peccatorum, hoc est, an sibi sint remissa peccata. Et alia huiusmodi, quæ tamen ipsi longis disputationibus comprobare nituntur, inconstanter tamen loquentes. At hoc est illorum qui non innituntur veritate, cui omnia consonant.

ASSERTIO II.

Irrefragabiliter de scripturis sanctis hanc certitudinem gratiæ ex fide uenientem comprobari.

PRIMO HAEC Assertio suaderi potest inductione & ostensione multorum qui in scripturis non solũ iusti declarati sũt, sed etiam conscii iustitiæ suę. De Adam .n.& Heua non puto esse dubitandum quin certò cognouerint iustitiam & gratiam suam, quam etiam senserunt se perdidisse. Et ego etiam certò credo eos ex fide cognouisse se restitutos; non dico in illam originalem iustitiam, sed in gratiam: sicut B. Augustinus testari videtur esse quasi cõmunem sententiã: et in lib. Sapientiæ cap.viii. in fine, & cap.x. bene probatur: imò in lib. Genesis cap.iii. si diligenter & secundum Dei sapientiam consideretur: de quo ego satis in loco proprio. Deinde Abel iustus etiam suæ iustitiæ testimonium habuit in sacrificio sancto. Inde Seth, & Enos, q incępit inuocare nomen Domini. Et ipse Henoch de seipso habuit testimonium placere Deo. De Noe, qui saluatus est per arcam cum filiis & nuribus suis, & factus est hæres iustitiæ. De Melchisedech, qui sacrificauit Deo sacrificium sanctum. De Abraham similiter, & Isaac, & Iacob, qui benedicti sunt, & in semine illorũ constituta est benedictio gentium. De Lot similiter, qui seruatus est ab excidio Vrbium. Et Ioseph, qui tanta passus est iniquè à fratribus. De Mose item, & Aaron fratre, & Iosue, & Phinees. De tot saluatoribus quos dedit Deus populo suo, Gedeone, Barac, Sampsone, Iepte. De Samuele, Dauid, & Salomone, Ezechia, Iosia regibus. De Iob, de Elia & Eliseo. De Isaia, Ieremia, Ezechiele, & Daniele, & duodecim Prophetis. De Esdra, Neemia, Zorobabel, & vtroq; Thobia. De Sara, Rebecca, Anna matre Samuelis, Iudith, Ester, Susanna, & multis mulieribus sanctis. De tribus illis pueris, qui in camino ignis laudabant & benedicebant Deum. De Machabeis, & de Iesu & Onia sacerdotibus: & aliis quos scriptura cũ magna laude commemorat. De istis inquam omnibus quid dicemus? An quod non essent certi de sua iustitia coram Deo, cùm tot signis esset illis probata, & tanta familiaritate cum Deo ipso? Dicent fortasse, Habuerunt isti omnes specialem de sua gratia reuelationem. Admittamus quod aiunt (quanquàm hoc de omnibus probare non possunt) Quæro ab eis, sequestrata omni reuelatione, nonne poterant à puritate conscientiæ, & ab ardore fidei interius fragrante, & ab operibus eximiis, quæ illi faciebant (audebo dicere) etiam firmius scire internam charitatis Dei virtutem, quàm à speciali reuelatione? Sunt.n. nõnunꝗ & lucidiora ac firmiora testimonia quæ à conscientia operum admixto spiritu habent sancti, ꝗ quæ à reuelationibus istis peculiaribus, in quibus potest facilius admisceri deceptio. Imò harum reuelationum probatio sępenumero fit ab humilitate & charitate ac timore sancto & aliis virtutibus, quæ quum adsunt, & seipsas in Dei lumine ostendunt, non est periculum de illusione: sicut spirituales viri nouerunt & contestantur. NOTA

Præterea, quãdo Moses ille fidelissimus & mansuetissimus inter homines, tanto spiritu charitatis orabat pro populo, dicens: *Aut dimitte illis, aut dele me de libro uitæ*, Nonne habebat certissimum suæ charitatis sensum, etiam omni seclusa reuelatione? Et de

Rege Ezechia quid dicent? Siquidem ipse orans Dominũ ausus est dicere: *Obsecro Domine, memento quomodo ambulauerim coram te in ueritate & in corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim.* Haec autem quomodo non temerarie dixisset coram Deo, nisi certus fuisset suae iustitiae? Nec potest illa oratio vituperari (vt ausi sunt quidam) cùm eam probauerit Dominus, & exaudiuerit. Nec de speciali eius reuelatione quicq̃ in scriptura apparet, neq; ipse in verbis suis ostendit se reuelatione inniti.

Venio ad viros noui testamẽti. Primùm de Ioanne Baptista neminem credo posse venire in dubitationem quin semper fuerit certus suae gratiae, cùm etiam in ipso matris vtero repletus esset Spiritusancto. Non negauerim illum à multis reuelationibus certiorem redditum: Et nihilominus asseruerim meo periculo, quòd ardore fidei & plenitudine gratiae hoc certissimè nouerat. De Apostolis quoq; quis dubitet? Quibus tñ ante aduentum Spiritussancti speciales reuelationes fuisse factas nulla scriptura commemorat: nisi cuncta Domini verba fuisse reuelationes speciales & internas quisq̃ existimet. Etenim quando de se ipsis audiebãt à Domino quòd complacuerat Patri dare eis regnum, nisi velimus diuinare, hoc non speciali reuelationis lumine accipiebãt, nec alio lumine credebant, quàm lumine communis fidei, quia etiam ipsum filium Dei credebant. Imò quia hoc primùm credebant, icircò & illud ex illo credito consequebatur esse credendum: quod similiter de caeteris debemus dicere, quibus Dominus significabat remissionem peccatorum & salutem. Et certè quia tam passim multis Dominus non solum familiaribus, verumetiam penè cunctis aliis quos à morbis sanauit remissionem peccatorum & nouam gratiam significauit, non videtur congruum vt huiusmodi significationes debeant cõputari inter reuelationes quas vocant priuilegiatas. Imò quod in illis legimus factum sensibiliter, intelligere debemus fieri assiduè in Ecclesia per sacramenta spiritualiter.

De B. autem Petro legimus ternam sui erga Christum amoris confessionem, etiam à Domino commendatam, cui propterea credidit oues suas. Vana verò sunt quorundam commenta, qui eundem volunt in tertia responsione subdubitasse: quum idem bis prius confessum, etiam tertia illa vice, aduocato Domino ipso teste, confirmauerit.

Quid dicam de Dilecto discipulo? Quid item de Vase illo electionis, qui passim suam gratiam predicabat, & postremo loco ait: *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiae, etc.* Aient: Illa sciebat à reuelatione speciali. Imò ipse ex euidentia factorum & operum suorum illud se asserere ostendit, non autem speciali reuelationi innixus. Clara hec sunt, & quae nulla tergiuersatione valeant euitari. Vnde B. Gregorius de ipso Paulo testatur ex eo loco his verbis: *Securum se dormire iam nouerat, qui dicebat: Ego .n. iam delibor, & tempus meae resolutionis instat. Bonum certamen certaui etc. Quia .n. contra multa transeuntia sine defectu decertauerat, de mansuris nimirum gaudiis sine dubietate praesumebat.* Ecce quàm manifestè declarat gloriosus Pontifex vnde erat illa Apostolo securitas ac praesumptio, nimirum à certamine, quod se certasse sciebat: et non à reuelatione, in qua magis potuisset inueniri deceptio. B. Gregori.

Sunt verò praeter exempla sanctorum virorum, multę Scripturarum sententiae, quibus clarè nostra positio manifestatur.

Est autẽ in primis testimonium ipsius Domini dicentis: *Qui facit ueritatem uenit ad lucem ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.* Lux autem absq; dubio Christus est Iudex omnium. Qua verò confidentia aut fiducia ad illum quisq; ire potest vt manifestentur opera sua, nisi sciuerit ea esse bona & acceptabilia Deo, quod est idem ac si dicatur, Quia in Deo sunt facta? At qui facit iustitiã iustus est, ait Dilectus. NOTA

Est itẽ quod ipse dixit: *Cùm feceritis haec omnia, dicite, serui inutiles sumus: quod debuimus facere fecimus.* Quis autẽ potest dicere feci quod debui, nisi qui verè fecerit, & amplius qui etiã sciuerit se fecisse? Qui autem hoc sciuit, nónne certus fuit suae gratiae, cùm nemo sine gratia Dei possit facere quod debuit? Quare locus ille duos iugulat, Lutheranum, qui negat hominẽ implere posse mandata, & illum qui huius rei notitiam non concedit. NOTA

Est tertio, ꝙ ipse mandat nos vigilare, & praecinctis lumbis quasi ardentibus lucernis stare, ac similes esse hominibus expectantibus Dominum suum quando reuertatur à nuptiis, vt cùm venerit & pulsauerit, confestim aperiatur ei. Quid est vigilare, nisi intendere toto animo ad ea quae Dei sunt? Qui verò vigilat, scit proculdubio se vigilare: Et qui lumbis praecinctis expectat, cum desiderio stat & spe. Hoc autem est pro- Luc. 12.

prium eorum qui toto corde seruiunt Deo, & diligunt aduentum eius: quod quidem esse non potest, nisi conscii fuerint interim iustitiæ suæ.

Est & quarto apud B. Ioannē vbi Dominus ait: *Mandatum nouum do uobis ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos, ut & uos diligatis inuicem*. Et addit: *In hoc cognoscent omnes quòd discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem*. Vide signum discipulatus. Discipulus enim Christi ille est qui sequitur & imitatur Christū: quod sine eius gratia fieri non potest. Signum ergo certum discipulatus est dilectio, hoc est, opera dilectionis. Hoc signo testatur Dominus quòd omnes cognoscent eos esse discipulos suos, idest, q habeant signum certum huius rei, quo clarè id cognoscere possint. (de certa.n.notitia loqui Dominū credibile est, quemadmodum semper facere consueuit) Si igitur opera charitatis, quæ faciunt veri Christi discipuli, id efficiunt vt ipsi cognoscantur ab aliis q tales sint, quanto ergo magis à semetipsis cognoscētur esse tales, cùm melius propriam ipsi conscientiam suam nouerint? Et ne quis diceret, hoc signum esse fallibile, occurrit hîc B. Thomas, & post illum Caietanus, dicens: *Ecce infallibilia apud omnes nationes signa discipulorum Christi: ecce insignia propria Christianorum, quæ utinam hodie apparerent*. Caietanus.

Est & quinto apud eundem de efficacia aduenientis ac manētis Spiritus sancti super eos, vbi sic legimus: *Si diligitis me, mandata mea seruate: & ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum, Spiritum ueritatis, quem mundus non potest capere, quia non uidet eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud uos manebit, & in uobis erit*. Et paulò post: *In illa die uos cognoscetis quia ego sum in Patre meo, & uos in me, & ego in uobis*. Et adiecit declarans hęc: *Qui habet mandata mea et seruat ea, ille est qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo (siue insinuabo) ei meipsum*. Quid his verbis poterat dici clarius? Manifestè.n.loquitur Dominus de notitia quam superueniens Spiritus sanctus & manens ingerit in cordibus eorum qui dilexerint & seruauerint mandata Dei. Vnde amplius hoc B. Iudę Apostolo & fratri suo declarans, ait: *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus & mansionem apud eum faciemus*. Hæc proculdubio dixit vt declararet quo pacto se esset illis insinuaturus, nimirum per aduentum quendam nouum & mansionem. Qui igitur tantos habebit in se hospites manentes, nunq eorum certum sensum habebit? Et ipsimet hospites volent semper latere vt nō sentiantur? Hoc si quis asserat, certè veritatis conculcat verba dicentis, *Et manifestabo ei meipsum*. Et: *Vos autem cognoscetis eum, quia apud uos manebit et in uobis erit*. Sentitur ergo pręsentia spiritus: sensu dico spirituali per fidem certam, nō carnali. Vnde & D. Augustinus super illis verbis, *Vos cognoscetis eum, quia in uobis manebit, & in uobis erit*: *Ergo*, inquit, *inuisibiliter uidetur: nec si non sit in nobis, potest esse eius scientia. Sic.n.à nobis uidetur, & in conscientia nostra. Nam faciem uidemus alterius, nostram uidere non possumus: conscientiam uerò nostram uidemus, alterius non uidemus*. Hęc D. Augustinus. Caietanus autem ibi sic ait: *Ratio cognitionis redditur, mansio: ut intelligamus spiritum ueritatis manentem in animis Apostolorum, iam facere officium suum, faciendo eos cognoscere ipsum. Ipse.n. Spiritus testimonium reddit spiritui nostro q filij Dei sumus: unde notitia ab experientia in seipsis significatur*. B. Augu. Caietanus.

Admiratus sum (ne quid dissimulē) quosdam ex scholasticis, qui, ne cogerentur fateri certitudinem gratiæ, quia putabant obstare illam sententiam Ecclesiast. *Nescit homo etc.* hunc locum B. Ioannis penitus destruunt, dicentes, quòd homo potest scire Spiritum sanctum manere in corde suo, nō per gratiam gratum facientem, sed per gratias gratis datas. Et hac techna noui disputatores se putant explicare, quùm magis se implicent. Nam quis vnq ex patribus sic interpretatus est? Nonne Christus manifestè se ipsum interpretatus est ibi, loquens de Spiritu qui ignem charitatis afferebat in corda? cùm hic sit Spiritus ille, quem mūdus nō potest accipere, & de illo Dominus loq se prædixit? Piget verò me atq tędet de huiusmodi, quæ luce clariora sunt, disputare. Sed nunq tanti viri hęc absurda dixissent, nisi decepti fuissent à positione falsa, quam pro vera accipiebant, propter scripturam malè tamen intellectam: idest, propter illud quod dixit Ecclesiastes, *Nescit homo etc*. Vide bone lector quàm sit verum quod dici solet, Ex vno absurdo recepto, multa sequi.

Est & sexto apud Matthęum & Lucam verbum Domini aientis: *Omni habenti dabitur, et abundabit*. Quæ verba, iuxta B. Augustini interpretationem, hunc habent sensum, & quidem illustrem, quòd homini qui accipit Dei dona, & illis bene vtitur, amplius etiam donatur. Hoc autē amplius est vt & quod habet se habere cognoscat & gaudeat, & amplius in dies proficiat. Vnde idem Doctor apud B. Ioannem capite xiiii. sic ait:

Habebant Spiritumsanctum discipuli & non habebant. Habebant minus: dandum erat amplius quod non habebant. Habebant occultè: dandus eis erat manifestè: quia hoc ad maius donum Spiritussancti pertinebat ut eis innotesceret quod habebant. De quo munere loquens Apostolus ait: *Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.* Hæc Augustinus.

Accedit & pro hac veritate irrefragabilis Apostoli traditio ad Romanos cap. viii. vbi ait: *Quicunque spiritu Dei aguntur, ij filij Dei sunt. Non.n.accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus Abba Pater. Ipse enim Spiritus reddit testimonium spiritui nostro quòd sumus filij Dei.* Hic locus Apostoli nescio qua tergiuersatione posit eludi, quo minus probet gratiæ certitudinem in filiis Dei, qui ipsius spiritu aguntur, mortificantes opera carnis. Hic.n.planè atque explicitè dicitur spiritum illis testificari quòd sunt filii Dei. Si testificatur illud Spiritus, Aut ergo possunt hoc testimonium sentire in seipsis & accipere, & agnoscere illud esse testimonium Spiritus, Aut non. Si non possunt, frustra igitur attestatur illis Spiritus sanctus. Et quomodo in eo Spiritussancti testimonio fiducialiter clamare possunt Abba Pater, sicut ait Apostolus? Si autem possunt sentire testimonium hoc in seipsis, & accipere, & agnoscere esse testimonium Spiritus, quomodo non erunt certi suæ adoptionis & gratiæ? Nunquid.n.testimonium Spiritus potest mentiri, quod vel cogitare est blasphemia? Nunquid ergo accipiens testimonium illud poterit absque impietate & perfidia dubitare de illo, aut deceptionem suspicari? Hoc in loco dixerunt quidam, Non poterit certò scire quisquam illud esse testimonium Spiritus. Nos autem respondimus, hoc perinde esse ac dicere Spiritum non testificari. Qui.n. testem nescit, nescit & testimonium. Ad quid.n. testificatur Spiritus nisi ad notificandum? Sed nunquid notificabit per testimonium quod an sit ipsius ignoratur? Hanc vero fugam B. Ambrosius illis præcludens in epistola ad Horontianum lib.v. sic ait: *Testimonium autem hoc est Spiritussancti, quòd ipse est qui clamat in cordibus nostris Abba Pater, sicut ad Galatas scriptum est. Sed & illud grande testimonium quòd sumus filij Dei.* Hæc ille. Ecce quàm explicitè ac disertè duo testari Spiritum sanctum docet, videlicet & seipsum esse qui loquitur & clamat, & hoc grande testimonium nobis reddere quod sumus filii Dei. Quid hic fingi potest contra tanti Patris autoritatem in re presertim tam clara? B. Bernardus, vt suo loco dicemus, hoc testimonium vocat reuelationem quam facit Spiritus. Si reuelatio est, & ex lumine superno, quomodo non persuasio & certitudo? Cogita hæc frater charissime, & noli esse indocilis ac proteruus.

B. Ambrosius in epistola ad Horontianum lib. 5.

NOTA

D. Bernardus

Verùm dicent aliqui, Qui sic certiores fiunt à Spiritu, non propterea habent certitudinem fidei, sed à coniecturis & signis humanam quandam certitudinem & probabilem: quidam tamen dixit leuem & puerilem coniecturam. Quoniam verò sic dicentes, iniuriam faciunt Apostolo, quem vanas & pueriles coniecturas nos docuisse fateri eos oportet: & præterea confusionem faciunt, vocibusque abutuntur: oportet hæc diligentius explicare. Et primùm nosse, quum ab initio hæc quæstio fuit proposita, simpliciter à nonnullis posita fuit. Quærebatur.n. simpliciter, An quis posset scire aut certus esse quod esset in gratia, multis hoc negantibus simpliciter, aliis verò contrà asserentibus: & non explicabatur satis de quo genere scientiæ aut certitudinis esset quæstio. Sed inter disputandum, vt fit cùm veritas discutitur, tandem huc ventum est vt cùm iam non negaretur aliqua certitudo, quæ nam esset illa certitudo disquireretur.

Primùm ergo sciendum est, nullo modo, naturali cognitione siue intellectus siue sensus, haberi posse, quenquam adeptum esse gratiam aut stare in ea. Nam nec sensus nec intellectus suapte natura & lumine potest in hanc ascendere cognitionem, nisi fidei lumine fuerit illustratus. Descendit ergo de supernis (vt diximus) notitia hæc, non ascendit: & à lumine Spiritus venit, cùm Spiritus sanctus testatur animæ meæ, & suam illi reuelat salutem: sicut rogat quilibet in Ecclesia, dicens: *Dic animæ meæ, salus tua ego sum.* Ex quo patet secundum ad rem propositam, videlicet hoc testimonium fide accipi. Si enim Deo nobis testanti credimus, fideles sumus: sin resistimus, increduli iudicamur. Si ergo hoc testimonium homo accipit fide, certus redditur: quia & veritas in eo est, & firmitas adhæsionis gignitur, ac per hoc non potest dici opinio. Opinio.n.non habet certitudinem, sed formidinem: nec à diuino testimonio gignitur opinio, sed vera fides. Restat ergo vt sit certitudo fidei. Possumus igitur certi esse de iustitia nostra, & quidem certitudine fidei, vt locus ille Apostoli absque dubio inuictissimè probat. Vnde Caietanus in comment. super ea verba: *Ipse.n. spiritus testimonium reddit spiritui nostro etc.* elegánter

Opinio.

Fides.

in hunc modum scripsit: *Testimonium hoc quod Spiritussanctus reddit simul cum spiritu nostro de hoc ꝙ sumus filij Dei, internum esse significatur, ex eo ꝙ ab utroq; interno spiritu perhibetur, non alijs, sed nobis ipsis. Et quoniam testimonium hoc non est de possibili, sed de facto, hoc est, non est de hoc, An scilicet possimus esse filij Dei, sed est de hoc ꝙ sumus filij Dei: ideò donum speciale est. Nam testimonium ꝙ possumus esse filij Dei, inter testimonia communia fidei comprehenditur: Testimoniũ autem quòd ego sum filius Dei, speciale donum est. Et quoniam nullius testimonij effectus est uidere seu scire rem testificatam, sed credere (non .n. inducitur testimonium, sed lumen aut ratio euidentiam faciens ad hoc ut uideatur aut sciatur res: sed testimonium inducitur ad hoc ut credatur res testificata, ad hoc ut uideatur esse credendum sic esse quod testificatur) ideò ex hoc testimonio Spiritussancti & nostri quòd sumus filij Dei, non intelligas me uidere aut scire, sed credere quòd sum filius Dei, sed uidere mihi esse credendum quòd sum filius Dei.* Hæc ille: quibus nihil expresƒius dici poterat nec euidentius ad probandum, quòd de spiritu nostro & charitate infusa certificamur testimonio Spiritus sancti, vnde resultat non naturalis, sed solũmodo cognitio fidei: credere.n.est actus fidei. Et certè nõ potest aliud fingi, nec vlla responsio ad hoc rectè dari. Non est.n.hîc certitudo à reuelatione speciali. Nam ibi Apostolus manifestisƒimè loquitur de cõmuniter iustificatis, iis tamen qui non secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum.

Nota diligenter hæc uerba Caietani pro certitudine gratiæ ex fide.

Nec valet si respondeatur vt quidam argutulè magis quàm vere, videlicet illud testimonium Spiritus quod fide apprehenditur, non reddere certum hominẽ de sua gratia, quia (vt ipse idem Caietanus ibidem subiungit) Spiritus in hac sua testificatione quòd sumus filii Dei, vtitur quibusdam mediis, quæ ipse assumit simul cũ nostro spiritu ad significandum ꝙ sumus filii Dei. Hæc autem media regulariter duo sunt. Alterum est amor Dei promptus ad obsequẽdum Spiritui sancto: alterum experta continuatio diuinę gubernationis. Sed quia in his duobus mediis quibus vtitur Spiritussanctus ad persuadendum nobis, potest homo decipi, quia potest sibi videri amare cùm non amet: & simpliciter potest videri sibi expertum se esse benignam in se Dei prouidentiam, in quo & falli potest: redditur propterea hoc testimonium ita incertũ, sicut & media ipsa per quæ illud fit, sunt incerta. Hæc autem argutè dicta sunt, perplexè tamẽ: & minime secum constantia sunt. Resoluamus ergo nos, vt duo appareant manifestè: Alterum, hũc sensum apertè esse contra ipsam Caietani doctrinam ibi: alterum uerò, ꝙ hic sensus (vt dixi) perplexus est & semetipsum expugnans, & iccircò longe abest à vera intelligentia. Et quo ad primum attinet, recensebo verba Caietani quibus ille innititur, nempè hæc: *Media autem quibus utitur Spiritussanctus, quæ assumit Spiritussanctus simul cum nostro in testimonium ꝙ sumus filij Dei, sunt regulariter duo. Alterum est amor Dei promptus ad obsequendum Spirituisancto, quem efficit Spiritussanctus in ijs qui spiritu Dei agũtur: alioqui non agerentur spiritu Dei, nisi forte ad momentum: Alterum est experta continuatio diuinæ gubernationis, custodiendo à damnabilibus, illustrando, inspirando, excitando, mouendo, fouendo, et huiusmodi. Nam cùm experimur tam promptè nos diligere Deum, et tali tantaq; cura gubernari à Deo, testimonium à Spiritusancto & nostro habemus sufficientissimum ad hoc ut credamus ꝙ sumus filij Dei.* Hęc ille. Ex quibus colligo, posse hominem experiri se promptè diligere Deum & magna cura gubernari ab illo: Et eum qui hæc experitur, testimoniũ habere à Spiritu sancto & suo sufficientisƒimum ad hoc vt credat se esse filium Dei, & clarè videt id sibi esse credendum, nempe filium Dei se esse. His igitur stantibus, in hũc modum texo argumentum. Quicunque habet à Spiritu sancto testimonium sufficientisƒimũ vt credat ex fide, & clarè videat hoc esse credendum, videlicet se esse filiũ Dei, & hoc testimoniũ ille fide recipiat, certus est suę gratiæ, quicquid sit de mediis quibus vtitur Spiritussanctus ad certificandum. Etenim ad inducendam infallibilem certitudinem satis mihi est ꝙ ipse Spiritus testificatur, & ꝙ ille cui testificatur, id credat ex fide. At istud est quod à nobis ponitur, & ab Apostolo reuelatur, videlicet Spiritũ multis filiis qui ipso Dei spiritu aguntur testificari hoc, & illos etiã id credere. Quid igitur obstat quin audacter dicamus eos quicunq; sint illi, certos esse Spiritum Dei se habere in seipsis inhabitantem per gratiam? Testimonium.n. hoc Spiritussancti purum est, & non conditionale, quasi testetur nobis quòd filii Dei sumus si promptè diligimus, aut si verè Deo est cura de nobis. Hoc.n.nunq̃ nobis quicq̃ probaret, quia non possumus (vt isti volunt) vnq̃ scire, an verè diligamus Deum, & an ille de nobis solicitetur quasi de filiis. Inane igitur esset hoc Spiritus testimonium cõditionale, nempe conditione nunq̃ adueniente in hoc seculo. Vnde & contra Apostoli verba est, quæ Spiritus testimonium declarant esse purum & absq; vlla conditione, quòd sumus filii Dei. Et ex his patet perplexitas contradicentium, qui dum permittunt Spiritum san-

Caietanus.

ctum testificari, ac ipsum Spiritus testimoniū fide accipi, atq; simul sciri Spiritum sanctum esse qui nobis testificatur, cum his tamen nō confitentur certam esse notitiam rei testificatę à Spiritu sancto, sed solùm probabilitatem quandam: quæ certè secum nequeunt constare. Adde φ cùm in oratione, sicut ait B. Thomas, profiteamur fidē nostram, & in ea dicamus ex spiritu Pater noster (nam tales quærit Pater qui adorent eum in Spiritu & veritate) quomodo poterit esse in eo dicto deceptio? Quod ergo subdit Apostolus: *Ipse.n.Spiritus reddit testimonium etc.* exponit S. Doctor his verbis: *Ostendit idem ex testimonio Spiritus sancti, ne fortè quis dicat φ in nostra confessione decipimur.* Hæc ille. Quid clarius? Non hîc patitur esse deceptionem S. Doctor in eo qui credit Spiritui cōtestanti. Vide quantum intersit tractare scripturas, & docere scholastica. Nam sæpe cogimur veritati attestari quam ignorabamus. Sic D. Thomas hoc in loco ex verbis Apostoli huic certitudini quam probamus coactus est attestari. Nicolaus Gorran similiter de hoc teste Spiritu sancto & de eius testimonio in eo loco pulcherrimè enarrat. De ipso quidem teste, quod est omni exceptione maior: de testimonio autem, quod certificat hominem qui eo spiritu agitatur. Et post hæc addit: *Qui habet tale testimonium saluabitur, non damnabitur.* Et concludit: *Ecce ergo spiritus obligans, agens, adoptans, & testificans. Obligatio debitores, agitatio reddit nos obedientes & promptos, adoptio amantes & deuotos, testificatio gaudentes & securos.* Hæc ille. Et propterea nō ab re dixi, aliud esse scrutari scripturas, aliud in scholis disserere. Hîc mitto alios, præsertim Patres veteres, qui hunc locum non aliter acceperunt. Multa enim seruantur inferius producenda.

D. Thomas
NOTA

Nicolaus Gorran.

Est autē alius in Apostolo locus vnde superiora cōfirmantur, vbi ait: *Quis.n.nouit hominū quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui est in eo? Sic quæ sunt Dei nemo nouit nisi spiritus Dei. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.* Ecce quomodo vult vt à nobis cognoscantur Dei dona, quorum maximum est charitas. Neq; verò me latet B. Thomā in Summa hoc in loco nobis occurrere, eò quod agat ibi Apostolus (vt putat) de donis gloriæ, quæ per fidem certissimè cognoscimus, non de dono gratiæ inhærentis. At hæc solutio nō dat quietem, vnde nec ipse B. Thomas in ea persistit: quia spiritus Dei datur nō tam ad cognoscenda gloriæ dona, quàm ipsa dona gratię quę prȩsupponūtur ad gloriā. Potuisset ergo dicere B. Thomas, aliud esse scire donum gratiæ, aliud verò φ illud donum sit in me, aut in illo signatim: & primum dixisse Apostolum, non secundum. Verùm nec hoc satisfacit. Primo quidem, quoniam verba illa: *Accepimus Spiritum qui ex Deo est*, non significant eos fidem solùm accepisse vt per illam cognoscantur Dona: sed φ acceperint præcipuè charitatem, & quidem eximiam charitatem. Spiritus enim charitas est: & illa voce nunq̄ significatur sola fides. Scrutentur scripturas, & probēt quod dicimus. Qui ergo dicit se accepisse Spiritum, ipsam certè charitatem se accepisse asserit: quod non potest asserere qui ignorat se accepisse. Deinde verba illa Apostoli: *Vt sciamus quæ data sunt nobis*: de donis gloriæ prȩcise non possunt intelligi, cum illa dona non essent manentibus in hac vita, nisi in arrha, quod est donum gratiæ: quo cognito, & illud gloriæ futurum simul cognoscitur. Sensus ergo Apostoli verus est, nimirum ex notitia doni præsentis, quod vocat Spiritum Dei, quem accipiunt christiani, haberi notitiam supernorum, quę nos manet. Ad hoc.n.vt ea noscamus, accipimus spiritum gratiæ velut arrham. Verum est tamen φ B. Paulus ibi videtur loqui de illa Spiritus abundantia, quam habuerunt ipsi principes & duces nostri Apostoli Christi. Sic illum locū exponit B. Augustinus apud Ioannem cap.xiiii. & alibi. Sic pleriq; alii veterum. In eundem etiam modum Caietanus, cuius hæc verba sunt: *Vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Ecce effectus Spiritus quem accepimus, non impetus, non furor, non ecstasis nescientium quid patiantur, aut agant: sed ut sciamus. Non dicit ut credamus: quia Spiritussanctus infusus Apostolis causauit in illis notitiam certam donorum Dei in eisdem.* Hæc ille. Neq; somnianda est hîc alia reuelatio specialis. Illa.n.est prophetica nō manens. Hæc verò notitia de qua Apostolus, est à Spiritu immanente in homine per donum illud cęleste.

Caietanus.

Est item & grauis illa eiusdem Apostoli in quosdam reprehensio, vbi ait: *Vosmetipsos tentate si estis in fide: uosmetipsos probate. An non cognoscitis uosmetipsos quod IESVS Christus in uobis est? nisi fortè reprobi estis.* His autem verbis cum de fide viua loqueretur Apostolus, vt solebat quoties absolutè fidem dicebat, videtur non solùm fateri, posse hominem nosse inhabitantem in se Christum per spiritum suum, verū etiam φ hoc ipsum debeat scire, cùm hoc scire eius intersit, nisi fortè sit reprobus. Vnde vult φ homo probet, ten-

tétq; femetipfum, & hanc inde notitiã eruat. B. autem Bernardus iuxta Apoftoli doctrinam dixit, periculofiffimè hoc nefciri.

D. Bernardus in ferm. 17 in Cantica.

Non me latet quid hoc in loco dicit quidam fcholafticorum. Sunt.n. qui volunt locũ illum intelligi de coniecturali notitia, & non fidei certa: quod eft diuinare, & contra morem fcripturarum, quæ de fidei notitia in huiufmodi femper loquuntur. Alii ergo intelligunt de fide informi, quam fciri poffe per fuum actum confitentur, cuius oppofitum dicunt effe de charitate. Et quidã huius differentiæ rationẽ afsignat, *qa aſſenſus (inquit) intellectus ex nulla diuina acceptatione dependet, & ideo notiſſimum unicuiq; perſuaſum habere Euangelium. Gratia uerò Dei & amicitia in diuina beneuolentia & acceptatione conſiſtit, quæ nobis eſt ignota.* Hæc ille. Quæ aut falfã funt, aut nihil refoluũt, aut ego non intelligo. Ineptè.n.primò dicitur, gratia Dei & amicitia in eius beneuolentia & acceptatione confiftit. Si.n.gratia pro habitu quem habemus à Deo accipitur, quo pacto dicitur cõfiftere in acceptatione Dei? Nunquid.n.per habitus meremur, vt oporteat Deum acceptare illos? Et quomodo acceptantur ab eo qui donat? Profectò in beneuolentia Dei nõ minus habitus fidei quàm charitatis confiftit: quoniam ex ipfius beneuolentia nobis etiã fides contingit. Oportet ergo pro clariore intelligentiã videre quid fidei appellatione & charitatis intelligãt, vtrũ actum, an habitum. Nam fi de habitu fermo eft, iterum diftingui oportet, an de habitu infufo, an verò de acquifito, vt quæratur: An habitum fidei infufum à Deo poffimus nofcere per actum fuum. Quod fi afferitur, in prõptu eft vlterius quærere, quonam genere notitiæ talis habitus cognofcatur. Nam fi ex aliqua coniectura folùm quę certitudinem non conftituat, non ftabit ea differentia quam ponunt inter fidem & charitatem: quoniam etiam charitatis habitum pari modo ex coniecturis poffumus cognofcere, vt ipfi fatentur. Sin autem volunt habitum fidei infufum certò cognofci certitudine fidei per actum fuum: charitatis autẽ non fic, vt certè videtur ex doctrina B. Thomæ deduci, ficut ibidem manifeftè Caietanus declarat: tunc obftabit ratio: quoniam non videtur quòd per actum fidei magis ego noffe pofsim habitum fitne infufus defuper, an verò acquifitus, quàm per actũ charitatis noffe ipfum dilectionis habitum fimiliter an fit infufus necne. Ratio verò illa, quòd actus Charitatis ideo ignoratur an fit ex habitu infufo, quoniã nefcitur an fit acceptus Deo, quod requiritur ad hoc vt nofcatur effe ab habitu infufo, nihil valet: quoniam ex fide recipimus actum charitatis acceptũ effe Deo: & prius natura eft effe actum charitatis, quàm ꝙ fit acceptus. Nec enim per hoc eft actus charitatis, quia Deo acceptus: fed ideò acceptus, quia eft actus charitatis. Vnde ad nofcendum actum charitatis, non oportet ex eo quòd fequitur cognofcere, cùm illud fequatur neceffariè.

Sed dicent, non eft alia uia ad cognofcendum, quia per actum tunc cognofcitur habitus, cùm talis eft actus qui nequeat nifi ab habitu illo produci. Sed actus charitatis poffunt produci à dilectione Dei acquifita, aut per motionem Dei gratuitam abfq; habitu: Non igitur per hoc nofci poffunt. Sed nos id falfum effe dicimus quod fumitur. Et nihilominus refpondemus, non fecus effe de habitu fidei: quoniam actus fidei homo poteft & pari modo producere, videlicet vel ab habitu acquifito, vel à gratuita motione diuina. Ergo vndiq; nutat hæc doctrina, nifi dicatur & quòd per actum fidei nofcitur infufa fides, & fimiliter per actus charitatis infufa charitas: Quoniam fides & charitas innouant hominem & transfmutant in aliam fuperiorem naturam. Et eft fummè inconueniẽs tales habitus adeò nobiles & fupernaturales, quibus in alios quodammodo transferimur, nobis effe ignotos, & non habere illos actus fuos proprios, eófq; naturę facultatem fimiliter excedentes: cùm alioqui fuperuacui videri pofsint. Imò reuera ipfa viua, nõ mortua fides per opera probatur, & per patientiam pafsionum, non incerta probatione, fed certa. *Sicut aurum* (inquit Princeps Apoftolorum) *quod per ignem probatur.* Et nifi velimus proteruiter repugnare, illa Apoftoli efflagitatio cum tanta energia vt feipfos Corinthii tentent & probent ad cognofcendum an in feipfis Chriftus inhabitet, profectò non videtur velle eos opinionem tantum exculpere à tentatione & probatione illa quã requirebat, fed notitiam certam ac firmam, quam heroica opera reddunt, ut B. Anfelmus, quem paulo poft citabimus, eo in loco eleganter enarrat. Propter quod & B. Iacobus dixit: *Oſtende mihi fidem tuam abſq; operibus, & ego ex operibus oſtendam tibi fidem meam,* hoc eft, fidem viuam, non mortuam. Nam & in ipfis operibus ex viua fide factis quiddam viuum confpicitur: quod melius ille nouit qui intus fentit. Vnde & B. Ambrofius egregiè hoc in loco dixit: *Qui habet fidei ſenſum in corde ſuo, hic ſcit Chriſtũ* IESVM *in ſe eſſe.*

B. Ambroſius.

Quid amplius desideramus? Et quidem veterum Patrum nullus est qui locum illum interpretetur de fide informi. Petrus Lombardus proculdubiò de fide & bonis operibus interpretatur.

Est & alius Apostoli locus in eadē Epistola secunda ad Cor. cap. 1. vbi ait: *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae.* Ecce in quo erat B. Pauli gloria, nimirum in testimonio conscientiae. Nec solùm quia nihil sibi conscius erat mali, sed quia simul conscius erat multorum bonorum quae fecerat, nimirum qui in simplicitate cordis, & synceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conuersatus erat in hoc mundo. Vide lector quanta confidentia de sua innocentia Apostolus contestatur. Et ne quis notitiam ex reuelatione somniaret, testimonium conscientiae propriae & acta sua manifesta, non Dei reuelationem profert. Verùm de hoc erit sermo inferius, ubi de virtute conscientiae tractabimus à scripturis & doctoribus sanctis.

In eodem capite in fine ait Apostolus: *Qui confirmat nos uobiscum in Christum, & qui unxit nos, Deus: qui & signauit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris.* Cùm ergo dicat Apostolus, quòd Deus signans nos dat pignus Spiritus, siue potius arrham Spiritus, velim cogitari ad quidnam illud detur nisi vt certus fiat homo & securus de fide dantis, qui etiam sua die verè exhibebit quod promisit. Qui autem pignus vel arrham accipit, si nescit se accepisse, quomodo certus erit promissionis? Et tamen arrha ob hoc ipsum accipitur, vt accipiens certus sit & securus promissionis à certitudine arrhae iam acceptae. Vnde hoc videns ipse Caietanus, ibidem in hunc modū scripsit: *Ecce tertium donum ab eodem Deo. Et sumitur Signauit, pro obsignauit, tanq; imprimendo sigillum. Et hoc ad firmitatis signum spectat. Apostolica gratia tum in uirtute miraculorū, tum in dono linguarum, tum in imitatione charitatis & patientiae Christi, uelut sigillum erat in testimonium uerorum ministrorum Euangelij. Et dedit pignus etc. Ecce quartum donum, quo profitentur se habere certitudinē futurae foelicitatis aeternae, habēdo in proprijs cordibus spiritualē arrham. Arrha.n. tam spōsis, q; negotiatoribus datur in securitatem contractus. Certitudo ergo spei tanta diffusa est in eorū cordibus, ut cognoscant se habere arrhā Spiritussancti de aeterna foelicitate.* Haec ille. Si igitur per arrham nascitur spei certitudo, quae est futurorum bonorum, necesse est vt & ipsius arrhae sit certitudo, & cognoscat homo (vt ait Caietanus) se illam habere arrham in corde suo. Alioqui quomodo per id quod est incertum certificari quidpiam possit? Quòd si arrham quis noscit se certò habere, oportet eundem etiam certò nosse se habere charitatem, quae est arrha ipsa. Vide si quid potest fortius euincere certitudinem quam probamus.

Caietanus.

Sunt & pro hac veritate testimonia illius Dilecti discipuli, qui audet dicere: *Et scimus quia uerum est testimonium eius.* Ipse ergo in sua prima Epistola cap. 2. sic ait: *In hoc scimus quia cognoscimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit: mendax est, & in eo ueritas non est. Qui autem seruat uerbum eius, in hoc charitas Dei perfecta est. In hoc scimus quoniam in ipso sumus.* Haec Dilectus. Quibus quid copiosius dici poterat, vt intelligamus quòd possumus certi esse nos esse in in Christo, & quòd ipse diligit nos? In hoc, inquit, scimus quòd cognoscimus eum, & ꝙ in ipso sumus, si seruamus mādata eius. Non dicit, coniicimus: non dicit, opinamur: sed SCIMVS. Quod verbum, extra controuersiam, certitudinem importat. Si igitur hoc verum est, sicut oportet nos confiteri ob testimonium tanti Apostoli, quòd per obseruantiam mandatorū scimus nos esse in Christo, hoc nobis Spiritu testificāte, etiam illud absq; vlla dubitatione consequitur, scire nos posse an eius mandata obseruemus: quod tamen isti negant. Si enim scire non possumus an eius mandata seruemus, nec illud item scire possumus an simus in illo. Quemadmodum enim quòd sumus in illo, ex obseruantia mandatorum est: ita scientiam hanc quòd sumus in illo, de scientia illa quòd eius obseruamus mandata gigni oportet, quam Deus in nobis confirmat Spiritu suo. Vnde ipse idem confirmans ait: *Scimus quòd translati sumus de morte ad uitam.* Ecce certitudo adeptae gratiae. Et ne quis diceret hoc Dilectum ex reuelatione speciali sciuisse, adiecit subitò causam firmitatis notitiae, dicens: *Quoniam diligimus fratres.* Vnde benè dixit B. Gregorius: *Probatio dilectionis, exhibitio est operis.* Neq; video quid hîc responderi posit, nisi per glossas quasdam synceritatem scripturarum destruentes. Dicunt enim quidam esse certitudinem non fidei, sed moralem. At Caietanus claritatem apostolicę sentētiae videns, hunc locum tractando, sic ait: *Est sermo de notitia affectiua, quam efficit fides infusa, quae per dilectionem operatur. Dicendo itaq; Et in hoc scimus quòd cognouimus eum (proculdubio Deum lucem) perinde est ac si dixisset: Et in hoc scimus quod ambulamus in luce, si mandata eius obseruamus.* Haec ille. Et paulò post: *Intendit siquidem Ioannes ad literam monstrare signum infallibile internae lucis diuinae in no-*

Caietanus.

bis esse, si mandata eius seruauerimus. Et propterea dicit: Et in hoc scimus, scientia experimentali. Hæc Caietanus. Nota signum infallibile internę lucis diuinæ in nobis esse, & scientiam affectiuam ac experimentalem, quam tamen ait ex fide infusa oriri. Et rectè id quidem dicit: quoniam sic loquuntur passim scripturæ, vt ea nos scire dicant quæ magna fide tenemus.

Est & alius locus eiusdem Apostoli clarissimus, vbi ait: *Filioli, non diligamus uerbo neq; lingua, sed opere & ueritate. In hoc cognoscimus q; ex ueritate sumus, et in cōspectu eius suadebimus corda nostra.* Nota verba candide ac prudens lector. Euidenter enim per hæc docemur, ex eo nos habere notitiam quòd sumus ex veritate, dum opere & veritate proximum diligimus. Ne autē existimes hanc notitiam nō esse certam, adiecit: *Et suadebimus corda nostra*, hoc est, vt Beatus Augustinus rectè exponit, suadebimus cordibus nostris in conspectu Dei. Quid est autem id quod suadebimus cordibus nostris in conspectu Dei, nisi quòd sumus in veritate, idest, in CHRISTO qui est veritas? Suadere autem nobisipsis in conspectu Dei quòd sumus in veritate, quid est aliud, nisi habere de hac re certissimam persuasionem ipso Deo præsente ac sua luce testificante? id quod alio modo dixit Apostolus Paulus vbi docet, Spiritum sanctum contestificari cum spiritu nostro quòd filii Dei sumus. Et tunc est quies animo, gaudium, & pax in Spiritu sancto: quæ nobis precabatur idem Apostolus. Est verò hæc notitia proculdubio à lumine fidei, in quo non potest subesse falsum. Quapropter Caietanus ea verba: In hoc cognoscimus etc. diligenter ita exponit: Apparet quòd non de notitia euidentiæ, sed de notitia fidei dixit *In hoc cognoscimus. Ex illa enim oritur ut suadeamus intimis nostris non fictè, non blandiendo, sed in conspectu Dei.* Hæc ille. — Caietanus.

Et elegans scholiastes dominus Ioannes Gagnæus insignis doctor ad eundem sensum declarauit his verbis: *Si non uerbo tantum & lingua, sed corde & opere fratres diligimus, persuasissimam & confidentem & securam reddemus conscientiam nostram coram Deo.* Hæc ille. Videant igitur qui aduersantur quo pacto suam incertitudinem defendāt contra tanta tāmq; præclara lumina, & scripturarum testimonia. Sed attēdamus ad reliqua. Pergit.n. Dilectus & ait: *Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus accipiemus ab eo, quia mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo facimus.* Nota quid est quo creatur fiducia. Certè non illa inanis hæreticorum fides, sed conscientia pura; — Gagnæus. NOTA

quæ sanè tunc pura est, quum cor nostrum (legitimè tamen exploratum, vt suo loco dicemus) nos non reprehendit, idest, quum synderesis non extimulat neq; damnat per conscientiam. Certa igitur fiducia surgit hoc ipso quòd cor nostrum non reprehēdit nos. Admiscet enim se illi, Apostolo teste, Spiritus contestificans de amore Sponsi. Et est tāta fiducia vt possimus oratione quęcunq; petierimus impetrare. Cuius ratio est, quia si cor nostrum nō reprehendit nos, certum est quòd custodimus mandata eius: & qui sic diligit Deum, diligetur ab eo: qui & insinuabit seipsum illi. Et ideò quęcunque petierit, impetrabit. Clara hæc sunt, nisi velimus torquere scripturas. Sed qui torquere voluerit intelligat quàm acerbè aliquando torquebitur ipse: & quod vult ignorare, perpetuò ignorabit. Ioan. 12. NOTA

Neq; dicat mihi quisq; Potest homo esse peccator, & tamen non reprehendi à conscientia propria. Quis.n. poterit hoc coràm Deo asserere, se in Deum peccasse, & intus nō fuisse reprehensum? Alioqui frustra hoc nobis signū declarasset Dilectus. Non ignoro, postq̄ callum obduxit conscientia, & obscuratum cor, & lumen illud quod in nobis effudit Deus factum est tenebræ, eò nos tandem perduci vt dicamus nonnunq̄ bonum malum, & malum bonum. Sed non peruenitur illuc repentè absq; medio peccati & cōscientia peccati & consuetudine peccandi ac voluntate spontanea, & libidine atq; delectatione absq; timore. Alioqui nunq̄ Deus subtraheret lumen suum quo cerni valeat quidnam bonum, quidue malum sit. Concludimus ergo, id quod ait Dilectus: *Et in hoc scimus quòd manet in nobis, ex spiritu quem dedit nobis*, non aliud esse quàm quod dixit B. Paulus, ipsum Spiritum internè iis q diligunt in veritate, testificari eos esse Altissimi filios: de cuius testimonio fide accepto qui negauerit venire certitudinem, profectò nescio quid huic valeat esse certum. Rom. 8.

Additur & alius locus ex Apocalypsi B. Ioannis, vbi ait Dominus: *Vincenti dabo manna absconditum, & nomem nouum, quod nemo nouit nisi qui accipit.* Manna autem illud absq; dubio videtur esse quoddam gratiæ augmentum, in quo homo certior redditur diuinæ gratiæ & amicitię, quam cum Deo nanciscitur quicunq; superat tentationes, & hoc pacto quasi per ignem probatus elucet: vnde venit illa pax, de qua ait Propheta: *Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum.* Illa est pax Dei, quam Apostolus testatur

exuperare omnem sensum, siue omnem mentem: quam pacem Christus solus donat, & mundus dare non potest: cui attestatur mūdissima conscientia, ex qua claritas & certitudo redditur diuini doni. Quis ergo dicere ausit hominem hoc tanto donatum munere per victoriam tētationum, non cognoscere gratiam Dei in semetipso, cum & fide & experientia certò norit à semetipso nihil fieri potuisse? Profectò ista sunt prorsus inopinabilia. Verùm hunc locum disputator qui postremò scripsit, hoc pacto declinat, ꝙ manna illud non significat gratiam vel augumentum gratiæ, sed gloriam duntaxat, quod est premium victoriæ. At B. Thomas. 1. 2. q. 112. art. 5. de gratia illum locum exponit. Et reuera si vox illa MANNA consideretur more scripturæ, non potest aliud significare nisi quod de cęlo descendit & pluit in terras.

Nec dicat hîc mihi quisꝗ, hæc quidem signa esse & coniecturas asśistentis gratiæ, non tales tamen quæ certum penitus hominē reddant: aut, hanc certitudinem, quæcunꝗ illa sit, imperfectam esse, vt ibidem ait B. Thomas. Nam & nos pariter fatemur hæc esse signa & coniecturas, sed quæ accedente superiore lumine non opinionem, sed fidem gignant, quæ habet certitudinem non euidentiæ, sed fidei: non venientis à lumine naturali solùm, sed à diuino, quod nunc (vt docet Apostolus) est imperfectū. Videmus.n. per speculum in ænigmate: & quùm venerit quod perfectum est, euacuabitur hoc imperfectum. Est.n. fides argumentum non apparentium. Argumentum autem hoc à posteriori est: vnde & coniecturam possemus dicere, cum videamus nunc per speculum in ænigmate, idest, non euidenter, sed obscurè. Quia tamen ab infallibili testimonio venit vera fides, iccircò certitudinem affert. Et fatemur in huiusmodi dispectione atꝗ discretione super obiecto non iam in Ecclesia constituto & firmo, posse esse deceptionē: quoniam potest quis credere se ex Deo habere, quod tamen non habet ab eo. Fateor hoc: nec inde sequitur, Si potest esse deceptio, ergo est deceptio: quoniam potest & hic assensus à fide procedere. Nec item sequitur, Ergo non potest esse vera certitudo in iis qui non decipiuntur. Quemadmodum quia in syllogizando ex principiis potest esse deceptio, non icircò conuincitur esse in omni syllogismo deceptionem, ita vt etiam rectè & scientificè syllogizans non posśit certitudinem assequi rectè syllogizatę cōclusionis.

Occurrunt & aliæ plurimæ scripturarum cum veteris, tum noui testamenti sententiæ, quibus abundè probatur hæc gratiæ certitudo. Non citabo autem alium particularem locum, sed in primis integrum librum psalmorum, qui nihil aliud est quàm colloquium & oratio ad Deum, vbi multa dicuntur quæ certò significant certam orātis & supplicantis notitiam suæ iustitiæ. Hęc sibi quotidie sumit Ecclesia orans. Quòd autem à nullo ea dici posśint orando cum veritate, & in spiritu certitudinis de seipso, profectò durisśimum est, & grāde pꝛiudicium faciens fidei nostræ. Si quis illud nō sentit, satagat vt sentiat quando canit & sæpe repetit Deum exaudiuisse orationem suam, & deprecationem suscepisse. Alibi ait: *Iudica me secundum iustitiam meam.* Et: *Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius.* Et: *Custodi animā meam, quoniam sanctus sum.* Et alia plura huiusmodi. Ne verò quis ad respondendum promptulus neget hæc loca ad vllum mortalium pertinere, B. Augustinus occurrit, qui pasśim declarat esse non solùm ipsius Christi, sed etiam sanctorum voces. Vnde verba illa: *Custodi me Domine, quoniam sanctus sum,* sic exponit: *Cùm audio sanctus sum, uocem Domini agnosco, & hic separo meam. Certè inseparabiliter à corpore suo loquitur cùm sic loquitur. Et audebo ego dicere, Quoniam sanctus sum? Si sanctus tanꝗ sanctificans, & nullo sanctificante indigens, superbus & mendax. Si autem sanctus sanctificatus, secundum id quod dictum est: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum: audeat & corpus Christi, audeat & unus ille homo clamans à finibus terræ cum Capite suo & sub Capite suo dicere, sanctus sum. Accepit.n. gratiam sanctitatis, gratiam baptismi & remisśionis peccatorum. Et hæc quidem fuistis, ait Apostolus, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Si ergo sanctificatos dicit, dicat & unusquisꝗ fidelium, sanctus sum. Non est ista superbia elati, sed confesśio non ingrati. Si enim dixeris te sanctum esse ex te, superbus es. Rursus fidelis in Christo & membrum Christi si te non dixeris esse sanctū, ingratus es.* Et paulò post: *Etenim ex alio latere incipis iniuriam facere ipsi Domino nostro IESV Christo. Si enim Christiani omnes & fideles baptizati in illo, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, Capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt. Iam uide ubi sis, & de capite tuo dignitatem cape. Etenim eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Fuistis aliquando, inquit, tenebræ: sed nunquid tenebræ remansistis? Ad hoc Illuminator uenit ut & tenebræ remaneretis, an ut in illo lux fieretis?* Hæc ille, doctè quidem ac sanctè ad rem propositam.

B. Augu. in psalmos.

NOTA

NOTA

Ephe. 5.

Vt autem

Vt autem fortius eam adhuc confirmem, affero insuper librum illum integrum Cătici canticorum, vbi ferè à primo verbo vsq; ad postremum passim hæc certitudo nobis insinuatur. Loquitur .n. sponsa: *Osculetur me osculo oris sui*. Et: *Trahe me post te*. Et: *Introduxit me Rex in cellam suam*. Et: *Nigra sum, sed formosa*. Et: *Fulcite me malis, stipate me floribus, quia amore langueo*. Et: *Dilectus meus mihi*, & *ego illi*. Hæc & alia huiusmodi multa, quæ absq; dubitatione cōgruunt animæ vehementer Deū diligenti, haud quidem possent ei conuenire absq; amplissima certitudine suę gratię: prę sertim cum audiat versa vice sponsi vocem suauissimi erga se amoris plenissimam. Nullus hîc fingendi aut respondendi cuiquam, nisi admodū ineptè, relinquitur locus.

ASSERTIO III.

Quòd nullus ueterum Patrum repugnat certitudini præsentis gratiæ quam asserimus.

PROFECTO nobis erat in animo omittere plura quæ allata fuerūt aduersus hanc certitudinem quam probamus; eius esse generis illa existimantes, quæ hominem vel mediocriter instructum mouere nō possent. At postquàm illa etiam editis libris quidam attulerunt quasi contra nos militantia, cogimur ea in medium adducere, ac simul ostendere potius illorum opinionem, quàm sententiam nostram prorsus infringere.

Producunt ergo in primis B. Bernardū in serm. 2. de verbis illis Dilecti: *Tres sunt qui testimonium dant in cœlo etc.* vbi hæc leguntur: *Quis uerò scit hominum si est dignus amore uel odio? Quòd si (ut certum est) certitudo nobis omnino negatur, etc.* Hæc ille. Ecce, inquiunt, q̄ omnino certitudinem negat ille sanctus Abbas, quam vos defenditis. At si præcedentia & sequentia verba eius sancti Abbatis adduxissent, facilè declarabatur illum minime loqui de certitudine præsentis gratię, sed de ea quę est prædestinationis ac salutis. In hunc.n. modum scribit: *Quando enim sine testimonio electos suos deserat Deus? Aut certè quænam eis esse poterat consolatio inter spem & metum sollicitudine anxia fluctuantibus, si nullum omnino electionis suæ habere testimonium mererentur? Nouit Dominus qui sunt eius: & solus ipse scit quos elegerit à principio. Quis uerò scit hominum si est dignus amore uel odio? Quòd si (ut certum est) certitudo nobis omnino negatur, nunquid non tantò delectabiliora erunt, si qua fortè electionis huius signa possimus inuenire? Quam.n. requiem habere potest spiritus noster dum prædestinationis suæ nullum adhuc testimonium tenet?* Hæc ille. En vt manifestè totus ille sermo declarat de certitudine electionis & prædestinationis eum sensisse. Et mirum est quomodo ea quæ inferius pro certitudine præsentis gratiæ in eodē sermone tam planè asseruntur non animaduerterunt. Ait.n. *Seruus peccati est qui peccatum facit, ut si deinceps continere potuerit, & iugum abijcere miseræ seruitutis, certissimum sit testimonium redemptionis, quam operatur sine dubio sanguis Christi*. Et paulò post: *Sanè nouum superuenisse Spiritum certissimè conuersatio noua testatur*. Hęc ille. Nota verba. Non ait certum, sed certissimum testimonium. Non ait certè, sed certissimè testatur: vt agnoscas tantum abesse vt certitudinem quam defendimus neget, vt etiam pro ea magnificè, nomine superlatiuo vsus, contestetur, quò omnem penitus formidinem & hæsitationem tolleret.

Certitudinem prædestinationis negat D. Bernardus, nō autem gratiæ præsentis.

NOTA.

Non hîc addam q̄ frigidè aduersarii ad hæc respondeant, ne & mihi & lectori simul pariam tædium. Quis non perpendat quòd si B. Bernardus circa pręsentem gratiam negasset omnino certitudinem, quemadmodū sonant superius citata verba de incertitudine prædestinationis, nunq̄ postmodò eam in eodem sermone tanto spiritu confirmasset?

Citarunt de eodem ex epistola cvii. vbi videtur similiter nobis huius rei certitudinem adimere. Quo in loco etiam falluntur mirificè. Ipse.n. postq̄ manifestissimè dixerat, ab homine pręsentem gratiam sentiri posse, quę tamen non erat perfecta notitia perfecti erga se diuini amoris, quia à percepta gratia non sequitur certò futura gloria: declarans hoc ipsum sic ait: *De qua tamen percepta fuimet ex parte notitia interim quidem glorietur in spe, nondum tamen in securitate*. Ac si apertius dixerit, tametsi quis sentiat in se pręsentem gratiam, nō propterea habet suæ fęlicitatis notitiam, nisi ex parte pro præsenti tantum tempore. Et ideò non potest gloriari tanq̄ habeat perfectam fęlicitatem: sed gloriari potest in spe, nondum in re, quando erit securitas. Hoc est quod dixit: *Glorietur in spe*. Certe non potest

gloriari quisq̃ in spe, nisi qui habet interim arrham, & se habere illam sentit. Hæc est gratia siue charitas, qua tamen interim non est securus de præmio: siquidem perseueranti datur corona. Perseuerantia autem adhuc manet in incerto, quamuis interim sit in gratia. A negatione igitur securitatis perperam concluditur præsentis gratiæ negatio, cum præsens gratia neminem faciat esse de fine securum. Idem Abbas in eadem epistola longo sermone manifestat quod dico. Nam de homine iustificato sic ait: *Audit se uocari, cùm timore concutitur. Sentit & iustificari, cùm amore perfunditur: & de magnificatione diffidet?* Ponderentur, quæso, verba. Sentit, inquit, se iustificari. Quomodo ergo quod sentit non certò cognoscat? Et multo post, de homine à vitiis ad virtutes conuerso, quàm clarè & quàm magnificis verbis testatur illum habere Spiritum testificantem sibi quòd est filius Dei, ita vt dicat iustificationem esse ipsam testificationem. *Habes (ait) o homo huius arcani indicem Spiritum iustificantem, eóq; ipso testificantem spiritui tuo quòd filius Dei et ipse sis.* Et post pauca. *Nemo itaq; se amari diffidat qui iam amat. Libenter Dei amor nostrum quem præuenit subsequitur. Nam quomodo redamare pigebit quos amauit et necdum amantes? Amauit inq;, amauit. Habes.n.dilectionis pignus Spiritum: habes & testem fidelem IESVM, & hunc crucifixum. O geminum, ipsumq; firmissimum Dei erga nos amoris argumentum. Christus moritur, meretur amari: Spiritus afficit & facit amari. Ille facit cur ametur: iste ut ametur. Ille suam multam dilectionem in nobis commendat: iste & dat. In illo cernimus quod amemus: ab isto sumimus unde amemus. Charitatis igitur ab illo occasio: ex isto affectio.* Hęc ille. Quid his verbis fortius ad certitudinem quam prædicamus statuendam? Qui enim Dei geminum ac firmissimum testimoniũ habet, quomodo poterit (nisi perfidus sit) dubitare?

D. Bernardi uerba diligenter notanda.

Fortè dicent aliqui: Ecce ipse B. Bernardus argumentum vocat: ergo non est fidei certitudo. Quasi verò & Apostolus nõ declaret, fidem esse argumentum rerum non apparentium. Et quid est quod ait, firmissimum argumentum? Nunquid quod firmissimum est, infirmabitur per istorum cõmenta? Nec tamen nos statuimus certitudinem absolutæ euidentiæ, sed eam quæ est ex fide asserimus. Hoc quia nõ intelligunt quidam, conturbantur dum audiunt nos dicere certò sciri. Non autem ita turbarentur si diceremus certò credi: nescientes ꝙ quę certò credimus, ea etiam scire dicimur in scripturis vt est apud B. Ioannem in Euangelio, & passim in epistolis: & hoc quia fides nostra habet certitudinem. Alii verò dixere, D. Bernardum ibi constituere non fidei certitudinem, sed eam quæ habetur à reuelatione: non attendentes ꝙ reuelatio de qua ibi B. Bernardus, non specialis erat, de qua ipsi intelligũt: sed ordinaria, & de lege communi, quam fides iustorum suscipit. Quare tanq̃ spiritu præuidisset hanc fugam, ibidem sic dixit: *Iustus autem quis est, nisi qui amanti se Deo uicem rependit amoris? Quod non fit nisi reuelante spiritu per fidem: quæ sanè reuelatio non est aliud quàm infusio gratiæ spiritualis, per quam, dum facta carnis mortificantur, homo ad regnum præparatur, quod caro & sanguis non possident: simul accipiens in uno spiritu & unde se præsumat amatum, & unde redamet, ne gratis amatus sit.* Hæc ille, & alia plura pro hac veritate, quæ miror, imò obstupesco vel non flectere intelligentes, vel latere posse legẽtes.

Tertius locus citatus est ex Epistola eiusdem S. Abbatis xlii. vbi ait: *Prauum est cor hominis & imperscrutabile, ita ut nemo sciat quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in eo est. Sed nec ipse plenè. Nam cùm Apostolus diceret: Mihi pro minimo est ut à uobis iudicer, aut ab humano die, adiecit: sed nec ego meipsum iudico. Quare? Quoniam non possum, ait, ratam uel ipse de me proferre sententiam. Ego .n. nihil mihi conscius sum, non tamen in hoc iustificatus sum. Non ex toto credo me uel ipsi conscientiæ meæ, quippe cum ne ipsa quidem queat me cõprehendere totum.* Hæc ille. Ecce, inquiunt, quomodo Apostolus non erat certus de corde suo, iuxta D. Bernardi doctrinam: nec ex toto credebat conscientiæ suæ, cùm nemo possit eam cõprehendere. Attendatur primò hîc fallacia consequentis manifesta, quę est, A negatione vnius causæ negare effectum qui ab aliis causis potest produci. Nam & si demus à notitia suæ conscientię non posse quenq̃ cognoscere gratiam suam (quod tamen nõ damus, quia repugnat scripturis & sanctis patribus, sicut iam diximus, & suo loco amplius dicturi sumus) minime tamen sequitur, aliis modis cognosci non posse: puta à virtute sacramẽtorum, ab excellentia operum charitatis & eius efficacia. Deindę cognoscat vigilans lector, B. Bernardum non negare posse sciri præsentiam gratiæ à vi mundæ conscientiæ, sed solum non posse hominem ex toto cognoscere semetipsum, ac propterea non ex toto iudicare, idq; ob minutula quædam latentia peccata & naturale vitium immanẽs, quæ gratiam & iustitiam minime tollunt. Vnde in ipsamet Epistola paulò superius sic ait: *Beati qui in ueritate dicere possunt: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Non potest dicere nisi humilis, qui (iuxta uulgare) & oculos campi*

metuere, & syluarum aures soleat habere suspectas. Hactenus expendamus quod ait: Humilis potest dicere: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ: & qui potest hoc dicere, beatus est. Sed nemo beatus qui non est verè mundus corde. Qui ergo hoc dicit, se mundum corde esse per inhabitātem sp. dei & gratiæ spiritum cognouit. Quapropter S. Abbas in eadem epistola ita magnificat testimonium conscientiæ, vt clarè dicat hominem qui post pœnitentiam peccatorum etiam postmodo ab eis se abstineat, vtriusq; virtutis bene conscium, securè posse iam seipsum deserere & quodammodo perdere, vt alios lucrifaciat. Et de humilitate inquit: *Bona humilitas, quæ & in præsentiarum ab huiusmodi mordacibus curis mentem facit esse quietam, & à minacibus pœnis in futuro securam reddit conscientiam.* Ecce igitur quàm manifestè redditur probatum, D. Bernardum non solùm non oppugnare nostram sententiam, sed contrariam opinionem potius refellere, penitúsq; destruere vel in ipsis locis in quibus tamen nititur ipsi aduersarij. Quid igitur erit in aliis multis, vbi penitus ab hoc sancto viro confodiuntur? Id in sequenti Assertione patebit.

B. Hieronymus. Instant & ex D. Hieronymo super Micheam, vbi verba illa: *Dominus quærit à te vtiq; facere iudicium, et solicitum ambulare cum Deo tuo etc.* Sic interpretatur: *Præcipitur ut parati simus ambulare cum Domino Deo nostro: nulla hora dormire, nullo tempore securi esse debemus, sed semper expectare patremfamilias uenientem, & diem formidare Iudicij, & in nocte huius seculi dicere: Ego dormio, & cor meum uigilat.* Hæc ille. Ecce, inquiunt, nullo tempore securi esse debemus. At hoc est quod præcipitur præsertim iustis & suam iustitiam non ignorantibus quò adhuc amplius iustificentur: ne in sua iustitia securi, ab illa excidant vel ipsa securitate dormiendo & nō ambulando cum Deo suo. Securus.n.is dicitur qui tranquillus est, non amplius cogitans de periculo, quasi seorsum à cura: id quod prohibet scriptura. Et reuera hic locus egregiè in illos militat. Nam qui in nocte huius seculi dicere potest: *Ego dormio, & cor meum uigilat*, certus est suæ gratiæ, iuxta ipsius B. Hieronymi sensum. Dormire quippe in nocte huius seculi, quid est aliud quàm non curare temporalia? Vigilare autē corde est satagere pro futura gloria: quod iustorum proprium est, iuxta Domini præceptum aientis: *Vigilate similes expectantibus Dominum suum quando reuertatur à nuptijs.*

Apocalyp. Psalm. 144. Ezech. 18.

Producunt rursus eundē super illud Ioelis cap. 3. *Quis scit si conuertatur & ignoscat Deus? Ideo, inquit B. Hieronymus, ambiguum ponitur & incertum, ut dum homines sunt dubij de salute, fortius agant pœnitentiam, & magis ad misericordiam prouocent Deum.* Quis autē ex hoc locō queat elicere regularem propriè iustitiæ incertitudinem, cum de magnis peccatoribus apertè loquatur, quibus erat dubia etiam facultas pęnitentiæ? Nec tamen ibi dicitur, post actam dignam pęnitentiā manere adhuc incertitudinem illam: quin potius contrà docet ipsa historia.

Produxit præterea quidam B. Augustinum tanq̄ aduersum nos pronunciantem & ait: *Neque minus apertè à nobis stat fortissimus ille hæreticorum malleus Augustinus. Passim quidem is asserit neminem in hac uita posse se certò asseuerare esse iustū. Et quod magis urget, lib. 1. de pecc. meritis & remiss. cap. 9. & 10. manifestè affirmat, occultissimam esse gratiæ spiritalis communicationem & remissionem peccatorum: neq; esse quippiam tam occultum, neq; tam incertū.* Hæc ille. Nos autem respondemus, nedum non passim, sed nullo in loco asserere illum Doctorem, q̄ nemo in hac vita queat asseuerare se esse iustū: cū alibi ipse eum qui baptismum suscepit hortetur vt dicat: Custodi animam meam, quoniam sanctus sum. Qui.n. potest se sanctum dicere, cur non itē iustum? nisi forte sit sanctitas absq; iustitia. Hoc autem est quod ait passim B. Augustinus, Neminem natura esse iustum, sed gratia. Et neminem tanta pollere gratia vt viuat omninò absq; vllo peccato, tametsi absq; crimine. Et quicūque talis fuerit, eum vetat posse gloriari quasi non acceperit, aut quasi sit perfecta iustitia: quam si cum rigore expenderet Dominus, nullus esse posset in iudicio tutus. — B. Augustini doctrina.

NOTA

Oportet ergo semper hominem quantūuis iustum et sanctum imperfectionem suæ iustitiæ recognoscere & coram Deo fateri. Nam hoc perfectorum est proprium, agnoscere scilicet & confiteri imperfectiones suas: quicquid verò iustitię habent, prędicare donum Dei esse, & cum Apostolo dicere: Gratia Dei sum id quod sum. Hæc est passim B. Augustini doctrina, quam & nos vltro prædicamus, quia à nobis stat. Quod verò ille bonus pater addit, Beatum Augustinum in citato loco affirmare occultissimam esse gratię spiritualis communicationē & inspirationē, nihil penitus aduersum nos facit: nam ibi de ipsius rei natura est sermo. Donum enim illud gratię est ex se nobis occultum, & eius infusio seu inspiratio occulta: quoniam & habitus est supernaturalis, & insensibiliter infunditur, ita vt sola fide apprehendatur, nō sensu. Et hoc nos docebat Apostolus aiens:

Quæ sunt Dei, nemo nouit nisi Spiritus Dei. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Ecce q̃ plane exponitur eius doni natura, quod non potest nisi Dei spiritu cognosci. Hoc ipsum ille gloriosus doctor tradidit, nisi velit quis proteruire.

Illud verò quod adiecit de remissione peccatorum quasi dictum ibi à B. Augustino, & quod addidit, Neque esse quidpiam tam occultum & tam incertum: ille pater de suo attexuit. De his.n.apud B. Augustinum ibi nullum verbum penitus. Quare & nos grauamur & lector, quùm sic minus fideliter citantur autores.

Verùm instat disputator adhuc, quoniam idem Doctor super psal. 50. interpretans illũ versiculum: *Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi*: de remissione peccati exponit, vt nihil sit occultius atq; incertius quicquam. Quo in loco prouoco primùm ad pium lectorem vt meminerit Apostolici symboli, vbi inter primarios fidei nostræ articulos remissio peccatorum annumeratur. Et isti volunt nihil esse nobis illa occultius neq; incertius. Respondebunt fortasse, In genere quidem & in vniuerso certã esse: at in particulari in illo vel in illo esse occultam. Ego verò mitto quod possem respondere, malè scilicet persuaderi certitudinem vniuersaliter, si in nullo particulari queat ostendi. Illud nunc meo iure ab his viris exigo, vt secum saltem NOTA constent. Nam cum nobis iam dederint, certum hominem esse posse suæ gratię, atq; ita certum vt nullus sit locus dubitationi aut formidini: quo pacto nunc autoritate tanti viri moliuntur euincere tantam huius rei incertitudinem vt nihil sit illa incertius? Quod.n. ita est incertum vt nihil sit eo incertius, profectò neq; coniecturam vllam, neq; probabilitatem, nedum certitudinem, quam isti tamen confitentur, admittit. O lux veritatis, q̃ sępenumero iis absconderis qui te non vbi es, sed vbi illi te esse volunt, sibi præstituunt.

Nunc pro intelligentia verborum B. Augustini recolat lector quod iam dixi, esse peccata adeò insignia, quæ vel sui atrocitate ac malitia, vel quia securè mente pessima & malignissima absq; vllo Dei timore patrãtur, nullã ex se misericordiam Dei merentur. De his ergo loquitur D. Augustinus, quorum anteq̃ appareat pęnitentia & contritio, incerta est remissio & diuinum beneplacitum miserendi. Tunc ergo est incertitudo hæc, quando nondum humiliatio, nondum contritio excitatur, nondum lacrymosa confessio, nõdum sacerdotis absolutio, nondum fructus pęnitentiæ apparent. Alioqui post hęc omnia transacta asserere adhuc esse occultissimã & incertissimam remissionem peccatorum vt nihil sit incertius vel occultius, pace omniũ dixerim, non solùm est falsum, sed pernitiosum, sed hęreticum dogma, vtpote contra illum articulum remissionis peccatorum, & derogans virtuti sacramentorum, & sanguini Domini nostri IESV Christi, & ad nihil aliud valens, q̃ ad illaqueandas infirmorum & simplicium conscientias. Et nisi calori disputationis quo solent accendi contradicentium animi, id ascriberem, longe duriore obiurgatione rem tantam prosequerer.

Quòd aũt is quem exposui sit illius gloriosi doctoris sensus, patet primùm ex eo peccato cuius facta est Dauidi remissio, cum tam insigne fuisset adulterium simul & homicidiũ excogitatum viri optimi ac fidelissimi. Verè poterat ille Rex tantis donis honoratus ac sublimatus, tam ingratus Deo, habere incertam miserationem diuinam. Patet idem ab exemplo de Niniuitis, quorum iam completę erãt iniquitates, & iam euersio ciuitatis decreta. Denique patet ex verbis ipsiusmet doctoris, quibus quid senserit declarauit, nempe his: *Sed quia magna peccata erant Niniuitarum, dixerunt, Quis nouit? Hoc incertum patefecerat Deus seruo suo Dauid, etc.* En vt manifestè seipsum declarat, à magnitudine scelerum incertam reddi remissionem. Ob hoc dictum fuit Simoni mago à B. Petro: *Pœnitentiam age, et roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Et Daniel Nabuchodonosori iuxta editionẽ nostram: *Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum: forsitan ignoscet Deus delictis tuis.* Alioqui dum hominum peccata sunt vulgaria, patet misericordia Dei supra modum, sicut iam diximus. Stat.n.ille ad ostium & pulsat, cuius miserationes sunt super omnia opera eius. Et ipse miris & multis modis clamat: *Conuertimini, et agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris, et nõ erit uobis in ruinã iniquitas. Proiicite à uobis omnes præuaricationes uestras in quibus præuaricati estis, et facite uobis cor nouum et spiritum nouũ. Et quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis dicit Dominus Deus. Reuertimini et uiuite.* Sed volumen iustum conficerem, si verba Domini per prophetas suos enunciata recensere velim, quibus Dei misericordia propensissima offertur peccatoribus.

Apocalyp. 3. Psalm. 144. Ezech. 18.

Illud obiter gratia lectoris qui paulò circũspectior fuerit, animaduertendũ adiicio, vtrũ satisfaciat B. Augustini expositio ad illum locum. Mihi quidem, vt verum fatear, longe

magis placet D. Chrysostomi interpretatio. Et certè ad verba illa psalmi: *Incerta & occulta sapientiæ tuæ*, satis frigidè talis sensus aptatur. Lõge melius meo iudicio B. Gregorius, qui locum illum ita exponit, vt mirificè aduersarii confutentur. Proponit ergo primùm verba psalmi: *Incerta et occulta etc.* tum ait: *Equidem ante aduentum Christi incertum fuit si grauiter lapsi possint habere ueniam: & peccatorum remissio complures latuit: sed Dauid qui Redemptorem mundi ut peccata tolleret futurum præuiderat, de peccatorum indulgentia non dubitabat etc.* Et tandem inquit: *Hæc sunt incerta & occulta diuinæ dispositionis consilia omnibus gentibus per Dei sapientiam reuelata. An non Niniuitis incerta erant, qui pœnitentiam agentes, super prædicatione Ionæ hæsitando dicebant, Qui scit si conuertatur & ignoscat Deus?* Hæc D. Gregorius: ex quibus patet, eam incertitudinem quam isti prædicant, meritò explodi tempore gratiæ quum redemptio & propitiatio nostra apud Patrem agnoscitur.

Erat mei consilii pleraq; eorum quæ aduersus nos ex illorum commentis produximus, præterire, ne me & lectorem simul nimio fastidio, vt iam antea dixi, ac tędio afficerem, præsertim cum in subsequenti assertione satis superq; satis de Patrum doctrina patebit, quæ in illos ita militabit, vt nullus eis relinquatur fugæ aut tergiuersationi locus. Sed propter ingenio tardiusculos, & q̃a in refellendis huiusmodi argutiis nonnunq̃ lectu & scitu digna indicantur: illud interim vigilans lector attendat (& inde poterit penè omnes cauillationes istorum retundere) A

NOTA securitate quam sancti Doctores negant esse posse in via, non sequi incertitudinem præsentis gratię. Nam qui præsentem gratiam sentiunt, non propterea sunt securi de gloria, cum possint ab ea excidere. Ob eam causam dictum est ab Apostolo: *Tu fide stas, noli altum sapere, sed time etc.* Et: *Vide ne cadas.* Illud quoq; considerãdum, etsi sancti Patres dicant non posse hominẽ penitus intima sui cordis penetrare, non inde sequi vt scire non possit quæ actu cogitet & quæ velit, & vtrum quid concupiscat cõtra legem Dei, & vtrum cõtrito & humiliato sit corde: quæ satis sunt ad notitiam superuenientis Spiritus & gratię. Alioqui qua frõnte orantes illi tres pueri rogassent suscipi orationes suas factas in animo contrito, & spiritu humilitatis? qua oratione in sanctissimo altaris sacrificio omnes sacerdotes vtuntur.

Rom. 11.
1. Cor. 10.
Nota
Daniel. 3.

Non est omittendum quod idẽ Reuerendus pater ex B. Gregorio contra positionem nostram adduxit. Ille.n.cuidam Cubiculariæ Augustæ, quæ ab eo postulauerat vt ex reuelatione significaret, Vtrum sibi essent dimissa peccata, his verbis respondit: *Rem difficilem etiam & inutilem postulasti. Difficilem quidem, quia ego indignus sum cui reuelatio fieri debeat. Inutilem uerò, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cùm iam in die uitæ tuæ ultimo plangere eadem peccata minime ualebis. Quæ dies, quousque ueniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lauare. Certè Paulus Apostolus iam ad tertium cœlum ascenderat: in paradisum quoq; ductus fuerat, arcana uerba audiuerat, quæ homini loqui non liceret: & tamen adhuc trepidans dicebat: Castigo corpus meum, & seruituti subijcio, ne forte alijs prædicans, ipse reprobus efficiar. Adhuc timet qui iam ad cœlum ducitur, et iam timere non uult qui adhuc in terra conuersatur? Perpende dulcissima filia, quia mater negligentiæ solet esse securitas. Habere ergo in hac uita non debes securitatem per quam negligens reddaris. Scriptum est.n. Beatus uir qui semper est pauidus. Et rursus scriptum est: Seruite Domino in timore, et exultate ei cum tremore. In pauco ergo huius uitæ tempore mentem uestram necesse est ut tremor teneat, quatenus per securitatis gaudium sine fine postmodum exultet.* Hæc ille. Vnde contra nos illud primùm colligi videtur, neminem posse in tota vita esse securum sibi esse dimissa peccata, cum iubeamur omnes metuere vltimum illum diem, qui debet omnibus esse suspectus, & semper trepidi metuere culpas & asiduis lauare lacrymis. At hoc non esset si possemus certi esse de gratia, per quam proculdubio culpa remittitur. Tu verò acute lector animaduerte, vt illius sapientissimi doctoris prudentiam simul ac doctrinam intelligas. Scripserat ad B. illum Pontificem mulier in Imperatoris curia Augustæ cubicularia, quæ (vt tenor literarum videbatur porrigere) magna peccatrix fuerat. Sed quia recens illam cęperat pęnitere, quasi esset altera Magdalena optabat oraculum, & postulabat curiosè à sanctissimo viro vt impetraret à Deo reuelationem, an essent sibi dimissa peccata. Cui Pontifex rem & difficilem illam postulasse & inutilem respondit. Probat autem inutilem, q̃a non intererat eius fieri securam de peccatis, nisi tum demum cùm in extremo constitutis vlterius flere non datur. Quoniam verò remisio peccatorum est duplex, prima qua remittitur offensa tantum, altera qua etiam pęna: non hîc intelligendum est de remisione offensæ solùm, sed etiam pęnæ: quæ remisio fit satisfatione per lacrymas, orationes, ieiunia & eleemosynas. Non interest autem in diebus pęnitentię vt imperfecta anima sciat perfectam remisionem pęnarum,

B. Gregorius in Reg. lib. 6. epistola 22.
Remissio peccatorũ duplex

ne veluti prorsus secura ab opibus satisfactionis quiescat: quod est eorum proprium, qui adhuc perfectam charitatem non habent, sed eum timorem qui pęnam habet. Talis erat ea mulier, vt ex ipsius D. Gregorii verbis apparet. Volebat.n. secura fieri de pęnis, vt cessaret ab operis satisfactionis, & expulso timore pęnarum ociosior fieret, ac minus timeret offensam quàm par esset. Itaq; hanc ad peccandum dispositionem ab illa amouere volebat sapientissimus Pontifex. Quòd aũt de perfecta remissione esset sermo, inde patet, quoniam ad exemplum Magdalenæ volebat audire, Dimissa sunt tibi peccata: quod certè de perfecta remissione intelligebatur. Quòd item non vellet eam dubitare de remissione offensæ seu culpæ, sed solùm ne cessatione pęnitentię in alia peccata prolaberetur, illud est argumento, quòd exemplo B. Pauli illam hortatur ad sui corporis castigationem. Certum est enim Beatum Paulum non castigasse corpus suum propter antiqua peccata, quæ certò sciebat deleta esse penitus baptismo, sed ne caro lasciuiens ad noua pertraheret, vnde reprobus fieret. Propterea & timorem suadet, qui est de futuro, & adiecit scripturam: Beatus homo qui semper est pauidus. Et: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quę pręcepta proculdubiò ad eos pertinent, qui iam sunt iusti. Nam reuera non beatificatur homo qui semper pauet & dubitat de remissione peccatorũ, sed is qui veretur omnia opera sua, ne quid in eis insit quod displiceat Deo in cursu vitæ huius laboriosæ: quod propriè est iustorum. Et hoc est seruire Domino in timore, & exultare ei cum tremore. Nam qui dubitat, hæret, & pęnam habet, & nõ exultat. Et verè mirum est quàm in vniuersa disputatione sua non sibi constent aduersarii. Modo enim volunt hominem esse dubium & timentem ac pauidum ne fortè peccata sibi non sint dimissa: Modo concedunt iustos meritò posse absq; dubitatione esse de hoc & securos & pacatos & absq; formidine: ita vt quicquid dicant, contra seipsos dicant tandem: quia contradictoria dicunt.

Illud insuper mirandum est, quomodo ii qui de superiore epistola D. Gregorium contra nos producunt, non eundem pariter cõtra se adducant in epistola sequenti, vbi ad personam, quæ dignos iam fructus egerat pęnitentiæ, sic ait: *Duo sunt compunctionis genera, sicut scitis. Vnum quod æternas pœnas metuit: aliud quod cœlestibus præmiis suspirat: quia Deum sitiens anima, prius timore compungitur, post amore. Ante.n. semetipsam in lacrymis afficit; quia dum malorum suorum recolit, pro his perpeti supplicia æterna pertimescit. At verò cum longa mœroris anxietate fuerit formido cõsumpta, quædam iam de præsumptione veniæ securitas nascitur, & in amore cœlestium gaudiorum animus inflammatur. Et qui prius flebat anteq; duceretur ad supplicium, postmodum flere amarissimè incipit quia differtur à regno. Contemplatur etenim mens qui sint illi Angelorum chori, quæ ipsa societas beatorum spirituum, quæ visio internæ charitatis Dei: & amplius plangit quia à bonis perennibus deest, quàm flebat prius cum mala æterna metuebat: sicq; fit ut perfecta compunctio formidinis trahat animam ad compunctionem dilectionis.* Hæc ille: vbi planissimè se declarat, & (quod sæpius probat) confirmat ab homine facientę iustitiam auferri prorsus pęnarum metum, quia perfecta charitas foras mittit timorem, & formidinem consumit. Neq; metuit lucem (vt ait Dominus) sed venit ad lucem vt manifestentur opera sua, quia in Deo sunt facta. Ioan. 3. Et hic est qui semper est pauidus, nõ iam metuens pęnam, sed offensam. Nec propterea se facit securum dum est in via, quandoquidem quid sit cras futurum nescit. Talis enim securitas cum superba sit & stulta, facilè hominem ad casum ducit. Vnde ipse B. Gregorius super Iob verè dixit: *Sæpe mens dum de uirtutis suæ securitate resoluitur, insidiante aduersario inopinatæ culpæ telo perforatur.* Quapropter oportet semper timere timore illo sancto, qui permanet in seculum seculi, & non diffidere de bonitate Dei, qui omni ingemiscenti pronus est ad parcendum. Vide igitur prudens lector sanctissimi Pastoris prudentiã, & quàm salutari discretione aliter admoneat recenter à peccatis surgentem, aliter eos qui iam digna pęnitentię opera perfecerunt.

B. Gregorius Reg. lib. 6. epist. 22.

B. Gregorius in Reg. lib. 6. epistola 23.

✠ ✠ ✠

ASSERTIO IIII.

Innumera esse sanctorum Patrum testimonia pro hac certitudine gratiæ quam defendimus uenientem ex fide.

TOT SVNT PATRVM sanctorum sententiæ, etiam præter eas quas superius obiter recitauimus pro nostro dogmate, vt mirer quomodo præterire multos potuerint: præsertim cum tales sint vt videantur ad destruẽdas omnes aduersantium vel calumniosas obiectio-

nes, vel ineptas tergiuersationes de industria compositæ. Primum autem à nostris, hoc est, à latinis incipiam.

B. Ambrosius.

B. Ambrosius in serm. 2. de fermento, postq̃ exposuit fermentum illud de quo Dominus in parabola, esse ipsum Dominum, adiecit: *Quisquis illi fermento adhæserit, efficitur et ipse fermentum, tam sibi utilis, quàm idoneus uniuersis, & de sua certus salute, & de aliorum acquisitione securus.* Hęc ille. Vsus est verbo SALVTIS, proculdubio ad id aspiciens quod habemus interim dum sumus in spe: Spe.n. salui facti sumus. Quid hîc dicent qui negant certitudinem, quam citra vllam dubitationem tantus doctor affirmat? Pleraq; alia ex hoc autore grauissima testimonia possem producere: sed quia iam superius nonnulla adducta sunt, & inferius adducentur, volo hoc solum interim satis esse; quo nescio quid clarius dici posit.

B. Augu.

Est verò D. Augustinus, qui in locis innumeris ita potenter probat positionem nostrã, vt iustum volumen ex omnibus simul collectis possemus conficere. Quare nunc de multis aliqua excerpemus. Tractans acutissimus ille doctor illud psalmi: *Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis*, sic exponit: *Quid est in cubilibus suis? In cordibus suis. Audi Apostolum Paulum exultantem in cubili suo. Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Rursum timendum est ne quisquam apud seipsum fiat sibi placens, & quasi de conscientia sua superbus glorietur. Debet enim quisq; cum tremore exultare, quia donum Dei est unde exultat, non meritum suum. Etenim sunt multi sibi placentes, & iustos se esse arbitrantes, et procedit aduersus illos alia pagina dicens: Quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Est ergo quidam modus gloriandi in conscientia, ut noueris fidẽ tuam esse synceram, ut noueris spem tuam esse certam, noueris charitatem tuam esse sine simulatione. Sed quoniam multa sunt adhuc, quæ possunt fortè offendere oculos Dei, lauda eum qui tibi ista donauit, tunc perficiet quod donauit. Propterea cum dixisset: In cubilibus suis, ne quasi sibi placentes uiderentur, adiunxit statim: Exultationes Dei in faucibus eorum. Sic lætabuntur in cubilibus suis ut non sibi tribuant quod boni sunt, sed illi tribuant à quo acceperunt quod sunt, à quo uocantur ut perueniant ad quod nondum sunt, & à quo sperant perfectionem, cui gratias agunt quòd inchoauit.* (NOTA) Hęc ille. Quibus non video quid clarius dici posit ad probandum quòd possumus certificari non solùm de fide nostra syncera, verum etiam de spe certa, & charitate non simulata. At hoc est quod defendimus.

Addo item eũdem Patrem nobis attestantem, & ita attestantem vt obstruat penitus os aduersariorum. Verba eius sunt hæc: *Si quis spiritum Christi non habet, non se fallat, hic non est eius. Ecce adiuuante ipsius misericordia spiritum Christi habemus, & ipsa delectatione iustitiæ, integra fide; catholica fide, spiritum Dei in nobis esse cognoscimus.* (In serm. 6. de uerbis Apostoli propè finem.) Nota verba lector, integra fide, catholica fide. (Nota diligẽter) Sileant ergo qui tanta promptitudine negant esse fidei certitudinem, aut nõ mereri nomen fidei, aut esse fidem moralem vel humanam, quam non dicerent esse integrã, ac multo minus catholicam. Vocauit autem hoc in loco catholicam fidẽ acutissimus Doctor, non ꝗ obiectum sit catholicum, sed ꝗ ab his quæ catholicæ fidei sunt, educatur.

Ipse idẽ Doctor tractatu 75. in Ioan. super illis verbis: *In illo die uos cognoscetis etc.* sic tandem ait: *Tunc erit ut possimus uidere quod credimus. Nam & nunc est in nobis, & nos in illo: sed hoc nunc credimus, tunc etiam cognoscemus: quãuis et nunc credendo nouerimus, sed tunc contemplando noscemus. Quandiu.n. sumus in corpore corruptibili quod aggrauat animam, peregrinamur à Domino. Per fidem enim ambulamus, non per speciem.* Ecce q̃ clarè fidei notitiam explicat, qua noscimus Deum in nobis & nos in illo: & eius fidei, de qua Apostolus inquit ꝗ per eam ambulamus in patriam. At hæc vera fides est & diuina, non humana aut moralis, quæ sit alia quàm fides vera sicut isti volunt.

Iterum in lib. xiii. de Trinitate, de hac fide loquens, ait: *Fidẽ ipsam uidet quisq; in corde suo esse si credit, uel non esse si non credit.* Et quidem de integra fide loquebatur, quę habet comitem charitatem. De ea enim sancti Patres intelligunt, quùm simpliciter de fide loquũtur. Nam & ipsemet de charitate sic ait: *Qui diligit fratrem, magis nouit dilectionem qua diligit, quàm fratrem quem diligit.* Neq; hîc oportet dictum restringere ad actum dilectionis quo ad substantiam facti tantum, vt quidam volunt. Nam de dilectione quam Dominus præcipiebat loquebatur manifestè, quę est actus proprius productus à gratia. Mitto alia ex diuitiis tanti viri testimonia: si enim non satis ea sint quę iam citauimus, nihil quod vlterius adderem sufficeret: quanquam superius alia produximus, & inferius producemus.

B. Gregorius.

Accedit B. Gregorius, qui item locis innumeris hoc nobis probat. In principio.n. sui Dialogi sic ait: *Mens quæ diuino spiritu impletur, habet euidentissima signa sua, uirtutes scilicet & humilitatem: quæ si utraq; perfectè in una mente conueniunt, liquet quòd de præsentia sancti Spiritus testimonium ferant.* Quid his verbis abundius? Siquidem res quę ab euidentissimis signis deprehenditur, certò deprehenditur. Nam si ab eis non

certò deprehenditur, euidentissima signa non sunt.

Idem gloriosus pontifex passim in suis moralibus huic attestatur veritati. Quapropter lib. 31. cap. 23. in hunc modum scribit: *Iustus quasi leo confidens absq; terrore erit. In occursu bestiarum ideo Leo non trepidat, quia præualere se omnibus non ignorat. Vnde iusti uiri securitas Leoni cōparatur, qa contra se cum quoslibet insurgere conspicit, ad mentis suæ confidentiam redit, & scit quia cunctos aduersantes superat: quia illum solum diligit, quem inuitus nullo modo amittat.* Hæc ibi: & in eodem libro talia multis locis. Idem in homilia super Ioannem, sic ait: *Qui uerè Deum diligit & eius mandata custodit, in eius corde Dominus uenit, & mansionem facit: quia sic eum diuinitatis amore penetrat, ut ab hoc amore tentationis tempore non recedat. Ille ergo uerè amat, cuius mentem delectatio praua ex consensu non superat. Nam tanto quisq; à superno amore disiungitur, quāto inferius delectatur. Vnde & adhuc subditur: Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Ad uosmetipsos ergo fratres charissimi introrsus redite. Si Deum uerè amatis exquirite: nec tamen sibi aliquis credat quicquid sibi animus sine operis attestatione responderit. De dilectione conditoris lingua, mens, & uita requiratur. Nunq; est Dei amor otiosus: operatur enim magna si est. Si uero operari renuit, non est.* Hæc ille. Vnde satis superq; colligere potest non somniculosus lector, hominem non solum certiorem reddi posse de amore, quo verè erga Deum afficitur, sed & hoc ipsum debere à semetipso exquirere & probare. Quod si ita esse existimet, potest non temere certò credere se in lumine fidei id existimare, modo lingua, mens, & vita tali existimationi respondeant.

Idem tractans ea verba Iob: *Annunciat de amico suo, q possessio eius sit, & ad eam possit ascendere:* in hunc modum exponit: *Amicus ueritatis est rectæ amator actionis. Vnde & ipsa Veritas discipulis dixit: Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio uobis. Amicus quippe animi custos dicitur. Vnde nō immerito qui custodire uoluntatē Dei in præceptis illius nititur, eius amicus uocatur. Hinc est quòd rursum eisdem discipulis Veritas dicit: Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcūq; audiui à Patre meo, nota feci uobis. De hac igitur luce æternæ patriæ amico suo Deus annunciat, quòd possessio eius sit, ut nequaq; infirmitatis suæ fragilitate desperet, nequaq; hoc quòd creatus, sed quòd recreatus est penset: sed tanto certius sciat quia illius lucis claritatem possideat, quanto nunc uitiorum pulsantium tenebras uerius calcat.* Nota verba, TANTO CERTIVS SCIAT, inquit, vt veram certitudinem in duabus illis vocibus possis agnoscere. Scire enim per se certitudinem importat: quantò igitur magis cum certo scire aliquem pronunciamus?

Et alibi super illis verbis: *Vos dixi amicos, quia omnia quæcunq; audiui à Patre meo nota feci uobis:* sic ait: *Omnia quæ nota facit seruis suis sunt gaudia internæ charitatis & festa supernæ patriæ, quæ quotidie mentibus per inspirationem sui amoris imprimit. Dum.n. audita cœlestia superna amamus, amata iam nouimus, quia ipse amor notitia est.* Hæc ille. Quæ eius verba etiam citat S. Thomas in comment. in Ioan. cap. 15. Sunt & aliæ plurimę huius sancti Pontificis sententię pro hac nostra veritate, quas nos breuitatis gratia hic omittimus: nam & multas iam adduximus, & occurret vt commode alibi differentes, inferius commemoremus.

Est præter enarratos iam doctores B. Cyprianus, qui plerisq; in locis hanc seruorum Dei certitudinem, veluti propriam Christianorum conditionem extollens, procul omni dubio videtur asserere. Etenim ad Demetrianum, quò agnosceret quid intersit inter verè iustos & iniustos, quod maxime in ferendis patienter aduersis conspicitur, in hunc modum scribit: *Non ergo idcirco compares uobis & æquales sumus, quia in isto adhuc mundo & carne constituti, mundi & carnis incommoda uobiscum pariter incurrimus. Nam cum in sensu doloris sit omne quod punit, manifestum est eum non esse participem pœnæ tuæ, quem uideas tecum æqualiter non dolere. Viget apud nos spei robur, & firmitas fidei: & inter ipsas sæculi labentis ruinas, erecta mens & immobilis uirtus, & nunq; nisi læta patientia & de Deo suo semper anima secura, sicut per Prophetam Spiritus sanctus loquitur, & hortatur, spei ac fidei nostræ firmitatem cœlesti uoce corroborans.* Vide reliqua, quæ longum esset recensere, vnde hanc certitudinem & securitatem facile potes elicere. Tum audi eundem B. Martyrem de effectu sanctissimi sacramenti loquentem in tractatu de cęna Domini, vbi post multa præclara & huic nostræ doctrinæ cōsentanea, de sacerdote dignè celebrante, vtpote expertus, in hunc modum testatur: *Vide quomodo his qui Christi commemorant passionem inter sacra officia, quasi per quosdam canales de interioribus fontibus egrediantur torrentes, & super omnes delicias lacrymis nectareis anima delectatur, quātam suauitatem animæ inquirenti ubi sit Deus suus, suspiria contemplationis eliciant. Non illos imbres procellosæ tempestatis deponunt: ros matutinus est de cœlestibus stillans, et quasi unctio spiritus mentem deliniens. Gemitus illos pietas excitat, & inter diem & noctem retro & ante se affectio intuens, inter data & condonata se diuidens, gratias agit tam uberis beneficij largitori, & se sanatam & sanctificatam agnoscens, fletibus se abluit, & lacrymis se baptizat etc.* Et paulò inferius. *In huius præsentia non superuacuæ mendicant lacrymæ ueniam, nec unq; patitur contriti cordis holocaustum repulsam.* Hęc ille.

B. Cyprianus

Vide quàm confidenter dicat: *Et se sanatam et sanctificatam agnoscens*. Id.n.propriè agnoscitur, quod familiarius repræsentatur. Mitto hic quæ de effectu baptismi expertus protulit de semetipso: nam ea suo loco pferemus.

B. Leo Papa. Est & sanctissimus Leo Papa, qui in serm. de festo pascali secundo sic ait: *In Euangelio Dominus dicit: In hoc cognoscent omnes quòd mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Et in epistola eiusdem Euangelistæ legitur: Charissimi diligamus inuicem, quoniam charitas ex Deo est; & omnis qui diligit, ex Deo natus est & cognoscit Deum: & qui non diligit non nouit Deum: quoniam Deus Charitas est. Discutiant ergo se fidelium mentes, et intimos sui cordis affectus uera examinatione dijudicent, ut si repositum aliquid in conscientiis suis de fructibus charitatis inuenerint, Deum sibi inesse non dubitent. Et ut magis magisq; tanti hospitis sint capaces, fiant perseueranter in misericordiæ operibus ampliores.* Hæc ille. Non dubitet, inquit. Qui verò certus esse non potest, is profecto dubitare debet. Sola enim certitudo rationabiliter dubitationem non admittit.

Addo & aliud eiusdem grauissimum testimonium in Serm. viii. de Epiphania, vbi sic scribit: *Qui autem experiri cupit an in ipso Deus habitet, de quo dicitur: Mirabilis Deus in sanctis suis: si uero examine cordis sui interiora discutiat, & sagaciter quærat qua humilitate resistat superbiæ, qua beneuolentia obluctetur inuidiæ, quàm non capiatur adulantium linguis, quamq; bonis delectetur alienis: an pro malo non cupiat malum reddere, malitq; multas obliuisci iniurias, quàm imaginem sui Conditoris amittere, qui omnes ad cognitionem sui generalibus incitans donis, pluit super iustos & iniustos, & solem suum oriri facit super bonos & malos: ac ne multis laboret solicitæ discretionis inspectio, ipsam matrem uirtutum omnium charitatem in secretis suæ mentis inquirat: & si in ea dilectionem Dei & proximi toto corde intentè repererit, ita ut etiam inimicis eadem uelit tribui quæ sibi optat impendi: quisquis huiusmodi est, Deum rectorē sui esse non dubitet, quem tanto magnificentius receperit, quanto magis non in se, sed in Domino gloriatur.* Hæc ille. De quibus verbis plusq̃ manifestè conceditur vnicuiq; christiano non quælibet suæ gratiæ notitia, sed notitia experimentalis, modo ea obseruet quæ sanctus ipse Pontifex mōstrat. Etenim ipsius verba hæc sunt: *Qui autem experiri cupit, an in ipso Deus habitet etc.* Ecce ꝙ experimentum vocat. Et vt claudat os dicentis experimentum fallax, adiecit, Non esse dubitandum. Notet hæc amator veritatis, & quiescat.

B. Anselmus. Est & D. Anselmus, qui illud B. Pauli ad Rom. *Ipse Spiritus perhibet testimonium etc.* in hunc modum exposuit. *Per hoc quòd Spiritussanctus charitatem nobis infundit, qua nos facit imitatores esse diuinæ bonitatis ut diligamus inimicos nostros, & benefaciamus ijs qui oderunt nos, sicut Pater cœlestis qui facit Solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos et iniustos: euidenti testimonio declarat menti nostræ nos esse filios Dei, cuius bonitatem pro modulo nostro sequimur.* Hæc ille. Vbi nota verba: euidens vocat Spiritus testimonium. Quo modo aūt euidens, si de testimonio hæsito? Et quomodo non hæsitem de testimonio, si non sim certus de teste? Quòd si de teste nō hæsitem, quomodo ergo non faciet certitudinem fidei?

Idem in ea verba: *Vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis etc. Spiritus Dei*, inquit, *mentem quam replet illuminat. Spiritus autem mundi excæcat: quem qui habent, non intelligunt Dei dona quæ perceperunt. Sed nos per spiritum eius nouimus et dona eius nos habere, & ab eo accepisse.* Item super ea verba: *An non cognoscitis uosmetipsos quia Christus IESVS in uobis est?* sic ait: *Qui fidei sensum in corde habet, hic scit Christum IESVM in se esse: et uos ita scitis eum in uobis esse, nisi fortè reprobi estis. Hoc est enim reprobum esse, nescire fidem professionis suæ. Et uos cognoscitis, quia per sensum fidei & affectum dilectionis ac strenuitatem rectæ actionis est Christus in uobis, nisi fortè reprobi estis, idest, ab eo quod prius cœpistis retro conuersi, & ab eo reiecti.* 1. Cor. 2. NOTA 2. Cor. 13.

Beda. Est & Venerabilis Beda, qui per omnia sequitur B. Augustinum in Euangelio, & in prima epistola B. Ioannis, vbi clarè eandem confirmat sententiam.

D. Bernardus. Est & B. Bernardus plurimis in locis, de experientia magis loquēs quàm de libris. In Serm. 5. dedicationis, dum tractaret discipulorum Domini quæstionem: *Quis poterit saluus esse?* Et respōsionem ipsius Saluatoris dicentis: *Apud homines hoc impossibile esse, non apud Deum*, adiungit hæc verba: *Hæc tota fiducia nostra, hæc unica consolatio nostra, hæc tota ratio spei nostræ. Sed de possibilitate iam certi, de uoluntate quid agimus? Quis scit si est dignus amore uel odio? Quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Hic iam fidem planè nobis subuenire necesse est: hic oportet succurrere ueritatem, ut quod de nobis latet in corde Patris, nobis per ipsius spiritum reueletur, & spiritus eius testificans persuadeat spiritui nostro quòd filij Dei sumus. Persuadeat autem uocando & iustificando gratis per fidem: In quibus nimirum uelut medius quidam transitus est ab æterna prædestinatione ad futuram magnificationem.* NOTA

Ecce vt explicat certitudinē, quia Spiritussancti testimonium operari persuasionem in spiritu nostro affirmat: & hoc esse fidem quàm manifestissimè declarat. Onerosum verò est & meram tergiuersationem sapiens, fidem hîc humanam seu moralem intelligere, ac per hoc non veram fidem, & quę non mereatur fidei nomen, vt audent quidam scribere.

Idem super psalmũ, Qui habitat, ser. 16. volens ostendere eos qui æquo animo tribulationes ferunt habere certum testimonium assistẽtiæ diuinæ, sic ait: *Vnde scimus ꝙ nobiscum sit in tribulatione? Ex eo utiq; ꝙ in ipsa tribulatione nos sumus. Quis.n.substineret? Quis subsisteret? Quis persisteret sine eo?* Addo eũdem in Cant. ser. 59. vbi ait: *Nos scimus qui translati de morte ad uitam per uiuificantem Spiritum, certo & quotidiano experimento, ipso nos illuminante, probamus uota & gemitus nostros ab ipso uenire, & ad Deum ire, illicq; inuenire misericordiam in oculis Dei. Quando enim sui Spiritus uocem irritam faceret Deus?* Vide lector vt potenter certitudinem asseuerat: Certo experimento, inquit, & a probatione vocis Spiritus sancti, quæ irrita esse non possunt.

NOTA

1. Cor. 2.

NOTA

Et Cant. 37. post multa ad hanc rem pertinentia, ait: *Omnis in uobis qui hæc sentit intra se agitari, scit quid loquatur Spiritus, cuius uox atq; operatio minimè inter se nunq; dissentiunt. Propterea ergo intelligit quæ dicuntur, quoniam quæ foris audit, intus sentit.* Et post alia multo etiam clariora pro hoc testimonia, sic ait: *Hac ergo in nobis gemina præeunte notitia, iam ea quæ fortè supercreuerit scientia minime inflat, utpote quæ nihil afferre ualeat terreni commodi uel honoris quod non sit sanè inferius spe concepta, lætitiaq; spei iam altius radicata in animo. Spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum qui datus est nobis. Ideo illa non confundit, quia ista infundit certitudinem. Per hanc.n. ipse Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro quòd filij Dei sumus.* Quid his verbis fortius? Nota singula, *Quæ foris audit, intus sentit.* SENTIT, inquit, vt certitudinem significet. Et geminam notitiam vocat, vt firmam ostendat: quia in ore duorum vel trium stat omne verbum: ita vt non valeat vir Dei de spe concepta confundi, quia charitas certitudinem infundit. Hęc adeò aperta sunt, vt qui super his facere quęstionem velit, proteruum se & contentiosum ostentet.

2. Cor. 13.

NOTA

Eccle.

NOTA

Ad hæc ipse idem gloriosus Abbas in epistola 107. loquẽs de peccatore verè conuerso, tot & tãta tamq; clarè effatur pro illa gratiæ certitudine quã defendimus, vt proteruus sit qui ausit contra quicq mutire. De illo.n. ait, quòd ad tantam visitatis se dignationem respirans, sole illucescẽte iustitię, incipit pręter spem gloriari in spe gloriæ filiorum Dei, quam propius reuelata facie in nouo lumine speculatur, & dicit: Signatum est super nos lumen vultus tui Deus: dedisti lętitiam in corde meo. O Domine quid est homo ꝙ innotuisti ei? Confidit enim amari, quoniam sentit se amare: imò quia amari præsentit, non redamare confunditur. Et paulò post ad hanc certitudinem probandam adducit Spiritum testificantem spiritui hominis ad Deum conuersi, quòd est filius Dei, cuius iustificatio est diuini consilij reuelatio. Et concludit his verbis: *Nemo itaq; se amari diffidat qui iam amat. Libenter Dei amor, nostrum quem præuenit subsequitur. Amauit inq; , amauit. Habes.n. dilectionis pignus Spiritum: habes & testem fidelem IESVM, & hunc crucifixum.* Et post pauca: *In illo cernimus quod amemus: ab isto sumimus unde amemus.* Et infra: *Quisq; accipit in sui iustificatione ut incipiat & ipse cognoscere sicut & cognitus est.* Nimirum notitia quam vocant affectiuam: Vide si placet longum ibi pro hac nostra veritate deuoti Abbatis sermonem. Sed multo latius & passim in Canticis hanc diuinæ gratiæ certam notitiam prædicat. In sermone octauo quum de sponsi osculo tractat, sic ait: *Scientia ergo quæ inflat eum sine charitate fit, non procedit ex osculo: sed nec qui zelum Dei habent & non secundum scientiam, sibi ullatenus arrogent illud. Vtrunq;.n. munus simul fert osculi gratia & agnitionis lucem, & deuotionis pinguedinem. Est quippe Spiritus sapientiæ et intellectus, qui instar apis ceram portantis & mel, habet omnino & unde accendat lumen scientiæ, & unde infundat saporem gratiæ. Neuter ergo se osculum percepisse putet, siue qui ueritatem intelligit nec diligit, siue qui diligit nec intelligit. Sanè in osculo isto nec error locum habet, nec tepor.* Hæc ille ibi. Et amplius. *Fœlix osculum per quod non solum agnoscitur Deus, sed & diligitur Pater, qui nequaq; plenè cognoscitur, nisi cùm perfectè diligitur. Quæ in uobis anima sensit aliquando in secreto conscientiæ suæ Spiritum Filij clamantem Abba Pater, ipsa, ipsa paterno se diligi præsumat affectu, quæ eodem se spiritu quo & Filius affectam sentit. Confide quæcunq; es illa, confide nihil hæsitans. In spiritu filij filiam cognosce te Patris, sponsam filij & sororem.* Hæc ille. Quæ proculdubio iugulant aduersantium sensum, qui non sine hæsitatione ac dubitatione testimonium Spiritus vult esse recipiendum.

NOTA

Verùm vt dem cæteris locum, afferat hic noster sanctissimus Abbas postremum testimonium de serm. 69. vbi cum quæstionem proposuisset, Vtrum verba illa sponsæ: *Dilectus meus mihi, & ego illi*, quæ proculdubio de Ecclesia verificantur, possint & de aliqua particulari anima verificari in sensu etiam eminenti, quem priore sermone exposuerat tractans efficaciam mansionis Spiritus sancti in anima sancta: Et cum indixisset fieri orationes vt Deus illi veritatem huius rei reuelaret, tandem in hunc modum pronunciauit: *Quanta putas ex hac mansione inter animam et Verbum familiaritatis gratia oriatur? quanta de familiaritate sequatur fiducia? Non est, ut opinor, quòd iam talis ani-*

Ansel.

ma dicere ueretur: Dilectus meus mihi, quæ ex eo quòd se diligere & uehementer diligere sentit, etiam diligi nihilominus uehementer non ambigit, ac de sua singulari intentione, solicitudine, cura, opera, diligentia, studióq; suo incessanter et ardenter inuigilat quemadmodum placeat Deo, æquè hæc omnia in ipso indubitanter agnoscit, recordans promissionis eius: In qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis: nisi quòd redhibitionem gratiæ prudens sponsa ad suam magis cauta est trahere partem, sciens se potius præuentã à Dilecto. Inde est quòd illius opera præfert: Dilectus, inquiens, meus mihi, & ego illi. Ergo ex proprijs, quæ sunt penes Deum agnoscit, nec dubitat se amari quæ amat. Ita est: Amor Dei amorem animæ parit, & illius præcurrens intentio, intentam animam facit, solicitudóq; solicitam. Nescio enim qua uicinitate naturæ, cùm semel reuelata facie gloriam Dei speculari poterit, mox illi se conformari necesse est, atq; in eandem imaginem transformari. Igitur qualem te paraueris Deo, talis oportet appareat tibi Deus. Cum sancto sanctus eris, & cum uiro innocente innocens eris. Quidni æquè & cum amante amans, & cum uacante uacans, & cum intento intentus, & solicitus cum solicito? Deniq; ait: Ego diligentes me diligo: & qui manè uigilauerint ad me, inuenient me. Vide quomodo non solum de amore suo te certum reddat siquidem tu ames illum, sed et de solicitudine sua quam pro te gerit, si te senserit solicitum sui. Vigilas tu, uigilat & ille. Consurge in nocte in principio uigiliarum tuarum, accelera quantumuis etiam ipsas anticipare uigilias, inuenies eum, non præuenies. Temerè in tali negotio uel prius aliquid tribuis tibi, uel plus: & magis amat & antè. Si hæc omnia scit, imò quia scit, miraris ꝙ illa maiestatem quasi cætera non curantem soli sibi intendere glorietur, cui soli ipsa, postpositis curis omnibus, tota se deuotione custodit? Sermo finem desiderat, sed unum dico spiritualibus qui in uobis sunt, mirum quidem, sed uerum: Animam Deum uidentem haud secus uidere, quàm si sola uideatur à Deo. Ea ergo fiducia dicit illum intendere sibi, séq; illi, nihil præter se & ipsum uidens. Bonus es Domine animæ quærenti te: occurris, amplecteris, sponsum exhibes qui Dominus es: imò qui es super omnia Deus benedictus in secula, Amen.

NOTA

Nota

NOTA

Hæc ille gloriosus Abbas. Notet, obsecro, verba benignus lector qui diuinæ charitatis certitudinem diligit & Spiritussancti mansionem, vt possit & ipse dicere certo sensu & experimento: Dilectus meus mihi & ego illi. Notet, inquam, tanti Abbatis verba, Sentit se diligere: Etiam diligi uehementer non ambigit: Indubitanter agnoscit: Agnoscit nec dubitat se amari quæ amat. Scit, Certa redditur. Hęc & alia verba, quę ora, nisi pertinacium, nõ occludant? Verùm adhuc maiora seruantur huius sancti viri testimonia, quæ nobis passim seruient in aliis assertionibus.

Caietanus. Nolo silentio Caietanum præterire, non ut scholasticum, sed vt illum qui postq̃ cœpit scrutari scripturas, ab ea doctrina, quam in scholasticis versans tradiderat, recessit. Ipse.n. vbiq; clare & cõstanter nostre sententiæ astipulatur. Nam ad verba illa Domini apud Ioannem cap. 14. Quia apud uos manebit, et in uobis erit, hanc expositionem attexuit: Ratio cognitionis redditur mansio, ut intelligamus Spiritum ueritatis manentem in animis Apostolorum iam facere officium suum faciendo eos cognoscere ipsum. Ipse.n. Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quòd filij Dei sumus. Vnde notitia ab experientia in seipsis significatur. Dat.n. Deus etiam hoc, ut sciamus quæ à Deo nobis donata sunt. 1. cor. 2. Hæc ille. Deinde super illis verbis: Et manifestabo ei me ipsum, sic ait. Ecce effectus in quo quilibet participabit promissionem reditus IESV. Apostolis dixerat quòd uisuri essent ipsum & cogniturі etc. cuilibet diligenti ipsum promittit non quòd se manifestabit, sed quòd se insinuabit. Dictio.n. græca significat uelut tacitè & clàm indicare: quoniam IESVS cuilibet diligenti se indicat seipsum intus interna illustratione et inspiratione diuersimodè, prout electi experiuntur, accipientes manna absconditum, quod nemo nouit nisi qui accipit. Hęc ille ibi. Quæ verò in comm. epist. ad Rom. de testimonio illo Spiritus pro nobis scripsit, iam superius recitauimus. Nõn tamen hîc pigebit afferre quid in comm. epist. B. Ioãnis cõmentus est tractans ea verba: In hoc scimus quoniam cognouimus eum. Ait.n. Est sermo de notitia affectiua, quam efficit fides infusa. Audin tu qui hunc virum autorem habes? Sed audi quod subdit paulò post. Intendit siquidem Ioannes ad literam monstrare signum infallibile internæ lucis diuinæ in nobis esse, si mandata eius seruauerimus. Et propterea dicit: Et in hoc scimus, scientia experimentali. Vide quàm clarè notitiam hanc affectiuam & experimentalem venire à fide infusa affirmat, & ab infallibili signo: & tamen isti fidem humanã & moralem nobis obtrudunt quæ dubitationem secum ferat & periculũ fallaciæ. Et cap. 3. ea verba: In hoc cognoscimus quòd ex ueritate sumus, sic exponit: Ioannes hoc in loco dicit quòd in hoc, scilicet in dilectione exhibente opus, cognoscimus quòd sumus ex ueritate. Ecce testimonium internæ nostræ natiuitatis manifestatum ab ipso Ioanne, quo quisq; potest seipsum scrutari. Et in conspectu eius suadebimus corda nostra: pro, cordibus nostris. Ex eo quòd non dicit quid suadebimus, subintelligenda est res cognita. Et est sensus, quòd diligendo opere, non solum cognoscimus nos esse ex ueritate, sed hoc ipsum, quod est nos esse ex ueritate, suadebimus cordibus nostris non fictè, non blandiendo, sed in conspectu Dei. Vnde apparet quòd non de notitia euidentiæ, sed de notitia fidei dixit: In hoc cognoscimus. Ex illa.n. oritur ut suadeamus intimis nostris coràm Deo, ꝙ sumus ex ueritate, quòd accendantur ad opera cumulanda, ad

NOTA

NOTA

confidendum in Deo. Audin fidei notitiam, quã superius etiã nominauit infusam? Nunquid infusa fides est fides humana vel moralis? Deniq; verba illa cap. 5. *Scimus q ex Deo sumus*, exponit: *Scientia experimentali cognoscimus quòd sumus ex Deo. In persona non solùm Apostolorum (qui uirtute Dei utentes miracula faciebant) sed etiam in persona omnium electorum uerificatur* SCIMVS, *diuersimodè tamen: quoniam illi certa experientia, reliqui autem electi communiter certa fide*. Hæc ille, & recte: quia inter notitiam perfectorum & imperfectorum magna differentia est. Non sic enim directè & internè testimonium Spiritussancti notitiam ingerit. Hæc libuit producere ex hoc Doctore, quoniam eius autoritas apud nonnullos magna est, cui nec nos inuidemus, nec detrahere volumus: sed libenter concedimus, modò salua sit fides, & ne iuuenes autoritate hac seducti, impingant in errores damnabiles: cui ego periculo occurrere pro virili sum ausus.

Nota

VEnio nunc ad Græcorum testimonia pro hac sententia. Est in primis Beatus pater Dionysius Areopagita, qui in lib. de diuinis nominibus, cap. 7. ita feliciter scribit: *Profectò si scientia, cognoscentium & cognitorum coniunctrix est: ignorantiã uerò mutationis semper & ex se ignoranti suæ diuisionis est autor, eum qui in ueritate credit, iuxta scripturæ fidem nihil remouebit à uera fidei autore: in quo constantiam immobilis identitatis habebit. Nouit. n. penitus is qui ueritati coniunctus est, quàm bene se habeat, etiam si plures illum corripiant quasi amentem & extra se factum. Fugit enim (quemadmodum & par est) illos quomodo uelut ex errore per intemeratam fidem ueritati unitus extra se fit, ecstasimq; patitur. Porrò nouit ipse seipsum ueraciter non (quod illi aiunt) insanire: sed ab instabili ac uariabili circa latissimam erroris uarietatem motu, per simplicem et semper secundum eadẽ et eodẽ modo se habẽtem ueritatem, euasisse liberum. Ita deniq; nostratis diuinæ sapientiæ Principes ac Duces, pro ueritate moriuntur, omni die testimonium perhibentes (ut dignum est) & uerbo & omni opere, singularis christianorum ueræq; scientiæ omnibus, hanc esse & simpliciorum & diuinorum, imò ipsam esse solam ueram & unicam & simplicem diuinam notionem*. Hæc ille magnus theologus, cuius verba proculdubio commentitiam istam moralem siue certitudinem siue fidem prorsus exterminant. Ipse. n. ait: Nouit enim penitus is qui veritati cõiunctus est, quàm bene se habeat, etiam si plures illũ corripiant. Non satis fuit illi dicere, Nouit: sed dixit, Penitus nouit. Nouit, inquit, q̃ bene se habeat. Non autem bene se habet qui sine charitate Dei est. Et adiecit, quòd illa talis coniunctio quam habet sanctus Dei cum veritate, vnde ipsa sui ipsius notitia venit, fit per intemeratam fidem. Nunquid fides humana & moralis apud veros theologos meretur fidei nomen? Quanto ergo minus nomen intemeratæ fidei?

NOTA

B. Athanasius illud Apostoli ad Rom. 8. *Spiritus testimonium perhibet etc.* his verbis exponit: *Paracletus ipse suo testimonio gratiam astruit; quæ nobis est data. Non enim ultrò Abba illud sine alterius assertione pronunciamus. Sed Paracletus est donum, & ipsemet per spiritum instruxit, idest, per gratiam, ut ita precando dicamus Abba Pater*. Hęc ille. Quibus verbis manifestum redditur, quòd instructio iustorum, qui dicunt Abba Pater, à Spiritus sancti dono est: quod donum est gratia, quam habentes, habent in ea testimonium sui status. At Dei Spiritus non mentitur, nec fallere nouit.

B. Athanasius

B. Basilius in libro regularum, quas breuiores appellat, cùm sibi proponeret interrogationem, qua ratione persuaderi possit animæ cuipiã à peccatis eam liberã esse & expurgatam, postq̃ nonnulla certa huius rei signa præscripsisset, in hæc verba conclusit: *Quandocunq; igitur quis uel suis uel in alienis peccatis eo modo, quemadmodum supra initio diximus, animo affectum se esse animaduerterit, tunc sine dubio credat se liberum esse à peccato*. Hæc ille. Nunquid docet hæsitare de propria innocẽtia, vt isti volunt: an potius omne dubium ab animo excutere? Verba clarissima sunt, quibus vir tantus monet vt perspectis illis quæ ipse indicat signis, sine dubio christianus vir se liberum à peccato credat.

B. Basilius.

NOTA

Idem B. Pater super psal. 32. in hunc modum scribit: *Propheta hic iustos adhortatur istam sentire dignitatem, quòd talis domini serui esse meruerint, & exultare in illius famulitio ac seruitute cum gaudio inenarrabili & tripudijs cordis, uelut per numinis aspirationẽ subsilientis ac sensũ diuinæ dilectionis*. Lege reliqua & illud præsertim vbi ait: *Iusto autem quòd in ipso insideat inhabitetq; Spiritus, perpes suppetit ei diuina cœlestisq; letitia. Inter præcipuos uerè Spiritus fructus charitas, gaudium, pax numerantur*.

Cyrillus quoq; lib. 10. cap. 3. in Ioannem exponens illa Domini verba: *Ad eum ueniemus & mansionem apud eum faciemus*, sic ait: *Cùm non rectè à discipulo intellecta uerba sua Christus uideret, petit rursus quod dixit, dilucideq; docet, non solum cognitione ista communi amicis se suis manifestaturum, sed excellentiori quodam fulgoris modo. Nam rudiores ab impiorum idolorum cultu ad cognitionem Dei uocati, solummodo per fidem discunt q unus Deus qui nos creauit colendus sit. Qui uerò omni uirtute mentem suam purgando apti iam ad maiora facti sunt, Spiritus illuminatione recepta, oculis animi habitantem in ipsis Deum uidebunt*

Cyrillus.

NOTA

debunt. *Non est communis sanctorum cognitio, sed eximia et certa, longeq; à communiore illa differens*. Hęc ille. De cuius præclara doctrina etiam illud patet, esse in huiusmodi notitia latitudinem. Nam eorum qui summè Deum diligunt, obedientes humiliter mandatis eius, non communem quandam iustorum habent suæ gratiæ notitiam, quæ potest facilè obumbrari atq; subobscurari, sicut & D. Gregorius eleganter docuit: sed eximiam & certam, & ab illa, quę bonorum communis est, longè differentem. Quo etiam in loco illud animaduertendum, quomodo huius tantæ notitiæ ratio est mansio Spiritus sancti in cordibus huiusmodi electorum. Non est igitur specialis & priuilegiata reuelatio, quæ immanens non est.

D. Chrysostomus. D. etiam Chrysostomus multis in locis hanc gratię certam notitiam egregiè asserit. Et quidem super eodem cap. 8. ad Rom. ita scribit: *Quando Spiritus testatur, quænam relinquatur nobis ambiguitas? Quòd si homo quispiam uel Angelus aut etiam Archangelus aut alia certè huiusmodi quædam potestas aliquid promitteret; meritò quispiam dubitaret. Suprema uerò illa Essentia, quæ et hoc ipsum quod promittit atq; adeo etiam orare iussit, testimonium nobis perhibente, quisnam de dignitate hac deinceps dubitare poterit?* Hæc ille. At iuxta istorũ doctrinam quisq; dubitare deberet, si non certò sciretur esset'ne Spiritus testis. Multa quoq; alibi sparsim scripsit hic gloriosus Doctor, quibus hęc gratię certitudo facilè potest psuaderi. Vnũ modò afferam. Ipse ad verba illa Apostoli: *Probet autem seipsum homo etc.* sic ait: *Hoc est quod in secunda epistola ait: Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi uos probate. Non quemadmodum nunc facimus temporis gratia accedentes, ut in solemnitatibus simus etc.* Et postq̃ ostendit quòd homo debet semper probatus accedere, & ꝙ tunc securè accedet omni tempore, & non solum quando vrget solemnitas, in hunc modum docet. *Solemnitas est bonorum operum demonstratio, animæ puritas, uitæ certitudo: quæ si habueris, semper celebrare poteris solemnitatem, & semper accedere. Propterea inquit: Probet autem seipsum homo, & sic edat. etc.* Ecce quàm manifestè ponit à probatione sui ipsius venire posse certitudinem de propria conscientia, de puritate animæ, & de vita & operibus bonis. At hinc profectò certissimo argumento colligitur gratiæ certitudo.

NOTA

Origenes. Origenes itidem cap. 8. ad Rom. sic ait: *Ipse Spiritus adoptionis, per quem quis adoptatur, reddit testimonium & confirmat spiritum nostrum quòd filij Dei sumus, postq; à spiritu seruitutis in adoptionis spiritum uenerimus: cùm iam nihil inest timoris, idest, nihil pœnarum gerimus, sed propter amorem Patris cuncta perficimus*. Hæc ille: quibus similiter probatur nos à Spiritus interno testimonio certam habere nostræ à Deo acceptæ gratiæ notitiam, cũ dicat illo nos testimonio cõfirmari. Opinio enim formidinem, non confirmationem secum gerit: certitudo aũt est quę confirmat.

Theophylactus quoq; in eisdem Apostoli locis, idem quod B. Chrysostomus docet, & fauet plurimum huic nostræ sententiæ. Eius verò vtemur testimoniis in posterioribus assertionibus. *Theophilactus*

Theodoritus super illis verbis: *Probet autem seipsum homo, ait: Tu tuiipsius arbiter esto, & eorum quæ in uita gessisti iudex: non indiligens conscientiam tuam scrutare, & tunc Dei dona securè suscipe. Neq; enim sufficit rectè de sacramento isto sentire, nisi puram à peccato mentem afferas*. Hæc ille. Quomodò autem posset homo huic præcepto obtemperare, vt puram afferat à peccato mentem, si hoc scire non posset? Alioqui dubius exponeret sese in nouum peccati periculum. Ipse verò manifestè ait, hominem si non indiligenter conscientiam suam scrutetur, idoneum sui ipsius esse iudicem, vt queat Dei dona securè suscipere. Et hæc satis, vt unum spiritum omnium patrum esse, quo hæc certitudo gratiæ comprobatur, prudens lector apertè agnoscat. *Theodoritus.*

ASSERTIO V.

Quòd hac de re scholastici Doctores uariè et obscurè docent: & B. Thomas & primi scholasticorum potius negarunt certitudinem scientiæ (ut philosophi scientiam intelligunt) quàm fidei certitudinem.

BEATVS THOMAS quæstionem proponit his verbis: *Vtrum quis possit scire se habere gratiam*. Tum de more argumẽtatur pro ea parte cui non solet subscribere: & cõtinenter affert ꝑ parte opposita scripturã Ecclesiastes: *Nemo scit etc.* Postmodo quæstionem distinguendo resoluit (ad quod maximè est attendendum) his verbis. *Tripliciter aliquid cognosci potest. Vno modo per reuelationem. Et hoc modo potest aliquis scire se habere gratiam. Reuelat. n. Deus hoc aliquando aliquibus ex speciali priuilegio, ut securitatis gaudium etiam* B. Tho. 1. 2. q. 112. art. 5

in hac uita in eis incipiat, & confidentius & fortius magnifica opera prosequantur, & mala præsentis uitæ sustineant: sicut Paulo dictum est 2. ad Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea. Alio modo homo cognoscit aliquid per seipsum, & hoc certitudinaliter: & sic nullus potest scire se habere gratiam. Certitudo .n. non potest haberi de aliquo nisi possit dijudicari per proprium principium. Sic.n. certitudo habetur de conclusionibus demonstratiuis per indemonstrabilia uniuersalia principia. Nullus autem posset scire se habere scientiam alicuius conclusionis si principium ignoraret. Principium autem gratiæ & obiectum eius est ipse Deus, qui propter sui excellentiam est nobis ignotus: secundum illud Iob. 36. Ecce Deus magnus uincens scientiam nostram. Et ideò eius præsentia in nobis & absentia per certitudinem cognosci non potest: secundum illud Iob: Si uenerit ad me, non uidebo eum: si autem abierit, non intelligam. Et ideo homo non potest per certitudinem dijudicare utrum ipse habeat gratiam, secundum illud 1. ad Cor. 4. Sed neq; meipsum iudico: qui autẽ iudicat me Dominus est. Tertio modo cognoscitur aliqd coniecturaliter per aliqua signa. Et hoc modo aliquis cognoscere potest se habere gratiam, inquantum scilicet percipit se delectari in Deo, & contemnere res mundanas: & inquantum homo non est conscius sibi alicuius peccati mortalis. Secundum quem modũ potest intelligi quod habetur Apoc. 2. Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo nouit nisi qui accipit: qnia scilicet ille qui accipit, per quandam experientiam dulcedinis nouit, quam non experitur ille qui non accipit. Ista tamen cognitio imperfecta est. Vnde Apostolus dicit 1. Cor. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Quia ut dicitur in psalmo: Delicta quis intelligit? Ab occultis. etc. Hæc D. Thomas: ex quibus clarè apparet ab illo S. Doctore vnum tãtùm modum certitudinis excludi, quo negat haberi posse notitiam suæ gratiæ, hoc est, illum qui venit à principiis demonstratiuis, vnde scientiæ certitudo euidens exoritur. Non ergo negat certitudinem fidei.

Verùm hîc se opposuit quidã suis scriptis dicens propterea omisisse B. Thomam ibi hoc membrum de certitudine fidei, quoniam habebat pro re certissima & quæ cadere in disputationem non posset. Quasi magis possit cadere in disputationem, an per viam scientificã haberi possit huius rei certitudo: quod est inopinabile. Et tamen ausus est asserere B. Thomam satis negasse certitudinem fidei, cùm negauerit certitudinem scientiæ. Maior.n.est, inquit, fidei certitudo, quàm scientiæ. Quo dicto nescio quid absurdius cogitari queat. Quis enim nesciat eorum propriè esse fidem, quorum non est euidentia vel scientia? Ita vt, iuxta D. Thomæ doctrinam, si quæ prius credo, postmodo demonstratione accipiam, fides cesset. Et nota candide lector, egregium genus argumenti, scilicet à negatione scientię negari fidem, aut fidei certitudinẽ. Vnde planè consequeretur nos nõ scire certitudine fidei Trinitatem, neq; exordium mundi, neq; Christi incarnationem, neq; mortuorum resurrectionem, & cętera quę sunt propriè fidei: quoniam his de rebus non habeo scientiæ certitudinem, quæ est minor certitudo. Hęc ex huius magistri doctrina. Nec pręuiderat, quòd & si simpliciter certitudo fidei sit maior q̃ scientię, non tamen quo ad nos: id quod oportebat considerare: saltem admonitus cõcessisset veritati. Notandum.

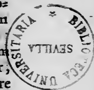
Sed ad rem nostram. De sancto Doctore iam illud exploratò compertum ostendimus, illum certitudinem fidei non exclusisse: sed aut omisisse (quod Thomistę non concederent) aut certè sub postremo membro inclusisse: vbi planè cõfitetur posse hominem per coniecturas & signa habere suę gratię cognitionem, quam tamen imperfectam vocat, nec nos negamus: non quia sit prorsus incerta, sed quia comparãdo hanc certitudinem cum illa certitudine quę habetur ex propriis principiis, iam non dicitur certitudo, sed coniectura & notitia per signa. Est.n.fides (vt sępius dictum est) argumentum non apparentium. Vnde restat considerare, vtrum illa signa & coniecturę sint adeò euidentes, quales esse nonnunq̃ possunt, vt nobis afferant certitudinem positis fidei principiis. Nihil enim prohibet esse quędam signa certa & euidentia, vnde & certitudo ex eis accipitur, sicut dicit Euangelista Lucas de Domino, quòd prębuit se discipulis post resurrectionem viuum in multis argumentis apparens eis. Gręca vox est τεκμηρίοισ, quę significat non quęlibet, sed euidentia signa ad probationem, vnde certò coniicitur & colligitur veritas: & tamen non est certitudo euidentię aut scientię, quę est à priori, quam solam D. Thomas excludit. Nam hanc, vocẽ secundum philosophos propriè accepta, certitudinem vocat. Ecce eius verba: *Certitudo enim non potest haberi de aliquo, nisi possit dijudicari per proprium principium.* Quid ad mentem eius aperiendam dici poterat clarius? Itaq; idẽ S. Doctor dum proponit signa quę gratię cognitionem faciunt, non vult istam cognitionem non esse certam certitudinę fidei, sed non esse certam absolutè ea certitudine de qua ipse locutus erat, quę solum habetur à notitia principiorum. Nam sic fit scientia verè, ita vt demonstratio quę est à posteriore non dicatur propriè sciẽtiam facere. Et valde atq; attente est considerandum, ꝙ non dicit ibi hominem

non cognoscere illa signa in seipso certitudinaliter certitudine interni sensus & experientiæ, cum dicat quod percipit homo se delectari in Deo, & contemnere res mundanas, & se non esse conscium peccati mortalis. Nota quod ait: Percipit: & non ait: Opinatur: quod formidinem importat. Et licet hoc certo percipiat, & inde trahat hanc consequentiam, Ergo ego sum in gratia (scilicet à maiore quæ est ex fide: quia natura non producit tales effectus) attamen dicit quod etiam ex hac experimentali signorum notitia quam supponit percipi, & ita sine dubio esse certam (certum est.n.quod in nobis experientia percipimus) non habetur certitudo gratiæ, nempe illa certitudo de qua vt philosophus erat ipse loquutus. Quia certitudo hæc experimentalis non à priori, sed à posteriori concludit gratiam existentem: & ideo non est dignatus vocare certitudinem huiusmodi imperfectam notitiam, docens philosophicè, sicut probatum est abundè ex eius præmissis. Ipse.n. definiuit cognosci certò illud solummodo, quod à principiis demonstratiuis eductum fuerit. Et hoc esse verum, manifestatur à solutione tertii argumenti. Argumentatus enim fuerat S. Doctor, quod debebamus potius scire certò gratiam, quæ est lux, q̃ peccatum, quod est tenebræ. Respondet autem dicens: *Peccatum habet pro obiecto bonum commutabile, quod nobis est notum. Obiectum autem uel finis gratiæ est nobis ignotus propter sui luminis immensitatem, secundum illud 1. Timoth. ultimo: Lucem inhabitat inaccessibilem.* Ecce igitur quàm clarè apparet non de certitudine fidei posse intelligi: quia manifestè secundum lumen fidei potest Deus cognosci & sciri, etsi inhabitet lucem inaccessibilem. Meritò igitur fidei certitudo quæ coniecturalis est & per signa, non excluditur: quia in huiusmodi cognitionis modo qui est euidentiæ (quem solum modum D. Thomas excludit) non concluditur.

NOTA

Vocat ergo cognitionem hanc imperfectam, sicut Apostolus: *Nunc ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Et: *Videmus tanq̃ per speculum in ænigmate*: quod & ipse idem B. Thomas expressè docet in com. Ioan. cap. 14. vbi ait: *Distinguenda est duplex cognitio mysteriorum diuinitatis. Vna est imperfecta, quæ habetur per fidem: alia uerò perfecta quæ habetur per speciē etc.* Ecce quomodo notitiam, quæ habetur per fidem, vocat imperfectam.

Addo ꝙ ibi in responsione ad primum & ad quintum non negat posse scire hominem Dei gratiam in se experimentaliter. At experientia reddit nos certos eius quod experimur, vnde possumus educere certitudinem fidei nos esse in gratia, cum id quod manifestè experimur, certò arguit adesse gratiā posita maiori ex fide. Verbigratia: In illo Abrahæ egregio & singulari facto immolationis vnigeniti filii sui Isaac, ipse Abrahā ex eo quod certò fecit, & certo sciebat se fecisse propter Deum, potuit nouisse timorem Dei, & ita charitatem Dei in se habitantem, sine qua illud facere non valuisset. Hoc D. Thomas minime inficiatur. Posse autem ex eius doctrina colligi sententiam nostram multis modis, equidem minime dubito. Sed sparsim suis locis singula memorabuntur.

Quod verò B. Thomas ad secundum respondens argumentum admittere videtur, posse quidem certò scire hominem se habere fidem: charitatem autem & gratiam non: & tamen argumentum quo concludit de charitate, militat etiam de fide (Nemo enim certitudine scientiæ, videlicet ex principiis propriis, potest certò scire se habere fidem, cum ignoret Deum causam & autorē & obiectum ita fidei sicut charitatis) non tam pertinet ad me, q̃ ad eos qui volunt in cunctis ipsum B. Thomam defendere. Ego enim si per actus fidei potest certò cognosci habitus fidei, non intelligo quomodo minus per actus charitatis queam certò cognoscere charitatis habitum: sicut naturaliter non minus scio quod diligo, q̃ quod credo. Sed non hîc locus hac de re longiore sermone disserendi. Satis nunc sit, ex resolutione B. Thomæ & argumentis eius nihil aduersus nos, sed pro nobis potius concludi.

Adduxerunt & contra nos Alexandrum de Hales super 2. distinc. 12. q. 20. qui tamen si diligenter consideretur, pro nobis militat in quæstione sequenti. Ipse.n. postq̃ iam concluserat ꝙ homo per viam naturalis scientiæ non poterat cognoscere suam gratiam, ponens secundam quæstionem, Vtrum saltem experimentaliter posset, in hunc modū concludit: *Concedendum quod per scientiam experimentalem possumus scire nos habere gratiam. Habemus in illo psalmo: Cum inuocarem etc. ubi fit quæstio: Multi dicunt, Quis ostendit nobis bona? idest, homines quærunt à fidelibus, unde certi sint quod sint accepti Deo, ex bonis quæ faciunt. Et Propheta respondendo colligit tria, ex quibus colligitur experimentum, per quod sciunt quod sunt accepti Deo, & quod habent gratiam: Primum est: Signatum est super nos lumen uultus tui Domine. Secundum: Dedisti lætitiam in corde meo. Tertium: In pace in idipsum dormiam & requiescam: Hæc sunt tria ex quibus colligitur experimentum, per quod anima sancta experimentaliter cognoscit se habere gra*

Alexander de Hales.

NOTA

tiam, scilicet lumen, lætitia, & pax. Lumen apud uim rationalem: pax est apud irascibilem: lætitia apud concupiscibilem. NOTA *Quando .n. ista tria sunt in anima sancta, secundum illas tres uires, uerè certum est experimentum quod anima habeat gratiam. Et benè dico, uerè, quia per hoc differt anima sancta ab hæretica. Vnde nunquam habet uerum lumen in rationali, nec ueram in irascibili pacem, sicut habet anima Christiana perfecta, quæ habet lumen radiantis ueritatis super uim rationalem, in quo mirabiliter delectatur ratio.* Hæc ille. Ex quibus facilè quorundam argumentãtium cauilli soluuntur. Manifestè enim vult, notitia experimenti quæ certitudinem facit, hominem scire posse suam sibi inhærentem gratiam: & sic hac de re respondere pagano & infideli confidenter. Hæc autem experimenti certitudo proculdubio esse non potest nisi ab interiori fidei lumine, quo illustramur & probamus in corde nostro vera esse ea quæ dicunt scripturæ, videlicet illud lumen, illam lętitiam, illam pacem non posse dari à mundo, sed esse Spiritussancti fructus habitantis in cordibus fidelium.

B. Bonauentura. Attulerunt & Beatũ Bonauenturam: adduxerunt & Scotum, quem tamen ipsius sectatores nostras partes tutari scripserũt. Certe ex illius doctrina hæc certitudo euincitur. Nam eo supposito quod ex fide habemus, Legitimè paratos ad sacramenta obtinere gratiam per illa: est doctrina Scoti manifesta, Legitimè eos esse paratos qui non ponunt obicem. Eos autem non ponere obicẽ confitetur, qui habent volũtatem suscipiendi gratiam sacramenti, & non habent vllam actualem voluntatem peccandi. Loquens.n.de secunda via qua per sacramenta obtinemus gratiam, hæc in 4. dist. 14. art. 3. ait: Scotus. *Ad secundam autem non requiritur nisi uoluntaria susceptio baptismi et sine fictione, hoc est, cum intentione suscipiendi quod confert Ecclesia, & sine actu uel uoluntate peccati mortalis.* Et paulò post: *Sed non habens tale actum qui sufficiat ad meritum de congruo, sed tantum habens uoluntatem suscipiendi sacramentum Ecclesiæ, & sine obice peccati mortalis actualiter sibi facto uel in uoluntate inhærentis, recipit non ex merito, sed ex pacto diuino effectum istius sacramenti, ut sic parum attritus etiam attritione quæ nõ habet rationem meriti ad remissionem peccati, uolens tamen recipere sacramentum pœnitentiæ sicut dispensatur in Ecclesia, & sine obice in uoluntate peccati mortalis in actu, in ultimo instanti illius prolationis uerborum, in quo scilicet est uis sacramenti istius, recipiat effectum sacramenti, scilicet gratiam pœnitentialem, non quidem ex merito, quia dispositio interior non erit sufficiens per modum meriti, sed ex pacto Dei assistentis sacramento suo ad effectum illum ad quem instituit sacramentum. Alioqui non appareret quomodo sacramentum pœnitentiæ esset secunda tabula si nunquam per ipsum, ut sacramentum est, posset recuperari secunda gratia amissa, sed tantum per attritionem tanquam per primam dispositionem, & per contritionem tanquam per dispositionem completiuam.* Hæc ille. Quod autem nemo seipsum, etiam diligenter explorans, posit certò scire se non posuisse obicem, perinde est ac si quis dixerit, Nemo potest scire vtrũ viuat. Mitto quod supponit Apostolus vt rem manifestam, spiritum hominis nosse quę sunt interna hominis. Sed si Scoti autoritas quæritur, ipsemet in eodem lib. dist. 5. art. 2. ait: *Si ex bonitate ministri dependeret baptismus, nunquam posset aliquis esse certus se uerè recepisse baptismũ: quod est inconueniens. Et si obijcias quòd nec modò potest esse certus, quia nescit dispositionem suam propriam: hoc non obstat, quia satis potest nosse certitudinaliter, sicut requiritur certitudo, quòd ipsemet intendit recipere baptismum: & hoc sufficit ex parte eius.* Hæc ille. Et Gabriel manifestè hanc ex ipsius Scoti doctrina conclusionem facit, quod si satis esset ad pręparationem ad sacramentum pęnitentię non ponere obicem, seu, quod est idem, non fictè accedere, quod ad hoc pertinet, homo posset esse certus adeptæ gratiæ: quia homo potest scire certo se obicem non posuisse. Gabriel Biel. Solum tamen hoc restat quoniam ministri intentio requiritur, quæ (vt aiunt) non certo scitur, sed tantum probabiliter pręsumitur. At hoc dictum pro suis meritis accipietur & tractabitur in alia assertione ex doctrina sanctorum Patrum & B. Thomæ nostri. Nunc illud satis, quòd Scotus in hoc nobis assistat docentibus posse hominem nosse legitimè se præparatum accedere ad sacramenta, pręsertim baptismi, ex quibus absque dubio confertur gratia pręparatis.

Sunt et & alia loca apud Scotum similiter nostrę sententiæ attestãtia, vt est quum (iuxta Philosophi doctrinam valde rationabilem & omnem non proteruum intellectum vincientem) Absurdum esse ait latere nobiles habitus habentes illos. Quapropter vult hominem habentem fidem scire notitia fidei se habere fidem, & similiter charitatem posse per actum interiorem & exteriorem ostendi. Et de charitate quidem hæc eius sunt verba: Scotus in 3. dist. 24. *Charitas potest ostendi & actu interiori quo inuenit homo se promptum ad diligendum Deum, & exteriori quo feruet in actibus extrinsecis pro aliquo dilecto: Sicut aliqua scientia ostenditur actu in interiori intelligendo, & exteriori in bene docendo.* Et de fidei notitia in eodem lib. dist. 23. hęc amplissima verba effudit: *Sed quid dices de fide infusa quòd non possit demonstrari inesse, cum Augustinus 13. de Trinitate cap. 1. dicat, quòd homo fidem suam tenet firmissima scientia & certissima,*

eámq; in se uidet: quia rerum absentium fides est praesens: & rerum quae foris sunt, intus est fides: et rerum quae non uidentur, uidetur fides. Respondeo *q accipiendo fidem prout dicit habitum generatum inclinantem in aliquid non euidens ex se tanq; in uerum, & hoc determinatè ut assentit illi tanq; uero, sic potest aliquis scire se habere fidem, generaliter loquendo de fide: sicut potest scire se habere scientiam, arguendo habitum esse in se ex ipsis actibus: sed quòd aliquis sciat uel scire possit se habere fidem certam determinatè inclinantem in uerum, ita q sciat fidem esse ueram, et illud in quod inclinat esse uerum, ita q facit assentire uero & non solùm inclinat in aliquid tanq; uerum secũdum primum modum: sic nullus scire potest in hac uita nisi reueletur sibi. Probatio huius, quia nõ possum scire me assentire uero, nisi prius sciam esse uerum illud cui assentio: Scire aliquem articulum esse uerum impossibile est pro statu isto de lege communi. Ideò sicut credo Deum esse Trinum & Vnum, & non scio nec scire possum illud pro statu isto: sic credo me habere fidem infusam inclinantem in illud sicut in uerum quod est in se uerum.* Hæc ille: quibus quomodo respõderit disputator posterior tædet recitare. Prouocat enim supplex ad æquitatem, ne rigorosè verba Scoti accipiamus. Quomodo verò iuxta æquitatem ipse exponat non afferam, ne in friuolis & nimiũ manifestis tempus teram: quoniam illa expositio manifestè repugnat dictis ipsius Scoti ibi. Quòd verò in primo dist. 17. doceat nõ posse nos scire q habeamus charitatem ex eius actibus: vel de scientia loquitur quæ sit supra fidem, vt superiori loco de ea loquitur, vel si placeat fatebimur illum sibiipsi aduersum: quod non est nouum. Et hęc de Scoto satis.

B. Bonauentura. Scotus. De B. Bonauentura certũ est, dum negat certitudinem, de certitudine euidentiæ manifestè loqui. Concedit tamen quandoq; certitudinem & notitiam, quam vocauit affectiuam, hoc est, experimentalem, quam procul dubio ipse erat expertus.

Ioãnes Bachõ. De Ioanne Bachon ord. Carmelitarum certum est eum stare à nobis: nec autoritate tantum sua, sed rationibus inuictis. Vocat autem hanc notitiam gratiæ, cognitionem non naturalem, sed quæ sequitur fidem. Vnde & certitudo fidei dici meritò potest. Miratus autem ego sum vehementer hos nouitios scriptores & assertores incertitudinis gratiæ, quo nam iudicio alter hac parte hunc doctorem reprobauerit, alter verò probauerit: nisi vt intelligat lector prudens signum esse magnum non compertæ veritatis, quùm qui idem defendunt, non tamen secum satis constant. Nec enim in hoc tantũ non conueniunt, uerum etiam in multis, sicut suo loco monstrabimus.

Non est autem ocium nec operæpretium aliorum scholasticorum explorare sentẽtias, etiam si fortè nobis aduersentur: quoniam duo adsunt nobis præsidia quibus defendimur. Primum est multo maior veterum sanctorum Patrum autoritas & concordia, qua propulsantur. Sic enim sanctæ memoriæ D. Ioannes Episcopus Roffensis & martyr dixit, qui aduersus Patrum sentẽtias non esse admittendas argutias scholasticorum asseuerat. *D. Io. Episcopus Roffensis contra Lutherũ de lib. arb.* Alterum verò est, quod satis patet eorum error in fundamento. Ipsi enim ad eam opinionem adducti sunt maximè propter illam scripturam: *Nescit homo utrum amore etc.* At nunc persuasum puto esse omnibus, exceptis proteruis, quòd ille locus & reiicit istam expositionem, & alias recipit, quas superius enarrauimus: quod nonnulli ex aduersãtibus nequaq̃ ualuerunt infitiari.

ASSERTIO VI.

Quòd nulla est ratio qua illa incertitudo quam aduersarij prædicant, suadeatur.

GAVDEO NOS AD rationum momenta tãdem peruenisse. Hîc potissimùm dari mihi attentum lectorẽ velim. Prima ratio & fortissimus aduersus certitudinẽ pugnantium Achilles hic erat: *Prima ratio aduersantium.* Certitudo hæc quæ proponitur si in veritate daretur, noxia homini esset. Faceret enim, inquiunt, remissiorem pigrioremq; in operibus bonis, minúsq; timentem Deum. Deniq; faceret pharisęum & arrogantem, vt qui in semetipso confideret. Quare si hoc pręstaret Dominus Deus, perinde esset (sic quidam eorum dixit) ac si petenti panem vel piscem vel ouum, pro pane lapidem, pro pisce serpentem, & pro ouo scorpionem porrigeret: quod est impium cogitare de Deo. *Responsio.* Nos autẽ hoc totum quod isti ab hac certitudine produci aiunt, audacter pernegamus. Nam si verum esset, non ita passim & tam multis, imò verò cunctis q à Christo absoluti sunt à peccatis in Euan

gelio memorantur, hoc manifestasset. Sic enim cuidam dixit: *Ecce sanus factus es: uade & noli ulterius peccare*. Et Peccatrici dixit: *Remittuntur tibi peccata tua, & fides tua te saluam fecit*. Et idem Seminifluę, & Chananeę, & Adulteræ, & Cęco nato similiter suam restitutam sanitatem enunciauit. Et Nathanaeli dixit: *Ecce uerè Israelita in quo dolus non est*. Et cuidam per Apostolum Dilectum dixit: *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam*. Qui.n.dixit, Tene quod habes &c. ponit eum aliquid habere quo possit obtinere coronam. Istud autem quid est nisi gratia? Certum etiam est, Dominum sępenumerò discipulis suam ipsorum gratiam aperuisse etiam ab initio, quibus dixit: *Nolite timere pusillus grex: quoniam complacuit Patri uestro dare uobis regnum*. Et septuagintaduobus discipulis dixit: *Gaudete, quia nomina uestra scripta sunt in cœlis*. Zachæo itèm dixit: *Hodie salus huic domui facta est*. Similiter de Beata Maria Magdalena, quam bonum opus operatam esse palàm testatus est. Sæpius etiam testatus est discipulis suis quòd præter vnum tantùm mundi essent, cum tamen eos erudiret quasi pueros & nouitios vsque ad illud tempus. Consideretur ergo quàm piè fecisset Deus si hæc faciens, esset pro pane lapidem, pro pisce serpentem, & pro ouo porrigere scorpionem. Orat etiam Psaltes aiens: *Dic animæ meæ, Salus tua ego sum*: non aliud volens, quàm diuinum intus diuinę gratiæ responsum. Et in hunc modum orare facit Ecclesiam Deus. Est autem omninò falsum quòd à notitia charitatis diuinæ oriatur per se negligentia, aut excludatur timor ille sanctus in Deum, efficiaturque ob id homo arrogans & pharisæus: cum hęc notitia potius oppositũ operetur. Probatur.n. hoc à ratione charitatis & eius præstantia. Qui.n. cognoscit se habere charitatem, scit illam esse diuinum donum, ac per hoc agnoscit donatorem: & propterea ardentius erga illum afficitur, quàm si nesciret se amari ab eo. Innaturale.n.prorsus est vt qui sentit se amari, minus extimuletur ad respondendum in amore, quàm qui id non sentit, aut de eo est dubius, aut formidat. Qui hoc negat, abeat, neque iam mecum disputet. Testimonium enim ego illi perhibeo de ignorantia prauæ dispositionis: siquidem semen amoris est ipse amor. Quin nostra erga Deum charitas in hoc fundatur, quia ipse prior dilexit nos & illud scimus, vt ait discipulus ille dilectus. Nam B. Augustino teste, non est nostrum propriè amare Deum, sed redamare. Quis autem vnquam redamabit qui se amari nesciat? Et nunquid non magis & magis ad redamandum excitabitur, qui etiã magis magisque amari se nouerit? Quis, modo sanæ mentis fuerit, dubitare potest? Dixit enim Dominus: *Cui minus dimittitur, minus diligit*. Pari modo qui minime dimissum sibi cognouerit, minus habet causam diligendi. Si igitur qui nouit se amari vehementius ad amandum excitatur: etiam magis ad operandum quæ grata sunt amico animabitur, cum operis mercedem maiorẽ speret. Quare nec segnis redditur nec piger: sed contrà potius, testante B. Gregorio: Si amor est, magna operatur.

Ad hæc, Si magis excitatur ad amorẽ, etiã magis excitabitur ad timorem, dico timorem sanctum & pium: non autem timorem pęnę seruilem, quem assiduè charitas mittit foras, illúmque sanctum & pium parit, conseruat, & nutrit. Quapropter magis timet offendere Deum, quem tam beneficum erga se expertus est: magis quoque timet amittere ipsam charitatem quam habet, sciens et æstimans magnitudinem doni. Non secus atque qui scit se habere thesaurum, magis metuit ne perdat eum, ac propterea maiori studio & uigilantia custodit eum, quàm si nesciret, aut si dubitaret: præsertim existimans quod etiam quęrẽs illum, nunquam tamen ita sit inuenturus vt se inuenisse cognoscat. Quis enim diligentem curam ad eam rem custodiendam adhibeat (vt ait B. Gregorius) quã se possidere ignorat? Sed ille, ille inquam seriò custodit, qui nouit quidnam sit quod custodiat, & se possidere intelligit. Audit enim verbum Dei dicentis: *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam*. Non.n. putandum est illi soli dictum ad quem sermo primum dirigebatur: sed omnibus dictum, qui similiter experimento agnoscerent in se gratiam Dei. Viuus est enim sermo Dei, & semper loquitur.

Nec propterea fit arrogans aut pharisęus homo gnarus suæ gratiæ: imò potius arrogans & pharisæus ille propriè efficitur, qui charitatem non habet. Charitas enim eum in quo est, inflari non sinit si benè illa vtatur. Scientia, inquit Apostolus, inflat: charitas aũt ædificat. Alioqui quãto quis esset in charitate præstantior, tanto minus deberet scire de sua charitate, ne inflaretur. Sed quia tanto magis quis nouit se Deum diligere, quantò magis eum diligit: tantò plus haberet de pharisęo, quantò plus diligeret, si uera isti dicunt: quod est absurdissimum. Pharisæi .n.non à charitate vel eius notitia, quam non habebant, erant pręsumptuosi cęterorúmque contemptores: sed ab operibus mortuis, &

à falsa propriarum virium persuasione: quoniam, vt ipsemet Dominus testatus est, confidebant in semetipsis & spernebant cæteros. Nec dicat mihi argutior quis, ꝙ charitas quidem non inflat, sed charitatis agnitio ipsa est quę inflat. Imò nec ipsa charitatis agnitio: quoniam si quis se amari nouit, & hinc amat (vt est omnis qui est in gratia) considerans se non esse priorem in dilectione, sed prçuentum à diligente, magis humilis fiet coram dilectore, cui acceptum refert omne datum optimum, & omne donum perfectum.

Luc.

Ad hçc, qui nouissimè scripserunt, tandem victi rationibus confessi sunt, viros perfectos posse meritò habere certitudinem suæ gratiæ coram Deo, ita vt nec dubitent, nec hæsitent, nec formident: quanq̃ hanc certitudinem moralem vel humanam vocent. At hoc ipsum cur concedunt, si interest eorum non esse certos, ne efferantur ac superbiant?

NOTA

Ad hçc, si propter metum inflationis non deberet quis certus reddi suæ adeptę gratię, multò minus certior reddi deberet de aliis donis gratuitis, quę non faciunt ex se hominem dilectorem Dei sicut charitas, quale est donum scientiæ, quę inflat. Item donum fidei, donum prophetię, & alia quęcũq; huiusmodi. Et tamen omnes fatentur hçc dona certò à posidentibus agnosci. Experientia.n. certos facit possessores.

Denique hoc istorum argumentum refellitur à D. Thoma, qui sic ait: *Reuelat Deus suam gratiam aliq̃bus ex speciali priuilegio, ut securitatis gaudium etiam in hac uita in eis incipiat, & confidentius magnifica opera prosequantur, & mala præsentis uitæ sustineant.* Hęc ille. Ex quibus clarè patet, tantum abesse vt hæc notitia gratiæ sit noxia, vt etiam speciali priuilegio detur (iuxta B. Thomę doctrinam) ad securitatis gaudium, ad operandum confidentius non qualiacunq;, sed magnifica opera: deniq; ad toleranda istius erumnosę vitę incommoda.

B. Thomas in loco supra citato.

Addo & B. Augustini testimonium iam superius citatum, qui de Apostolis planè dixit, ad maius donũ Spiritus hoc pertinere vt eis innotesceret quod habebant. Quare mirabor si quis ad hçc aduertens ausit dicere non expedire homini habere notitiam huius doni cęlestis, quod est charitas, aiente B. Augustino scire hoc ad maius donum Spiritus pertinere, & B. Bernardo quòd periculosissimè ignoratur: quod & B. Gregorius prius docuerat. Et ideò probamus sapientius esse credere, ꝙ inter cętera multa dona hoc quoq; munus addiderit clemẽtissimus atq; optimus Pater cęlestis, vt amici sui etiam cognoscant in se ipsis hoc donum, quo nullum est præstantius. Deniq;, si hoc donum agnoscere, quo diuinæ naturæ consortes reddimur facit hominem pharisæum & arrogantem, cur exclamans Beatus Leo nos adhortatur, inquiens: *Agnosce O christiane dignitatem tuam, et diuinæ consors factus naturæ noli in ueterem uilitatem degeneri conuersatione redire etc.* Vide igitur prudens lector, q̃ facile ruit hæc prima & potisima aduersariorum ratio, vt posset ex opposito in illos ratio conflari.

B. Augustinus

B. Leo in sermone de natiuitate Christi.

Secundò, dixere quidam, ꝙ hoc donum gratię siue charitatis nullo modo sciri certò potest vlla via. Nam ex se quidem sciri nequit. Est enim, vt ait D. Augustinus, donum ipsum immanifestum & occultissimum. Item nec à priori discitur, idest, à principiis indemonstrabilibus. Cùm enim, vt B. Thomas docet, à Deo procedat, Deus autem ipse non videatur, non est dubium quin à priori sciri non posit. Beatus etiam Paulus hoc elegantius probare videtur, dum indicat hoc donũ descendere à voluntate Dei. Nemo autem potest eius voluntatem nosse, nisi Spiritus qui est in illo & illius profunda scrutatur reuelauerit. Porrò manifestum est à priori nõ esse huius doni notitiã. Sed nec à posteriori, idest, ab eius effectibus siue actibus: quoniam nullus est (aiunt ipsi) charitatis siue gratiæ actus, qui non valeat etiam naturaliter procedere à potentiis vel habitibus acquisitis, saltem cum speciali auxilio Dei.

Secunda ratio.

Quoniam verò huiusmodi ratio non solũ est fallax atq; inefficax, verum etiam periculosa, & manifestè contra rationes, contra scripturas & verbum Dei, paulò diligentius consideranda est. Primò.n. dicimus verè hoc donum absq; reuelatione sciri nõ posse. Sed non requiritur reuelatio specialis ac priuilegiata: sed satis est si vel fides infusa, vel Spiritussanctus intus inhabitans suis charioribus amicis asiduè cõtestetur. Prętereа, id quod aiunt, omnem actum qui potest à charitate proficisci, prodire etiam posse à naturali potentia vel habitu acquisito, profectò superuacaneum reddit hoc Dei donum, idest, habitum charitatis. Habitus enim propter actus sunt. Gratis igitur venit Dominus IESVS ad acquirendum nobis illud donum. Quòd si quis dixerit, facilius prodibit actus per charitatem, non euitabit hac responsione damnatum Pelagii dogma, qui hoc solum aiebat operari in nobis charitatẽ & gratiam vt quod alioqui naturę viribus potuissemus, facilius posimus adiuuante gratia. Quare falsum omnino & hęreticum puto, asserere non esse

Responsio.

Pelagianũ dogma damnatum

NOTA

actū aliquem charitatis, qui non posit aliūde naturaliter prodire. Homo.n.absq; gratia & charitate Dei infusa non potest Deum super omnia diligere, & proximum sicut seipsum. Nec potest verum sustinere martyriū propter Deum & Christum, idest, vero & syncero illius amore. Nec item alios multos effectus parere, qui à sola charitate producūtur, quale est gaudium, & pax interna quæ exuperat omnem sensum, & quam mundus dare non potest. Illa profectò tametsi imperfecta pax, cui nihil deest nisi possessio sperati boni, fructus est Spiritussancti, & non naturæ. Tale est gaudium verum & spirituale, quod nemo nouit nisi qui accipit, & nemo illud dare potest nisi Christus p spiritū suum. Hæc est proculdubio omnium Patrū & scripturæ sanctæ doctrina, vt suis locis abūdius ostendemus.

Interim respondeant mihi, quæso, ex vera existimatione, & non ex contradictione: Quis alieno & inimico propriæq; vitæ persecutori benefaciet ex corde? aut bene optabit ex vlla naturę potentia aut virtute quæsita? Et quis optabit, aut non metuet mortem subire pro illo & illius salute? Dominus ipse dixit: *In hoc cognoscent omnes quòd discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem*. Perpendamus, quæso, quid dicat Dominus, & videamus tantæ virtutis notam. Ipse enim non solùm eos qui habent dilectionem ad inuicem ex charitate, ab eius fructibus nosse talē in se amorem prædixit, verum etiam alias gentes infallibili hoc signo idem esse cogituras. Vnde Caietanus ibidem sic scribit ad literam: *Ecce infallibilia signa discipulorum Christi: ecce insignia propria Christianorum, quæ utinam hodie apparerent*. Beatus Thomas ante illum ibidem sic scripserat: *Quòd & si Apostoli multa dona à Deo acceperint, nulla tamen fuerunt infallibilia signa discipulatus præter hoc unum charitatis donum, unde mutua inuicem dilectio. Nam reliqua bona poterant esse communia bonis et malis*.

Caietanus.

D. Thomas

Ad hæc, Dominus instituens discipulos suos dixit: *Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderunt uos, & orate pro persequentibus et calumniantibus uos: ut sitis filij Patris uestri qui in cœlis est*. Ecce quàm manifestè Dominus ostendit hæc opera & hos actus esse proprios filiorū Dei. Et superius expressè docuit non esse ethnicorum & hominum peccatorū. Hoc vidēs B. Thomas eleganter dixit: *Dilectionis amici potest esse alia ratio quàm Deus. Sed dilectionis inimici solus Deus est ratio*. Et B. Gregorius lib. 22. Mor. cap. 10. dixit: *Omnipotētis Dei nos esse discipulos sola custodia charitatis probat. Hinc est.n. quòd per semetipsam Veritas dicit: In hoc cognoscent omnes quòd discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Quæ nimirum dilectio si cor nostrum ueraciter replet, duobus modis ostendi solet, scilicet, si & amicos in Deo, & inimicos diligamus propter Deū*. Et alibi super Euāg. hom. 38. *Ille ergo*, inquit, *securè amat, qui propter Deum illum amat à quo intelligit se non amari*. Hæc ille. Verum & de hoc suo loco dicturi sumus fusius.

B. Gregorius

Tertio, fuerunt alii qui perspecto superioris iam à nobis confutatæ positionis periculo, moderatius loquuti non probarunt q̄ actus charitatis parum differant ab actibus naturalis amoris, cum naturalis amor sit amor sui vsq; ad cōtemptum Dei: charitas autē amor Dei vsq; ad contemptum sui, sicut locuti sunt sancti Patres à scripturis diuinis edocti: sed dixerunt quòd omnes actus qui imperantur à charitate secundum sui substantiam, non tamen secundum suas circunstantias, possunt prodire naturaliter vel ab habitibus acquisitis: sicut patet de actu martyrii qui videtur esse excellentissimus. Nam visi sunt aliquot ex hæreticis huiusmodi extrema etiam libenter pati: & similiter facultates suas in pauperes liberaliter profudisse, & talia multa fecisse, quæ similiter à nostris fiunt. Et ideò propter hanc actuū similitudinem nō potest certò & infallibiliter discerni verus charitatis habitus à falso. At nos contrà audacter asserimus posse hominem absq; deceptione ex multis signis à Deo nobis assignatis, pro aliquo saltem tempore, colligere suæ gratiæ certitudinem ab ipsis actibus & effectibus, qui vel sunt charitatis, vel eos consequenter & necessariò subsequitur charitas. Neq; nos mouet instātia quæ de hæretico adducitur, qui (vt volūt) patitur martyrium propter Christum & Ecclesiam, eo nomine quòd se putet esse in vera Ecclesia. Vnde aiunt isti: Cur pari errore duci non posit aliquis in vera tamen Ecclesia existens, vt sibi persuadeat se propter Christū martyrium perpeti, & nihilominus vanę alicuius laudis cupiditate illectus, vel phantastica quadam impulsus apprehensione, siue quauis alia de causa pręter spiritum charitatis ad supplicium feratur? Respondeo, multa inuolui in proposito casu, quæ omnino extricari est necesse vt vera pateat ad obiectionē hāc solutio. Dico ergo de hęretico, in quo non potest esse vera charitas, si exactè suam ipse scrutaretur conscientiam, non poset ei videri se pro Christo pati & Ecclesia. Nam certò scire posset, si ad lucem veritatis rediret, se sua sponte ab Ecclesia segregatum, & proprio iudicio, vt ait Apostolus, condemnatum. Qui si fortè ita sit excęcatus, vt caute-

Tertia ratio.

Responsio.

riatam habens conscientiam hoc sibi etiã videatur, quid, obsecro, ad nos de huiusmodi obstinatis & prorsus à Deo derelictis? Nunquid propterea alicuius momenti erit hoc argumentum: Hæreticus potuit in eo statu errare, imò de facto errauit putãs se pati ex charitate: Ergo similiter errauit christianus, aut etiam errare potuit, si tamen debitè suam exploret conscientiam? Certè illud falsissima & theologo indigna consequẽtia colligitur. Non inficior posse & catholicos ob inanem gloriam pęnas martyrii subſtinere: sed hic finis eos non latebit. At qui perfusus est Spiritu Dei verus christianus, veram nouit Ecclesiam, & hoc ex fide. Nouit verum Pastorem & vocem eius: quia ex fide hanc habet discretionem. Vnde Dominus aiebat: *Qui ex Deo est, uerba Dei audit*. Et: *Oues meæ uocem meam audiunt & sequuntur me*. Nec est vllum in hac sequela periculum: quia lumen vident, & nõ possunt errare. Vnde ipse dixit: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen uitæ*. Et alibi: *Qui ambulat in die non offendit: quia lucem huius mundi uidet*. Et scriptura ait: *Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum*. Qui aũt tales sunt, certitudine plena quæ est experientiæ ducuntur, certissimi se vero Christi amore, & non cuiusq̃ alterius rei cupiditate cum gaudio ad martyrium & alacres currere: aut oblatum fortiter sustinere, nihil dubitantes, nihil hæsitantes aut trepidantes, sed exultantes & gaudentes. *Ibant.n. Apostoli* (vt scriptura inquit) *gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine* IESV *contumeliam pati*. Experiebantur.n. vim & efficaciam illius diuinę pollicitationis: *Ego dabo uobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarij uestri. Nolite in illa hora cogitare quid, aut quomodo loquamini. Dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini*. Itaq; non potest à similitudine actus esse deceptio. Etenim tantum interest inter actum veri martyris sustinentis pro Christo clarè cognito, & actum falsi martyris patientis pro sibi conficto & falso Christo, quantum inter profundissimas tenebras & splendidissimam lucem. Alioqui valdè miserum esset, hominem extrema pati pro Christo, & hoc ipsum eum latere. Quo dogmate quis non deterreretur à martyrio? Quis.n. velit cuiquam cum dispendio vitę seruire, & ignorare aut dubitare vtrum illi, an potius hosti seruiat?

Quarta ratio. Quartò, argumentati sunt quidam sumentes hoc tanquã dignitatem, videlicet Lumen fidei non extendi ad huiusmodi particulare & contingens & consistẽs in aliquo facto nostro. Id se manifestissimè probare opinãtur exemplo hostiæ quæ ostenditur adoranda. Fides.n. adorantium & credentium esse corpus Christi in hostia consecrata, non respicit illam vel illam particularem hostiam, sed vniuersaliter dicit: In hostia ritè consecrata est corpus Christi, vt docet B. Thomas. Ita ergo ad rem propositam. Fides dicit ꝙ ritè baptizatus accipit gratiam. Quòd autem hic vel ille sit baptizatus ritè, id non dicit fides, & consequenter non dicit talem esse in gratia. Similiter & de cæteris sacramentis, vnde assistentiæ gratiæ colligi posset. Hæc illi. Et nos contrà asserimus eos euidenter falsum assumere quasi dignitatem, videlicet ꝙ ad particularia & quę in facto consistant, non valeat extendi fidei lumen, vt illud credamus ex fide. *Responsio.* An nõ, quæso, tenemur credere Christum crucifixum fuisse à Iudæis, & Iudam illum tradidisse, & Antichristum venturum, & alia innumera particularia facta & contingentia? Verùm aiunt: Ista continentur in scripturis iam reuelata. Non debuit ergo assumi illa vniuersaliter, Fidem non posse extẽdi ad particularia facta: sed adiungi debuit illa exceptio, pręter illa particularia quę habemus in scripturis reuelata: & tunc apparuisset non ideò fidem ad particularia facta minime extendi quia particularia sint (vt videbantur velle) sed quia non reuelata in scripturis: quod tamen etiam falsum esse multis instãtiis euincitur. Nam cum Abrahę multa particularia fuissent particulariter à Domino reuelata antequàm fuissent scripta & Ecclesiæ nota, nónne prius ea recepit fide? Cui dubium? Hoc ipsa scriptura testatur: *Credidit*, inquit, *Abraham Deo*. Vnde & fidelis vocatus est: quod & de aliis facile persuaderi potest.

Porrò de hostia consecrata verum est ꝙ fides non respicit illam vel illã hostiam: quoniam incertum est de consecratione. At si omnibus certum esset illam vel illam hostiam esse ritè consecratam, omnes proculdubiò qui de consecratione certi essent, sicut sunt ipsi sacerdotes qui consecrant, hac certitudine constante illis de facto, proculdubio tenerentur ex fide recipere ibi esse corpus Christi. Neq; hoc vnq̃ negauit B. Thomas, neq; negare potuisset. Illud verò ridiculum & omnino explodendũ, ꝙ olim extendebatur quidem infusæ fidei lumen ad particularia non contenta in scripturis, nunc verò non: vt sit alia fides veterum Patrum à nostra: quod est absurdissimum.

Verùm ad rem redeundo, Possent fortasse hoc pacto argumentari. Huius particularis, videlicet ꝙ tu sis in gratia, non est vlla

reuelatio diuina. Fides autem innititur diuinæ reuelationi: Ergo &c. Respondemus, hoc primum pmittentes, duobus modis posse quempiam scire ex fide se esse in gratia Dei. Et vno quidem modo directè siue immediatè à reuelatione interna per testimonium Spiritussancti, cui assentiuntur qui in seipsis vocem Spiritus audiunt contestantis eorũ spiritui quod filii Dei sunt. Hoc testimonium recipientes, certi sunt notitia fidei ꝙ sunt in gratia Dei, & securè possũt dicere, Pater noster: quia hoc illis reuelat Deus, vt iam diximus autoritate Apostoli & Christi, cum dixit: *Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum*. Quæ postrema verba exponens Caietanus, & accipiens *Manifestabo*, pro, *Insinuabo*, sicut significat græca vox, sic ait: IESVS *cuilibet diligenti se indicat seipsum intus interna illustratione & inspiratione diuersimodè, pro ut electi experiuntur, accipientes manna absconditum, quod nemo nouit, nisi qui accipit*. Hæc ille. Quare secundum hunc modum agnoscendi gratiam, dicimus hominem certò posse scire se esse in gratia: quia hoc particulariter ei reuelatur. Falsum est igitur assumptũ illud, nullam esse huius veritatis reuelationem.

Duobus modis potest iustus scire ex fide se esse in gratia.

Alter verò modus sciendi præsentiam gratiæ suæ non est ex hoc interno Spiritus testimonio & directa illustratione, sed ex aliis certò reuelatis, iunctis his quæ sensu & experimento sentiuntur, certò concluditur. Verbi gratia, Beato Ioanni Baptistę fuerat reuelatum: *Super quem uideris Spiritum descendentem etc. hic est qui baptizat*. Non enim cognoscebat de facie Christum. Postea vidit eum veniẽtem, & Spiritum descendentem super illum. Hoc autem non ex noua reuelatione accepit, sed certo sensu discreuit. Conclusit autem ex priore reuelatione illum quem baptizauit, esse Christum: quod & ex fide credidit. Et ita anteq̃ esset clarum in Ecclesia quæ erat tunc in Iudæa, IESVM Mariæ filium esse Christum, multi particulariter à scripturis educere illud poterant, & credere ex fide. Vnde & non credentes conuicti sunt de perfidia. Poterant .n. id ex factis illius colligere, præsuppositis tamen scripturis sanctis, quæ illum designabant, per ea quæ ante oculos videbant ab eo admiranda fieri. Licet enim non haberent particularem internam reuelationẽ directè & immediatè sibi indicantem & dicentem, Hic est Christus, qualẽ habuit B. Ioannes Baptista, habebãt tamen Mosem & prophetas qui prænunciauerant de eo multa, quę propriis oculis videbant in ipso IESV impleri: & credentes ipsi Mosi, sicut tenebãtur, inde colligere facilè poterant, ipsum esse Christum, & hoc à lumine fidei, quod habebant de scripturis sanctis & Mose. Quod si verum non esset, non potuissent à Domino accusari tanq̃ perfidi, & increduli. Nec dixisset Dominus: *Si crederetis Mosi, utiq; crederetis et mihi: Moses enim loquutus est de me*. Et iterum: *Si non uenissem, & loquutus eis non fuissem, peccatum non haberent*, videlicet incredulitatis & perfidiæ. Et: *Si non fecissem signa, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*. Ecce ergo quomodo vna particularis conclusio non immediatè reuelata, ex ipsis tamen iam reuelatis, & adiunctis his quæ sensibus erant euidentia, concludi potest vt & ipsa quodam modo reuelata credatur: quoniam in suo principio vnde deducitur, reuelata est. Et tamen vt res propius inspiciatur, & redarguatur is qui prior hac de re scripsit, & quasi dignitatem constituit, Fidei lumen non extẽdi ad hæc particularia: Fingatur sacerdos aliquis peritus legis, qui puerum baptizauerit. Hic profectò ex fide tenetur credere infantem illum baptizatum gratiam adeptum esse. Nec ipse disputator id inficiatur, cum per se sit clarissimum: quia si sacerdos ille id non crederet, perfidus haberetur velut q fidei articulo resisteret. Non .n. crederet Verbo Dei: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit*. Aut rationẽ reddere cogeretur cur non crederet, postquam certò sciret se infantem ritè ac iuxta morẽ Ecclesię baptizasse. Et tamen hoc huius fidei obiectum est particulare, & non reuelatum in se ipso, sed in sua vniuersali.

Quomodo ex una propositione de fide & altera de euidentia, sequitur conclusio de fide.

Ad hęc, Ponatur iterum sacerdos ritè cõsecrans hostiam, & hoc certò sciens, & propterea certò credens ibi esse corpus Christi. Quæro de illo sacerdote, habet'ne hoc certum fidei certitudine, an non? Si primum asseritur, habeo quod peto: quoniam de re particulari, Ecclesię non reuelata, est fides. Si negatur: tunc pono eundem non credere ibi esse corpus Domini, tametsi certò sciat se ritum Ecclesiæ in consecrando seruasse. Et quæro, est'ne iste hæreticus non credens? Si negatur, nihil moror. Si conceditur, & nõ potest esse hæreticus nisi qui non credat aliquid ad fidem pertinens: Ergo necessario credens, illud ex luminẽ fidei credit. Et planè stultum est ponere, sacerdotem non obligari ad credendum in ea hostia esse corpus Christi, eo ꝙ de seipso non certo sciat (vt aiunt) vtrum sit verè sacerdos, vtpote non consecratus fortè ab homine potestatem habente, aut ordinandi intentionem. Hic certè cauillus est merus & nimis periculosus ac su-

perstitiosus, cum satis apparenter cognoscitur ritum Ecclesiæ seruatum esse, secundum egregiam B. Thomæ doctrinam, de qua suo loco dicemus. Absit ergo (nisi forte per aliud manifeste appareat aliquid quod scrupulum iniiciat) vt aliquis sacerdos possit dubitare de adepto ordinis ministerio ac potestate, ac propterea non teneatur credere ex fide, sub hostia quam ipse nouit rite à se consecratam, corpus Christi verissime esse.

Ad hæc, quid dicent de Apostolis, qui certo sciebant se rite à Christo fuisse ordinatos? Nunquid non illis erat necesse ex fide credere in illa hostia quam consecrabant, esse corpus Christi? Ad hunc igitur modum dicimus hominem adultum baptizatum posse certo scire ex lumine fidei se adeptum esse gratiã, cum possit certo scire se sine fictione ac dolo ad baptismum accessisse. Non .n. potest hic fingi quicq̃ à baptizando requiri, quod præstare non possit, aut quod ita difficile sit præstare, vt impossibile, seu difficile scitu sit an ipse præstiterit, nisi vero eousq; velimus facere homines lapides, aut belluas, vt nequeant de sua intentione iudicare. Hoc sane ita est dictu absurdum, vt non solum responsionem nullam, sed derisoriam explosionem iam mereatur. Sic.n.& fides nostra facile irrideretur, quæ in omnibus psupponit aliquam notitiam sensus. Scimus nos teneri ad credendũ determinata ab Ecclesia, & cuncta quæ in scripturis habentur. Quod autem ab Ecclesia sit aliquid determinatum, in facto cõsistit, & non à fidei lumine apprehenditur. Et similiter ea quæ leguntur in scripturis verti possent in dubium, an scripturæ vere sic habuerint, aut si falso aliquid additum sit. Posset ergo aliquis nos eludere, & negare hoc esse determinatum aut scriptum in sacris literis. Si autem illi ostendas ex verbis cõcilii aut scripturarum, posset obiicere: Quid scio ego an hæc sint verba concilii & scripturæ, an vero sint adiecta, an scriptor errauerit, an tu & ego bene legamus, an Diabolus fascinet oculos nostros, & an illi qui visi sunt esse Episcopi & sacerdotes in concilio vere tales fuerint, aut Papa verus Papa? Et sic his multis aliis modis euadendo nihil haberemus ex fide firmum. NOTA

Quod vero quidam attulerunt, non posse nos esse certos an satisfecerimus præcepto præparationis nostræ, qui nec scimus quid ad præparationem requiratur, cum variæ sint circa hanc rem doctorum sententiæ: omnino falsum & periculosum est, & seipsum destruens. Sugillatur enim diuina prouidentia, quæ requirat aliquid a nobis, & illud non sit manifestum, in re præsertim tanta vbi agitur de salute. Vere non valeo interdum nõ stomachari dum hæc audio, maxime cum a quibusdam efferuntur tanq̃ irrefragabilia argumenta. Et tamen nunc iam in ipsa iustificationis doctrina patefactum est satis, aut potius quod patebat declaratum est, quid præparationis exigat a nobis Deus ad primam iustificationem in baptismo: quæ tã clara sunt, & adeo factu facilia, vt merito censere possimus non esse hominem mentis tam stupidæ, qui cum hæc fecerit, ignoret se illa fecisse. Obstinatos potius crediderim illos appellandos qui velint hæc defendere, videlicet ꝙ nemo certo posset nosse de conscientia sua, vtrum syncere, an ficte accedat ad sacramentum. Nam vere hæc doctrina videtur mihi (vt iam dixi, & sæpius dicendum est) non aliud q̃ illaqueatio animarum, & conscientiarum cruciatus, vt etiam ad insaniam infirmi & pusillanimes redigantur, vnde vel periculosa scrupulositas oritur, vel cõtemptus pernitiosus.

Quinto instant: In his quæ sunt fidei non potest subesse falsum. In hoc autem quod tu vel ille sitis in gratia potest subesse falsum, quia potest cuilibet homini videri se esse in gratia, cum non sit. Non ergo ex fide sciri hoc potest. *Quinta ratio.* Ego vero huiusmodi argumentum in aduersarios conuertens, primũ dico: Nonne vos asseueratis hominem ex speciali diuina reuelatione posse certo scire se esse in gratia? *Responsio.* Modo quero a vobis, Nonne etiã in huiusmodi specialibus reuelationibus potest esse deceptio? Certe multi de facto fuerunt decepti. Imo vosipsi disputatores hoc in exemplum adduxistis, ne quis a lumine fidei putet se certo scire posse præsentiam diuinæ gratiæ, cum multi qui se habere reuelationes prætendebant, elusi sint a Diabolo. Itaque hoc eorum argumentũ non tam contra nos concludit non posse haberi hanc certitudinem a communi lumine fidei, q̃ contra illos ꝙ neq; a speciali reuelatione possit haberi. Vtroq; siquidem modo potest esse deceptio. Quod si dixerint, vbi vera fuerit reuelatio, non poterit subesse falsum. Et nos similiter dicimus: si vere fuerit testimonium Spiritus, & vera baptizati pęnitentia, quæ facile nosci potest, etiam non poterit subesse falsum.

Ad hæc, Vna est instantia, quam superius aduersus hæc omnia argumenta adduximus. Certum est.n.apud B. Augustinum & Thomam, ꝙ homo habens fidem cognoscit certitudine fidei se habere fidẽ, & quidem

illam infusam. Quomodo vero hoc, cum quod ego habeam fidem infusam non sit mihi reuelatum ab Ecclesia, & sit quoddam factum particulare, & pari modo contingens (sicut habere gratiam) & tale sit in quo possit homo etiam errare? Nam & hæretici dicunt se credere & certò scire ꝙ credũt. Multis itẽ quos propria conscientia (malè tamen explorata) decipit, videtur quòd credant, & rectam fidem habeant. Validè igitur retunduntur hæc argumenta, quę non solùm contra veritatem manifestè concludunt, verum etiam contra eam ipsam, quam ipsi argumentatores fatentur B. Thomæ doctrinam.

Vt ergo latere deceptionem in argumento intelligant, istud est animaduertendum. Quando dicunt: In eo quod proponitur ex fide credendum non potest subesse falsum, rectè dicunt. Et cum subsumunt: sed in eo quod alicui apparet se esse in gratia potest subesse falsum. Negatur si supponatur illi verè hoc apparere ex lumine fidei, sicut asserimus posse contingere. Quemadmodum nihil prohibet ponere aliquẽ, cui verè lumen fidei illuceat, & de illo dicere: Hic si crediderit lumini, non potest decipi: & in eo particulari sic circunstãtionato (vt ita dixerim) non potest subesse falsum. Alioqui nullum verum sciri ab vllo posset per syllogismũ: quia posset esse deceptio in ratiocinatione, cum & multi decipiantur paralogizantes. Similimodo nec posset esse vlla scientia de particularibus & contingentibus, quæ aliter se possunt habere, cùm scientia sit vniuersalium, & eorum quæ sunt æternæ veritatis. Et tamen rectè dicitur etiam particulariũ esse scientiam, inquantum in ipsis inuenitur atq; inspicitur ipsum vniuersale & necessarium. Sic igitur ista quæ sunt facta particularia & contingentia, & si posint suapte natura recipere fallacias ac deceptiones, & subesse in eis falsum: inquantum tamen subsunt lumini fidei, certissimæ & infallibilis sunt veritatis: quia testimonium habent diuinum. Hoc igitur debebãt probare, nimirum ad hæc obiecta particularia non extendi communis fidei lumen, sed solum reuelationis specialis, & tunc obtinuissent. At hoc probari non poterat, cum sit manifestè falsum, & certis retundatur exemplis, sicut superius ostensum est.

Sexta ratio. Sexto instatur: Si posset sciri gratiæ pręsentia absq; reuelatione, frustrà igitur quibusdam ex priuilegio ac prærogatiua hoc reuelasset Deus: vt de B. Paulo dicitur & de aliis. *Responsio.* Respondemus, Absq; reuelatione nõ posse sciri asistentiam gratiæ in nobis, imò nec gratia ipsa an sit, potest sciri absq; reuelatione: quoniam lumine naturali est imposibile percipi hoc quod supernaturaliter infunditur, & est supernaturale donum. Sic ait Propheta: *A seculo non audierunt etc.* Et Apostolus: *Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum suum. Spiritus.n. scrutatur omnia, etiam profunda Dei. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.* Si ergo quæcunque tenemus fide, à reuelatione accipimus: & è conuerso quæcunq; à reuelatione habemus, fide apprehendimus: primò falsum redditur quod quidã aiunt, videlicet certitudinem gratiæ haberi posse ex reuelatione, non tamen certitudine fidei, cũ omne reuelatum accipiatur fide. Nam cum multa peculiariter essent priscis patribus reuelata, atq; ipsi ea credidissent, cõmendati sunt de fide: vt Abraham & cæteri prophetæ & multi sancti & nouissime B. Petrus præ cęteris Apostolis, qui Patris cęlestis reuelationem suscipiens, à Domino ita est de fide commendatus, vt beatificari meruerit quia credidit. Et Virgini immaculatæ nonne dictum est: *Beata quæ credidisti?* Quare & Dauid: *Credidi, propter quod loquutus sum.* Et postmodo B. Paulus: *Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est: Credidi, propter quod loquutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur: scientes ꝙ qui suscitauit IESVM, et nos cum IESV suscitabit:* Malè igitur & imperitè potest negari fidei certitudo si reuelationis certitudo statuitur: siquidem reuelatio fide suscipitur. Est tamen duplex reuelatio diuina: quædam specialis & priuilegiata, quę nullis subiacet regulis: quędam verò communis, quæ certas sequitur rationes, vt quæ communiter datur venientibus ad Christum vt iustificentur, aut manentibus in Christo, vt amplius iusti fiant. Quę reuelatio sequitur sacramentorum susceptionem, aut heroicorum operum patrationem: vnde certus fit homo suæ gratię.

Verùm aiunt: Quid ergo oportuit speciali & priuilegiata reuelatione facere hos certos, qui alia & communi uia iam certi erant? Respondemus primùm, illis viris illustribus, quibus reuelata est ex priuilegio eorũ gratia, non solùm reuelatam esse secundum præsentem iustitiam, quam aliis modis in se agnoscere poterant, verum etiam secundum prædestinationis beneplacitum, sicut ipse B. Thomas declarat, & ipsimet arguentes cõcedunt. 1.q.23. 1.ad.4. Et ꝓter hoc, nihil prohibet quin illud quod vna via intelligo, alia, vel etiam eadem via posim clarius intelligere. Alioqui frustrà ostensus fuisset B. Petro Christus in monte

gloriosus

gloriosus, vt agnosceret eum esse filium Dei verum & viuum, cum ipse iam accepisset hoc à paterna reuelatione & credidisset, ac tam gloriosa confessione professus esset. Similiter cum Dominus iã multa suis discipulis dixisset de se & regno suo, cur addidit Spiritum sanctum mitti oportere, qui illis ea suggereret, nisi vt quod alias norant, firmius tenerẽt? Infirmissimum certè est hoc argumentum, quo tamen etiam posteriores qui scripserunt nituntur, vt facilè declarent quale sit totum ædificium, cuius talia sunt fundamenta. Sciebat proculdubio & B. Paulus à scripturis sanctis Antichristum venturum, & tamen de eodem habuit speciales reuelationes, quibus etiã idem resciuit, sed clarius, & cum circunstantiis quibusdam, quas non ita à scripturis valuisset eruere. Innumera hîc possent afferri huiusmodi exempla ad hoc argumentũ euertendum. Itaq; solutio argumenti hæc tandẽ sit, nihil prohibere, imò nec insolitum esse, scientibus aliquid aliqua via, illud idem etiam specialiter reuelari, vt vel aliquid amplius norint, vel vt illud idem clarius accipiant, ac firmius retineant.

Septima ratio. Septimo, dicet aliquis. Ea quæ habentur ex fide non certò sciri, sed credi. Multo enim aliud sonare videtur eis hoc verbum, *Credere*, q̃ hoc quod dicimus, *Scire*. Non ergo dici potest sciri gratiam certitudine fidei, cum fides non pariat scientiam. Non me latet multos hoc argumento illaqueari. *Responsio.* Attendunt enim morem loquendi philosophorũ, aut etiam idiotarum qui durè accipiunt, dum audiunt certò sciri posse hoc donum Dei, quod in seipsis non sentiunt: quibus non videretur ita durum, si audirent posse rationabiliter certò credi. Nam cum scientiam audiunt, euidentem notitiam intelligunt, quam fidei lumen non gignit. Quamobrẽ debent considerare, aliter à theologis & scripturarũ scrutatoribus, aliter à philosophis & vulgo sæpenumero solere easdem voces accipi. Nam quòd ea sciri etiam dicantur quæ fide credimus, scripturę passim nos docet. Apostolus de Abraham ait: *Plenissime sciens quòd quæ promisit Deus, potens est & facere*. Et Iob: *Scio ꝙ redemptor meus uiuit, & in nouissimo die etc.* Et Dominus: *Quo ego uado scitis, & uiam scitis*. Et Beata Martha: *Scio ꝙ resurget in resurrectione in nouissimo die*. Et iterũ: *Scio ꝙ quæcunq; poposceris à Deo, dabit tibi Deus*. Et B. Paulus: *Vt sciamus quæ à Deo nobis donata sunt*. Et iterum: *Scio cui credidi*. Et Dilectus: *Scimus ꝙ cùm apparuerit, similes ei erimus*. Et: *Scimus ꝙ translati sumus de morte ad uitam*. Hæc & alia multa testimonia ex iis sunt, quæ probant ea sciri quæ absq; vlla prorsus dubitatione credimus. Verum hoc non est genus illud scientię quod quidam mente concipiũt: ideóq; paulò duriores sunt ad concedendum certò sciri posse gratiæ assistentiam, quàm ad cõcedendum certo credi. Sed voces in qualibet disciplina ac doctrina perinde sunt accipiendæ atq; quælibet earum postulat. Nos autem secundum theologiam & sacras scripturas loqui & respondere oportet.

Octauo, argumentati sunt hoc pacto: *Octaua ratio.* Quandocunq; aliqua conclusio educitur è duabus præmissis quæ sint variæ qualitatis aut quantitatis, siue modi aut dignitatis, ipsa conclusio sequitur debiliorẽ & indigniorem partem. Verbi gratia: Si vna præmissarum fuerit negatiua: fit conclusio negatiua. Si particularis: etiam conclusio particularis. Si contingens: conclusio etiam erit contingẽs, quamuis altera sit necessaria. Simili modo, cum ista cõclusio quòd ego sim in gratia, colligatur ex duabus præmissis quarum vna sit certa certitudine fidei, altera autem certitudine naturali, puta experientiæ, non potest dici absolutè talem conclusionem certam esse certitudine fidei, sed experimentali aut naturali: quoniam illa fidei certitudo maior est & dignior. Et nos iterum dicimus, Cum duobus *Responsio.* modis possimus habere notitiam nostræ inhęrentis gratiæ, & vno quidem modo ex lumine directo afflante animam & testificãte spiritui nostro ꝙ sumus filii Dei absq; ratiocinatione syllogistica, iuxta B. Pauli Apostoli doctrinam: absq; dubio argumentum non tendit aduersus hunc sciẽdi modum, sed aduersus alterum quo arbitramur nos posse scire media via sacramentorum, aut aliorum à nobis factorum quæ habent testimonium Dei, quòd vel per ea consequimur gratiam, vel ipsa certa sunt signa & proprii effectus gratiæ. Verùm si aduersus hunc modum cognoscendi gratiam procedit argumẽtum, facilis est resolutio. Fatemur .n. ꝙ quoties ex duabus præmissis infertur aliqua cõclusio quantificata, aut qualificata, aut modificata, (vt ita loquar) ipsa conclusio qualitatem & quantitatem & modum sequitur debilioris propositionis pręmissarum. Quo concesso, negatur istud esse verum vt certitudo sensitiua & experimentalis sit minor aut debilior certitudine fidei quo ad nos. Hoc inde manifestè apparet, quoniam eorum quæ sensu percipimus, nõ est fides. Vnde & de B. Thoma Apostolo dicitur: *Aliud uidit, aliud credidit*. Quia ergo de certitudine non simpliciter & secundum ipsius rei naturam agimus, sed de

certitudine quo ad nos: ideò certitudo fidei cedit certitudini sensus in nobis. Non quasi ista dignior sit aut maior, sed quoniam quo ad nos ratione certitudinis quæ videtur euidētiam importare, minor est fidei certitudo (vt docet B. Thomas) propter debilitatem intellectus nostri. Cognoscimus enim nunc ex parte, & in ænigmate. His addo, Si aliter dicimus, nihil ferè haberemus certum certitudine fidei: quia etiam ipsos fidei articulos, & quæcunque sunt determinata ab Ecclesia, syllogisticè cognoscimus attinere ad fidem, & ex lumine fidei esse recipienda. Sumimus enim semper aliquid quod sensu apprehenditur, aut etiam intellectu extra fidem: quemadmodum potest facile inductione patere. Astipulatur & huic sententiæ nostræ Scotus, qui dixit: Si vna præmissarum sit propositio naturalis, & altera fidei: quæ ex illis conclusio infertur, erit fidei.

D. Thomas,

Scotus.

Non imus tamen inficias, Quantumuis certi esse posimus nostræ gratiæ certitudine fidei, non tamen eam nos certitudinem asserere in conclusione quæ est in maiore tum quia semper principia certiora sunt q̃ conclusiones: tum quia minor non est certa ex fide, sed experientia, quæ fallax est. Attamen si minor omnino certa supponitur, & de qua oriri dubium nequaq̃ posit, iam certa redditur conclusio; & eius certitudo innititur in lumine fidei. Sic accidit in scientia particulari: Nam posito aliquo ad sensum certo triangulo, ab ipsa scientia de vniuersali q̧ habet tres, cōtinuò scio de ipso sub sensum posito q̧ habet tres, & potest dici conclusio scientifica: quanq̃ contingentium & particularium proprie non sit scientia, sed sensus. Verùm quatenus in eis est aliqd vniuersalitatis & necessitatis, scientia est. Etenim dum est triangulus, oportet habere tres &c. Et ita cogitandum est in proposito. Nam quantò fuerit certior, aut minus certa propositio minor, tantò ipsa conclusio vel certior vel minus certa reddetur: quia certitudo maioris assumptę per ipsam minorem ingreditur in conclusionem.

Nona ratio. Nono obiiciunt: Si tu certus es te esse in gratia, & hoc certò habes ex fide, posses ergo absq; vllo scrupulo iurare te esse in gratia. Nemo verò sapiens iurabit se esse in gratia, quia temerarium esset, vt ait summ. Pontifex Innocentius: Ergo &c. Respondeo, verū quidem esse q̧ nemo sapiens iuraret se esse in gratia: quia simpliciter nemo sapiens, etiam si notitiam suæ gratiæ haberet ex speciali reuelatione Dei, deberet tamen vel iurare vel

Responsio.

asseuerare, nisi forte vbi expediret vel oporteret: alioqui proculdubio esset iactantiæ. Quamobrem B. Paulus iureiurādo quædam affirmat de se ipso, vnde manifestè eliciebatur eum esse in gratia: quia sic expediebat, & sic ad corroborandum testimonium fieri oportebat. Præterea, potest in multis contingere vt interno lumine afflati gratiam suam fide credant, nec tamen certò constituant se ex fidei infusæ lumine illud habere: quare nec auderent illud iureiurando asserere. Est & in multis infirmitas fidei, qualis in eo q rogatus an crederet, respondit: *Credo Domine, adiuua incredulitatem meam*. Vnde nō ab re rogabant discipuli: *Domine adauge nobis fidem*.

Eisdem fere modis respondebitur ad argumentum quo obiiciunt: Si habes ex fide te esse in gratia, teneris pro hac veritate etiam sustinere martyrium. Falsum enim (vt iam diximus) assumunt. Neq; enim pro omni notitia quam ex fide habeo, teneor sufferre martyrium: sed pro his quæ vniuersaliter docet Ecclesia tanq̃ articulis notis, & meritò ab omnibus suscipiendis, & quæ possum certò scire me habere ex fide. Imo fieri potest vt quædam ex fide habeam, quę tamen aliis nō sint pandenda, & peccarem si ea patefacerem. Vt ille qui dicebat: *Secretum meum mihi*. Nónne Dominus aliquando iusit discipulis ne de se prædicarent? Et illis tribus præcepit ne quam viderant in monte gloriam suam vlli dicerent anteq̃ ipse resurgeret à mortuis.

Addo tamen q̧ si hoc, idest, me esse adeptum gratiam, esset aliquo modo reducibile ad catholicam fidem, nihil prohiberet fateri martyrium esse pro huiusmodi veritate subeundum. Quidam enim diaconus Sanctus nomine (vt Ecclesiastica narrat historia) pro hac sola controuersia martyrium sustinuit atrocissimum q̧ se Christianum profiteretur. Et tamen secundum istos hoc scire ex fide non poterat. Male igitur fecit, qui tamen de hoc genere martyrii collaudatur.

Eusebius cæsariensis.

Denique adoriuntur nos tandem nonnulli & dicunt: Tu ergo quid de te dicis? Certus ne es te esse in gratia Dei? His ego audacter respondeo: Scio me aliquando fuisse, cum de sacro fonte baptizatus infans inter christianos descriptus sum. Et pro hac veritate si ad quæstionem deduceretur, & ad rem catholicæ fidei pertineret, spiritu Dei me adiuuante, etiam martyrium substinere nō dubitarē. Hoc idem nunc facerem, si modo recēs ascēderem de fonte baptismatis, & scirem quę scire deberem de fide & quæ scio nunc, videlicet ritè baptizatos accipere gratiam, & mihi con-

Decima ratio.

Responsio.

ſcius eſſem carere me omni dolo. Etenim cuicunq; roganti ac torquenti, intrepidè reſponderem me eſſe gratiam cõſecutum: neq; vllo modo vererer ne in ea confeſſione aut mendax, aut elatus eſſem, aut arrogans, aut ſuperbus, qui nihil meum prædicarem, ſed quod fuiſſet meræ gratiæ diuinæ. Potius ſi non confiterer, ingratum me eſſe reputarem, ſicut B. Auguſtinus & Ambroſius me docuere. Item ſi tunc protinus accederem ad ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum, cibatus eo cibo multò magis me eſſe gratiam adeptũ mihi certiſsimè perſuaderem, & hoc à fidei lumine propter verba Chriſti: *Qui manducat me, habet uitam æternam.* Sic enim teſtatur D. Ambroſius.

Sed inferunt: Eiuſmodi certitudo non eſt certitudo fidei catholicæ. Nec hoc dicimus nos, ſed quod ex hac certitudine quòd ego ſim baptizatus, & baptiſmo obicem non poſuerim (quæ res eſt mihi euidens) iuncta hac fide catholica quòd quilibet ſic baptizatus cõſequitur gratiam: conſequor certitudinem me eſſe adeptum gratiam. Non eſt autẽ certitudo fidei catholicæ, quia concluſio ipſa nõ eſt fidei catholicæ. Sed iterùm dicunt: Tu neſcis an ritè fueris baptizatus, quia ignoras intentionem miniſtri. Huic obiectioni ad ſatisfactionẽ ſuo loco reſpondebitur. Oneroſa enim eſt & ſuperſtitioſa ac permoleſta nimis noua hæc hominum doctrina, quam certè Patres antiquiores ignorarunt.

Si quis adhuc vrgeat & roget: Quem ergo teipſum facis nunc? Nunquid talem vt certò poſſis ſtatuere te eſſe in gratia? Reſpõdeo: Nunquid ego ſum regula cæterorum & menſura? Quid ſi hoc in me ob meum aliquem torporem non ſentiam? Tales'ne igitur oportet eſſe reliquos omnes, & eos potiſſimum qui charitatis ſpiritu feruentes omni ſtudio diuina mandata exequuntur? Verùm quia etiam atq; etiam inſtant, & me cogunt eſſe inſipientem, eis liberè reſpondeo: Si ego diligerem Deum puro corde, & eius mandata pro mea facultate implerem, ſicut multi fecerunt, abſq; dubio haberẽ in me Spiritus ſancti teſtimonium de amore ſuo. Et iterum vt inſipiens dico, quando renunciaui omnibus quæ poſſidebam, & vota perfectioris ſtatus iuſtitiæ ſyncerè ac ſimpliciter voui, abſq; dubio me à Domino Deo benedictionem accepiſſe credidi & credo. Et poſtmodo in omni tepiditate & ingratitudine mea quoties accedo ad illud ſuperuenerandum Euchariſtiæ ſacramentum, etiam ſi fortè non ſim tunc in gratia propter illam ingratitudinẽ meam ac tepiditatem, attamen quia doleo me offendiſſe Deum & mandata eius contempſiſſe, & piget tepiditatis meæ, & nõ ſentio quicq̃ malæ voluntatis in corde meo aduerſus fratrem meum, ſed ex animo cognoſco me remittere omnibus quicũq; in me deliquerunt ſiue detractoribus, ſiue calumniatoribus meis, & ex corde etiã pro illis oro, ſperans de bonitate & miſericordia Dei, qui mihi quoq; remittet peccata: dum ſic, inquam, formatus actualiter (quod ſæpenumerò accidit) aut ſaltem virtualiter (quod per Dei gratiam nunq̃ non contingit) ad illam ſuperbenedictam hoſtiam accedo, dico me certò & abſq; vlla dubitatione credere propter verba Chriſti, quòd aut denuò accipio, aut iam acceptam cõſeruò gratiam Domini mei in memetipſo: de qua re etiam ſæpenumerò doleo ꝙ illi gratias dignas vt oporteret nõ ago. Sed in eo verbo rurſum recreor, quod frequens erat in ore magni Antiſtitis D. Ambroſii, videlicet Habemus bonum Dominum. Iſti autem oſtentant eum nobis nimis durum & auſterum, & à nobis etiam exigẽtem aut ea quæ neſcimus, aut quæ præſtare non valeamus. Ecce fui inſipiens: illi me coegerunt. Interpretentur autem alii meam confeſſionem vt volunt. Ego ob id non abiiciam gratiam & dona Dei, quæ confiteri, teſte Raphaele Archangelo, honorificum eſt. Et hæc ſatis quantum attinet ad rationes aduerſariorum aduerſus nos.

ASSERTIO. VII.

Multa eſſe argumenta quæ ad certitudinem adeptæ gratiæ faciunt: & in primis ſacramentorum finis teſtificatus nobis à Domino.

HAEC ASSERTIO manifeſtari põt duplici modo. Et primo quidem ab ipſo fine in genere, ad quem ordinata ſunt omnia ſacramenta. Altero verò ſigillatim deſcẽdendo ad ſingula. Clementiſſimus enim Dñs Deus & Pater celeſtis volẽs hominem lapſum in amicitiam & gratiam ſuam reſtituere, cum non deceret illum poſt peccatũ ad priora primæui

status dona erigi decreuit hac via, hoc est, mediis sacramentis munera illi suæ gratiæ impartiri. Antea.n. quàm peccasset, quia supra humanam cõditionem in familiaritatem Angelorum euectus erat, & immediatè per angelicas inspirationes de diuinis instruebatur, non erat illi opus his sacramentis, quæ sunt sensibilia signa venientis de cęlo gratiæ.

Cur instituta sacramenta. At postq̃ ab eo tam fęlici gradu cecidit, & restitutus est sibiipsi & naturæ suæ humanæ quæ per sensus eruditur, instituit Dominus sacramenta, vt per illorum mysteria agnoscens homo peccatum suum, humiliaretur, & subderet intellectum suum in obsequium fidei, exercens ipsam fidem in sacramentis dum credit promissionibus diuinis, vt isto pacto ea quæ non videt, illi fiant visibilia, ipsa nimirum dona & virtutes quas Dominus in sacramentis infundit, quæ in seipsis abscondita nobis sunt. Homo igitur per sacramenta ista miro eruditur modo, vt quod sensibiliter videt in se fieri, illud etiam effici spiritualiter ab ipso Deo firmissimè credat. Nam lumen fidei inditum, illud quod latenter in nobis à Deo agitur, verũ esse ostendit. Ne igitur putaret homo se in incertum currere, aut pugnando aerem in vacuum verberare, accepit sacramenta à Domino instituta, & Christi sanguine magno testimonio comprobata, vt sint ei certissima diuinæ fidelitatis, ac per hoc suæ gratiæ signa. Hoc.n. significat vox ipsa, Sacramentum, nimirum sacræ & occultę rei signum, illud per sensibilia indicãs, p res.s. & voces, quod insensibiliter Dominus operatur in nobis. Hæc est doctrina omnium Patrum & catholicorum doctorum, non illius aut illius, sed omnium. Vnde tanq̃ rem vehementer absurdam reiicit D. Augustinus, *B. Augustinus* si quis ita sacramenta acciperet vt ex illis certitudo adeptæ gratiæ non proueniret, cum ab ipso Deo ob hoc ipsum inuenta & pręcepta sint, vt qui ea suscipit, per visibile signum certus fiat inuisibilis susceptæ gratiæ. B. Thomas *B. Thomas.* vocat signum demõstratiuum eius quod in nobis efficitur. Quomodo autem esset demonstratiuum signum si nulli rem præsentem demonstraret, aut si nullus accipere posset demonstrationem, quam Deus per sacramentum facere intendit?

Dicent, Scimus q̃ ex parte quidem sacramenti fit significatio atq; ostensio, licet is qui suscipit non accipiat eius significationẽ. Hoc certè dici posset si poneretur defectus ex parte suscipientis. Nõ.n. tũc sugillaretur Deus si ponenti obicem non fieret demonstratio. At posito eum qui suscipit, bona fide & cum syncenitate suscipere, quid vetat ne sacramentum sit certum signũ adeptæ gratiæ? Nónne si secus dicimus exinanimus testimonium Dei in nobis & ad nihilum redigimus? Audiat, quæso, æquus arbiter, aut iudex prudẽs rem mirificam. Deus significat & demõstrat nobis per sacramenta se conferre nobis gratiam, & tamen nemo accipit, imò nemo accipere potest significationem & demonstrationem, nisi fortè probabilitatem & opinionem quandam humanam, aut (sicut quidam ex disputatoribus dicere ausus est) leuem & puerilem. Itaq; hoc pacto in opinionẽ atq; humanam probabilitatem redigimus nostram fidem, & si illi credimus, etiã in leuem ac puerilem probabilitatem. Beatus Thomas huius argumenti vim sentiens, pro vehementi absurdo accipit dicere, piè accedentem ad sacramentum non posse habere certitudinem suę salutis per hoc quòd non posset illi esse notũ an sacramentum susceperit. Et verè sic est. Sed de hoc fusius disputabo inferius.

Nunc solummodo producam circa hoc querelam Domini. Ipse enim cum Dei cõsilium manifestaret, q̃ scilicet via sacramentorum volebat Deus hominem erigere in salutem, videns duritiam nostri cordis ad credẽdum efficaciam illorum, his verbis conqueritur. *Amen amen dico uobis quia quod scimus loquimur, & quod uidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis.* Quodnam, quæso, erat quod loquebatur tunc Dominus? nisi quòd qui natus erat ex carne, caro erat, quæ inepta inueniebatur ad regnum Dei possidendum. Vnde oportebat renasci & accipere Spiritum, in quo Christus testificatur homini renascentiã ipsius, quam ipse sciebat & prædicabat, & illi attestabatur signis & prodigiis magnis. Verùm hoc illius testimoniũ quod fide suscipitur nolebant Iudæi suscipere. Quapropter subiunxit: *Si terrena dixi uobis & nõ creditis, quomodo si dixero uobis cœlestia credetis?* Hæc nimirum terrena sunt, quæ sunt in terris, & in terris aguntur. Est.n. in terris peccatum, est & carentia gratię. Hoc certè possumus agnoscere ex nobisipsis, quoniã natura sumus mali, nisi velimus nosmetipsos decipere. Hoc ergo dictũ à Domino suscipere debemus, quoniam terrenum est, & cognosci facilè potest: neq; enim situm est in cęlo, sed in membris nostris. Est & aliud terrenũ quod agitur in terris. Hoc autem est renouatio, ac ipsius regeneratio, quã nos deberemus fide accipere: quia fit in nobis per sacramenta testante primùm ipso Christo ac deinde Spiritu suo sancto. Et cum huius rei sensum ex

parte habeamus, conqueritur Dominus paucos esse qui hæc (vt oportet) animaduertant & cogitent. Sed contrà sunt plurimi qui (sicut ait Frater Domini) comparantur homini considerandi in speculo vultũ natiuitatis suæ. Considerauit enim & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Tales profectò sunt qui in seipsis virtutem sacramentorum non considerant nec exercent, vt assiduè seipsos contemplentur, & quales sint agnoscant. Ecce prima ratio, quæ probat certitudinem gratiæ à susceptione sacramentorum, quæ sunt certissima gratiæ signa, quæ nobis per illa confertur.

Iacob.

Verùm quoniam non absq; doctrina erit de singulis disserere sacramentis, & vt etiam superiorẽ assertionem fortius cõprobemus: primùm de baptismo considerandum propono.

De Baptismo.

Sit homo qui accedat ad baptismum sine vlla fictione credens ꝓmisionibus Christi, & cum animo apprehendendi gratiam & iustitiam, & ambulandi in præceptis Dei, sicut illi præcipitur: quod totum homo sibiipsi conscius non ignorat. De hoc sic baptizato quæro: Nónne sciet se assequutum esse gratiam? imò nonne tenetur hoc ipsum ex fide credere, cum dixerit Dominus: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit?* Et cum non requiratur ad suscipiendam baptismi efficaciam (D. Ambrosio teste) neq; luctus neq; planctus, nec opus aliquod, sed solùm ne accedens ponat obicem, & ne fictè accedat, nũquid ignorabit homo si non fictè accedat, se non fictè accedere, sed cum fide nouam professionem facere? Dicunt, Nemo scire potest an ea afferat quæ necessaria sunt vt quis ad baptismũ disponatur. Cur ergo baptizandus in sacramẽti collatione rogatur de singulis quæ requiruntur, & respõdet sigillatim in omnibus assertiuè? Interrogatus.n. Quid petis? Respondet: Fidẽ. Interrogatus: Quid tibi prestat fides? Respõdet: Vitam æternã. Et ita interrogatus: Credis in Deũ Patrem omnipotentem &c. Respondet: Credo. Et sic de singulis. Si hæc non potest scire sibi inesse, cur interrogatur? Et cur permittitur respõdere perinde ac si norit, vt ritè vel rectè valeat baptizari? Imò dicat mihi aliquis, Nunquid baptizari deberet interrogatus an crederet, si responderet, Opinor me credere, non autem diceret assertiuè, Credo? Eunuchus ille baptismum petẽs à Philippo audiuit: *Si credis ex toto corde, licet.* Non ait: Si opinaris te credere: sed, si credis ex toto corde. Nec ille respondit: Nescio an credam, tamen opinor me credere, sed dixit: *Credo filium Dei esse* IESVM *Christum*. Cum ergo nouerit homo se cuncta fecisse quæ iussus est facere, idq; sine dolo, poterit'ne iste baptizatus dubitare de gratia in baptismo recepta, & nõ certò sciet (modo credat verbo Domini) acquisitionem suæ gratiæ? An non hîc mihi liceat dicere, oportere eum esse infidelem prorsus qui hoc non crediderit? Imò licet hoc dicere, quia & hoc prius B. Pater Augustinus dixit. Loquens.n. de oratione dominica, & de verbis: *Dimitte nobis debita nostra*, sic ait: *Non ea dimitti precamur quæ iam in baptismo dimissa sunt nobis, quæ nisi dimissa credimus, de ipsa fide dubitamus.*

B. Augustinus

Audimus quid dicat tantus doctor? Dubitare (inquit) dimissa esse nobis peccata in baptismo, esset dubitare de ipsa fide, & ideò peccatum infidelitatis esset orare pro peccatis baptismum ipsum præcedẽtibus. At istud necesse esset fieri, si sola esset probabilitas de effectu baptismi in particulari, & non certa & constans fides.

Attamen videamus, obsecro, qd hîc à quibusdam respondeatur. Nescimus, inquiunt, an satis præparati accedamus, cũ baptismus teste Apostolo Petro, requirat pęnitentiam, & nemo queat scire quam pęnitentiam, & ꝓpterea ignorat vtrum verè pęniteat, sicut Dominus requirit. At si vera hæc sunt, certè miserrima omnino est Christianorum cõditio. Nunquàm.n. tutò quisquam accederet, cum scire non possit vtrum id expleuerit quod ab eo requirit Deus. Quòd si dicant: Satis est si probabiliter arbitretur se præparatũ: illis ego obiiciam. Nũquid ergò tali probabiliter hoc putanti debet gratia denegari quum suscipit sacramentum? Si id admittãt, & tam duram & miserã Christiani conditionem ponunt, valeant, & quibuscũ litigent quærãt. Non est.n. hęc doctrina Patrũ, nec quidem B. Thomæ, sed illi directò opposita. Est autem palàm sugillare Dominum qui pręcipiat vt nos præparemus, & tamen non indicet nobis modũ pręparationis: aut si forte indicat, nunq̃ tamen possimus certò scire, an eo modo quem exigit, simus legitimè præparati. Hoc certè est crudele, & longè distans à Domini clementia ac pietate summa erga genus nostrum.

Illud verò penitus intolerabile, quod quidam ex recentioribus qui hac de re copiosissimè pertractauit, ausus est respondere, aiens: Non esse certum hæc sacramenta, videlicet baptismi & pęnitentię, conferre primam gratiam, & pari modo de cęteris; quanq̃ oppositã huic sententiam multò probabiliorem ipse credat. Cur igitur nos hac afficit molestia

opponens nobis quæ ipsemet non probat, & quæ verè hęresim sapiunt? Quid est.n: quod dicit Dominus: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto etc.* Et Beatus Paulus qui baptismum vocat Lauacrum vitæ, per quod mundatur Ecclesia, & Christum induit, & per quod salui facti sumus, vt potè per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti? Et cur damnata fuit illa Lutheri positio quæ ait: *Hæretica est, sed usitata sententia, Sacramenta nouæ legis conferre gratiam non ponenti obicē?*

Ephes.

Tit.

Cauillus de intentione ministri sacramēti

Verùm est alius huiusmodi cauillus: Etsi certò sciamus præparationem nostrā, tamen an baptizans habuerit intentionem baptizandi nescimus: quæ tamen requiritur ad sacramentum. At si ad istum modum respondere licet, nullum certè erit tam efficax argumentum cui non facilè respondeatur. Sed dicant nobis, obsecro, primùm: Apostoli qui creduntur à Christo fuisse baptizati, nunquid poterant dubitare ne fortè defuisset baptizātis intentio? Aut etiam qui ab ipsis Apostolis baptizabantur, quos ex fide recipere tenebantur veluti Apostolos Dei & Spiritu sancto plenos, eodem Spiritu sancto testificante in signis & prodigiis: nūquid illi saltem poterunt nō certi esse de suo baptismo, quin ritè processisset? Quid igitur illis obstabat ne de sua gratia certi essent? Si fateantur hos fuisse certos, quid ergo vlterius requirunt supernam & peculiarem reuelationem ad certitudinem? Sic enim ex vi sacramenti nemo certò sciret se esse baptizatum, & ita se initiatum esse in Christo & esse Christianū: cùm tamen certò sciant omnes quācunque aliam suā conditionem, videlicet vtrum serui sint an liberi, & cuius nationis, cuius item patriæ, cuius dignitatis & gradus, cuius officii, cuius artis. Solus'ne christianus in foribus hærebit, & in dubium vocabitur an sit christianus: & consequenter vtrum sit sacerdos aut Episcopus, idque propter alienam fraudem, quia scilicet potuit initiator nō habere intentionem?

Audiant hæc piorum aures, & meditentur an ferre valeant vocem prædicatoris talia prædicantis. Ponamus multos venire adultos ad baptismum, quemadmodum nūc vsu venit in nouo Orbe: & baptizatus concionator sit, aut doctor, qui dicat eis: Audite charissimi, & attendite. Nemo vestrum quantacunque deuotione & fide ad baptismum venerit, potest nisi opinatiuè aut morali quadam & humana, idest, fallaci certitudine probabiliter scire se esse christianum. Potest enim esse vt nullus vestrum sit christianus, quia neque de se certus est an voluerit verè baptizari, aut an posuerit obicem: neque certus esse potest de me, vel de alio baptizante, an cum intentione baptizauerimus. Nihilominus bono animo estote, quia opinabile & probabile est sic esse, non tamen fide certum. Prædicetur, inquam, hoc Indis, Turcis, Iudæis, & aliis qui velint ad fidem conuerti, & dicatur eis: Venite ad Christum, recipite Spiritum & lumen gratiæ. Ne quis tamen vobis imponat, scitote quòd nunquā scietis an eum in hac vita receperitis. Solùm habere poteritis quandam opinionem probabilem, fallacem tamen, quæ nunquā faciet vos certos in tota vita vestra. Si hæc trāquilla mente pensare, & non affectionibus obscurare velimus iudicium ad pertinaciam, nónne iure ac meritò fatebimur eos qui talia sint audituri, veráque esse credituri, mox indignatione succensos aut cōquestum iri (si iam essent baptizati) se à Deo esse delusos, & ita blasphemarent Deum, qui eorum iustificationem & ingressum in Christum, & consequenter totam salutem sic incertam cōstituerit, & posuerit in aliena vel synceritatè vel fraude? Aut si hoc pacto ad baptismum inuitarentur, nonne mox retrocederent & dicerent prædicatori vel catechistæ, Vale? At nō sic prædicabat ipse Dominus IESVS, quin potius in hunc modum: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, et ego reficiam uos. Tollite iugum meum super uos, et inuenietis requiem animabus uestris etc.* Quis autem potest inuenire requiem animę suę, nisi primùm certò nouerit diuinę gratiæ se factum esse participem, & perfectam valeat tandem sperare & obtinere salutem & requiem? Hæc.n. diuina gratia est arrha futuræ quietis & pacis. Testamentum enim ipsius, testamentum est pacis.

Fructus sermonis prædicantiū gratiæ incertitudinem.

Sed, vt dictum est, iniiciunt scrupulos de intentione ministri. At quis priscorum sanctorum Patrum venit vnquā in istam cogitationem? Nónne Apostolus ex ipso baptismo certam infert iustificationem & salutem? Ait .n. scribens ad particulares homines: *Sed abluti estis, sed iustificati estis.* Nullum hîc adiicit dubitationis scrupulum. Et Ecclesia sancta Dominica in albis, Missam pro renatis sic intonat: *Quasi modo geniti infantes, lac sine dolo concupiscite etc.* quæ verba minime ipsa diceret, nisi esset certa de illorum renouatione, & alia quidem certitudine quàm humana. Isti autem certitudinē humanam in rebus fidei cōmenti sunt, & certitudinem in eo admittunt quod probabilibus, nō certis colligitur signis & coniecturis. Verum cur non potius hîc iterum audiamus B. Augustinum sic de homine baptizato statuentem? *Audeat unus ille*

B. Augustin.

homo clamans à finibus terræ cum capite suo et sub capite suo dicere: Quoniam sanctus sum. Accepit.n.gratiam sanctitatis baptismi & remissionis peccatorum. Vnde Apostolus ait: Sed abluti estis, sed sanctificati estis. Si ergo sanctificatos dicit, dicat & unusquisq; fidelium, Sanctus sum. Non est ista superbia elati, sed confessio nõ ingrati.

NOTA

Recole reliqua, bone lector, quæ superius iam recensuimus de thesauris tanti Doctoris, quibus nescio quid clarius aut quid fortius pro certitudine gratię posit afferri. Quis enim cum Deo loquens veraciter dicat, Sanctus sum, nisi suæ sanctitatis certitudinẽ habeat, & hoc ex fide? Aliunde quippe in hoc statu haberi non potest: & quæ in Dei cultu loquimur sunt fidei nostræ protestationes, vt rectè docent D. Augustinus & Thomas.

B. Ambrosius.

Addo & D. Ambrosium in libro v. de sacramentis, cap. 2. qui de anima per baptismũ lota testatur, eam videre se ab omnibus peccatis esse mandatam, & dignam quæ ad altare Christi posit accedere. Quid fortius, quid apertius desideramus? Videt, inquit, se mũdatam ab omnibus peccatis. Vsus est verbo significante sensum certam nobis notitiã prębentem. Sed & sequenti cap. eundem hominem baptizatum & cibatum pane vitæ in hũc modum alloquitur. *O homo, faciem tuam non audebas ad cœlum attollere: oculos tuos in terram dirigebas, & subitò accepisti gratiam Christi, omnia tibi peccata dimissa sunt: ex malo seruo factus es bonus filius; ideò præsume non de operatione tua, sed de Christi gratia. Gratia enim saluati estis, Apostolus ait. Non ergo hic arrogantia est, sed fides: prædicare quod acceperis non est superbia, sed deuotio. Ergo attolle oculos ad Patrem qui te per lauacrum genuit, ad Patrem qui te per Filium redemit, & dic, Pater noster. Bona præsumptio, sed moderata. Patrem dicis quasi filius: sed noli tibi specialiter aliquid uendicare: solius Christi specialis est Pater: nobis omnibus in commune est Pater: quia illum solum genuit, nos creauit.*

NOTA

Hæc ille. Vide vt uno & eodem testimonio & nobis assistit, volens hominem præsumptione bona, non mala, de sua per sacramentũ adepta gratia præsumere: & aduersariis etiam resistit, qui humanæ arrogantiæ & superbiæ tribuunt, si quis firmiter persuasum habeat se esse in gratia. Occurrit.n. ille validissimis sententiis aiens: *Ideò præsume, non de operatione tua, sed de Christi gratia. Gratia.n. saluati estis. Non ergo hic arrogantia sed fides: prædicare quod acceperis non est superbia, sed deuotio: non mala præsumptio, sed bona.* Et cur non dixisti Beate Ambrosii, sicut quidam volunt: Time, caue, dubita. Non est certum an acceperis gratiam, quia nescis de tua mente, & an forsan cum debita fide accesseris, aut satis deuotè sicut exigit sacramentum. Et hæc etiam si sciueris, nescis tamen vtrum is qui te baptizauit, baptizandi te habuerit intentionem. Hanc doctrinam ignorauit B. Ambrosius, quia sciebat ipsam ministri intentionem satis exprimi in obseruatione ecclesiastici ritus, qui est manifestus, quicquid sit de interna fide aut volũtate, aut alia ministri intentione. Nam intentionem bonam, vt docet B. Thomas, Ecclesiã supplet: modo ille solum faciat quod de more facere consueuit Ecclesia. Et iccirco nec B. Ambrosius, nec veteres sancti Patres considerarunt huiusmodi cauillationes, quę certè non erant considerabiles. Benignus est Deus, nec agit nobiscum cauillationibus istis, cuius immensa bonitas nunq̃ pateretur cuiq̃ immerito ex aliena fraude venire detrimentum. Audi amator veritatis B. Chrysostomi verè auream sententiam, & intellige quid solum requirat à ministro Dominus, vt conferat sacramentum, nempe linguam & manus: quod faciens, satis illud facit & facere intendit quod fieri mandat Ecclesia. Vt verò habeat mentem bonam non fraudulentam, id ab illo ad hunc effectum minime exigitur, ne sit in eius potestate subtrahere diuina & preciosa dona vocatis à Deo & Christi fidem cõfitentibus. Si humanæ leges non admittunt, quenq̃ ex aliena fraude damnum pati, quid credendum de ęquissima prouidẽtia Dei optimi maximi? Sed audi ipsum Chrysostomũ hoc totũ paucis & aureis verbis perstringentem: *Neq; Angelus neq; Archãgelus quicq; in his quæ à Deo data sunt efficere potest: sed Pater et Filius, et Spiritus sanctus omnia facit. Sacerdos et linguã et manus præbet. Neq; enim iustum est propter alius malitiam, ad salutem nostram accedentes offendi.* Hæc ille. Desiderabit fortè aliquis etiam B. Augustini testimonium hac de re certius. En illud profero, quod & posterior incertitudinis defensor producit, & ingenuè cõfitetur aduersum se è diametro pugnare. Disserebat ille acutissimus Doctor in Donatistas negantes in ministro improbo & prauo facultatem conferendi sacramenta. Aiebant.n. Conscientia dantis attenditur, q abluat accipientis. Augustinus verò hac sola, vt potè inuictissima ratione dictum expugnat, videlicet quòd si dantis cõscientia attenditur, salus spiritalis incerta redditur, nec quisquam posset esse securus quãuis daret operam sedulam vt à bonis baptizaretur ministris. At hoc, videlicet auferre certitudinem & securitatẽ à baptizatis, tanq̃ ingens & detestandum absurdum reiicit Augustinus, & illorum insanum dictum diuinis verbis retundit. Cum.n. illi instarent: Conscientia dãtis attenditur, qui abluat accipientis: ipse

Intentio ministri quo pacto requiratur.

B. Thomas in 3. parte q. 64. art. 8.

D. Chrysost. in hom. 85. super Ioannem.

NOTA

Augustinus li. 1. cap. 3. contra literas Petiliani.

contrà: Respondeant (inquit) *fideles hunc in modum: Saepe mihi ignota est humana conscientia, sed certus sum de Christi misericordia.* Et cùm audierint: *Qui fidem à perfido sumpserit, non fidem percipit, sed reatum: Respondeant, Non est perfidus Christus à quo* FIDEM PERCIPIO, *non reatum.* Et cùm audierint: *Omnis res origine & radice consistit, & si caput non habet aliquid, nihil est: Respondeant, Origo mea Christus est, radix mea Christus est, caput meum Christus est.* Et cùm audierint: *Quae potest esse peruersitas, ut qui suis criminibus reus est, alium faciat innocentem?* *Respondeant:* ME INNOCENTEM NON FACIT *nisi qui mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Non.n. in ministrum per quem baptizor credo, sed in eum qui iustificat impium, ut detur mihi fides ad iustitiam.* Haec D. Augustinus. Quibus si quid expresius aut clarius quisq́ desiderat, eat liberè & quaerat. Non adducam ea quae cauillatores, imò destructores quidam sententiarum, hoc in loco respondent (quorum certè me miseret) ne peritum lectorem maximo tędio afficiam, & stomachum prouocem. Tantùm dicam, Si vera esset contraria eorum doctrina, profectò multum interesset à quo quisque baptizaretur. Et B. Petrus non circunspectè fecisset non baptizando, sed iubendo ab aliis baptizari Cornelium & familiam eius. Reliqui quoq; Apostoli debuissent sua manu potius baptizare, quàm per alios, praesertim cũ illis dictum fuit: *Baptizantes eos: etc.* Et tamen B. Paulus gloriatur, apud Corinthios se vix paucis contulisse baptismum: quod & de aliis credendum est. Illorum autem fuisse illud propriũ, vacare.s.orationibus & prędicationi, testatur ipsa scriptura. Neq; vlla dignus fuisset reprehensione Valentinianus Imperator, qui vt baptizaretur à B. Ambrosio suũ differens baptismum, interim improuisus decessit non initiatus: quod tamen illum irrationabiliter fecisse, quamuis amanter, idem B. Ambrosius nõ ob aliam causam testatur, nisi quia ministri qualitas non erat cõsideranda: quae tamen stante hac istorum positione magnopere considerari deberet, vt quis certior fieret adeptae salutis.

Vis lector magis persuaderi, & probare satis esse (vt inquit B. Thomas) quod exterius fit, quicquid sit de sensu baptizãtis? Sit Arianus, qui tamen baptizet iuxta formam Ecclesiae, In nomine Patris & Filii & Spiritussancti: animo tamen teneat suam hęresim. Profectò nemo dixerit hunc sic ab eo tinctũ non esse assequutum sacramentum. Sed pone illud eum expresisse baptizando, quod animo sentiebat, & verba commutauisse. Hic omnes dicunt non contulisse sacramentum. Id verò quamobrem, nisi quia non facit externè quod facit Ecclesia?

Dices, Ratio est, quia non seruauit formã. At quid est non seruasse formam, nisi id non fecisse quod facit Ecclesia? Finge.n. rursus catholicum baptizantem habere intus omnẽ bonam intentionem pro salute pueri, non ea tamen facere quae facit Ecclesia, sed per errorem aliquem non vti propria materia aut forma. Hunc dices habere intentionem faciendi quod facit Ecclesia: sed hanc intentionem sufficere ad baptismum quis asserat, cum reuera non faciat quod facit Ecclesia? Sicut ergo iudicari non potest quisquam habere bonam intentionẽ faciendi quod facit Ecclesia, cum id externè non facit, nec prodest illa intentio quaecunq; fuerit: ita econuersò non potest iudicari quisquam non habere intentionem faciendi quod facit Ecclesia, si externè id facit & obseruat quod Ecclesia facere consueuit. Iudicat.n. Ecclesia ab exterioribus etiam de internis animi. Et in sacramentis, quae tanti praeiudicii sunt, satis habet si externè omnia rectè fiant seruata forma ac materia. Nam imposibile est non habere quenquàm intentionem faciendi quod facit Ecclesia, si ea obseruat externè vt minister, quaecunq; illa iubeat obseruari. Alioqui à Iudaeis & à paganis baptizati, meritò essent rebaptizandi: quia ipsi non credunt apud nos Dei ecclesiam esse. Et quomodo possunt habere intentionem conferendi sacramentum ad salutem, id quod habet Ecclesia, cũ non agnoscant veram ecclesiam, & se in eo mysterio nihil facere credant? Nec possunt facilè venire in eam considerationem, & secum dicere: Si fortè ex meo facto aliquis salutis effectus consequatur, ego intendo illum. Nam qui certò credit nihil se agere, haud facile de opposito cogitat vel formidat. Saltem Ecclesia deberet ab his baptizatos sub ea conditione rebaptizare: Si non es baptizatus &c. quod tamen non facit.

Hęc adieci, ne quis dicat me contradicere Concilio Florentino & scholasticis, qui ad sacramentorum collationem requirunt intentionem ministri. Nos.n. non excludimus ministri intentionem, vt quidam indoctè arbitrãtur, sed declaramus qualis intẽtio sufficiat iuxta traditam à B. Thoma doctrinam, cui mirificè ratio suffragatur, ne si aliud dixerimus, incerti simus de consequutione effectus sacramenti: quod ipse B. Thomas & omnes sancti Patres meritò (vt diximus) pro re absurdisima penitùsq; explodenda accipiũt.

Eodem lib. cap. 7.

NOTA

NOTA

NOTA

ne sit positū in manu falsi & iniq sacerdotis sic eludere,& actū tāti momēti irritare. B.Aug. in Donatistas q reqrebāt sanctitatē ministri ad effectū baptismi,hoc pcipue vtit argumēto,ꝙ absurdū nimis esset fidem nr̄am ex meritis aut q̄litate sacerdotū pēdere. Eius verba hęc sūt:

B. Augustinus in Epist. 166.

Si in eis q primò initiati sunt idcircò religio baptismatis iudicatur infirma, ꝙ ij à qbus accipitur peccatores putātur: toties renouari necesse erit traditū sacramētū,quotiēs indignus fuerit inuētus collati baptismi administrator: et fides nostra nō ex nostræ uoluntatis arbitrio,neq; ex diuini muneris gratia,sed ex meritis sacerdotū,et clericorū qualitate pēdebit. Faciāt mille cōcilia Epi uestri: huic uni sententiæ respōdeāt,et ad quod uolueritis cōsentimus uobis. Hęc ille. Quæ certe rō pariter in hos militat q ad effectū baptismi eā intētionē reqrūt quā nō liceat euidēter ex ipso facto agnoscere. Pēderet.n.nr̄a salus à volūtate ministri: quod tanq̄ iniquū ac iniustū repbat sanctus ille Pater. Si igit intētio ministri ipso facto manifesta est,& q baptizat, bene sibi cōscius, nō hæsitat quin syncero animo ad sacramētū accedat,qd huic obstabit quo minus nouerit certissimè se cōsecutū esse gratiā? Non.n.reqritur vt absq; peccato accedat,cū ad abluenda peccata maxime sit hoc sacramētū institutū, modo peccādi nō habeat volūtatem, ne quis hic mihi obiiciat: *Delicta qs intelligit?* Nec vlla cōfessio reqritur,nec luctus,nec plāctus,sed sola fides. Nā hoc ipso, ait B. Ambrosius,implet cōfessionē omniū peccatorū,ꝙ baptizari petit vt iustificetur. Hoc aūt nō est aliud q̄ qd Scholastici dicūt, satis esse venienti ad baptismū & ad verū eius effectū cōsequēdū,nō ponere obicē p voluntatē peccādi, & simpliciter velle effici mēbrū Christi,& ambulare in viis eius. De qua re q nescit iudicare in semetipso,quid sciet? Quapropter idem gloriosus doctor B. Aug. cōfidēter dixit hominē baptizatū, si dubitet an in eo baptismo sint sibi dimissa peccata,de ipsa fide dubitare. Est.n.hæc notitia & certitudo, nō sciētię,sed fidei. Hoc ipsum cōsiderās gloriosus martyr & Eps Roffēsis,aduersus Oecolampadiū scribēs idē testatur his verbis:

D. Io. Eps Roffensis de sacramēto Eucharistiæ lib. 1. cap. 6.

Instruūtur eqdē initiati qd in eorū cordibus operētur sacramenta quæ suscipiūt: ut exēpli gratia,cū baptismū qs accipiat, instruitur ut credat ꝙ per ipsum sacramentū denuo renascitur,et ꝙ animus eius ab omni sorde peccatorū abluitur penitus. Verùm istā renascētiā aut ablutionem haud aliter uidet aut noscit nisi per fidē: et tamē rectè et utiliter initiatus est. Nihil ergo pugnāt rectè et utiliter initiatum esse,et tamē ignorare qd intrinsecus aut in ipso sacramēto aut in suæ mētis penetralibus per sacramētū, Dei spiritus operatus sit, nisi pro notitia fidē intelligas.

NOTA

Credunt nimirū oēs qui cū fructu aliquo sacramentum istud suscipiūt,se renascentiæ gratiā assecutos. At aliquo sensu, uel animi sui potentia, renascentiā ipsam deprehendere nemo unq̄ potuit, nisi indicante Spiritusancto. Hæc ille. Et paulò post:

NOTA

Ad hoc potissimū istituta sunt sacramēta,ut per eorū usum citra ullā dubitationē cōfidamus gratiā nos esse cōsecutos. Verùtamen ad utrūq; cōseqtur, ut nō sint nobis penitus incognita. Secūdū aliquē certè modū à nobis cognoscūtur, fide uidelicet, quæ multò certior cognitio est q̄; per argumēta, uti postea fusius dicturi sumus. Et superius dixerat de initiatis: *Credūt (ut diximus) sibi diuinitus unà cū sacramētis ipsis conferri gratiā, cuius gratiæ signa efficacia nō ambigūt ipsa sacramēta eē qcūq; suis instructoribus fidē habēt. Vidēt igitur et sciunt oīa quæ uisibiliter ministrātur: At qd inuisibiliter et diuinitus per assistētiam Spūs in aīo geratur, sola fide cōcipiūt.* Hæc ille: qbus certe verbis excluditur illa fides humana vel moralis quā isti noui disceptatores inuenerūt, cui annectūt dubitationē vel formidinem. At hic doctor fidē declarat quę sit multò maior cognitio q̄ quę per argumenta habeatur.

De confirmatione.

De sacramēto itē cōfirmationis docet B. Tho. si hoc sacramētū adultus, et in peccato existēs (cuius tn̄ cōsciētiā nō habeat, vel ēt nō pfectè cōtritus suscipiat) grām & remissionē pctōrū accipiet. Quid igit obstat ad certitudinē suæ gratiæ hōi, psertim illi q omnino purè & innocēter accedat? Profectò hic nihil respōderi pōt, nisi ad ministri intētionem recurrāt: de q̄ re iā satis superius dictū est. Et vtinā prudēter cogitaretur q̄ fuisset absurdū grām sacramētorum positam esse & pendere ab illa occulta ministri intentione,& non ab illa quę facto ipso queat euidenter ostendi.

De Eucharistia.

Quid aūt dicemus de sacramēto Eucharistiæ? Ait Aplus: *Probet aūt seipsum hō,et sic de pane illo edat,et de calice bibat.* s. ad grām cōsequendā, vt ea vel cōseruetur, vel augeatur. Non.n. ad frustratoriū effectū nos instruit Aplus: nisi velimus eē pteruí,& cōtra mētē & interptationē omniū veterū & psertim B. Thomæ, sustinerē cōmēta quorūdā nō illustriū magistrorū. His sic stātibus in hūc modū argumētor. Aut pōt hō seipsū pbare, aut nō. Si negat: pcipit ergo Aplus impossibile. Si cōcedit, videlicet posse hominē seipsum pbare: habeo qd volebā: qa tūc securè accipiet sacramētū. Sin aūt nō pōt scire an se pbauerit, & consequēter an satisfecerit pcepto Apli: ergò nullus posset accedere ad sacramētū, sed peccaret accedēs: qa obiiceret se periculo. Nesciret.n. an satisfecerit pcepto Apli, & ideò pceptū hoc redderet vanū & ingerēs pplexitatē: qd fateri impiū ē. Hoc argumētū nō pōt quouis mō, nisi subdolè & cauillosa tergiuersatione vitari. Fatētur .n. qdam nouitii magistri paulò argutiores, ꝙ poterit qdē hō accedere ad sacramētū,& non pecabit, qa nō indignè: nō tn̄ recipiet grām,

eò φ nõ dignè accesserit. Volũt ergo hominẽ scire posse φ nõ indignè accedit: an verò dignè accedat scire neminẽ: & hoc pacto nõ indignè accedẽtẽ, neq; cõseq grãm, neq; peccare mortaliter. At hoc nõ est aliud q̃ negare Apl̃i doctrinã, aut q̃si minus idoneã blasphemare. Christus.n.dicit: *Si qs mãducauerit carnẽ meã, et biberit meũ sanguinẽ habet vitã æternã.* Et Apostolus volẽs admonere hominẽ vt mãducet illã nõ frustrà sed ad vitã æternã, sicut ꝓposuit Dñs, dixit: *Probet aũt seipsũ hõ, et sic de pane illo edat, et de calice bibat.* Nota verbũ: ET SIC: ac si dixerit. Et sic securè sumat, qa cibi sancti consequet̃ effectũ. Nõ est.n.credibile B. Paulũ velle hominẽ q post ꝓbationẽ à se inductã ad sacramẽtũ accedat, frustrà accedere, ac ꝓpterea peccati remissionẽ nõ accipere si fortè in peccato inueniat̃, cũ sit absq; dolo. Illud.n. non eẽt mãducare dñicã carnẽ.i.corpus & sanguinẽ Dñi iuxta intellectũ Spũs, ad quẽ nos debemus attẽdere. Aduerte lector ad id q̃d dico. Nam B. Tho. nr̃ę sñtię egregiè attestatur his verbis. *Potest hoc sacramẽtũ remissionẽ peccati operari dupliciter. Vno mõ nõ perceptũ actu, sed uoto: sicut cùm qs iustificatur à peccatis prius. Alio mõ etiã perceptũ ab eo q est in peccato mortali, cuius cõsciẽtiã et affectũ nõ habet. Forte.n. primò nõ fuit sufficiẽter cõtritus, sed deuotè ac reuerenter accedẽs, cõsequitur per hoc sacramentũ gratiã charitatis, quæ cõtritionẽ perficit et remissionẽ peccati.* Hæc ille. Nec putet aliqs aliter alios doctores & veteres Patres illũ locũ B. Pauli esse interpretatos. Oẽs.n.in eãdẽ venere sentẽtiã. Denique nouũ omninò dogma & irrationabile ẽ prsus, inuenire mediũ inter dignè & indignè sumere, id est, nec indignè, nec dignè. Nam nõ indignus ꝓ digno à Saluatore recipit̃. Quòd si verè dignitas desideratur, nullus vnquã inueniretur dignus. Si verò satis ẽ illa dignitas quã à nobis diuina clemẽtia exigit, ꝑfectò nõ alia inuenit̃ ꝑter eam quã tradit Apostolus illis verbis: *Probet aũt seipsum homo etc.* Satis aũt se ꝓbat vt dignè suscipiat si cũ fide & deuotè sibiq; nihil cõscius accedat. Nec dubitandũ qn hõ bñ explorãs cõsciẽtiã suã, & ꝓbãs se legitimè ꝑ cõfessionẽ peccatorũ suorũ humiliatus corã sacerdote Dei, & discedens absolutus possit certò scire se sine peccato esse, & per hoc digne ad sanctiss. sacramẽtũ accedere. Vnde Theophilactus exponens illud: *Probet aũt seipsum hõ*, sic ait: *Hũc locũ uelut maximè necessariũ perficit et absoluit, ac summã bonorũ mõstrat, cũ pura cõsciẽtia accedere ad mẽsam. Vnde inquit: Nõ aliũ tibi iudicẽ attribuo, uerùm teipsum tibijpsi cõmendo. Iudica igitur et explora cõsciẽtiã tuã, et sic accede: nõ quãdo fuerint feriæ, sed quãdo te purũ atq; dignũ inueneris.* Hæc ille. En q̃ clare testat̃ φ hõ seipsum explorãs & discutiẽs, põt seipsũ purũ, & consequẽter dignũ tãto mysterio deꝑhẽdere & iudicare. Iam vidimus & B. Chrysostomũ certitudinem vitæ atq; animæ puritatem requirere. Sed dicet fortè aliqs: Quis scit an sacerdos cõsecrauerit: imò an sit verè sacerdos q consecrauerit? Ego verò nihil posse hoc dicto scãdalosius ꝑdicari existimo. Fraudabor ergo ꝑmissione diuina pp fraudẽ & sacrilegiũ alienum? Quę lex humana vnq̃ id pateretur? Nunqd ergo Deus hõie seuerior aut impuidẽtior? Saltẽ ipse sacerdos q sacrificat & sumit, nónne certò scit se sacrificasse, cũ nouerit intẽtionẽ suã? Sed aiunt: Nescit sacerdos vtrũ ipse ritè fuerit cõsecratus. Si hoc recipit̃, cuncta ꝓculdubio subuertunt̃ fidei nr̃æ mysteria: nec sciemus an habeamus verũ summũ Pontificẽ, & vtrũ in aliquo sint vlli sacri ordines, et ita hierarchia ecclesiastica dubia erit & pẽdẽs in incerto: & sic faciemus Deũ (quod horreo dicere) minus ꝓuidũ ꝓ Eccl̃a sua ad has incertitudines tollendas, q̃ fuerit humana prudentia, quæ nouit supplere potestatẽ vbi potestas defuit, vt quæ non essent ritè facta, ritè tñ facta hr̃entur: vt hẽtur in lege Barbarius Philipp. ff. de off. ꝑs.

D. Thomas in 3. par. q. 79. art. 3.

Theophilactus

NOTA

De Sacramento pœnitentiæ.

Venio ad sacrm̃ pñiæ. Eccè pęnitet delinquentẽ: nõ audet suspicere in cęlũ, tũdit pectus, lacrymat̃, idq; in cubiculo ne videat̃ ab hominibus. Testat̃ illi cõsciẽtia φ malet mortem millies incurrisse q̃ Deũ offendisse: orat Patrẽ supplex vt sibi parcat pp Christũ: ꝓponit se nunq̃ peccaturũ, ad quod implorat diuinũ auxiliũ: cõfitetur aperte omnia peccata sua sacerdoti cũ ingẽti lacrymarũ copia & pudore: idq; facit vt Deo obediat & eccl̃æ, paratus oẽ genus satisfactionis sibi impositũ etiã cum magna facultatum suarum iactura, humiliter & prõptè suscipere. Dico igitur de iis de q̃bus nõ nisi duri atq; ꝓterui negare possunt quin verã habuerint cõtritionẽ, φ isti tales ꝑ scr̃um recipiunt notitiã certã φ Deus exaudiuit eos. His.n.competit vt orantes dicant: *Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit Dominus uocẽ fletus mei etc.* Non sum igitur cum illis qui negant hominem posse esse certũ contritionis suæ: alĩas, qua fronte dicebat Dauid: *Cor contritum & humiliatum Deus non despicies?* Et Ananias vnus ex tribus pueris, cur orans diceret: *In anima contrita & in spiritu humilitatis suscipiamur: quoniã nõ est cõfusio cõfidẽtibus in te: et nũc sequimur te toto corde etc.* Præterea, Nónne solet hõ q confitetur peccata sua interrogari à sacerdote, an pęnituerit eũ peccatorũ suorum? Itẽ, Nunqd habeat ꝓpositũ nõ peccandi vlterius, & ꝓ peccatis Deo satisfaciẽdi? Quo annuẽte, nónne statim absoluit̃ simpliciter à sa-

cerdote dicente: Ego te absoluo &c. Quæ ergo ratio vt debeat dubitare peccator audiẽs se absolui, si talem se agnoscit, qualem se esse sacerdoti, imò verò ipsi Deo, respondit, cuius locum sacerdos tenet in eo munere, cũ non aliud ab eo Deus requirat ad impendendam absolutionem? Alioqui certè dicendum esset falsam esse & fallacem illam sacramenti formam: quod est blasphemum.

Quòd si quis dixerit: Nemo peccator potest certò scire an verè pęnituerit. Si ita est, cur igitur de hoc interrogatur? Dicent fortè: Vt dicat non quasi ipse certò norit, sed quod probabiliter sentit. At contra hoc testatur responsio quæ assertionis est, nõ opinionis aut probabilitatis. Et talis reuera requiritur ab eo, non autem vt dicat peccator: Dubito an me pęnituerit: aut, Opinor me pęnituisse. Quare nec sacerdos dicit: Dubito nunquid te absoluam: aut, opinor quòd te absoluo: sed ait etiam ille assertiuè: Ego te absoluo: quod intelligitur verum esse & ratum, modo ipse peccator non sit mẽtitus Spiritui sancto. Verùm non me coarctans ad tanta contritionis signa, sed aspiciens ad bonitatẽ Dei & amplissimam eius misericordiã, qui non est eò vsq; seuerus vt à peccatore tanta postulet, quæ præstari ab omnibus nequeant, aut præstita cognosci non valeant quòd præstita sint. Credo.n. proculdubio Deum parcere homini nõ ponenti obicem, idest, non habenti malam actualem voluntatem, & petenti ab eo cum fide & fiducia misericordiam, vt dignetur sibi dare bonam voluntatem, & cor mundum in eo creari. Credo, inquam, procul omni dubio ab iis qui tales sunt recipi gratiam. Quòd verò dixerunt quidam, Non ponenti obicem conferri gratiam, esse scotisticam opinionem, quæ nõ potest generare fidei certitudinem, sed opinionem tantum: primùm non putò apposite dictum hanc opinionem esse scotisticam. Nam & B. Thomas in quarto tenet illam. Addo quòd si admittitur vera, potest etiam multis certa esse fidei certitudine. Nihil enim phibet id quod est multis opinio, imò quod putatur esse falsum à quibusdam, non solum esse verum, sed etiam nonnullis esse certum ex fide. Sic Apostoli multa certa habebant ex fide, quæ tamen à multis non recipiebantur quasi ex fide: & à nonnullis repudiabantur quasi falsa, qui nihilo secius fideles erant: quoniam illa nondum erant definita tanq̃ ex fide, vt patet de discretione ciborum. Ego autem qui teneo hanc opinionem veram, nõ habeo eam vt opinionem. Non enim sola moueor B. Thomę aut Scoti autoritate: sed ratione, quæ mihi certò videtur è scripturis educi, & ex principiis fidei nostræ, quæ innititur in abundantia clementiæ ac misericordiæ Dei & certis promissis eius. Quid igitur obstat quin ego possim illam propositionem recipere & habere ex fide, hoc ipsum mihi dictante interno lumine fidei & certiorẽ reddente? Sed (Deo gratia est) in Concilio Tridentino definita est, vbi legitur Anathema negantibus cõferri gratiam per sacramenta non ponentibus obicem.

Illa verò assertio, quòd nequeat homo scire an ipsemet posuerit obicem, est profectò Sceptica, Pyrrhonica & Academica, ne dicã penitus insana: certè indigna super qua contendatur.

Venio ad sacramentum ordinis. Profectò hoc sacramento maximam conferri gratiam, non est christianum ambigere. Per illud enim peculiariter homines asciscuntur in familiam & domum Dei, vt assistant altari, & pro se & pro aliis seruiant ad illuminandum, ad purgandum, ad perficiendum: quæ functio præcipuè ad Episcopos pertinet. Quam ob rem in eorum consecratione abũdantiam gratiæ cęlitus demitti, sicut Ecclesia prædicat, ita valde est credibile. Eorum.n. status debet esse perfectus charitate, sicuti & dubitandum non est fuisse olim plurimos antiquorum Patrum. Nam ferè omnes quodam tempore feruore spiritus apti erant martyrio, quo & reipsa vitam finiebant. Modo dicere hominem non solùm existentem in statu gratiæ, sed in statu perfectioris gratiæ minime posse certam habere notitiã suæ gratiæ, quis ferat?

Quare magnopere mirandum esset si posset ab Episcopis statui talis sententia, neminẽ posse certum esse pręsentis suæ gratiæ, cum in hoc gradu constituti nõ solùm possimus, sed hoc etiam debeamus, hoc est, illa à nobis vita deposcitur, quæ excellentiore sui puritate sit nobis certa atq; conspicua: vt qui pro aliis ad orandum & interpellandum præpositi sunt, confidere valeant per notitiam suæ cum Deo amicitiæ & familiaritatis se obtinere. Cui sententiæ D. Gregorius elegãter his verbis astipulatur: *Si ergo, inquit, homo apud hominem de quo minimè præsumit, fieri intercessor erubescit: quá mente apud Deum intercessionis locũ pro populo arripit, qui familiarem se eius gratiæ esse per uitæ merita nescit? Aut ab eo quomodo alijs ueniam postulat, qui utrum sit sibi placatus ignorat? Qua in re est adhuc aliud solicitius formidandum, ne qui placare iram posse creditur, hanc ipse ex proprio reatu mereatur.* Et post pauca: *Solerter ergo se quisq; metiatur, ne locum regiminis assu-*

B. Gregorius in prima parte pastoralis cap. ultimo.

mere audeat, si in se adhuc uitium damnabiliter regnat: ne is quem crimen deprauat proprium, intercessor fieri appetat pro culpis aliorum. Hæc ille. Nec tam sinistrè de nostro statu sentire valeo, vt existimem nullos nunc esse tales: quin arbitror potius omnes, modo non ex ambitione, non ex simoniæ sacrilegio, non honoris aut quauis alia sinistra de causa sint promoti: sed qui cũ timore ac tremore magno sunt præuiis orationibus & ieiuniis ordinati: qui itẽ non prętendant pascere semetipsos, sed gregem. Hi enim sunt qui optime norunt in sua consciẽtia quomodo non illum honorem ambitionis studio quæsiuerunt, sed quòd vocati sunt à Deo tanq̃ Aaron. Norunt item quid ab illis Deus exigat, nimirum eximium illum amorem, vt pro ouium salute exponant animas suas, quos ad hoc vocauit vt pascant oues & non semetipsos. Sibi insuper verè sunt conscii, se sola obedientia & spiritu charitatis inclinauisse animum ad hoc onus suscipiendũ: non quidem vt dominarentur in clero, sed vt forma fierent gregis, & seruirent ex charitate. Qui.n. se tales agnoscunt, quomodo non simul in se recognoscent diuinę gratiæ assistentiam, cum talis animi dispositio segreget bonum pastorem à mercenario? Legat, obsecro, lector & intelligat Domini parabolam de pastore vero & de mercenario, & perspicue cognoscet solum Christum Pastorem verum & bonũ. Nos alii eatenus boni sumus, quatenus eius imitatores fuerimus per auxiliũ gratiæ diuinæ. Legat etiam quod præcipit Dominus discipulis suis, vt separaret eorum hierarchiam à principatu gentium, idest, vt qui maior fuerit inter eos, sit minor & seruus. Sed minime mirum si nostro tempore nobis hæc noua sunt, quoniam pauci hodie tales sumus, & tamen tales esse omnes deberemus. Neq; enim suis promissis deesset fidelis Deus quin daret ipse quod à nobis exigit quò essemus perfecti, ita vt valeremus etiam alios instruere ac perficere, sicut ordo ipse noster postulat.

Pastores animarũ boni designantur.

Nolo hunc locum sine graui D. Bernardi sententia pertransire, vt credamus ad pastores Ecclesiæ hoc attinere, idest, habere charitatem perfectam, & illã simul in seipsis sentire. Audiamus, obsecro, illius deuoti Abbatis verba ad pastores. *Audite hæc o amici sponsi, si tamen amici. At parũ dixi amici: amicissimi sint oportet qui priuilegio tantæ familiaritatis donantur. Non otiosè toties repetitum est: Petre amas me? Et in commissione ouium. Et ego id quidem significatum perinde puto, ac si illi dixisset* IESVS: *Nisi testimoniũ tibi perhibente conscientia quòd me ames, & ualde perfecteq; me ames, & plusq; tua, & plusq; tuos, & plusq; te, ut huius repetitionis meæ numerus impleatur, nequaq; suscipias curam hanc, neq; te intromittas de ouibus meis, pro quibus sanguis meus effusus est.* Hæc D. Bernardus. Certè dura nobis verba, sed vera, & ex Christi verbis elicita. Hoc enim à nobis ipsa muneris amplitudo deposcit vt simus perfectè amantes, ac propterea conscii perfectæ nostræ charitatis, testimoniũ perhibente nobis conscientia nostra: & hoc esset gloria nostra. Vnde Apostolus non est veritus dicere: *Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus.* Hoc autem verbum ad Prælatos attinebat quos vocat perfectos, & ad idem sentiendum adhortans, indicat eis quales esse deberent, nempe illius perfectæ charitatis quę foras mittit timorem. Quamobrem Timotheo discipulo suo charissimo commendat sedulò hãc gratiam quam cõsequutus erat per manuum impositionem presbyterii, vt eam excitaret. Videat ergo & consideret prudens & pius lector quò redacti sumus, vt ea nunc in dubium vertantur, an esse possint, quæ secundum scripturæ veritatem & sanctorum Patrum sententias à multis exiguntur.

Notẽt Præ[...]

Conuenit vt & matrimonii sacramentum non prætereamus, quod si legitimè & cum timore Domini, vt oportet, iniretur, experirentur certè ipsi coniuges quantum diuinæ gratiæ consequerentur. Nec enim ab re Dominus sua præsentia nuptias honorauit, & aquam ibi mutauit in vinum. Mysteriũ hoc certè magnum fuit: & tamen significauit etiã se probare & adiuuare dono gratiæ suæ ac sapientiæ carnalem copulam, vt de aquis insipidis, quales eramus omnes nos, fieremus per gratiam suam bonum vinum gustabile sponso Domino, & probatum Architriclino Spiritui sancto. Magnum est huius sanctæ copulæ & immaculati thori exemplũ Thobias iunior. Verùm quoniam in ea tempora incidimus, quando penè corrupta sunt omnia, quia Episcopi non docent plebes suas, nihil mirum si hæc nunc non videantur, & iam nõ capiantur: quoniam (vt ait Propheta) non agnoscitur gratia Dei in terra obliuionis.

De sacramento matrimonij.

Restat vltimum sacramentum extremę vnctionis, de quo frater Domini Iacobus sic testatur: *Infirmatur quis in uobis: inducat presbyteros Ecclesiæ & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, et alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Quid hîc dicemus? Fuerit homo qui sanctã vitam duxerit in ieiuniis & obsecrationibus nocte & die, quales multos fuisse non est vertendum in dubium: & hic nouerit se

De extrema unctione.

iam

iam morti proximum, & confessus fuerit ex corde peccata sua, & inuenerit se manus habuisse innoxias à sanguine fratris sui, & ab omni re proximi sui: timuerit semper Deum, absolutionem obtinuerit à sacerdote cum certitudine fidei promissionum Dei, & sumpserit insuper deuotè & cum lacrymis corpus Domini pro viatico sancto, & nouissimè vnctionem extremam, & adhuc viuus ac mente sanus & prudens agonem mortis tolerauerit patienter, & (vt de multis conspicere datur) expectauerit Domini aduentum cum gaudio vt seruus fidelis expectans Dominum suum quando reuertatur à nuptiis, & in verbo illo securitatis & totius consolationis pleno animam reddiderit, dicens: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum*: de hoc, inquam, homine cui attestata sit tota vita inculpatè atq; innocenter transacta, tot sacramētis circumuallato, quæ prouidit nobis benignus Deus vt essent certa atq; infallibilia gratiæ & salutis signa: quis ausit dicere talem nec fuisse, neq; esse certum potuisse suę gratię et certitudine fidei (nam alia certitudo fingi non potest) antequàm extremum vitæ huius spiritum Deo reddiderit? Hóccine credibile est aut probabile de clementissimo Deo Patre nostro? Hoc si asseritur, quis me prohibeat iterum atq; iterum exclamare, O infelicem prorsus christianorum conditionem. Neq; tamen hoc (licet adeò per se clarum sit) volo absq; testimonio præterire. Beatus enim Ambrosius ad illum ver. psal. 118. *Memor fui iudiciorum tuorum à seculo Domine, & consolatus sum*: etiam absq; consideratione tot ac tantorum sacramentorum, de omnibus iustis qui cum lętitia excedunt è vita, sic ait: *Videmus in seculo innocentes lætos ad iudicium festinare, odisse moras, celeritatem affectare iudicij. Beatus itaq; ille, qui illud cœleste iudicium lætus expectat. Scit.n. sibi regnum cœlorum, Angelorum consortium, coronam quoq; bonorum repositam esse meritorum*. Hæc ille. Quid adhuc quærimus? Scit, inquit: non opinatur, sed scit regnum cęlorum esse sibi repositum. Scire autem non notitiam qualemcunq;, sed certam importat, & omnem formidinem ac dubitationem excludit. Et hanc nos defendimus.

B. Ambrosius

Quo in loco etiam fortius argumentor ex doctrina B. Thomæ manifesta de hoc extremo sacramento. Ipse enim docet, eū qui non ponit illi obicem, recipere effectum sacramenti, qui est vt si sint fortè peccata mortalia, eluantur. Hæc est misericordia Christi in membris suis. Homo autem sanus & mentis compos absq; dubio habere potest euidentem sui cordis notitiam, & scire certò se non habere conscientiam peccati vllius, cuius nō pęnituerit, nec voluntatem peccandi in futurum, & se deuotè pro conditione humana sacramentum suscipere: quod in homine iusto & virtutibus pleno móxq; morituro si qs neget cōtingere, facilè cūcta negabit. Quod ergo sic suscipiens non ponat obicem sacramento, nemo nisi proteruus & contentionis amator poterit non confiteri. Igitur sic suscipiens, & sic se suscipere claro experimento cognoscens, & ex fide efficaciam sacramenti certò tenens, nónne consequenter certitudinē habebit suæ gratiæ, & hoc ex fide? Profectò aliud asserere repugnat virtuti sacramētorum & naturæ propriæ huius vltimi sacramenti, quo suppletur quodcunq; pro fragilitate humana nobis defuerit, & absorbetur in agone mortis à iustissima Dei misericordia propter Christum, quocum & nos, qui illius membra sumus, compatimur, & ille nobiscum qui Caput est nostrum. Et profectò si qua potest dubitatio incidere, non nisi vel ab infidelitate, vel à modica fide accidit, quia verbis Christi non creditur. Legitur in vita B. Hilarionis à D. Hieronymo cōscripta, quod dum ageret animam, & (vt accidit) propter carnem aliquis eum pauor in illa solutione inuaderet, plenus fide hæc verba pronunciauit: *Egredere, quid times? Egredere anima mea, quid dubitas? Septuaginta prope annis seruisti Christo, et times?* Et hæc satis quod attinet ad superiorem assertionem de certitudine quæ à sacramentorum perceptione suscipitur.

B. Hilarion.

ASSERTIO VIII.

Manifestari hanc gratiæ certitudinem non solum à uirtute sacramentorum testificata per IESVM *Christum, sed etiam ab ipsa illorum uirtute, experimēto, ac sensu interno à multis percepta.*

TSI CVNCTIS CHRIstianis iam illud constet, in sacramento baptismi & remitti peccata & conferri gratiam: hoc tamen insuper recipiendum est, nonnunq̄ tātam fieri sensibiliter circa mores mutationem, vt in hoc admirabili effectu abundantia gratiæ semetipsam clarè ostendat. Fateor posse aliquos id in seipsis

De Baptismo.

non animaduertere, quia forte nimis tepide & indeuote accedunt, & ideo abundantiam gratiæ non consequuntur. At si toto corde venirent & attenderent opus Dei, profecto sentirent & certo sentirent diuinam in seipsis dexteræ Excelsi mutationem per repentinos atq; admirabiles gratiæ effectus, quos viri sanctissimi cōtestati sunt, vt potē qui manifestissime in semetipsis ipsa experiētia persenserāt. Extat.n. gloriosissimi martyris Cypriani elegans de se testimonium, vbi non specialem reuelationem, sed vim & efficaciam sancti Lauacri, quam ipse expertus erat in semetipso, his verbis eleganter describit. *Accipe quod sentitur* (nimirū in Spiritusancto) *antequam discitur, nec per moras temporū longa agnitione colligitur, sed cōpendio gratiæ maturantis hauritur. Ego cum in tenebris atq; in nocte cæca iacerem, cumq; in salo iactantis seculi nutabundus ac dubius uestigijs oberrantibus fluctuarem, uitæ meæ nescius, ueritatis ac lucis alienus, difficile prorsus ac durum pro illis tunc moribus opinabar quod in salutem mihi diuina indulgentia pollicebatur, ut quis renasci denuo posset, utq; in nouam uitam lauacro aquæ salutaris animatus, quod prius fuerat exponeret: corporis licet manente compage, hominem animo ac mēte mutaret. Quin impossibilis, aiebam, tanta conuersio est, ut repente ac perniciter exuatur quod uel genuinum situ materiæ naturalis obduruit, uel usurpatum diu senio uetustatis inoleuit. Alta hæc & profunda penitus radice sederunt. Quando parsimoniam discit, qui epularibus cœnis & largis dapibus assueuit? Et qui pretiosa ueste conspicuus in auro atq; in purpura fulsit, ad plebeium se ac simplicem cultū quando deponit? Fascibus ille oblectatus & honoribus, esse priuatus & inglorius non potest. Hic stipatus clientum cuneis, & frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, pœnam putat esse cum solus est. Tenacibus semper illecebris necesse est (ut solebat) uinolētia inuitet, inflet superbia, iracundia inflammet, rapacitas inquietet, crudelitas stimulet, ambitio delectet, libido præcipitet. Hæc egomet sæpe mecum. Nam ut ipse quàm plurimis uitæ prioris horroribus implicatus tenebar, quibus exui me posse non crederem, sic uitijs adhærentibus obsecundans eram, desperatione meliorum, malis meis, uelut iam proprijs ac uernaculis, assauebam. Sed postq; undæ genitalis auxilio superioris æui labe detersa, in expiatum pectus ac purum desuper se lumen infudit, postq; cœlitus spiritu hausto in nouum me hominem natiuitas secunda reparauit, mirum in modum protinus confirmare se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa, facultatem dare quod prius difficile uidebatur, geri posse quod impossibile putabatur: ut esset agnoscere terrenum fuisse quod prius carnaliter natum, delictis obnoxium uixisset: Dei esse cœpisse quod iam Spiritus sanctus animaret. Scis ipse profecto, & mecum pariter recognoscis, quid detraxerit nobis, quid'ue contulerit mors ista criminum, uita uirtutum. Scis ipse, nec prædico in proprias laudes. Otiosa*

B. Cyprianus in Epistola secūda lib. 2. ad Donatum.

NOTA

iactatio est, quamuis non iactatum possit esse, sed gratum quicquid non uirtuti hominis adscribitur, sed Dei munere prædicatur, ut iam non peccare esse cœperit fidei: quod ante peccatum est, fuerit erroris humani. Dei est, inquam, Dei est omne quod possumus: inde uiuimus, inde pollemus: inde sumpto & concepto uigore, hic adhuc positi, futurorum indicia prænoscimus. Hęc ille gloriosus Martyr. An non satis certi sumus tanto illius testimonio, quomodo ab experimento efficaciæ huius primi sacramenti certissimus erat adeptæ gratiæ? Et hoc prædicare non arrogantiæ, sed confessioni ac deuotioni merito tribuebat.

Eundem baptismi effectum B. Pater Augustinus in libro confessionum suarum in semetipso & in alio qui vna cum illo regeneratus fuerat, ingenue confitetur & contestatur. Narrat enim quomodo vbi primum baptismi sacramentum suscepissent, veteris solicitudo vitæ ab eorum animis fugata est: in cuius locum repente consideratio diuini consilii super salute generis humani mirabili cum dulcedine subiit, vt de cātibus & hymnis suauesonantibus ecclesiæ, mirificos pietatis excitari affectus in corde sentirent. Verum pręstat eius verba subiungere. *Baptizati* (inquit) *sumus, & fugit à nobis solicitudo uitæ præteritæ, nec satiabar illis diebus dulcedine mirabili considerare altitudinem consilij tui super salutem generis humani. Quantum fleui in hymnis & canticis tuis suauesonantis ecclesiæ tuæ uocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquebatur ueritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat affectus pietatis, & concurrebant lacrymæ, et mihi benè erat cum eis.* Hæc ille. Tam mirus ergo & tam repentinus in B. Augustino effectus, cuius ipse conscius sibi erat, nonne certam gratiæ assistentiam tanq̄ à clarissima Spiritus voce manifestabatur? Vtinam hęc experirentur qui negant, ne tam duros vlterius se redderent.

B. Augustinus

Quid dicam de confirmationis sacramento, quo vires fidei ac spiritus roborantur, vt fiat homo in Christi militia fortior ad ferendam crucē, & ne erubescat Crucifixi Euangelium, sed aperte confiteatur in tribulationibus & carceribus & tormentis & pressuris & mortibus, etiam cum interiore Spiritus gaudio? Hæc Dei magna beneficia dùm præsto sunt, cur, rogo, non scientur ab eo in quo insunt? Scriptum est de Apostolis: *Ibant gaudentes Apostoli à conspectu Cōcilij, quòd digni habiti essent pro nomine* IESV *contumeliam pati.* Neque id in solis Apostolis finitum est, sed & viri & mulieres, senes & pueri, & omnis status & cōditionis homines innumerabiles adeo in militia Christi profecerunt, vt fortiter & cū ala-

De Confirmatione.

critate atq; hilaritate humanis viribus intolerabilia passi sint tormenta. Dixit quidam: Et facere & pati fortia, Romanum est. Hoc autem non verè. Mutetur vna vox, & dicatur: Et facere & pati fortia, Christianum est. Et tunc sermo erit omnino verus.

Hic autem est proprius sacramenti confirmationis effectus, vt per illud armetur homo vt fortia faciat & patiatur. Istud initio ostensum est in Apostolis, quemadmodū & res ipsa tunc postulabat, in quibus sacramenti huius eximia apparuit efficacia in signo externo ignis & lucis. Nam igni meritò charitas comparatur, quæ & ardorem & lucem secum affert. Plurimę certè sunt ignis proprietates, quæ appositissimè charitati conueniūt. Quapropter Spiritussanctus venit in igne, vt eleganter B. Dionysius docet. Nos duas tātum prosequemur. Est enim ignis primum miræ ac summæ efficaciæ, vt contactu faciat sensum. Sentiebatur ergo ab eis qui in corde illum gerebant, aut potius gerebantur ab eo. Erat autē ignis ille ardens & consūmans, sed non destruens neq; consumens. Ignis itē est propriū vt sit lucidus. Propterea dixit illis Dn̄s: *Vos estis lux mundi*. Peccatores non possunt dici lux, sed tenebræ. Vnde Apostolus: *Eratis aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino*. Si Apostoli propter inhabitantem in eis Spiritum erant lux mundi, ita vt etiam alios illuminarēt & incenderent: illis'ne ergo solis lux illa non illucebat vt cognoscerent dona gratiæ suæ? Erant ipsi templum Spiritus sancti inhabitantis in illis, & nunquam tantum hospitem cognouerūt? Erant ciues sanctorum & domestici Dei, imò ipsi potius fundamentū Ciuitatis in quibus alii superædificabantur: ipsi quidem immediatè consistentes super angulari lapide Christo IESV: attamen nec ipsum Dominū domus & patrēfamilias sibi certò propitium vnquàm cognouerunt, nec se super illum, nec alios super se ędificatos per Spiritum eūdem fidei & charitatis senserunt, nisi specialis insufflaret reuelatio, quæ illis assiduè istam gratiam annunciaret? Illi erant fontes de quorum ventre fluxerunt flumina aquæ viuę, idest, gratię Dei, & adhuc ignorabant se tales? Audiamus, quæso, iterum Dominum de lumine huius Spiritus attestantem: *Si diligitis me, mandata mea seruate: & ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum, Spiritum ueritatis, quem mundus non potest accipere, quia non uidet eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum*. Quid est Vos autem cognoscetis eum? Audi. Ipse enim affert notitiæ causam: quia (inquit) in vobis manebit, & in vobis erit. Non satis fuit dicere, *Manebit*, sed dixit: *In uobis erit*. Tanq̄ dixerit: Erit intimus & conglutinatus vt spirituali sensu certissimè percipiatur. Non igitur specialis reuelatio hanc notitiam faciebat, sed illa inhærentia Spiritus atq; mansio, vt pulchrè notant expositores.

Dicturus est fortè aliquis, illud fuisse speciale donum Apostolorum. Sed hoc non verè dicet. Quia Spiritus superadiectio ordinariè datur (vt dixi) per sacramentum confirmationis, licet non in tanta mensura, q̄ta Apostolis data fuit, nec in signis illis & prodigiis. Non enim missio illa spiritualis & collatio Spiritus desiit esse in Ecclesia vt hæretici blasphemāt: neque desinet vsq; ad consummationem seculi. Sed hoc est peccatum nostrum, qui vilifecimus dona Dei, nec seruamus ea, & iam sumus in terra obliuionis. Verùm non est hîc locus deplorandi.

Attestatur prædictę sententiæ B. Augustinus contra Donatistas, cuius verba sunt hæc: *Neq; temporalibus & sensibilibus miraculis attestantibus per manus impositionem modo datur Spiritus sanctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, & Ecclesiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc expectat, ut ij quibus manus ad accipiendum Spiritum sanctum imponitur, repentè incipiant linguis loqui? Sed inuisibiliter & latenter intelligitur per uinculum pacis eorum cordibus diuina charitas inspirari, ut possint dicere: Quoniam charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum qui datus est nobis*. Hæc ille. Nota verba prudens lector: Vt possint dicere quoniam charitas Dei &c. Quis autem potest securè dicere illud de quo debeat dubitare aut formidare, vt isti volunt? Ergo diuina charitas intus latenter agens in cordibus piorum, eam securitatem facit: quia etiam (vt ait D. Bernardus) ipsa certitudinē infundit.

[Margin: *B. Augustinus lib. 3. cap. 16. de bapt.* — NOTA]

Accedit vt & fructus magnos sacramenti Eucharistię quo homo alitur, roboratur & saginatur, ostendamus. Hic est enim cibus ille qui de cęlo venit, & omne delectamentum in se habet. Vnde & cibus dicitur Angelorum, & verum manna cęleste, quod norunt soli qui gustant. Nouit autem qui gustat non coniectura, sed (vt ita dicā) sentimēto spiritus sui. Sic nouerūt viri sancti qui experimento comprobarunt: de quo etiā multa nobis reuelarunt. Hic est panis cuius esus aperit oculos manducantiū, vt videant præsentiam Domini sui, sicut scriptum est: *Cognouerunt Dominum in fractione panis*. Cognouerūt quàm dulcis, quàm suauis & bonus iis q recto sunt corde. Audiamus verba eius: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me*

[Margin: *De sacramēto Eucharistiæ.*]

manet & ego in illo. Et: *Qui adhæret Deo, unus spiritus est cum illo.* Itáne igitur desipiemus & insensati reddemur incorporati in illo, & manentes in eo tanq̄ verè cōtenti ab illo, & ille manens in nobis tanq̄ continēs nos, vt nullus vnquàm nostrum sentiat eius præsentiam in effectibus spiritus sui? Dico sentiat, vt certitudinem significem: quia spiritus etiam habet sensus suos. Verùm inexperti duri sunt ad credendum. Quòd si quis dixerit: Ergo tu expertus es? Respondeo: quanq̄ ingratus Deo, Credidi, propter quod & loquor. Tu verò bone lector, audi non me, sed alios sanctos Dei viros, quid de efficacia huius sacramenti loquātur. Docet B. Augustinus Prophetam de hoc sacramento loquutum fuisse quando dixit: *Gustate & videte quoniam suauis est Dominus.* Qui igitur accipit sacramentum spiritualiter, videt & gustat, teste scriptura & B. Augustino in eo loco. Notemus ergo verba: *Gustate & videte.* Nā quibus verbis poterat efficacius euidentiā rei & certitudinem exprimere, quàm per duo hęc verba quæ significant certam & euidentem cognitionem duorum pręcipuorum sensuum, visus scilicet & tactus, qui sunt certissimi? Nam gustus ipse (teste Philosopho) est quidam tactus. Sicut ergo qui gustat secundum carnem, nisi sit corrupto & malè affecto gustu & stomacho, certò deprehendit & cognoscit quod gustat: ita est etiam secundum spiritum. Habet enim & spiritus gustum suū vnde valeat diiudicare. Quamobrem dixit Apostolus: *Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei: quoniam spiritualiter examinantur. Spiritualis autem iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur.*

Ad hæc, Nonnunq̄ viris Dei & timentibus eum, in accipiendo sacramentum contingit sensibiliter, aut alio quouis modo, videre manifesta signa præsentiæ Domini & gratiæ suæ. Legitur enim de B. Bonauētura, quòd aliquando cum ipse auiditate multa desideraret Eucharistiam, & haberet hostiam diuisam in patena, anteq̄ manu ipse acciperet ad manducandum, pars hostiæ sua spōte euolabat & introibat in os eius. Hoc item accidit aliquādo B. Catharinæ Senēsi dū feruētissimo desiderio cuperet communicare. Scribit & B. Dionysius de quodam Carpo, quem testificatur nunq̄ sacrificare solitum absq; euidēti aliquo signo ac miraculo. Quomodo ergo ex his externis signis, iuxta puritatem cōscientiæ ac feruorē cordis, non consequantur sancti viri pro aliquo saltem tempore certitudinem suæ gratię vt de ea nequeant dubitare?

Sed hoc in loco nobis quidam sese opponunt aientes: Nónne Diabolus potest etiam immittere gustus suos? Certè non istos. At similes. Admittatur. Non igitur signum certum erit hoc quod in gustu inuenitur, sed fallax. **Obiectio.** Respondeo, vt suo capiantur laqueo: Nónne vos confitemini hominem posse scire suam gratiam per reuelationem? At in reuelationibus etiam potest inesse deceptio, sicuti frequenter inest: quia similes reuelationes facere potest Diabolus, qui transfigurat se in angelum lucis. Quare si hoc argumento mouemur, non erit vlla miraculorū certitudo: qa similia veris potest facere Diabolus. Nam Saluator prædixit de pseudoprophetis venturis, qui facient signa & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Ecce ergo perit attestatio miraculorum, & fides reuelationum, si huiusmodi tam leuibus ac fallacibus moueamur exemplis. Et cōsequenter tollitur fidei veritas, cum à reuelationibus particularibus factis hominibus, & per miracula confirmatis fides exorta sit & confirmata. Vnde aiebat Dominus: *Si non uenissem & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent.* Et iterum: *Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.* Quare dicendum est, **Solutio.** Sicut non negatur certitudo reuelationum & signorum cum vera sunt, propterea quòd etiam Diabolus reuelat & signa facit: ita si quando per eiusmodi gustus possit homo decipi non debet negari gratiæ assistentis certitudo per gustus illos qui veri sunt & à Deo. Et ratio est in promptu: qa Diabolus habet in huiusmodi terminos suos, vt nequeat vera signa & miracula edere, nec veram & perfectam consolationem internam dare: sed tantùm secundum apparentiam, quam propriæ affectiones pariunt, & quam probè norunt viri spirituales. Et simili modo non potest veras reuelationes immittere, nec veros gustus. Neque enim desunt probationes veri spiritus, & discretionis signa certa, vt Spiritus veritatis à spiritu erroris & falsitatis secernatur. **D. Antonius.** Hoc testabatur B. Antonius, qui nec habebat pro re difficili adesse discretionem spirituum homini nolenti decipi, quemadmodū B. Athanasius scripsit in eius vita. Sicut enim facilè probatur verum aurū & argentum ab iis qui sunt in eo artis genere periti: ita probantur spiritus à spiritualibus viris qui omnia diiudicant, nisi velimus frustrà esse dictum: *Probate spiritus an ex Deo sint.* Et Apostolus: *Omnia probate, quod bonum est tenete.* Quòd si probatio fiat legitimè, manifestum redditur eos solos qui decipi velint, deceptū iri. Si autem nolimus decipi, non decipie-

mur: sed agnoscemus veritatem. Humilitas certè & abiectio sui iudicii, & obedientia facile probat Spiritum verum à falso. Vnde & Dominus aiebat: *Qui uoluerit facere uoluntatem eius qui me misit, cognoscet de doctrina utrum ex Deo sit, an ego à meipso loquar*. Sic est in eo qui habet gustus internos. Si.n.simplex fuerit anima eius, et voluerit facere voluntatem Patris, sicut Dominus dixit, & amauerit veritatem, non autem semetipsam, sed veritatem: ipsa veritas manifestabit proculdubio seipsam illi. Quare corruunt exempla à quibusdam allata de Monialibus & quibusdam mulieribus quæ deprehensæ sunt à Demonio ludificatæ. Nã cum res discutitur, etiam causæ deceptionis earum deprehenduntur: vt magis veris reuelationibus astipulentur, quæ cum habeant suas circunstantias, quas nouit homo verè spiritualis, nunq̃ fallunt. Meminimus scripturæ sacræ de illis Magis Pharaonis, qui p̃ suas incantationes fecerunt quædam signa sicut Moses & Aaron, ita vt etiam illorum virgę viderentur in draconem conuerti: sed attendendum quòd virga Moseos eorum virgas deuorabat. Vertit etiam aquam in sanguinem Moses: verterunt & malefici. Fecit ebullire ranas: fecerunt & illi similiter. Sed vbi viderunt cyniphes è terra p̃ Mosen eductos, tentarunt & illi similiter facere, sed non potuerunt. Vnde confessi sunt digitum Dei ibi esse, idest, Spiritus omnipotentiam. Ita in re proposita, dico esse quædam signa, ad quæ non potest se se extendere diabolica potestas. Sunt & reuelationes similiter & gustus spirituales, quos Diabolus donare nõ potest: quia per eos excitantur viri sancti ad exercitiũ salutarium virtutum humilitatis, obedientiæ, charitatis, & patientiæ. Has virtutes odit Diabolus: quoniam hæ aperiunt deuotæ animę veram Dei ac sui notitiam, vt nec error esse possit nec formido, vt ait D. Bernardus.

Dicet iterum aliquis: Atqui nunc & in omni seculo apparet multos esse deceptos, qui tales gustus sibi videbantur habere: qui etiam testificabantur se probauisse, & certò deprehendisse tales spiritus fuisse à Deo. Et nos dicimus iterum atq; iterum, Spiritum verè humilem nõ posse decipi: & qui se idoneè probat atq; internè vt debet, & exuens proprios affectus scrutatur profunda cordis sui, & cõsulit spirituales viros, & credit senioribus & expertis, præsertim prælatis suis: talis, inquã, non decipietur vnquam. Istud Ioãnes Cassianus testatur, qui hãc esse omniũ sanctorũ Patrum sentẽtiam asseuerauit. Viri.n.experti & timorati non seipsos, sed veritatem amantes, quos docet ipse spiritus humilitatis non fictus, benè probant quàm vera sint etiam iuxta spiritũ intellecta Verba illa CHRISTI dicentis: *Palpate & uidete, quoniam spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere*. Quid est non habere carnem & ossa, nisi non habere communicationem cum homine? Talis est Diabolus, quicum non conuenimus, eò q̃ ipse non habet carnem sicut nos habemus, & propterea non suggerit homini vtilia, & quæ sunt charitatis: quia non diligit carnem nostram, quam spreuit existens in cęlo ab initio, & magno pòst odio semper est prosequutus. Nec habet ossa, idest, virtutes robustas sicut Christus, de cuius carne & ossibus cõpacti sumus. Ossa enim nostra secundum spiritum sunt robur ac diuinæ virtutes, quæ tunc nobis verè adsunt, cum infirmitatem nostram confitemur, vt sic mereri valeamus virtutem Christi habitare in nobis. Quare pulchrè aiebat Apostolus: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Christi. Cum enim infirmor, tunc potens sum*. Qui ergo decipiũtur, hi sunt qui non palpant vt videant. Decipiuntur qui non infirmantur, idest, qui nõ cognoscunt quòd ex se caro sunt infirma & putrida & nihil valens. Qui igitur non humiliantur vsq; ad profundissimas abyssos, sed aliis se præferunt, & sua iudicia faciunt certa & stabilia cum sint in tenebris, ii sunt qui volunt omni modo superare & supergredi fratrem suũ siue iure siue iniuria: quia non quęrunt nisi quæ sua sunt, & non quæ IESV Christi: imò quæ non sua sunt rapiunt, & sibi iniuria vendicant quæ IESV Christi sunt. Hi sunt, inquam, qui facile decipiuntur, & (quod peius est) qui nolũt scire se decipi, vt queant recepto meliori iudicio resipiscere. Qui verò visitantur à Deo atq; palpãt ossa Christi & carnem, dum agnoscunt dignationem eius & immensam humiliationem in susceptione carnis nostræ, & ipsi similiter humiliantur & afficiũtur amore erga sermonẽ eius, & ossa fortitudinis eius tangunt volentes in eo fortes esse, & in eo gloriari, non in seipsis, vt gloria sit Dei, non eorum propria: hi sunt qui fructum diuinæ visitationis accipiunt, humiliantes se tantò magis, tantòq; magis spernentes semetipsos, & gratias de muneribus diuinis incessanter agentes, & in operibus charitatis erga Deum & proximum se exercentes, magis in dies ac magis inflammati & incensi dilectione, hi sunt, inquam, qui certò palpant & vident & gustant.

Addo quod & verè admonet B. Bernardus, nõ deesse quibusdam speciale quoddam

Io. Cassianus.

donum, quod discretionis spirituum vocat Apostolus, quo possint certò discernere id quod est à Diabolo, ab eo quod est à Deo absq; alia speciali reuelatione. Vnde Apostolus de seipso aiebat, quòd nō ignorabat astutias Satanæ. Neque verò mirandum est si pleriq; hos gustus minimè sentiunt, aut leui indicio sentiant: quia non sunt omnium, sicut nec syncera fides est omnium. Et multò minus est omnium solicitudo spiritualiū gratiarum. Vnde non omnes ad illud sanctissimum sacramentum ea puritate accedunt qua oporteret & dignum esset. Quamobrem & B. Paulus hoc in Spiritu præuidens aiebat: *Ideò inter uos multi infirmi & imbecilles & dormiunt multi. Quòd si nosmetipsos diiudicaremus, non utiq; iudicaremur*. Vbi significare voluit, sicut omnes exponunt, quòd homo si vult, habet facultatem explorandi & iudicādi conscientiam suā: non vt seipsum autoritatis iudicio iudicet, cū Apostolus de huiusmodi iudicio dicat: *Sed neq; meipsum iudico*: Sed vt iudicio discussionis cognoscat, ac certò sciat de seipso ad vtilitatem suam quid lateat in proprio corde, vt expurget fermentum malum si illud deprehenderit, ad euitandum iudicium Dei tremendū: quoniam si seipsum sic iudicaret homo, teste tāto Apostolo, nō à Deo iudicaretur. Quare autem non iudicaretur à Deo, nisi quia iudicium ipsius fuisset rectum? Quomodo autem potest esse rectum, nisi homo posset nosse sufficienter peccata sua, ea saltem quæ separāt à Deo? de quo etiam inferius disseremus. Nota acute lector argumentum, & proba, si sentis vigorem.

Iudicium autoritatis & iudicium discussionis.

Notandum.

De pœnitentia

Venio nunc ad fructus sacramenti pœnitentiæ quos Dominus Deus ab his exigit quibus peccata remittit. Vidimus enim ac benè nouimus nonnullos homines verè pœnitentes, qui statim expurgantes vetus fermentum & facti noua conspersio, nouam subitò vitā sunt aggressi, nouam conuersationē arripuerunt: quia nouum appetitum & gustum acceperunt à Deo per sacramentum. Qui.n. prius erant nō dico incontinentes, sed intemperati, hi repente non dico continentes, sed temperati effecti sunt. Et similiter qui prius iracundi, redditi sunt confestim mites & mansueti. Blasphemabant paulò ante Deum & B. Virginē & sanctos omnes: mox incipiūt derepentè benedicere, prædicare, laudare cū dulci gemitu, & venerari sanctorum cineres suppliciter. Prius erant amatores ludorum, spectaculorum, commessationum, ebrietatū: postmodo facti sunt osores cunctarum carnalium rerum, & amatores è conuerso virtutum omnium. Hoc legimus de quibusdam sanctis, qui subitò mutato tenore vitæ, in repentinis probati sunt. Et possemus aliquos nostri seculi quos benè nouimus, inducere si res ipsa vrgentius ita expostularet. Hæc igitur tanta tāmq; subita mutatio, quam homo in seipso etiam dum est in ætatis feruore experitur, nunquid venire potest ab ipsius naturæ viribus? Quis illud ausit dicere, nisi fortè aliquis Pelagianus? At homo verè & christianè philosophus hoc nunquàm ex philosophia asseuerabit. Nunquid ergo hoc opus Diabolo cum blasphemia Spiritussancti tribuemus? Absit. Illa ergo Beati Pauli cōuersio, qui de lupo factus est ouis, de persecutore christiani nominis factus est prædicator & testis, qui cum prius blasphemus esset & plenus minarum & cædis in discipulos Domini, derepentè laudator & mitis effectus, tolerator passionum, persecutionum & tantorum exitiorum quæ vel ipsemet numerat: illa, inquam, tanta conuersio poterit tribui Diabolo? Quis tantam non horreat vel cogitare blasphemiam? Igitur oportet velimus nolimus fateri, digitum Dei, & dexteræ Excelsi esse hanc mutationem. Non ergo simus duriores corde quàm Magi Pharaonis, qui ingenuè veritatem confessi sunt dicentes: *Digitus Dei est hic*. Sic & nos toto corde fateamur hic esse Dei digitum, & mutationem dexteræ Excelsi. Neque dicamus, hoc fuit opus Dei singulare in Paulo, qui singulariter vocatus est Vas electionis. Nam & aliorum multorum fuere conuersiones, etsi non tanti miraculi, reddentes tamen testimonium certum & minimè fallax adeptæ gratiæ. Illi enim publicani, illæ meretrices, & quotquot Christus ipse dignatus est de lege sua ore proprio erudire, credibile est quòd fermè omnes insigniter conuersi fuerint, & à conuersione sua certissimum acceperint suæ gratiæ argumentum. Viuus enim erat ille sermo & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Vnde quidam iam experti dicebant: *Non iam propter tuam loquelam* (ad Samaritanam loquentes) *credimus. Ipsi enim audiuimus, & scimus quia hic est uerè Saluator mundi*. Et illi duo: *Nonne cor nostrum erat ardens in nobis dum loqueretur nobis in uia?* Et verè in Ecclesia nunq̄ defuerūt egregiæ conuersiones, quas mundani homines etsi primùm admirentur, parum tamen cōsiderant, sed ferè vnusquisq; qualis accesit, talis redit ad propria. Quidam verò suggerente Diabolo, dum huiusmodi conuersiones hominū insperatas vident, aut fatuitati tribuunt, aut atræ bili, seu (quod deterius est) etiam despe-

rationi. Quæ omnia facilè credunt mundani, quia mundani sunt. Sic aliquando de me prædicabant quidam, cùm consilium Domini voluntaria deliberatione sequutus, spretis omnibus quæ posidebam & quæcunq; me possessurum in hoc mundo sperabam, dedi nomen & manus professus mendicitatem sub Patriarcha nostro B. Dominico. Sed, vt ait Apostolus: *Animalis homo non percipit quæ Dei sunt: Stultitia enim sunt illi*. Porrò ad quosdam qui erant conuersi aiebat: *Eratis aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino*. Sed quis est, obsecro, qui posit de tenebris lucem excutere, nisi solus ille qui imperauit tenebris, & dixit: *Fiat lux?* quo solo dicto facta est lux. Quòd si qui verè conuertitur ad Deum fit lux de tenebris, qui fieri potest vt lux existens non sit sibi manifestus, dicente Apostolo: *Omne quod manifestatur, lux est?* Et vide, quæso, mutationem, quam idem Vas electionis explicat illis:

Ad Rom. *Gratia autem Deo quòd serui fuistis peccati: obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ in quã traditi estis. Quem ergo fructum habuistis in illis in quibus nunc erubescitis?* Considera prudens lector, in illis mutatam vitæ rationem. Anteq̃ conuerterentur ad Christum, impudentes & effrontes etiam cum voluptate peccabãt probantes malum quasi bonum. Postmodo verò sola peccatorum recordatione exhorrẽtes erubescebant: quod omnibus verè conuersis contingit.

D. Bernardus Vnde B. Bernardus profert illã sententiam sępe dictam: *Sanè nouum superuenisse spiritũ, certissimè noua conuersatio contestatur*. Quin idem B. Bernardus in serm. de quatuor modis orãdi, loquẽs de verè pęnitente & conuerso, cui dicit Dominus: *Confide fili: remittuntur tibi peccata tua*: et spiritualiter tractans illud quod in scribas & phariseos murmuratores obiecit Dominus, in hunc modum exposuit: *Vt sciatis, inquit, quia potestatem habet filius hominis in terra dimittendi peccata: tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, et ambula. Et tu ergo si iam surgis desiderio supernorum, si grabbatum tollis, corpus scilicet à terrenis eleuans uoluptatibus, ut iam non feratur anima concupiscentijs eius, sed magis ipsa (ut dignum est) regat illud & ferat quò non uult: si demũ ambulas, quæ retro sunt obliuiscens, & ad ea quæ ante sunt te extendens, desiderio & proposito perficiendi; curatum te esse*

NOTA NON DVBITES. *Non enim surgere poteras, si non aliquatenus onus esset alleuiatum, & nec grabbatum tollere, nisi exoneratus magis: quia nec ambulare feruore cõuersationis cum peccatorum graui mole possibile est. Propter quod fiducialiter iam postulare potest qui eiusmodi est*. Hæc ille ibi: quæ quo pacto conuenire possint cum incerta & occulta remisione peccatorum quam isti prædicant, ipsi viderint. Hic vir plenus Spiritu tãtum abest vt incertã faciat & occultam, vt præcipiat non esse dubitandum homini tollenti grabbatum & ambulanti. Quòd si hoc multi non experiuntur, id accidit quia nimis tepidè & diffidenter vadunt, vel non surgũt, nec veraciter conuertuntur, nec super se grabbatum tollunt. Et q audiunt eorum confesionem nõ instruunt, neq; ostẽdunt vitiorum turpitudinem, & virtutum pulchritudinem, nec docent eos virtutem Dei & benignitatem, sed nimia indulgentia nutriunt eorum diffidẽtiam & socordiam. Et hæc de sacramento pęnitentiæ satis.

De sacramento ordinis. Non libet effectũ sacramenti ordinis prętertire, præsertim Episcopalis, ad mei saltem doctrinam & excitationem, in quo perfectũ gratiæ munus etiam ad alios purgandos, illuminandos, ac perficiendos suscipitur. Deus enim cum aliquem ad aliquod munus vocat, ea proculdubio præstat quæ ad illud munus obeundum requirũtur. Ergo homo perfectus vt alios valeat perficere, hoc ipse in seipso non sentiet, quo alios debeat impartiri? Et cum illa munera se videat implere quæ sunt veri pastoris propria, quæ ardua sunt & supra omnes facultates posita, adhuc suam in se diuinam gratiam ignorabit? Absit vt hoc fateri valeam.

Pastorũ propria munera quænam sint. Dicet quis, Quænam sunt hæc pastoris propria munera? Respondeo, quid posem dicere proprium esse veri pastoris, nisi quod est proprium charitatis, nõ quęrere quæ sua sunt, sed quæ IESV Christi, non pascere seipsum, sed gregem? Pascit autem semetipsum homo quùm de honore & gloria sui gradus & nominis gaudet atq; extollitur: quùm delectatur potestate & imperio amans dominari in clero, salutari & honorificari ab hominibus, primas & honoratiores & pinguiores ecclesias ambitione conquirere, prima subsellia, primos accubitus in templis, in mensis, in compitis viarum ambire. Pascit item semetipsum dum lana & corio & lacte suarũ ouium molliter induitur, ac suauiter atq; opiparè saginatur: dum epulatur quotidie splendide dapibus pretiosis & copiosis. Mitto ornatus lectorũ, stragulas vestes, & bysina, & serica, & multiplicia mollicula corporis vestimenta. Mitto domos amplisimas, & earum supellectilia ingentia, quæ in domibus Regum & secularium Principum iam vix inuenias. Mitto alias pompas & reliqua cõmoda quæ Principes Gentium requirũt, ac mũdi huius homines magnifaciunt. Hęc igitur impensè procurare, omni'q; studio iis intendere, & nullam aut certè vix vllam non dico solicitu-

dinem, sed rationem aut etiam cogitationem habere de grege, quem plerique nunquam de facie nouerunt, nulla iusta de causa absentes, ita vt aduentanti atque irruenti lupo securè in prædam pateat misellus grex: puto non esse aliud quam verè semetipsum pascere & nequaquam gregem. Qui autem huiusmodi sunt, quid mirum si in se agnoscere Dei gratiam non valent, cum sint in statu periculosissimo, & (quod est omnium malorum pessimum & infelicissimum) illud non sentiunt nec perpendunt?

At è conuerso, illi qui verè sunt pastores & pascunt non semetipsos, sed gregem sibi creditum, qui non ambientes, sed vocati tanquam Aaron, ipsum quidem honorem suum & gloriã quæ est ab hominibus primùm despiciunt: opus autẽ ipsum humili aggrediuntur mente, & secundum sapientiam non mũdi huius, sed Christi, ministrare cupiunt potius quàm ministrari: seruire potius quàm dominari: vigilare assiduè super gregem, & custodire vigilias noctis, instituendo doctrina, nutriendo prædicatione, animando & promouendo exhortatione, continendo virga, si opus fuerit, in obedientia fidei & officiis charitatis, reuocando ad caulas quod viderint deuium & aberrans, quod infirmum consolidando, quod ægrotum sanando, quod confractum alligando, quod in faucibus lupi ac leonis penè deuoratum, inde fortiter quasi dauidica manu eripiẽdo, deprecãdo & intercedendo orationibus & suspiriis: denique solicita cura modis omnibus intendẽdo ne quid commissi sibi gregis sua socordia aut negligentia & quauis incuria abducatur, & mactetur & pereat. Hi tandem sunt veri pastores, non mercenarii, qui vita & exemplo conspicui nemini dant vllam offensionem, aut occasionem ad blasphemandum opus Dei: qui adeò de salute ouiũ sunt soliciti, adeò de earum periculo & interitu contristantur, vt in eam quandoque charitatis ascendant abundantiam, vt cum Apostolo cupiant anathema esse à Christo pro ouibus suis: et similiter cum Mose orent ex corde: *Aut dimitte illis, aut dele me de libro uiuentium*. Et qui possint cum eodem Apostolo dicere: *Omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur*. Et: *Laboro usque ad uincula*. Et iterum cum eodem in illum cordis venire affectum vt valeant exclamare: *Filioli mei quos iterum parturio, donec formetur Christus in uobis*. Et verè dicere: *Omnia omnibus factus sum, ut omnes lucrifaciam. Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non uror?* Qui igitur hęc & facere, & quæ huiusmodi sunt cum veritate dicere potuerunt, quomodo poterãt non certò scire atque agnoscere gratiam suam, & quidem ingentem gratiam? Est autem certum fuisse multos, qui & si non eousque abundanter vt B. Paulus & Moses, sufficienter tamen atque idoneè in eum charitatis gradum peruenerunt vt parati quoque fuerint animã suam ponere pro ouibus suis, quod & scriptis & factis tandem probarunt. Nota est historia de magno antistite B. Ambrosio, quãta fortitudine ac fiducia summorum Imperatorum indignationem atque impetum fregerit, suisque iussis subegerit: quanto zelo ac feruore spiritus pro ouium salute & ecclesiæ iurisdictione accensus fuerit. Qui hæc ignorat, legat eius ad Theodosium & Valentinianum epistolas, & clarè agnoscet nõ iam hominem neque nescium sui status loquẽtem, sed in quo & per quem Dei spiritus loquebatur.

Scribit & de B. Basilio Nazianzenus in sua funebri. *Coram Præside assistebat Basilius pro causa catholicæ fidei: iactabat ille quæ suæ erant potestatis. Basilius quasi ignarus: Quænam (inquit) tuæ sunt potestatis? Et ille: Bonorum publicationes, exilia, tormenta, mors. Tum Basilius: Si non aliud horum, nihil ad nos attinet. Bona enim eius qui nihil possidet, publicari nequeunt. Exilium non ad illum spectat qui loco circunscriptus non est. Omnis Ciuitas & domus in quã incido, mea est, uel Dei potius, cuius ego hospes sum & incola. Tormenta uerò, quid à me auferre possunt, cum nullum mihi corpus residuum sit. huius solummodo tu Dominus existis. Mors mihi benefactor erit: celeriter .n. me ad Deum mittet, cui uiuo, & cuius negotia administro, & cui iam pridem occubui, & ad quem à longe festino.* D.Basilius. Hæc Magnus ille Basilius. Nunquid hęc verba sunt ignorantis gratiam suam, an potius sentientis omnem ipsius gratię vigorẽ, quo spernitur quicquid est charum humano cordi? Nunc audi quid Præses è conuerso in illum. *Nullus (inquit) mihi hactenus tam audacter respondit. At Basilius: In nullum fortassis Episcopũ incidisti. Omnino.n. pro talibus decertans, hoc egisset modo. In alijs.n Præfecte modesti sumus, & omnibus reliquis humiliores: ita enim mandatum iubet: nec solùm contra tantam potentiam, sed nec contra homines uiles supercilium attollimus. Vbi uerò Dei periclitatur negotium, cunctis alijs contemptis, ad illum solum respicimus. Gladij uerò, bestiæ, & ungulæ carnes dissecantes, potius deliciæ nobis sunt, quàm tormenta: ac ideò iniuria affice, minare, & omnia quæ uolueris perage, ac potestate fruere. Sed & Rex hæc audiat: nunquam nos adiges aut efficies ut astipulemur impietati, etiam si grauiora adhuc fueris minitatus. Postquam uerò Præfectus ita eum loqui audiuit, ac uiri causam examinauit, illumque tam imperterritum & constantem deprehendit, à se dimisit, non iam minabundus, sed cum reuerentia quadam ac secessione. Ipse uero quàm cito potuit ad Regem festinauit,*

inquiens: Victi sumus Rex in ecclesiæ huius negotio. Vir enim ille minis est superior, uerbis robustior, persuasionibus fortior. Alium quendam ignobiliorem tentare oportet: hunc autem uel palam cogere, aut nequaquam expectare ut subigatur minis. Hæc de Basilio, vt nõ sciat lector acutus q̃ sit necesse verum Episcopum perfectæ charitatis esse, quæ mundi timorem expellit, & hãnc in semetipso sentire cum res ipsa postulat, & zelo gloriæ Dei pectus vncti sacerdotis incenditur. Hanc formam deuotus Pater Bernardus videns (sicut iam superius diximus) in exemplo Principis Apostolorũ, eleganter ac mirificè docuit ꝙ homo ita demum hoc tantum onus sine periculo suscipere potest, si conscientia hoc illi clarè dictante, senserit se amare Christum plusquàm sua, quod habuit prima confesio: & plusq̃ suos, quod habuit secũda: et plusq̃ seipsum, quod habuit tertia quãdo contristatus est: quia naturalis amor hoc facit. Sic tristis fuit anima Domini nostri vsq; ad mortẽ. Hæc ergo tunc fuit responsio & cogitatio illius mox futuri Principis Apostolorum iam verè conuersi ad Christum. Fleuerat.n.amarè, & senserat manum & clementiam Dei viui, vt posset aliis compati, & alios confirmare. Confirmat enim quod dixerat se amare illum: imò fortius confirmat, aiens: *Domine tu omnia scis.* Ac si explicatius dicat: Quid à me petis qui nosti omnia? Ego verò, teipso teste, nunc assero quòd te amo. Non.n.sum vlterius ille nunc qui eram paulò anteà quando te prædicente nos omnes nocte illa scandalum de tua cruce passuros, ego præ cæteris nimium audax, aduersus testimonium tuũ me extuli dicens nõ in quieta scrutatione, sed in conturbatione mentis meæ: *Et si omnes in te scandalizati fuerint, sed non ego:* quod erat mentis malè compositæ certissimum signum. At nunc primò interrogatus Num te diligam plusquàm cæteri, non hoc mihi arrogo vt me cæteris anteponam, sed simpliciter aio in conscientia pura: Ego amo te. Neq; contra tuam illam præsensionem aut protestationem pergit hæc mea confesio. Dico enim nunc & assero quòd tu omnia scis: et hanc tuam scientiam modo contestor, contra quam aliàs peccaui: quoniam à lumine tuo nunc video lumen, & confirmo quòd ego te amo, & hũc amorem quando dabitur, te adiuuãte, re ipsa declarabo. Præsentire enim iam mihi videor quid à me exigas. Tristor, sed non recuso: infirma est caro, sed spiritus te largiente reperitur promptus, & te sequar vsq; ad crucem. Hæc mente agitabat B. Petrus exemplum pastorum omnium, cum esset illi committenda ouium cura. Hoc perspiciens Dominus dignatus est illi curam committere, et suam illi crucem significare. Dixit enim: *Pasce oues meas. Amen amen dico tibi, quùm esses iunior cingebas te, & ambulabas quò uolebas: Quando autem senueris, extendes manus tuas, & alius cinget te, & ducet quò tu non uis. Hoc autem dixit significans qua morte esset clarificaturus Deum.* Ecce quomodo hac trina confesione (vt dixere gloriosi doctores Ambrosius & Augustinus, & ante eos & post eos alii multi) magnus ille Apostolus trinæ suæ negationis culpam circunscripsit atq; deleuit. Ideo.n.antea negare permissus est, qa contra præscientiam & protestationem Christi de seipso præsumpsit, et quia etiam se aliis prætulit, vt sic meruerit etiam prę aliis negare. Nunc verò doctior redditus, nec se aliis præfert, & Domini sententiæ suam de seipso postponit notitiam: imò dum illam in testimonium vocat, secundum illam temperat suã & confirmat. Itaq; vt prior ille falsus feruor in præsumptione meruit vt Christũ negaret coram Iudæis, sic hæc sobria, quieta, & simul constans sui amoris confesio promeruit vt coram mundo, idest, in Vrbe mundi domina, illum confiteretur in cruce. Quare iam magna ratione persuasum esse bonis mentibus reor, vt huius status conditio, quæ perfectionem exigit charitatis, exigat item suæ charitatis notitiam, quæ est à Deo. Consideretur obsecro quæ scribo à lectore animo sedato & pacifico, ne tenebræ cor offuscent. Scio verè dictum à B. Thoma valdè difficile esse agnoscere se esse purgatum, atq; ideò tutius esse recusare curam episcopatus, quàm acceptare. Attamen hoc quoque notet lector vigilans, non dixisse B. Thomam impossibile esse agnoscere, sed valde difficile. Nec dixit, Agnoscere se esse in gratia, sed agnoscere se esse purgatum, videlicet ad idoneitatẽ tanti officii, vt valeat purgare alios: quod est multo amplius quàm nosse esse se in statu gratiæ. Illud.n. perfectionem significat: & tamen vbi difficultas asseritur, posibilitas nõ negatur. Sed quoniam ita refriguit in multis charitas, huc tandem (O nos miseros) vẽtum est, vt dum plurimi hoc donum non in seipsis sentiunt, nec etiã id à quoquam sentiri posse arbitrentur. At hoc certe non est æquum iudicium. Credere siquidem debemus sanctis scripturis, & inde, non ex nobis ferre iudicium. Aut si ex nobis, non ab eo quod fortè mihi & tibi propter tepiditatem nostram accidit: sed ab eo quod ex consecutione & præstantia tanti muneris esse debemus, & ab eo quod de aliis longè feruentio

B. Thomas in quolib. 5. art. 22

ribus decens est nos credere. Quamobrem Caietanus postquam manifestè dixit quod bonus homo & pius, qui Dei prouidentiam experitur in semetipso, habet à Spiritu sancto sufficientissimum testimonium suæ gratiæ, vidēs multos posse pati scandalum, quia pauci hoc in seipsis deprehendunt, pulchrè hæc verba ad rem propositam attinentia adiecit: *At si non tantum profecimus ut testimonium hoc habeamus à Spiritu sancto & nostro: studeamus ad efficiēdum in nobis promptitudinem exequendi ea quæ Spiritus sunt, et mortificandi quæ carnis & mundi sunt, ne desimus gratiæ tanti testimonij.* Hæc ille, profectò quàm opportunissimè: sed multò ante illū ad rem propositam plenus his præceptis ac doctrinis Beatus Bernardus dixerat: *Tepescimus in processu temporis à feruore conuersionis nostræ, paulatim refrigescit charitas, abundat iniquitas, ut consummemur carne, qui spiritu cœperamus. Inde.n.est ut minus sciamus quæ à Deo donata sunt nobis indeuoti pariter et ingrati.* Hęc ille, vt videas vnde accidat multis ignoratio donorum Dei in seipsis. Quæ res si à viro sancto reprehenditur in quolibet, quantò magis in illis quos Spiritussanctus posuit christiani gregis pastores? Itaq; non ab re, neq; citra huius mysterii insinuationem Pastores in nocte sancta Natalis Domini promeruerunt ipsi ante omnes angelicam audire vocem peculiariter illis dicentem: *Annuncio uobis gaudium magnum, quia natus est uobis hodie Saluator.* Et ipsi quidem audito nuncio gerentes typum spiritualium pastorum, memorantur transisse in Bethleem, & vidisse mysterium vt possent & ipsi aliis posteà nunciare. In qua historia mysticè significatur, quod pastores ouium Christi vigilando super gregem suum angelicas visitationes recipiunt de Verbo, & certiores primi redduntur, quia datur eis transire in Bethleem, & in angustum stabulum Christi, vt videāt ipsi suis oculis Saluatorem. Alioqui qua confidentia valebunt prædicare Verbum caro factum est, & gratiam Dei, quam prius ipsi nunquam propius perspexerint in semetipsis, nec certo experimento persenserint, imò nec nosse potuerint? Profectò nihil homini prudēter cogitanti, nihil inquam hoc potest videri absurdius. Qui verò rem tenet, discat quantum absit ab illo qui esse deberet, si charitatem in se ardentem non sentit. Hic certè ad pascendas Christi oues intrusus est, aut semetipsum ambiendo intrusit, nec ascendit per ostium, sed aliunde.

Caietanus.

Quocirca non ab re increpauit Dominus pharisæos, quod Dei notitiam non haberent in semetipsis. Attende quæso pie lector ad verba, quæ vtinam hoc tempore ad multos non pertinerent. Dixit.n. *Qui misit me Pater ipse testimonium perhibet de me, neq; uocem eius unq; audistis, neq; eius speciem uidistis, & uerbum eius non habetis in uobis manens etc.* ac si expresius dixisset. Hæc est ratio cur vocem Patris non audistis internè spirantem, & sui speciem insinuantem in dono gratiæ suæ: quia recusatis verbum eius, quod non vultis capere. Caueamus igitur ne accidat tanta diffidentia de notitia gratiæ nostræ ob hoc ipsum quod non exercemus eam, & non abundamus fructibus eius manentes in verbo vitæ. Quare vel non inest charitas, vel consopita multis curis non excitatur in nobis. Quapropter non absq; causa Apostolus Timotheū in hunc modum hortabatur: *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Resuscitatur autem gratia in exercitio bonorum operum, maximè erga proximum & fratrē: sicut econuersò torpet otio & languore. *Non enim dedit nobis Deus Spiritum timiditatis, sed uirtutis & dilectionis & sobrietatis.* Et quidem sic opus erat. Qui enim ad alios purgandos, illuminādos, ac perficiēdos eligitur, nonne is pfectus esse debet? Sed audi acute lector optimam rationem, qua euincitur hæc certitudo etiam necessaria aliquo tempore in pastoribus. Omnium theologorum sententia est, ministrātes sacramenta, quod maximè est opus Episcoporū, teneri absq; mortali peccato esse. Ergo cum ad hoc se accingunt Episcopi, tenentur scire se à peccato mortali immunes esse. Quod si scire non possent, non citra scrupulum possent securè ministrare: quod non esset aliud nisi torquere conscientias. Si dicant: Satis est probabiliter hoc existimare. Verùm si hæc existimatio falsa fuerit, & ita cū peccato administret, peccabit nihilominus Episcopus, quia cum peccato ministrauit. Non enim dicit lex: Si probabiliter credat se esse absq; peccato, tunc potest ministrare. Sed, si peccatum mortale non habuerit. Si dicatur, eum qui ita se probat vt probabiliter credat se esse absq; peccato, verè immunem esse à peccato: tunc ergo ea probabilitas ad certitudinē adducet. At hoc ipsum est quod dicimus nos.

NOTA

Non hîc multa dicam de efficacia extremæ vnctionis, per quam etiā peccati reliquiæ absorbentur. Est enim videre in multis post hoc sacramentum susceptum nōnullam corporis alleuationem atq; alacritatem, & beatæ signa lætitiæ, vt multis modis quum ex hac vita recedunt, non tam gratiæ quàm gloriæ clarè ostendant certitudinem. Nonnulli.n. in psalmorum verba erumpunt, modo vnū

De sacramento extremæ unctionis.

modo alium versiculum recitantes, vtilla: In manus tuas commendo spiritum meum: Aut illum: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus: Aut illum: Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini &c. Hæc & alia cum fide certissima exprimuntur à iustis qui cum gaudio nõ quasi morientes, sed quasi de morte ad vitam euntes recedunt: quæ non ij soli norunt qui piè legunt sanctorum historias, sed etiam qui viris religiosis assistunt morientibus, qui innocenter vitæ cursum peregerunt, & Domino fideliter seruierũt. Non enim solius Apostoli est illa vox: *Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Quod reliquum est reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus Iudex. Non solum autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.* Sicut enim habuit ille imitatores multos, sic & multi sunt in quos competunt illa verba, *Sed & ijs qui diligunt aduentum eius.*

Quamobrem manifestum est mẽdacium illius qui tam audacter contra nos, imò contra euidentissimam veritatem scripsit, scilicet quemlibet virum optimum experiri metum mortis & damnationis suę cum in vltimo vitę spiritu cogitat ante tribunal Dei sibi mox esse assistendum. Etenim si istud admitteretur, vbi, quæso, verum esset B. Pauli dictum, q̃ Christus liberauit nos à timore mortis? Itaq; si quis tum in viros optimos irruit timor, carnis est timor, non spiritus. Nam malũ præsens quod sentit caro, non potest ipsa ex se nõ perhorrescere: sed mox à spiritu superatur qui clamat: Bonum est dissolui & esse cum Christo. Vnde deuotus ille Bernardus in feruore spiritus exclamabat: *O uita secura ubi absque formidine mors expectatur, imò exoptatur cum dulcedine, & excipitur cum deuotione.* Et B. Gregorius lib. 31. Mor. cap. 21. sic ait: *Visionem districti iudicis iustus uehementer expectat: iniustus uenire formidat. Iste namq; labores suos considerans, mercedem*
NOTA *retributionis quærit, et causæ suæ meritum sciens, præsentiam iudicis expetit, eúmq; ut ueniat in flammã ignis dans uindictam impijs, & contemplationis suæ speciem in retributione deferens, pijssimo ardore concupiscit.* Hæc B. Gregorius ibi. Et paulò post tractans illud Apostoli: *Non solum mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius*, his verbis exponit: *ac si dicat, Sed & omnibus qui sibi de bona operatione sunt conscii. Aduentum enim iudicis non diligunt nisi qui in causa sua se habere iustitiæ meritum sentiunt.* Hæc ille, quibus profectò audax cõtradicentis prolatum egregiè refellitur.

ASSERTIO VIIII.

A uirtute synderesis & conscientiæ certò deprehendi posse hanc certitudinem quam probamus.

NON EST DVBIVM naturaliter inesse nobis habitum, quem vocát Synderesim à Deo nobis inditum, quo valeamus probare operationes nostras vtrũ rectæ sint an prauæ, vt illas faciamus, & ab istis abstineamus. Non negamus tamen naturalem hanc lucem propter peccatum originis & vitia consequentia magnopere in nobis esse obscuratam. At fide adueniente, quâ corda purificantur, excitatur & roboratur hoc lumen, vt per illud certò valeat homo & nosse & diiudicare proprias operationes. Non enim est nobis absconditus hic magnus ac primus gratiæ effectus, qui est purificatio cordis per fidem. Nam cum fide iustificamur, per gratiæ infusionem purificantur corda nostra, sicut scriptum est: *Fide purificans corda.* Hoc autem non est aliud quàm innouari voluntatem, & ex mala effici bonam per inhærentem illi gratiam seu charitatem. Non.n. apud me differt charitas à gratia: nec ad rem de qua nũc agimus quicq̃ refert sint'ne idem, an verò realiter inter se differant. Potest autem seipsum homo explorare atq; nosse hanc in se factam innouationem, & diuinitus esse factam agnoscere, dũ certò videt quæ illi prius placebant scelera atque facinora, iam ea nedum non placere, sed vehementer displicere. Et econuerso ea sunt gratissima quæ anteà plurimum fastidiebat: vt obseruatio mandatorum Dei, honor eius & gloria. Hoc verò esse non posse nisi à Deo, qui solus potest de immundo facere mundum, certa coniectura deprehendit, quę gignit non opinionem, sed certitudinem ex lumine fidei, cum huiusmodi repentinas mutationes nec Diabolus, nec liberi vis arbitrij possit efficere. Homo igitur sic mente purificatus per aduenientem gratiam, potest oculum mentis super voluntatem suam reflectere, & apertè ex eius actibus videre iam sibi licitum esse vt cum Propheta dicat: *Defecit caro mea & cor meum: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Quoniam ecce qui elõgant se à te peribunt: perdidisti omnem fornicatem abs te. Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.*

Actorum, 15.

Sed aiunt, Etsi purificata sit anima, tamen

non potest certò in seipsa cognoscere puritatem suam. Vnde dictum est: *Prauum est cor hominis & inscrutabile, & quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans corda & renes.* Item B. Ioannes Euangelista de Domino asserit, quòd non credebat semetipsum quibusdam, qui tamen credebant in nomine eius videntes signa quę faciebat. Adiecit enim rationem, dicens: *Eò quòd ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.* Ex his autem locis volunt isti probare, non posse hominem certò nosse quæ sint intrinseca sui cordis, etiam si habuerit mundum cor. At hoc & falsò & periculosè dicitur. Quis enim satis sanus dixerit mūdum cor esse prauum, nisi hanc prauitatem non actualem ponat, sed habitualem, non in mēte qua seruitur legi Dei, sed in carne propter eius concupiscentiam? Nec habet scriptura illum sensum vt homo non possit scrutari cor suum, sed solùm à nemine alio quàm ab ipso Domino, posse cognosci. Nonne docet nos Apostolus posse spiritum hominis quę sunt hominis interiora cognoscere? *Nemo, inquit, nouit quæ sunt hominis nisi spiritus hominis qui in ipso est.* Docet posse aliquem habere conscientiam bonam, postq̄ ad illam comparandam hortatur Timotheum, dicens: *Habens fidem & conscientiam bonam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt.* Qui autem conscientiam bonam habet, quid obstat ne agnoscat se habere illam, quę non potest esse bona absq; gratia Dei?

Obiiciunt: Nemo nosse potest se habere conscientiam bonam: quoniam multi putant se bonæ conscientiæ esse, qui tamen fallūtur. Quodnam, obsecro, genus collectionis est istud? Quia nonnulli falluntur, ideò nullus scire potest? Quis hæc vel tantillum peritus admiserit? Certè hi qui verè falluntur non habent conscientiam bonam. Si enim haberent bonam, non fallerentur. Falluntur autem, quia sui cordis interiora non accuratè explorant: imò nec volunt explorare, neq; credere ipsi conscientiæ, sed cogere eam vt sibi sit mendax. Quare & si vera dicere velint, & quietè agere, & veris sermonibus acquescere, interrogati isti de certitudine nunq̄ dicent ex conscientia se esse certos synderesi prohibente: sed affectione decepti & obscurati dicent se de conscientia dicere. Non dico hominem suæ conscientiæ exploratorem cogniturum cuncta secreta & interiora sui cordis, & quid possit, & quantum possit: sed dico saltem ab eo nosci posse se non habere malam voluntatem, nec esse criminis vllius reum coram Domino, conscientia hoc illi certè dictante, cùm manifesta sint, teste Apostolo, opera carnis: qua voce cūcta mortalia peccata comprehenduntur. Alioqui nimis misera esset humana conditio, & frustrà dedisset nobis Deus Synderesim, cuius iudiciū de operationibus nostris non esset certum, nec possemus cognoscere quùm peccamus nos peccare & coram Domino reos esse, cū in hoc tamen peccatum cōsistat, dum cognoscentes malum, illud nihilo secius reluctante per synderesim conscientia, eligimus. Ipsa.n. synderesis (vt elegāter B. Thomas declarat) testis est factis, vt noscat vtrum animo & consensu factum sit aliquid, an non factū. Deinde iudex est factorum, hoc est, vtrum quæ facta sunt, benè an malè facta sint: & vtrum intentione mala an bona. Deniq; consultrix est & inuestigatrix eorum quæ sint vel facienda vel cauenda. Huic igitur synderesi si lumen fidei adiungitur & ardor charitatis quæ sanctum Dei timorem secum habet, non puto esse dubitandum quin tantò minus poterit falli conscientia huiusmodi hominis ita formati (si tamen legitimè exploret interna sui cordis coram Deo cum sancto veritatis amore, & odio vitiorum & suiipsius) quantò est maior & infallibilior lux quæ desuper descendit de Cęlo, q̄ quæ cum homine simul agnoscitur. Si aliter statuimus, necesse est confiteri Deum in statu gratiæ non satis homini prouidisse, qui tn̄ non defuit in statu naturæ. Si enim dedisset homini Deus synderesim & lumen charitatis quo etiam benè vtens posset decipi, & non certò comprehendere aut obedientiam mandatorum aut præuaricationem, nónne Deus deceptor esset, aut saltem operum suorum artifex imperfectus? Sed absit impia hęc cogitatio de optimo & omnipotente Deo, cum Dei perfecta sint opera, & ipse longè absit ab omni conficto & deceptione. Vnde & scriptum est de Sapientia, quòd inuestiganti se manifestabit seipsam. Et certè si nō aliud, hoc ipsum nomen quod dicimus CONSCIENTIA, certitudinē importat. Quamobrem ipsi eruditi qui hoc nomen declarant, ita aiunt: Conscientia est sui scientia aut certissima scientia, & veluti certitudo eius rei quæ animo nostro inest, siue bona sit, siue mala. Hæc ab eruditis.

Ad hæc, quid nos docere voluit Apostolus vbi aiebat: *Si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique dijudicaremur*, nisi quòd si iudicio discussionis exploraremus interna nostra p conscientiam docente synderesi, ipsum Dei iudicium euitaremus? Hoc autem cum veritate non

potuisset.

Notandum potuisset dicere Apostolus si per conscientię vires non possemus rectum & certum de peccato, saltem mortali, proferre iudicium. Iudicium enim quod non posset esse certum, non satis esset ad euitandum iudicium Dei rectum & verum. D. Basilius. Quamobrem B. Basilius in psal. 48. ait: *Igitur qui nullius rei quae sit dissentanea rationi, sibi est conscius, is confidenter loquitur: Cur timebo in die mala?* D. Ambro. Et B. Ambrosius in psal. 118. volens mundae conscientiae testimonium & eius potentiam declarare quàm sit certum, sic ait: *Qui bene sibi conscius est, non turbatur, utiq; dicens: Haeredes sumus Dei, cohaeredes autem Christi.* Et Paulò post de viris qui ob innocētiā suam tranquillae sunt conscientię, testatur eos amare aduentum Domini, odisse moras, celeritatem affectare iudicii. Id autem quamobrē, nisi quia teste cōscientia in Spiritusancto, certò & absq; vlla formidine norunt se esse innocentes? D. Chrysostomus. Ecce & B. Chrysostomus illa Apostoli verba: *Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae*, in hunc modum exponit: *Conscientia nostra quoniam non potest condemnare nos quasi factis improbis à recto discesserimus, etiam si innumera patiamur acerba, etiam si undiq; feriamur ac periclitemur, sufficit nobis ad solatium, imò non tantum ad solatium sufficit nobis pura conscientia, uerùm etiam in hoc ut coronemur, dum praebet nobis testimonium quòd nihil commiserimus mali, sed iuxta Dei placitum haec perpetimur ob uirtutem, ob philosophiā, ob multorum salutem. Itaq; prima illa consolatio ueniebat à Deo: haec autem ab ipsis, & à uitae rectitudine simul inducta est, eóq; uocat illam gloriationem, quòd ipsorum propria uirtute parta esset.* Haec ille. Et B. Ambrosius: *Iccirco Paulus hominum spernebat iudicia, quia sibi nihil cōscius erat. Vnde & dixit: Gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae.* B. Gregorius. Et B. Gregorius in libro epistolarum nono ad Theotistam patriciā de virtute cōscientiae sic ait: *In omne quod agimus aut extra de nobis dicitur, recurrere ad arcana mentis debemus: & si omnes uituperent, liber est tamen quem conscientia non accusat: quia si omnes laudent, liber esse non potest quem accusat conscientia.* Et lib. 12. Mor. cap. 28. prope finem, exponens illud Salomonis: *Lucerna Domini spiraculū hominis,* his verbis interpretatur: *Lux gratiae quae desuper uenit, spiraculum homini praestat ad uitam. Quae uidelicet lux omnia secreta uentris inuestigare dicitur: quia occulta mētis penetrat, ut ea quae de seipsa latebant animam, ante oculos eius flenda reducat.* Haec ille. Quid apertius de vi conscientiae, quae omnia secreta ventris .i. mentis dicitur penetrare? B. Augustinus Hac ipsa conscientia tutus ad Secundinū B. Augustinus scripsit: *Senti de Augustino quicquid libet: sola me in oculis Dei conscientia non accuset.* Et in prima B. Ioānis epistola Tractatu quinto ait: *Nemo interroget hominem: Redeat unusquisq; ad cor suum: si ibi inuenerit charitatem fraternam, securus sit: quia transit à morte ad uitam.* Et sequenti tractatu inquit: *Reuocemur ergo ad conscientiam, de qua dicit Apostolus: Nam gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae. Reuocemur ad conscientiam, de qua item dicit: Opus autem suum probet unusquisq;, & tunc in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. Opus ergo suum probet unusquisq; nostrum, utrum de uena charitatis emanet, utrum de radice dilectionis rami bonorū operum pullulent. Opus autem suum probet unusquisq;, ait, & tunc in semetipso gloriam habebit, & non in altero: non quando illi perhibet testimonium lingua aliena, sed quando perhibet cōscientia propria. Hoc ergo hîc commendat. In hoc cognoscimus quia ex ueritate sumus, quādo opere & ueritate, non uerbis tantùm et lingua diligimus. Et coram ipso persuademus cordi nostro. Quid est coram ipso? Vbi ipse uidet.* Et post multa: *Ergo si uis nosse quia accepisti Spiritumsanctū, interroga cor tuū, ne fortè cum sacramentum habeas, uirtutem sacramenti nō habeas. Interroga cor tuum: si est ibi dilectio fratris, securus esto. Non potest esse dilectio sine Spiritu Dei, quia Paulus clamat: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum qui datus est nobis.* Haec D. Augustinus: quibus verbis rectam conscientiam mirificè commendat, & tanq̃ rem minimè dubiam manifestè supponit posse hominem per sui cordis & conscientiae interrogationem noscere habeat'ne Spiritumsanctum & charitatem, de cuius radice rami bonorum operum pullulant. Et vbi per conscientię testimonium fraternam dilectionem habere se inuenerit, securum vult eum esse, idq; sufficere coram Deo.

Non omittam pulchra è B. Bernardi sententiis testimonia pro notitia conscientiae & securitate quae inde venit. D. Bernardus Etenim in illo eleganti libro de interiore domo, cap. 21. in hūc modum effatur: *Multi quaerunt scientiam, pauci uerò conscientiam. Si uerò tanto studio et solicitudine quaereretur conscientia, quanto quaeritur secularis scientia, & citius apprehenderetur, & utilius retineretur. Cogitatio namq; de conscientia sensus est consummatus: et qui custodit illam, semper erit securus.* Haec ille ibi, & alia non minus clara de certo conscientiae testimonio. Et capite sequenti ait: *Conscientia bona titulus est religionis, templum Salomonis, ager benedictionis, hortus delitiarum, aureum reclinatorium, gaudium Angelorum, arca foederis, thesaurus regis, aula Dei, habitaculum Spiritussancti, liber signatus & clausus, & in die iudicij aperiendus. Nihil est iucundius, nihil tutius, nihil ditius bona conscientia. Premat corpus, trahat mundus, terreat Diabolus, & illa erit secura. Bona cōscientia secura erit quùm corpus morietur: secura quùm anima coram Deo praesentabitur: secura quùm utrunq; in die iudicij ante tribunal terrificum iusti Iudi-*

cis statuetur. Futuræ beatitudinis non est utilius remediũ, nec certius testimonium bona conscientia, cum mundus omni uolubilitate circumrotetur, ploret, rideat, pereat, transeat: nunq; marcescit bona conscientia. Subijciatur corpus in pœna, in ieiunijs maceretur, uerberibus lanietur, eculeo distendatur, gladio trucidetur, crucis supplicio affligatur, et secura erit conscientia. Et capite sequēti ait: *In speculo conscientiæ status exterioris et interioris hominis cognoscitur. Anima.n.non nouit se, quæ sine speculo est. Speculum mundum, clarum, & purum totius religionis bona conscientia. Sicut enim mulier quæ uiro suo siue amico placere desiderat, in contuitu speculi imaginem oppositam reddentis, decorem & pulchritudinem faciei componit: sic anima in quibus ab imagine ueritatis discedit, uel in quibus uestigia creatricis imaginis recipiat, in conscientia religit & intelligit*. Et in primo sermone ad Milites templi exclamat: *O uita secura ubi pura conscientia*. Quid his potentius? Et tamen in vniuerso illo libro nihil aliud agit. Beatus etiam Prosper quàm pulchrè ait: *O quantum securitatis habent qui sibiipsis benè de uirtute sunt conscij*. Videat qui vult in libro de vita contemplatiua, & notet verbum securitatis, vtrum dubitationem aut formidinem admittat.

B. Prosper.

Huic aūt validissimo conscientię testimonio non solùm sacrę literę & christiani Doctores, verumetiam Paganorum sententiæ mirum in modum attestantur. Hinc enim tritum illud: *Conscientia mille testes*. Et illud: *Hic murus aheneus esto, nil conscire sibi, nulla pallescere culpa*. Quid verò est esse murum aheneum, nisi ita fortem & cōstantem habere animum vt nihil metuat? Alioqui homine conscientię prauę sibi conscio nihil est formidolosius. Interrogatus namq; Bias vnus de septem sapientibus Grecię, quid esset optimum in hac vita, respondit: *Mens sibiipsi conscia rectitudinis*. Vnde & Cicero dixit: *Nulla re tam lætari soleo, quàm officiorum meorum conscientia*. Et alibi: *Conscientia benè actæ uitæ, multorúmq; benefactorum recordatio iucundissima*. Hoc autem non esset si certitudinem non afferret, & in ea bene ac legitime, idest, coram Deo explorata, posset esse deceptio.

Ad hæc, argumentor in hunc modum. Iudicium quod in postrema dierum vel pro nobis vel contra nos erit, à conscientiæ nostræ testimonio procedet, vt docet Apostolus ad Romanos cap. 2. Illud autem iudiciū oportet constituere verum. Non ergo fallitur conscientia. Et ne quis dicat Apostolum loqui de iudicio cōscientię tunc futuro quando Dominus ipse arguet, occurrit Origenes & alii pleriq;, qui locū illum de iudicio conscientię quod ipsa facit hoc tempore quando hîc sumus, intellexerunt, & rectè. Vnde ait Origenes: *Sciendum quòd in illa die cogitationes accusabunt animas uel defendent: non utiq; cogitationes illæ quæ tunc erunt, sed istæ quæ nunc sunt in nobis, quarum notæ quædam & signacula relinquuntur in corde nostro uelut in cera, quæ in occulto pectoris nunc posita, reuelari in illa die dicuntur*. Hæc ille, quem & B. Thomas probat. Et certè non aliter sensum Apostoli locus ille exprimeret. Vnde & B. Bernardus in eodem libro, capite 28. sic ait: *Vnicuiq; est liber sua conscientia, & ad hunc librum discutiendum & emendandum omnes alij inuenti sunt. Anima cùm de corpore egredietur, nullum alium præter conscientiæ suæ librum secum portare poterit, atq; in illo cognoscet quò debeat ire, & quid debeat recipere*. Et alibi sermone tertio in fine de aduentu Domini ait: *Diligit Deus animam quæ in conspectu eius & sine intermissione considerat, & sine dissimulatione dijudicat semetipsam, idq; iudicium non nisi propter nos à nobis exigit: quia si nosmetipsos iudicauerimus, non utique iudicabimur. Propterea Sapiēs ueretur omnia opera sua, scrutatur, discutit & dijudicat uniuersa. Honorat quippe ueritatem qui & se & sua omnia in eo statu quo ueritas habet, & agnoscit ueraciter, & humiliter confitetur. Audi deniq; manifestius à te iudicium exigi post iustitiam. Cùm feceritis, inquit, omnia quæ præcepta sunt uobis, dicite, Serui inutiles sumus*. Hæc ille. Quibus quid, quæso, addi potest ad id quod intendimus? ¶ Nec tamen dicimus, sicut B. ipse Bernardus admonet in serm. 2. in festo omnium sanctorum, hominem per cōscientiam perfectè posse rimari & nosse seipsum: sed dicimus eum, an grauetur mortaliter, ex actu prauo nosse posse. Alioqui homo semper maneret anxius & perplexus, & verus christianus miserior esset cunctis creaturis, q positus sub pcepto & sub pęna mortis ęternę, si præuaricetur, nunq̄ tamen certus in hac vita reddetur se non esse reum ipsius mortis æternę. Quid verò aliud prædicat ipsius Lutheri impietas, cum dicat neminem scire se nō assiduè peccare propter occultissimū superbiæ vitium? Et tamen ille huic incertitudinis malo aliqua saltem via, licet fallaci, occurrere studuit, nempe per eam quam fingit salutis certitudinem à sola fide: quia non obstante reatu mortis æternę, ait fidē certò succurrere per imputatam Christi iustitiam. Nos autem non ex fide sola hanc gigni certitudinem defendimus, sed ex vera innocentia & charitatis operibus.

Origenes.

D. Bernardus

Non me latet eum Apostoli locū: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*, à B. Bernardo exponi nō de testimonio quod reddat ipsa conscientia sibiipsi, sed quod in ea sit illi redditum à Spiritusancto, cum, vt

ait, non qui seipsum commendat ille probatus sit, sed quem Deus cōmendat. Est ergo testimonium conscientię nō perhibentis, sed percipientis. Cum enim veritas applaudit, cū iustitia attestatur, Dei sine dubio comendantis est vox & Spiritusancti testimonium perhibentis, ac si decertāti viriliter militi Rex pro cuius amore & honore decertat, propè assistens lætus applaudat, laudet fortia facta proximam clamās esse victoriam, parata iam præmia, & coronam polliceatur æternam. Quo testimonio etsi gloriatur quidem probatus & strenuus miles, minimè tamen quiescit: quin potius tantò acrius viriliúsq; decertat quantò certius videt propinquum & felicē certaminis exitum, & certamini illustriorem coronam repositam. Itaq; dum adhuc militant, gaudent vtiq; electi Dei, sed tantum de primitiis Spiritus, qui & infirmitatem eorum adiuuat virtute sua, & pusillanimitatem suā cōsolatur attestatione. Hæc D. Bernardus. Et licet quantum ad modum intelligendi locum Apostoli illum: *Gloria nostra hæc est* &c; non videatur sequi communem aliorum interpretationem, tamen recipio vt vera quæcunq; dixit: & ex eis nostram conclusionem necessariò consequi asseuero. Nam si testimoniū cōscientię christiani ad hoc vt agnoscat se esse filium Dei sic intelligitur quòd ipsa conscientia hoc testimonium accipit à Spiritu sancto, sicut & verissimum est (nam aliter hoc non posset venire in conscientiam, cum hic effectus sit supra sensum) velim modo scire, vtrum ipsa conscientia quæ hoc testimonium accipit à Spiritu sancto, non queat etiam illud perhibere ipsi homini talem conscientiā habēti. Quis hoc neget? Hoc.n. est quod B. Paulus dicit, ꝙ Spiritus ꝑhibet testimoniū spiritui nostro. Græcè aūt sic legitur αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν .i. Spiritus cōtestatur cū spiritu nostro: vt sit vtriusq; simul testimonium & Spiritus Dei informantis spiritum nostrum, & spiritus nostri etiam ab eo informati. Quamobrem tantum abest vt nobis obstet Diui Bernardi sensus, vt etiam maximè faueat, & in idem tandem recidat.

Nec dicat mihi aliquis, eos qui hoc modo sciunt, habere reuelationem à Deo. Fateor id quidem: nec propterea sequitur eam esse reuelationem specialem quam isti volunt, cū possit ad omnes qui strenuè militauerint pertinere, vt declarat D. Bernardus. Neque.n. prohibetur cuiq̄ ne strenuè militet, imò omnibus dicitur: *Regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud*. Et: *Oportet per multas tribulationes introire in regnum Dei*. In huiusmodi autem est certissima Dei consolatio ignota mundo & incredibilis, qui nec potest illā nosse, quia nō est illi cura de Deo, nec ipsi Deo de illo. Sancti autem in suis angustiis ac pressuris illā valdè ac vehementer sentiunt, iuxta illud: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam*. De qua & B. Paulus 2. ad cor. 1. *Sicut abundāt passiones Christi in nobis: ita & abundat per Christum cōsolatio nostra*. Et hoc est alloquiū Dei, de quo B. Ambrosius multa egregiè in psal. 118. quæ omnia cum lōgum esset hîc recitare, ad primarium locum remitto lectorem.

Redeo ad conscientiæ puritatem quam nobis intueri licet, & ex illa capere certissimā gratiæ inhęrentis notitiam ipso Dei Spiritu cum nostro nobis interius contestificante. Addo enim ad hanc rem fortius corroborādam iam superius citatum testimonium Dilecti discipuli qui ait: *Filioli non diligamus uerbo neq; lingua, sed opere & ueritate. In hoc cognoscimus quòd ex ueritate sumus, & in conspectu eius suadebimus corda nostra: quia si non reprehenderit nos cor nostrum, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus accipiemus ab eo: quia mandata eius custodimus, et ea quæ placita sunt coram eo facimus*. Vim ipsam horum verborum, quęso, diligenter perpendamus. Docet ille Dilectissimus discipulus notitiam huiusce rei, videlicet nos esse natos ex Deo qui est veritas, hinc venire si diligamus non lingua, sed opere & veritate. Et hinc venit vt in cōspectu eius suadeamus corda nostra, siue cordibus nostris, vt exponit B. Augustinus. Et quid est quod suademus cordibus nostris, nisi quòd ex veritate sumus? Porrò hæc suasio nunquid inanis est & fallax, aut puerilis? Audiamus Dilectum discipulū potius testificantem quòd hæc suasio fit in cōspectu Dei, qui est summa lux, & odit omne fictum & fallax. Sed vnde colligamus nos diligere opere & veritate, audite: *Quia*, inq̄t, *si non reprehenderit nos cor nostrum*, hoc est, si cōsciētiam bonam habuerimus, *fiduciam habemus ad Deum*. Quam autem fiduciam? An fallacem, & quæ possit esse inanis? Sic.n. isti docent, qui posse haberi fiduciam apud Deum concedunt, sed habere certitudinem negāt. Verùm audiamus quid dicat Dilectus: *Fiduciam*, inq̄t, *habemus ad Deum: & quicquid petierimus accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodimus*. Ecce quomodo si non reprehendit nos cor nostrum inde habemus nos mandata Dei custodire. Si.n. non custodiremus mandata Dei, profectò reprehenderet nos nostrū cor. At dum non reprehendit, sequitur à

posteriori mandata Dei nos custodire: & p hoc puram habere conscientiã. Ex hac autẽ puritate conscientię venit fiducia, quæ habet secum certitudinem fidei. Certitudo namq; fiducię non est alia quàm certitudo fidei, ne quis se decipi patiatur. Nam ex fide surgit fiducia si sint cætera paria. Vnde B. Thomas fiduciam appellat fidei robur. Et licet fiducia ad futura bona se extendat, tamen præsentem gratiam præsupponit. Quomodo enim iure sperabit certò futura qui de præsentibus non est certus? Et vt hanc fiduciam talem esse posśis agnoscere, attende quod sequitur: *Et quicquid petierimus accipiemus ab eo: quia mandata eius custodimus*. Ecce igitur quanta bona eueniunt à certa serenitate conscientię, si tamen illam, vt possumus, diligẽter explorauerimus & probauerimus.

Potuissem si euoluere volumina sanctorum necessarium duxissem, tot sentẽtias pro certitudine conscientię legitimè exploratę, & eius certo testimonio congerere, quantas vel immẽsum chartarũ volumen vix potuisset capere. Alioqui magna esset Christiani hominis fluctuatio ac perplexitas. Certum est enim quoties presbyteri animarum curam habentes, in peccato mortali aliis sacramenta exhibent, toties illos mortaliter peccare. Quis igitur posset esse paratus, qui si nõ conferat peccat, cum teneatur propter curã conferre: si autem conferat, nunq̃ potest fieri certus, sed faciendo officium suũ erit semper dubius ne peccet? Non me latet quomodo his in locis possint quidam suis cauillis occurrere per humanam illam suam certitudinem quã cum dubitatione sociant & formidine, & nihilominus pacare conscientias volunt: quo diffugio an lectori prudenti satisfaciant & qetem afferant, ipsi viderint. Ego postremo loco his tergiuersationibus ibo obuiam, & quàm non secum constent, vtpotè non sectantes veritatẽ, Deo largiente manifestabo.

ASSERTIO. X.

A natura et excellẽtia ipsius doni, quod est charitas, satis persuaderi eius quoq; doni certitudinem.

SI de nobilissimis habitibus qui sunt in nobis siue naturaliter siue acquisiti, verum est illud quod docet Philosophus, Impossibile, siue absurdum esse eos latere nos: quantò hoc magis locum habere debet in supernaturalibus habitibus, qui naturalibus sunt longè digniores ac nobiliores, & præcipuè fidei habitus & spei & charitatis? Nã hoc accepto, neminem scilicet nosse, imò nec cognoscere posse hos habitus in seipso, nónne mancam facimus magis gratiam, quàm naturam? Nónne meritò obiicere possent qui fidem nostram derident, nos in incertum currere, & pugnando aerem verberare? Nã cùm Dominus testetur hæc nobis se dedisse dona quasi arrham, hoc est, initium & partem futurorũ bonorum, quomodo sperare futura poterimus, quorum arrham nos tenere (& si iam teneamus) nec scimus nec scire possumus? Sunt fortè dicturi nos posse probabiliter cognoscere. Sed iis respondetur: Pari ergo modo probabiliter noscemus nunc illam gloriam quam speramus. Nam qualis est arrhæ notitia, talem & totius pretii notitiam esse oportet dum sumus in via. Inconuenientissimum est enim & absurdissimum, ipsum totũ præmium quod adhuc non tenemus, certitudine fidei nos cognoscere: arrham verò quam possidemus, aut à qua potius possidemur, solummodo probabiliter. Qua de causa dixit Dominus: *Si terrena dixi uobis & nõ creditis: quomodo si dixero uobis cœlestia credetis?* Terrena sunt quæ aliqua secum testimonia ferunt in terris quæ sentiũtur, vnde & ad cœlestia credenda excitamur. Mirabor equidẽ mirum in modum si istiuscemodi rationes nõ vehementer moueant hominem non proteruum. NOTA

Neq; valet si quis dixerit, apud vnũquẽq; in genere esse fidem quòd ista gratia & arrha sit in Ecclesia, non autẽ habet fidem quòd sit in seipso, aut in hoc vel in illo. Non valet, inq̃, quoniam Spiritus qui datur vt arrha, nõ Ecclesiæ in communi, sed particularibus hominibus datur: vt ideò Ecclesia ipsa habere dicatur, quia particulares homines id habẽt, non autem econuersò. Homo enim dicitur verè currere, quia Meuius aut Sempronius currit: non econuersò sicut in generibus & speciebus dicimus quòd iccircò Meuius est animal rationale, quia homo rationale est animal. Datur autem arrha illa particularibus hominibus, vt ipsi interim operentur in spe, & fidem æternorum teneant. Qui si illã in seipsis experimento non sentiant, quomodo inde possint spem veram concipere?

Præterea, Hæc certitudo in vniuersali, si in nullo particulari deprehendi potest, nõne meritò redderetur suspecta fides nostra ne esset commentum aliquod confictum? Fingamus enim esse hominem peregrinum qui

diceret se esse regem, & habere nobilem ciuitatem, ad quam etiam multos euocaret: neminem tamen eorum quos euocaret posse suis oculis ciuitatem ipsam perspicere, etiam si fuerit in eam introductus, sed tantisper accipere signa quædã & argumẽta suæ receptionis & nouæ ciuitatis: & polliceretur cunctis qui in hac ciuitate bene se gereret, quod ipse translaturus esset eos aliquando in aliam ciuitatẽ multò & incomparabiliter pulchriorẽ, in qua esset futura immortalitas ac immensa & sempiterna beatitudo, cuius futuræ beatitudinis ipse interim vult arrham dare in hac prima ciuitate, simul autem vult omnes ciues certò credere quòd multi iam arrham istam acceperint: nullus tamen eorum certò posset scire in seipso neque quòd verè sit ciuis, neque quòd arrham acceperit, nisi quadã cõiectura aut probabilitate non certificante. Quis, obsecro, tales huius regis pollicitationes nõ haberet meritò de veritate suspectas?

Ad hæc, si potest homo nosse se habere fidẽ infusam, vt B. Thomas & ipsi Thomistæ ex sententia D. Augustini fatentur, quid est causæ cur non queat nosse etiam se habere charitatem? Si enim dignitas quæritur (quod maximè & sapiẽtissimè ponderat Philosophus) profectò charitas maior est fide. Præterea, cognoscens fidem, cur non etiam cognoscat qualem habeat fidem vtrum scilicet viuam an mortuam, ab effectibus ipsius fidei, quæ si viua est, per charitatem operaẽ? Iacob. Nam B. Iacobus permittit posse ex operibus 1. Pet. bonis ostendi aliis fidem viuam, id est, formatam charitate. B. Petrus pariter hortatur vt ex bonis operibus obmutescere faciamus ora detrahentium, vt ex illis operibus nos cõsiderantes, glorificent Deum in die visitationis. Docet item certam fieri electionẽ & vocationem nostram ex bonis operibus. Qui ergo fieri potest vt nõ agnoscamus eam, quæ ita certa fuerit vt etiam ab aliis possit in nobis considerari? Nam quod à quibusdam dicitur, nos quidem intueri posse ex actibus propriis fidei fidem ipsam infusam, quia est in intellectu, non autem ex actibus ipsius charitatis charitatem, quæ est in voluntate: voluntariè dicitur. Si enim ex actibus fidei fidem possumus cognoscere informem ac mortuam, cur non etiam illam viuam? cùm viuę fidei actus sint longè nobiliores & efficaciores ad ostẽdendam fidei viuacitatẽ, quàm actus fidei mortuę, quæ est sine charitate, ad cognoscendum ꝙ sint actus fidei infusę, & nõ potius fidei quam & Dęmones habent?

Ad hæc, Si homo ex actibus intellectus potest nosse quæ sunt in eo infusa, nõne donum Spiritus sancti, quod est sapientia, debet posse cognosci? Quòd si ita est, cognoscitur ergo & charitas consequenter, cũ hoc sapientiæ donũ non sit absꝗ charitate, vt ipse B. Thomas docet.

Ad hæc, cum alia diuina dona gratis data, quæ per seipsa nõ faciunt hominem Deo gratum, Deus nihilominus nota faciat etiam inimicis suis, hanc'ne vnam gratum facientẽ, quã scire suis amicis multò magis præstaret, tenebit absconditam ne reuelet eam saltẽ fidei lumine? Quis credat? Itáne ergo durior erit aut parcior amicis quàm inimicis? Ecce ait Apostolus: *Scientia inflat: charitas autem ædificat.* Si autem dum scientiam infundit certò noscimus eam (vt patet) de qua tamen periculum est ne inflemur: quomodo igitur ferat ignorare nos charitatem qua non solum nõ inflamur, sed contrà ædificamur, & insuper ab eius notitia (quẽadmodũ superius abundè probatũ est) vehementius ad redamãdũ incitamur? Nã scire Deũ in nobis esse, ipsius donũ est. Quod si nouimus, nónne vt grati simus ab ea notitia lõge efficacius ꝑmouemur? Quis istud nisi insanę mentis ausit negare?

Præterea, ipse B. Thomas docet, Ad hoc vt homo iustificetur, quod fit per infusionem gratiæ, requiri ab eo motum liberi arbitrii in ipso instanti infusionis gratiæ, quo motu ipsam gratiam liberè acceptet. Quo sumpto, argumẽtor hoc pacto. Nullus potest acceptare gratiam, nisi sciat sibi donari gratiam. Et nullus potest in quouis instanti acceptare gratiam, nisi sciat in illo instanti eã sibi donari. Si ergo requiritur motus liberi arbitrii acceptantis gratiam in ipso instãti infusionis: planè sequitur, eam gratiæ infusionẽ dum infunditur sciri posse, ac per hoc scire potest homo se esse in gratia. Mouetur enim tunc liberum arbitrium à Deo vt acceptet.

Illud est pariter ex doctrina B. Thomę, quòd quando homo iustificatur, gratia primum infunditur, & ex illa fluunt virtutes & dona, id est, fides, spes, & charitas. Cum verò iuxta eiusdem sancti doctoris doctrinã possit homo certitudine fidei nosse se habere fidem infusam statim vt est iustificatus; & fides infusa non est tunc absꝗ charitate: quia dona hæc simul infunduntur cum gratia, imò ex ipsa gratia fluunt: Ergo si est certus de fide infusa, certus erit consequenter etiam de gratia & charitate. Videat, obsecro, Thomista, quomodo B. Thomas expssè dicit, Ideò fidẽ vocari gratiam præuenientem, quia primus motus in iustificatione, motus fidei inuenitur

& in illo primo gratia manifestatur. Si igitur per illum actum primum manifestatur gratia Dei, scitur ergo: alioqui frustrà manifestaretur si nulli fieret manifestatio.

ASSERTIO XI.

Ex ipsa charitatis natura quam nos docent scripturæ, posse hominem Dei sanctum facilè & certò nosse se esse in charitate.

CVM Charitas nihil aliud sit quàm diuinus amor, quædam Spiritus sancti participatio, & amicitia inter nos & Deum Patrem & Dominũ IESVM Christum, & quoddã vinculũ quo colligamur cũ illo, dicente Euangelista: *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo.* Et alius: *Qui adhæret Deo, unus spiritus est:* Cum inq̃ charitas amicitia sit, vt verè est: & amicitia conuictũ postulet, vt res ipsa docet etiam si pro hoc philosophorum & theologorum deesset autoritas, quæ non deest: hic ergo conuictus & hæc familiaritas quomodo poterit continere secreta amoris, & certa, veræ mutuæ'q; beneuolentiæ signa? Nam quid ardentius cupit amicus & amator quàm amare, & ab eo quẽ ipse amat, vicissim etiam amari, & propterea suum inuicem explicare atq; ostendere amorem, cum nemo nesciat ex hac amoris notitia & amorẽ ipsum crescere, & amicitiam solidari tenacius & confirmari? Hæc qui negat, mea certè sententia non amat: & is qui nescit, expers est veræ amicitiæ. Philosophus enim hanc notitiam mutui amicorum amoris ponit in ratione amicitiæ ita expressè, vt doceat non esse amicitiam nisi se mutuò amici inuicem diligant non latentes, hoc est, sciant reciprocum suum amorem. Vnde & B. Ambrosius de illa scribens amicitia quæ humana est, sic ait: *Seruate, filij, initam cum fratribus amicitiam, qua nihil est in rebus humanis pulchrius. Solatium quippe uitæ eius est, ut habeas cui pectus aperias tuum, cum quo arcana participes, cui committas secretum pectoris, ut colloces tibi fidelem uirum qui in prosperis gratuletur, in tristibus compatiatur, in persecutionibus adhortetur etc.* Vide reliqua, ex quibus planè colligitur illud maximè proprium esse amicitiæ, communicare secreta & arcana pectoris, & dolere simul & gaudere. Quod si hoc habet humana amicitia, non habebit etiam diuina? Erit'ne illa potior ista ac perfectior? Absit. Quid enim ait Dominus? *Iam non dicam uos seruos, sed amicos. Seruus enim nescit quid faciat Dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunq; audiui à Patre meo, nota feci uobis.* Ecce quomodo vim amicitiæ Dominus nobis ostendit in communicãdis arcanis mentis sitam esse. Quid autẽ charius esse potest amico quàm communicari sibi amici amorem? Verùm audiamus iterum D. Ambrosiũ alia Domini verba: *Vos amici mei estis si feceritis quæ ego præcipio uobis,* sic exponentẽ: *Dedit formã amicitiæ quam sequamur, ut faciamus amici uoluntatem, ut aperiamus secreta nostra amico quæcunq; in pectore habemus, & nos illius arcana non ignoremus: ostendamus nos illi pectus nostrum, & ille nobis aperiat suum. Ideò inquit, Vos dixi amicos, quia omnia quæcunq; audiui à Patre, nota feci uobis. Nihil ergo occultat amicus si uerus est: sed effundit animam suam, sicut effundebat mysteria Patris Dominus IESVS. Ergo qui facit mandatum Dei, amicus eius est, & hoc honoratur nomine. Qui est unanimis, ipse amicus est, quòd unitas animorum in amicis sit: neq; quisq; detestabilior q̃ qui amicitiã læserit.* Hæc ille. Vbi nota illud esse amici maximè proprium, omnia scilicet secreta cordis aperire amico. Si omnia, quõ non etiã hoc? Imò quõ vel nõ hoc in primis manifestat, nimirũ q̃ eum amat, cùm istud primũ debeat esse vt longè magis gratiosum, ita & magis charũ & iucundum & gratum amanti? Absit ergo vt amicus noster Deus illud retineat, quod maximè expressum esse ipsa ratio & ius amicitiæ postulat. Alioqui audi quæso lector rem prorsus miseram, præposteram, penitúsque peruersam. Homo fidelis, præuaricator tamen & flagitiosus, probè noscit ex fide odiũ Dei contra se, nec illum patitur Deus nescire. Hoc autem ad eum finem facit vt ille metuat, vt pœniteat, vt cõuertatur & viuat. Et fidelis homo obtemperans mandatis eius & ambulans spiritu cum illo, non cognoscet ex fide amorem? Deus ergo indicat certò odiũ suum inimicis vt cõuertantur, & amicis non ostendet amorem suum vt cõsolationem accipiant, vt magis excitẽtur ad redamandum, & magis solicitè in dies ambulandum cum Deo suo? Quis hoc sibi valeat persuadere? Cur, n, sicut illi certò sciunt odiũ certitudine fidei, ita & isti eadem certitudine fidei non sciant eius amorem? imò tantò maiore certitudine, quantò mente offuscatiore sunt qui in tenebris peccatorum viuunt, quàm qui in luce? Nam cur, quæso, qui benè ambulant

Aristoteles 8. eth.

B. Ambrosius de officijs.

filii lucis dicuntur & ambulare in luce, nisi qa spirituales sunt, & lumen Dei vident, quod eius charitas secum portat?

Ad hæc, Nónne hoc datur amicitiæ, nobilitare amicum, eúmque facere gloriosum in populis? Nunquid verò hoc non facit Dominus amicis suis sæpenumero etiam in hac vita, cum per illos operatur virtutes & signa & prodigia, vt cognoscat mundus eos esse Dei amicos? Id certè nemo negare potest: quoniam multis talia donauit Deus per quæ probaret eos amicos suos: & homines hoc videntes & admirantes obseruarēt eos, & glorificarēt cœlestem Patrem. Vnde Dominus: *Qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet*. Sic glorificabat Dominus Petrum, cum ad eius vmbram sanabat ægrotos, & ad eius dictum mortuos suscitabat, & non quaslibet virtutes per B. Paulum faciebat, cuius & sudariola & semicinctia sanabāt infirmos. Neque hęc de Apostolis tātum creduntur, verùm etiam de innumeris aliis qui talia facientes habebant manifestissima inhabitantis in seipsis gratiæ signa, cum viderēt Dominum Deum dignari testimonium reddere ipsorum sanctitati. Vnde & in canonizatione Sanctorum quærūtur miracula quasi testimonia vrgentia comprobandæ sanctitatis. Deus enim non potest esse testis mendaciorum.

Act. 5.

Ad hæc, Inter amicitiæ officia primum & maximum videtur esse colloquium & conuictus inter amicos. Pari modo inter Deum & homines est colloquium per orationem nostram per quam ipsi Deo iungimur. Modo vt sit pfecta oratio plura requiruntur, ex quibus manifeste potest colligi cōuenientissimū esse orantē conuenienter sicut postulat Deus & sancta scriptura docet, oportere scire se esse in gratia. Nam primum quidem quod requiritur est principium vnde oratio exprimitur, vt sit in spiritu & veritate, hoc est, à spiritu charitatis procedat, qui facit nos poscere gemitibus inenarrabilibus: quia tales precatores & adoratores quærit cœlestis Pater. Peccatores autem non possunt orare in spiritu, cum recesserit ab eis.

Dicet quis, Quid hoc ad notitiam gratiæ? Ex eo n. quod Dominus ait oportere orare in spiritu & veritate, nō rectè infertur eum qui orat in spiritu & veritate, posse hoc ipsum scire, videlicet se adorare in spiritu & veritate. Imò ex hoc satis infertur: quoniam si hoc à me postulat Deus vt adorem in spiritu, sicut ipsa Veritas docet, durissimum est sanè nullum hominem posse experimento scire & sentire quòd sic adoret, & sic oret in spiritu quemadmodum Deus requirit ab eo, & sic etiam orando nutantem habere cogatur & scrupulosam conscientiam, quæ res redderet maxime frigentē orationē. Quòd si qs dixerit: Potest homo id saltem probabiliter scire per signa & coniecturas, & hoc satis est: Certè non propterea tollit absurdū. Nam quod non facit certitudinem, sed dubitationem admittit aut formidinem, solicitam & anxiam reddit animam, & illius in primis qui magis amet. At hoc præsertim in re tanta est incōuenientissimum. Quid enim potest homo verè ac syncere amans magis cupere quàm scire se amari? Quod si nesciat, & se scire nō posse existimet, nónne in immensum meritò contristabitur, & eò magis quò magis amabit?

Ad hæc, edocti sumus quid orando debemus asserere in spiritu. Et primùm quidem, Deum esse patrem nostrum. Deus autem pater noster est specialiter propter spiritū adoptionis, quem non habet qui extra gratiam est. Nam propriè oratio hæc Dominica Christianorum est & in gratia existentium. Non.n. verè vocat patrem qui spiritum adoptionis quo quis filius est, amisit. Nunc verò mirabile est prorsus neminem hominum eorum qui orant, scire id quod asserit verum esse: vt cogamur dicere neminem orantem ad Deum esse perfectè veracem. Verax enim est ille non qui solummodo verum dicit, sed qui verum dicens scit etiam se verum dicere. Alioqui si quis verum dicens putat se falsum dicere, mendax est. Quòd si trepidat ac formidet, non omninò verax est. Et similiter ille non verax est qui illud per verbū assertionis profert quod non pro certo constituat, sed dubitet aut opinetur.

Vide B. Cyprianū in ser. de orat. Dominica.

Ad hæc, Oratio continet gratiarū actiones. Oportet enim orantem in primis gratias agere de acceptis beneficiis & donis, & de maioribus donis etiam ingentiores gratias. Nullum verò est maius donum quàm charitas (teste B. Paulo) de quo dono accepto deberet homo maximè gratias agere. Quomodo autem id faciat, si nesciat vnq̄ se hoc accepisse, nec scire posit ex fide? Quis sanæ mentis absurdum non sentiat? Dicent: Agat gratias sub conditione, si accepit. At hoc non est simpliciter agere gratias. Dicet alius paulò argutior: Agat gratias tanq̄ si verè acceperit: quia certum est non stetisse per Deum quo minus acceperit. Non inficior etiam istud Deo deberi: sed nec sic erit vnq̄ plena gratiarum actio. Et maximè indignum est vt pro minoribus donis liceat nobis plenè gra-

tias agere: pro eo autem solo quod multò maius erat, & dignum vt intensius gratiæ de illo agerētur, non liceat. Quamobrem longè aliter Sancti se gerere consueuerunt. Egerūt.n.simpliciter gratias Deo de accepta gratia & donis: & sic docet suos filios orare sancta mater Ecclesia in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus. Vnde & B. Bernardus expressè nostræ sententiæ attestans, in hunc modum scripsit: *Porrò ad quartum genus orationis, quod est gratiarum actio, perpaucos attingere credo: & quò rarius, eò pretiosius est. Multam enim prorsus gratiam inueniet apud Deum: quem iuxta promissionem suam exaudit antequàm inuocetur, & testimoniū reddet spiritui eius spiritus quem habet ex Deo, quoniam exauditum est desiderium eius: ita ut certus iam non orare, sed gratias agere possit. Sic enim habes in Lazari resuscitatione, ubi Dominus, licet prius nihil orasset, Pater, inquit, gratias ago tibi, quia audisti me.* Hæc ille.

D. Bernardus de quatuor modis orandi.

Ad hæc, In oratione etiam id solet peti, quod certè petere ex corde non potest nisi ab eo qui sit in gratia: quale est illud: *Adueniat regnum tuum.* Homo enim peccator non potest diligere ac desiderare, & propterea nec petere hunc aduentum. Qui etiam ambigit de gratia sua, qua fronte petet aduentū hunc à quo sibi plurimum metuit? Absurdū similiter videtur, neminem posse id intrepidè petere vt oporteret. Dominus tamen esse petendum docuit, & hoc certe sine trepidatione. Alioqui quænam esset oratio illud petens de quo trepidaret? Et similiter absurdum est nō posse nos illud toto corde diligere quod à nobis diligendum esse monemur: est enim contra verba scripturæ. Nónne B. Paulus asserit manere eos tantam mercedem qui diligunt aduentū eius? Talis erat ipsemet qui desiderabat mori & esse cum Christo. Et verè Christus nō liberasset nos in hac vita à timore mortis si nunquàm in hac vita possemus esse certi de gratia Dei: quod est contra verbum eiusdem Apostoli ad Hebræos scribentis, & cōtra id quod certè apparuit in multis & innumerabilibus Christianis qui absque vllo timore excesserunt ex hac vita. Nec obstat si quando caro tremere & agonizare videatur, ipsam mortem reformidans, quemadmodū & in Domino nostro apparuit. Hoc enim non secundum Spiritum erat, qui erat promptissimus. Nec me latet esse quandoque & bonorum virorum metum in excessu, qui siue pusillanimitate cordis, siue à tentatione dæmonis, siue à cogitatione stricti & rigorosi iudicii Dei non queunt in illo articulo non aliquantulum trepidare: verùm confestim serenantur si sancti sunt. B. Martinus Diabolum astātem circūspiciens ausus est dicere: *Quid hic adstas cruenta bestia? Nihil in me funestum reperies, sed sinus Abrahæ me lætus suscipiet.* Qua verò confidētia hoc dixisset, nisi Dei gratiam in seipso certam sensisset?

B. Martinus.

Ad hæc, In oratione iubemur petere cōfidenter, nihil hæsitantes quin simus impetraturi. At hanc confidentiam quis potest habere nisi sciat se gratum Deo? Qui enim de eius odio dubitauerit, quomodo poterit non meritò hæsitare ne exaudiatur? Bene enim dixit Cæcus ille, imò ille iam videns: *Scimus quòd Deus peccatores non audit.* Licet quidam expositores non recipiant verbum Cæci vt verum, idque sine causa.

Ad hæc, Oratione vnitur homo cū Deo. Est.n.oratio, eleuatio mentis in Deum. Huiusmodi vnio fit per charitatem & actualem quandam admirabilem dilectionem, quam benè & plenè norunt viri perfecti qui experiuntur. In ea ergo vnione vnde ecstasis plerumque oritur, quis neget aduenire notitiam certam gratiæ Dei, præsertim in his qui dono Spiritussancti habent spirituum discretionē, & nouerūt à fructu suæ deuotionis & humilitatis veræ, non fictæ, non esse deceptionē in oratione sua, sed veritatem? Quare & Dionysius Carthusianus non valuit in hoc casu negare certitudinem gratiæ: nec hîc tamen est propriè illa reuelatio quam excipiūt.

Dionysius Carthusianus.

Ad hæc, multa petimus in oratione, & exaudimur, ex quibus certò argumēto possumus colligere gratiam Dei existentē in nobis: vt quando petimus hominū peccatorum conuersionem, & vitæ illorum mutationem. Legimus enim de B. Dominico & aliis sanctis, dum hîc in terris agerent, suis orationibus conuertisse multos ad fidem, aut ad vitā religiosam & sanctam. Scimus autem quòd Deus in huiusmodi non audit peccatores. Factæ sunt & à sanctis viris orationes, quibus impetrant sanitatem ægris, gressum claudis, auditum surdis, cæcis visum, & alia huiusmodi multa. Et dubitabunt adhuc isti de gratia sua? Certè non conueniunt ista cum luce veritatis.

Nec obiiciat mihi quisquam hęc ipsa etiā à multis operariis iniquitatis fieri, qui & prophetant & dæmonia eiiciunt, & multas virtutes operantur, sicut testis est Dominus. Nam, vt sacri interpretes rectè aiūt, sanctis viris ob illorum fidem viuam & operum merita ac supplicationes Dominus largitur hęc dona operandi signa & prodigia, vt & ipsi clarificentur, sicut Pater clarificauit Filiū. Sic orauit Abrahā

p Lot: & similiter Iob p amicis orauit & obtulit. Aliud est de operariis iniquitatis, quibus mira quædam aut miracula facere conceditur vel vt Christus clarificetur, nō illi: vel vt veritas quam illi prædicant, confirmetur.

Ad hæc, Orare iubemur: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*. Hoc si oramus ex corde, proculdubio exaudimur. Habet enim specialiter promissionē hęc oratio à verbo Christi dicentis: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet uobis Pater cœlestis delicta uestra*. Si dimittet peccata Deus, cōferet ergo gratiam: quia non est medius status cum Deo. Vnde ipse: *Qui non est mecum, contra me est*. Quòd si quis dixerit: Nemo potest certò scire an ipse ex animo dimiserit fratri suo: videat qui hoc dixerit an ipse id credat. Quod etiam si fortè credit, non dicam videat num satis sanus sit: quia certò nec hoc poterit discernere. Inueniuntur enim homines qui propter Deum nō solum dimittunt atrocissimas sibi factas iniurias, vt cum vindicare facile possint non vindicent tamen, sed contrà etiam bene faciunt inimicis. Et isti nō sciēt se dimittere? Dauid ergo q toties Sauli persequenti & sitienti sanguinē eius pepercit, & hoc propter Deum vt ipse testabatur, nō certò hoc sciuit? Cur igitur cū Deo loquens tam fiducialiter orat: *Memento Domine Dauid & omnis mansuetudinis eius?* Periculosa est certè hæc euasio.

ASSERTIO XII.

Ab egregijs atq; heroicis charitatis effectibus et operibus, ijs præsertim quæ habent promissionem, certò nosci posse inhærentiam charitatis.

VERE DIXIT B. Gregorius: *Si amor Dei est, magna operatur*. Et hoc de diuino amore. Nam si amor humanus & mundi hoc facit, quid faciet diuinus amor? Est autem magnus amoris effectus patientia & longanimitas in sustinendo. Charitas enim in primis patiens est seu longanimis, benigna, nō æmulatur, nō agit perperam, non inflatur, non irritatur, non quærit quæ sua sunt, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Hæc certè opera non sunt naturę, nisi fortè velimus Pelagianorum dogma suscitare. Illud verò certissimū est, viuā spem ab iis charitatis operibus oriri quā in patiētia & longanimitate completur. Viua autē spes certitudinē habet: quoniam spes iustorū certa est, non autem eorum qui sunt iniusti, sicut scriptum est: *Ingrati spes tanquàm hybernalis glacies tabescet, & disperiet tanq; aqua superuacua*. Sap. 16. Innititur enim spes & eius certitudo (vt ait D. Thomas, imò ipse Apostolus) in misericordia & auxilio Dei & simul in meritis operum nostrorum. De Spe uiua Vnde ad Hebręos: *Cupimus aūt ununquenq; uestrum eandem ostentare solicitudinem ad expletionem spei usq; in finem*. Ecce quomodo per opera ipsa bona & merita expletur, idest, perficitur spes in finem. Quidam verò exponunt, ad plenam spei certitudinem vsq ad perfectionem. Itaq merita sunt quæ spem certam faciunt, illam quæ incedit vsq ad interiora velaminis, ingrediens sancta sanctorum in cęlis. Spes enim viua à meritis gignitur, quæ si ignorantur, talem in nobis spem parere non possunt. Vnde hoc manifestè declarans Apostolus ait: *Iustificati igitur ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Non solùm autem; sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur: patientia uerò probationem: probatio autem spem: spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis*. Nota, quæso, verba diligēter bone lector. Primùm ait *Scientes*, non ait opinantes, scientiam more scripturę accipiens p notitia quæ est ex fide. Deinde ait spem quæ à patiētia et probatione procedit, non confundere. Id verò quamobrem, nisi quia qui habet eam spem, certitudinem tenet in corde, vt à præsenti quod sentit, futurū sciat quod sperat? Vnde sequitur: *Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris*. Hinc enim venit certitudo, vt rectè dixerit B. Bernardus: *Ideò spes nō confundit, qa charitas certitudinem infundit*. Sed cuius rei certitudinem? declaret ipse. *Per hanc enim (ait) ipse Spiritus testimonium perhibet spiritui nostro quòd filij dei sumus*: quod certè non est aliud quàm esse in gratia. Quid hîc amplius desideramus?

Quare miratus sum non parum quorundam sententiam dicentium se non negare certitudinem spei, sed certitudinem fidei. Quàsi verò certitudo spei non veniat à fide, vt rectè declarat B. Thomas, cùm fides sit substantia sperandarū rerum. Nec potest spes in futurā beatitudinem extendi nisi accipiat à fide, qua noscit ꝙ iam arrhā tenet, quæ est gratia assistens, de qua sperari potest & gloria. Vnde

Apostolus dicebat: *Nos spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus*, hoc est, ex fide infusa quam spiritus infundit: vel ex fide quę spiritum vitæ secum habet, & hoc est tandem ex fide viua. Vniuersa autē scriptura quùm de spe loquitur, de illa loquitur quæ virtus theologica est & spes viua sociam habens charitatem: nō autem de illa quæ sit mortua & informis, in qua certitudo esse non potest: qualis est in ea spe quam tētatio & probatio fouit atq; erexit. Vnde homo per oculos fidei videt sui probationem à Deo, & audet cum humilitate incedere per illam spem vsq; ad interiora velaminis. Quare & in scripturis sanctis spes de qua loquimur, quæ bonis operibus inititur, his epithetis connotatur: Viua, bona, beata, firma, inconfusibilis, ex qua gaudium, pax, atq; solatium magnum in anima creatur, & illud quidem ineffabile. Quod sanè ab iis minime sentitur qui ad terrenas voluptates & vitę fluxę commoda cogitationes suas omnes & studia postpositis salutiferis operibus trāsferunt. Illi soli experiuntur & probant qui meditationibus dediti, cū Propheta possunt exultare & dicere: *In pace in idipsum dormiam & requiescam: quoniam tu Domine singulariter in spe cōstituisti me*. Et amplius: *Signatum est super nos lumen uultus tui Domine: dedisti lætitiam in corde meo*. Quo circa sapienter B. Ambrosius, & post illum Magister sententiarū docuerunt à charitate venire spem quæ certitudinem habet. Vnde & D. Thomas in q. de verit. spem illā demum habere certitudinē docet, quæ fundatur in conscientia recta. Quanquam hoc prius dixerat B. Augustinus. *Ille enim sperat*, inquit, *qui bonā conscientiam gerit. Quem uerò pungit conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & ut habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quòd credit, fidei est: quòd operatur charitatis est*. Hæc ille. Et amplius de bona conscientia inquit: *Per hanc appropinquamus Deo, & quanto magis opera uirtutum crescunt: tanto ipsa spes magis crescit, & in illud desiderium mentem iusti impellit ut dicat: Cupio dissolui, & esse cum Christo*. Hæc ille.

B. Augustinus in psal. 31.

Ad hæc, pollicitus est Dominus: *Qui reliquerit patrem et matrem &c: centuplum accipiet*, nimirum vt Marcus expressit, *in hoc seculo, et vitā æternam possidebit*. Hoc autem centuplū quod in hac vita accipitur etiam cum persecutionibus, non est aliud quàm abundantia gratiarum. Nam B. Bernardus & D. Thomas in ea sunt sententia vt existiment eos qui hanc viam perfectionis ingrediuntur renunciantes omnibus bonis, continuò mereri perfectam peccatorum omnium remissionem perinde ac si baptismo abluti renouarentur ad vitam. Horum ego sententiam non secus credidi & credo ac si Angelus de cęlo annunciasset: q̄a & benignitas Dei & factum ipsum grande, & adhuc post horū sanctorum doctrinā ponderatum ipsius Christi testimonium, mihi id satis persuaserunt. Quid enim aliud est illud centuplū quod iis promittitur in hoc mūdo? Hoc igitur verbo stante, si quis id quod diximus fide recipiat tanq̄ à Domino pronunciatum, nónne certus erit suæ innocentiæ, pręsertim si duo addantur sacramenta, vt fieri cō sueuit, videlicet pęnitentiæ & Eucharistiæ?

Obiiciet aliquis: Leuis es ad credendum, si quia duo doctores aut etiam plures hoc dixerint, eam illis fidem habueris quæ debetur scripturæ. Ego verò respondeo, me fidem hanc meam scripturæ exhibere, non hominibus: quia illi doctores in scripturis fundantur, & rationibus validissimis. Est autē optima ratio in promptu. Nam qui dimittit omnia, & semetipsum abnegat, quid in hac vita amplius potest dare Deo? Hoc B. Gregorius holocaustū vocat per omnia placens & acceptabile Deo. Si enim eleemosyna extinguit peccatum, etiam si non omnia bona erogentur amore Dei: quid faciet erogatio bonorum omniū, ac simul castratio propter regnum cęlorum, & deniq; proprię voluntatis ac libertatis abiectio? Quòd si q̄s dicat nō potest homo scire an verè reliquerit omnia ex corde. Respondeo, cur ergo qui profitētur, interrogati an ita faciāt & an hoc Deo promittant, respondent ita se facere, atq; id etiā promittere? B. Petrus in Euangelio hoc planè professus est dicens: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te*. Nec reprehendit eum Dominus dicens: Imò nescis an hoc feceris, aut vtrum pura mente feceris: sed confirmās verè ac rectè factum respondit: *Amen dico uobis uos qui secuti estis me &c*. Et quia obiter hic memini hominem me interrogantem, an ego certò scirem me esse in gratia: nunc illi respōdeo, ea die qua emisi vota mea coram Deo abrenuncians omnibus bonis meis, post absolutionem sacramentalem & perceptionem Eucharistiæ, me tum firmiter credidisse nihil hæsitando me obtinuisse gratiam à clemētissimo Patre Deo, & fuisse mihi remissa penitus omnia peccata: quo in loco non est cauillus vllus de intentione ministri. Atq; addo (postq̄ in hoc volunt vt ego desipiā) si opus esset & expediret, cōfidens in Dei promissione & in conscientia simplicitatis meę, quam certò noui & nosco, ob illud factū fuisse me

gratiam assecutum, propter Domini promissionem, etiam iureiurando assererem. Quid autem dicendum esset de multis qui postq̃ vouerunt & reddiderũt assidue vota sua Domino, in multa patientia & perseuerantia & obedientia, in persecutionibus, per uigilias, per ieiunia, per laudes & orationes die ac nocte in timore ac tremore operantes sibi salutem, & multos locupletantes prædicando, monẽdo, hortando, & alia charitatis opera faciendo, & assiduis sacramentis confessione & Eucharistia se purgando: quid, inquam, de huiusmodi dicemus? An quòd nunq̃ habuerint spiritum certitudinis gratiæ suæ ad opera quæ adiuti gratia Dei fecerunt, attendentes, & hoc ipsum cognoscentes, neq; semetipsos extollentes, sed Domino gratias agentes? Si hoc ita est vt neq; tot concurrentibus testibus homo certior fieri possit: certè infęlix supra modum est conditio nostra.

Ad hæc, Quid dicemus de multis qui à Spiritusancto in horridas Eremos sunt impulsi, socii ferarum in cauernis & speluncis terræ habitantes, quorum pabulum herba cruda, aqua potus, vestis melota, quibus (vt ait Apostolus) dignus non erat mundus, qui conspexerunt se vicisse illum cum omnibus pompis eius, & carnem crucifixisse cum deliciis & concupiscentiis suis, & frequentes retulisse de Satana tentatore victorias? Nónne ob hæc facta certò ac meritò non solùm pręsentis gratiæ assistentiam, verumetiam penè dixerim futuræ gloriæ securitatem sentire poterant à testimonio Spiritus inhærentis?

Ad hæc, vt iam diximus, sunt præter iam enarrata, quædam opera huius virtutis, quæ est charitas, verè heroica & manifestè excedentia non solùm communem hominum facultatem, verumetiam omninò humanas vires, cuius generis est admirabile illud Abrahę opus parati occidere filium supra modum dilectum: & illud Dauidis parcere persecutori infensissimo, idq; in eo ipso persecutionis furore. Et illud prothomartyris Stephani orare ex toto corde pro lapidantibus. Deniq; quales fuerunt innumerabiles gloriosorum Martyrum agones & horrenda supplicia in quauis ætate, sexu, & hominum conditione, pueri, puellæ, adolescentes, iuuenes, senes, diuites, pauperes, sapientes, insipientes, qui tamen omnes loquebãtur in conspectu Regum & non confundebantur, quibus sæpenumero ipsis inuitis cedebant feræ bestiæ, cedebat ignis, cedebant tortores atq; carnifices vel in hoc ipso, quòd plus ipsi pati, quàm illi inferre valuerunt. Hæc autem eximia facta, cum non nisi à diuina charitate queant procedere, nónne certissimum de ipsa inhærẽte charitate reddunt testimonium, quam in suis cordibus certissimo experimento sentiebant qui illis tormentis cruciabantur, etiã pro illis qui cruciabant orantes? In quibus.n. tantus charitatis ignis feruebat vt & alios incẽderet, quî fieri potuit vt ipsi illum non sentirent? Verè dixit B. Gregorius: *Ille securus amat, qui propter Deum illum amat à quo se intelligit non amari.* Et B. Chrysostomus ad illa verba: *Propter te mortificamur tota die*, ait: *Fieri minime poterat ut qui homines essent, ij infinitas mortes tolerarent.* Homil. 38. in Euang.

Sed surrexerunt qui dicerent etiam martyres quantumuis cruciatos non potuisse certò scire suã charitatem: quia illam quã afferimus pro certo signo martyrum tolerantiã, etiam hæretici sæpenumerò p̃stant pari animi alacritate & gaudio. Sic scripsit ille qui primus edito libello contra certitudinem gratiæ disseruit. Verùm quoniã hoc est falsum & impossibile, & ab aliis magistris etiam iure reprehensum, & quia derogat multum fidei nostræ, cui martyrium attestatur (nam martyres testes sunt christianæ veritatis. Propter q̃d B. Hieronymus verè dixit: Si fides Christi vera non esset, nunq̃ sanguine defenderetur) opus est paulò diligentius hæc scrutari, & à principiis veritatem eruere, & doctrinã veram ac differentiam magnam inter verum martyrem & falsum ostendere, & hanc differentiã posse nosci ab ipsis causis & ab effectibus demonstrari.

Videndum ergo primùm quid nam sit quod faciat verum martyrem. Est inconfesso eum esse verũ martyrem, qui prudens & suæ mentis compos eligit extrema pati, idq; in testimonium diuinæ veritatis libenter & cum gaudio interno Spiritus sancti, pacatus animo, & amore Dei propter Christum. Si vnum horum deest, non est verus martyr. Videamus ergo nunc quid falsus martyr differat à vero, cum hoc sit vtrique commune, videlicet extrema pati. Difert autem falsus martyr à vero, eò quòd suæ mentis compos non est, & ideò non liberè in hoc periculum incurrit. Qui enim huiusmodi sunt, iam suæ potestatis non sunt, sed captiui tenentur ad ipsius Diaboli voluntatem, vt B. Paulus testatur. Quare illa electio non est libera & verè spontanea ac ratione probata, sed extorta est ac ferè coacta. Est enim impulsus contra rei naturam. *Quid inter uerum & falsum martyrẽ intersit.*

Nec dicat mihi aliquis, similiter esse in vero martyre, qui præsertim in illo opere etiam magis agitur quàm agat, sicut scriptum est:

Qui filij Dei sunt, Spiritu Dei aguntur. Et Dominus: *Ego dabo uobis os & sapientiam &c.* Et: *Non estis uos qui loquimini, sed Spiritus Patris uestri qui loquitur in uobis*. Respondetur enim quòd hæc motio Spiritus Dei quo agimur, lōgè differt ab impulsu illo Diaboli quo filii eius aguntur. Nos non iccircò minus agimus nec minus liberè quia à Spiritu Dei agamur: sed contrà vt magis liberè & vt magis etiam libenter agamus, ideò agimur. Nec enim propterea dicit Dominus: *Non estis uos qui loquimini*, vt existimaremus illud in nobis sine nobis agi, cum supponat nos loqui: sed vt credamus illud quod loquimur aut agimus non esse ex nobis quasi ex nobis, hoc est, ex viribus nostris naturalibus, sed à virtute quam accepimus ex alto. Vnde Apostolus vbi dixit quòd spiritus filiorum clamat Abba Pater: ipse ibidem addidit quòd nos clamamus Abba Pater. Mouemur ergo à Deo, vt ab ipso moti iuxta modum naturæ nostræ, scilicet non vt sine sensu & electione, sed vt liberè moueamus nosmetipsos: quia ipse per Spiritū suum adiuuat suggerens nobis multò ampliores vires quàm habeamus ex nobis ipsis ad mouendū nos. Ipse enim Spiritus est Spiritus veritatis, & est Spiritus charitatis, lucis & ardoris, quo simul & illuminamur & incendimur. Est.n. fortis sicut mors dilectio. At Diabolus totus tenebrosus est, qui non potest illuminare, sed obtenebrare. Et dū à Diabolo mens agitur, innaturali obedientia & minus liberè agitur, vt sit potius impulsus violentus. Nec propterea sic ab illo acti non peccant, quoniam hāc in eos potestatem Diabolus habet & exercet à libera ipsorum voluntate atq; electione. Filii autem Dei sunt sicut cœli, qui etsi moueantur à natura spirituali & superiori, non tamen innaturaliter, cùm habeant naturalem obedientiam in illum motum. Itaq; magna est primùm hac in parte differentia inter verū & falsum martyrem, id est, in consideratione principii vnde quisq; mouetur.

Differt etiam secundo loco in testimonio. Cum enim quisq; eorū testetur, vnus tamen attestatur vero, alius falso quasi vero existenti. Et cum nemo possit rectè attestari vero, nisi cognoscat illud esse verum: verus Christi martyr non solùm attestatur vero, sed illi vero quod nouit esse verum, & perfectè nouit. Alioqui si quis fortè non credens, aut in fide non firmus vellet attestari pro veritate fidei, puta (vt quorundam proferamus exemplum) quia in hac fide natus esset, aut vt ostentaret suam animi fortitudinem propter gloriam: non rectè neq; secundum virtutem attestaretur, sed vel leuiter ac temerè, vel insipienter & vitiosè. Et ita nō esset verus Christi martyr: quia sibiipsi attestaretur, non Christo. Nec esset testimonium fide dignū: quia non ex scientia. Sicut si quis attestetur cuiuis veritati, si non verè illam nouerit & plenè sed auditu forsan, tametsi magno spiritu videatur testari tanq̄ certò sciens, non tamen legitimus est testis, cui omnino credēdū sit. Ita homo non habens plenitudinem lucis qua certius & plenius noscat ea q̄bus attestatur, non potest verus esse martyr, nisi superaddatur de luce. Quare non omnes qui fidem profitentur apti sunt ad martyrium, & si fortè temeritate quadam agitati videantur sibiipsis prompti. Deus enim vult testes qui sciant, hoc est, qui sint certiores quàm ferat communis imbecillium fides. Et ob eam causam dixit aliquando discipulis suis: *Quò ego uado uos non potestis uenire modò*. Et: *Omnes uos scandalum patiemini hac nocte*. Cur enim erant scandalum passuri, nisi quia adhuc erāt in fide infirmi? Et quare non poterant tūc sequi illū, hoc est, ad crucem ire & mortem, nisi quia etsi absq; fide non essent, tamen nec perfectè credebant, nec perfectè amabant? quod tamen ipsi tunc non cognoscebāt, nec Petrus quidem, cui specialiter dictum est: *Quò ego uado non potes me sequi modo: sequeris aūt postea*. Ipse enim cæteris audacior dixit: *Quare non possum te sequi modo? Animam meam pro te ponam*. Et similiter dixerunt omnes. Verùm melius norat Christus quid esset in corde eorum, q̄ illi: Placuit Domino, adesse illis in animi præparatione votum martyrii, sed non placuit ꝙ seipsos iudicauerint de facto potentes ad illud sustinendum. Considera ergo lector, vt non est omnium fides, ita non omnium q̄ sunt fideles est martyrium verum: quia perfectè hoc genere testimonii testari non possunt, quod est pati extrema dum variis & immanibus cruciatibus & tormentis examinantur. Elegit ergo Dominus Apostolos suos qui testificarentur eius veritati, quos ipse impleuit Spiritu lucis & ardoris, & voluit vt plenissimè scirent ea de quibus testimonium erāt reddituri. Et ideò ipse dixit: *Sed accipietis uirtutem superuenientis Spiritus sancti in uos, & eritis mihi testes in Ierusalem & in omni Iudæa & Samaria, & usq; ad ultimum terræ*. Primò dixit: *Accipietis uirtutem &c.* Deinde dixit: *Et eritis mihi testes*, satis declarans quomodo ab illa virtute Spiritus accepta idonei testes efficiebantur. Et adeò hoc obseruauit, vt de his quæ erant sensu perceptibilia uoluerit habere illos testes q̄ oculis ꝓpriis uiderāt, & manu (quod dicitur)

contrectauerant, ut sic de iis legitime te-stificarentur. Ideo apertius aliàs dixit: *Quum uenerit Paracletus quem ego mittam uobis, Spiritũ ueritatis, ille testimonium perhibebit de me, & uos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.* Vide vt duo complectitur de quibus futuri erant te-stes, vt conuenienter testificarentur. Alterũ spectabat ad ea quæ erant diuinitatis & solamente percipiebantur: & hæc desiderabant plenitudinem notitiæ reuelatæ à Spiritu. Et ideo promittit mittere Spiritum testificantem. Alterum verò pertinebat ad ea quæ sensibus percipiũtur, vt fuerũt gesta Christi, & propter hæc dixit: *Quia ab initio mecum estis.* Qua de causa cum vellent in locum Iudæ vnum subrogare ex multis discipulis, dixit B. Petrus: *Oportet ergo ex his uiris qui nobiscum sunt congregati in omni tempore quo intrauit & exiuit inter nos Dominus IESVS incipiens à baptismate Ioannis usq; in diem qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis eius nobiscum fieri unum ex istis.* Sic ergo fecit eos testes Christus omni exceptione maiores, vt de visu testari possent. Dico de visu tam corporaliter quàm spiritualiter. Vnde Dilectus in persona omnium eorum dixit: *Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod uidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de Verbo uitæ &c.*

Vide igitur nunc qd intersit inter martyrẽ verũ & falsũ. Verus.n.martyr attestatur veritati quã certò pcipit, & ita certò ut nec dubitet nec in ea luce valeat dubitare, tametsi mille tormẽtis exagitetur: quia videt fidẽ suã quam credit, esse à Deo, & Deum ostendere certa luce testimonia sua esse credibilia nimis, sicut
Psal. scriptum est. Et ideo Apostolus aiebat: *Ideo*
ad Hebræos. *nos tantam habentes impositam nubem testiũ etc.* Et ali-
ad Timoth. bi: *Fidelis sermo & omni acceptione dignus.* Fidelẽ sermonem vocat qui ex Spiritu Dei veniens meretur fidem, & dignus est cui omninò habeatur fides. Talis est ergo verus martyr quantum ad certitudinem testimonii. Falsus autem martyr cum nõ attestetur veritati, quo modo nosse põt se attestari veritati? Quòd si quis dixerit: Videtur sibi ꝙ attestetur ueritati: non abnuimus. Verùm nunquid satis est ad testem legitimum videri sibi se attestari veritati? Minimè, sed oportet insuper eum hoc certò scire. Cum verò nesciat, non potest tanto animo reddere testimonium, quanto ille qui hoc certò nouit. Multum.n.interest inter videri sibi scire, & verè scire, non sophisticè. Ille cui sic videtur, si sapit & cogitet, non cõquiescit in illo videri. Hic autem noster quiescit, cũ sciat, nec potest nõ quiescere: & ideo erectiore ac maiore animo testimoniũ profert pro cognita & perspecta veritate.

Verùm nec adhuc cõtentiosus disputator silebit, sed dicet: Illa apparentia veri in hæretico eundem effectum faciet vt se ingerat morti, quem facit ipsa Christi veritas cognita catholico. Sic accidere solet in homine auaro & fure q certò existimet aliquod monile quod vidit, esse monile aureum, cum tamen non sit. Hic profectò tam auide curret ad suffurandum, etiam cum periculo mortis, ac si verè esset aureum. Nam illi in sua existimatione qua mouetur, aureum est. Respondeo, palàm claudicare istiusmodi exemplũ. Homo.n.hæreticus ex aduerso cõtra persuasionem suam habet sibi propositã Ecclesiæ sanctæ in primis & multorum ac sapientum sententiam: quæ si perinde appareret apud eũ qui monile aureũ esse putet, vt multi qui probabiliter haberentur periti dicerent illud non esse aureum: impossibile esset (ni penitus insaniret) vt posset quasi certus in ea persuasione persistere. Persisteret autem imperio voluntatis quasi pertinax, non quasi certus.

Præterea, cum à Deo lux & fortitudo vero martyri præstetur ad sufferendum, non autem martyri falso, impossibile est vt pari animo & æquali cõstantia falsus martyr sustineat. Furor.n.illum, non fortitudo impellit: temeritas, non prudentia. Non placet autem Deo sacrificium sine sale, nec testimonium sine notitia: alioqui excusarentur hæretici martyres, qui dicere possent: Ita nobis apparet: sed egregiè à B. Paulo confutãtur, qui vult omnes captiuum reddere intellectũ 2. cor. 10.
in obsequium fidei: quod non rationabiliter exposceret, si verè vllus posset ita esse certus suæ falsitatis, sicut est suæ veritatis Christianus. Confutãtur & à ratione manifesta, quę non probat vt homo testificetur quasi plenẽ sciens, qui tamen nesciat. Plena.n.notitia potissimũ ab eo exigitur qui cum dispendio vitę perhibet testimonium. Nam sic sibi videri & sic sibi apparere, non potest ex rei natura ita facere intellectum quiescere vt concludat se posse validè testificari. Nec est.n.vllus verè hæreticus, qui non sit (vt ait Apostolus) etiã subuersus & proprio iudicio condemnatus: quoniam in re illi non clara (cum non possit falsitas esse clara) innititur prudẽtiæ suę contra sententiam sapientium. Hoc verò rectè iudicare potest idem homo qui ab errore cõuertitur. Ecce B. Paulus qui anteà tã acris erat christiani nominis persecutor propter ignorantiam veritatis, cum postmodo ab eo errore liberatus cępit nosse veritatem, nónne multò stabilior factus est in veritate de facie agnita, quàm esset prius in sua illa ignoran-

tia, tametsi sibi videretur olim veritatem tenere? Hoc si non fuisset, quomodo potuisset certò statuere se prius aberrasse? Multum ergo interest inter christianum martyrem & hæreticum hac parte: tantum certè quãtum inter illum qui mouetur à re non vera sed apparente sibi vera, & illum qui à re vera mouetur & cognita etiam vera, ac certò perspecta: quod profectò adhibita diligentia & exploratione legitima internosci potest.

Differt autem tertio loco & quammaxime, falsus martyr à vero. Nõ.n. libens hic, nõ paratus, neq; cũ interno spiritus gaudio sese immolandum tradit sicut verus martyr, tum quia à Dæmone illusus agitur potius quàm agat: tum verò quoniam nõ est conscius nec esse potest se pati pro veritate, vt sic animum suum in opere virtutis heroicæ solari posit. Addo deniq; q͏̃ non habet spem viuam aduenientis salutis, sed arrham inferni. Quare miratus sum valdè illum Magistrum qui cõtra certitudinem gratiæ scripsit, in hunc modum ausum esse scribere: *Experimento cõperimus nonnullos hæreticos ob suam leuitatem & ignorantiam & quam ostentant sanctimoniam, tanta esse animi serenitate & certitudine ex parte subiecti, quanta sunt multi Catholici.* Ita ut apud illũ leuitas & ignorantia & ostentata sanctimonia tantam animi serenitatem ac certitudinem faciant in subiecto, hoc est, in mente hominis, quantam faciunt solida grauitas & prudentia & scientia ac uera sanctitas. Nam idem Magister alibi ait: *Vidimus plurimos multò maiore alacritate festinare ad rogum, quàm aliquis fortè Christianus iret damnatus à Turcis. An negare poteris quin ille tam certus apud se sit, tamq; securus, licet non tutus, quàm est quispiam fortè ex Christianis existẽtibus in charitate? Alias quomodo exurise uiuentem, & bullienti oleo submergi tam exultabundus gauderet?* Et alio opere suo De natura & gratia sic ait: *Hæreticus tam firmo tamq; excelso animo dabit uitam in obsequium, ut putat, Christi, quàm legitimus Christianus.* Hæc ille: quæ certè & falsa esse & irrationabilia, & cum iniuria nostræ fidei & uerorum martyrum affirmari, ne quid grauius dixerim, non dubito. *Non.n. est pax impijs, dicit Dominus:* & sæua ac perturbata conscientia, qualis est impiorum, nõ potest eam animi serenitatem & alacritatem parere quam iste prædicat. Nec uerè is dicitur firmus & excelsus animus q̃ furore agitur, ac tenebris inuoluitur. Quicunq; autem negat hæretici animum densis obuolui tenebris, ipse uerè tenebris oppletus est. At Christianus qui patitur plenus est luce fidei, plenus spei, plenus feruore charitatis, quibus uirtutibus qui perfectus est, uerè fortis est. At huius rei iudicium non est omnium, sed spiritualium uirorum qui iudicant omnia, ut ait D. Paulus. Audi ergo pie lector B. Bernardum huic nostræ ueritati mirum in modum adstipulantem. Is enim loquens de supplicio quorundã sui temporis hęreticorum, sic ait: *Mirabantur aliqui q͏̃ non modo patienter, sed & læti (ut uidebatur) ducerentur ad mortem, sed qui minus aduertunt quanta sit potestas Diaboli non modo in corpora hominum, sed etiam in corda quæ semel permissus possederit. Nónne plus est sibimet hominem iniicere manus, quàm id libẽter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse Diabolum frequenter experti sumus, qui seipsos aut submerserunt, aut suspenderunt.* Et post pauca: *Nihil ergo simile habẽt constantia martyrum & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in istis cordis duritia operatur.* Hæc D. Bernardus. O' si daretur utriusq; cor spectare cominus & christiani & hęretici, quantum in corde christiani conspiceremus beatæ lucis, quantũ uerè excelsi animi, quantum tranquillæ serenitatis & suauissimæ dulcedinis iucũdissimæq; lætitiæ, cum & palmã & præmia claro & certo fidei oculo iam spe consummata ipse conspiceret? At econuersò, quantum tenebrarum, quantum turbinis & procellę, quantũ fellis & amaritudinis exhalare cor hæretici cerneremus, tametsi nonnunq̃ spẽ vultu fortè valeat simulare: quod quoniam simulatum est, uixq; vi confictum, facilè internosci pốt. Neq;.n. fieri posse arbitror quin ex aliq̃bus rimulis erũpãt signa animi pturbati & cõscientię coinquinatæ & cauteriatæ: quod (vt aliquo exẽplo rem illustremus) satis intelligi potest à martyrio Hieronymi Pragensis hæretici, etiam iuxta testimonium Pogii Florentini, qui infęlicem eius excessum quadam epistola descripsit, vbi & omnes suæ eloquentiæ neruos intendit, vt quæ erant indignatio ac furor, quasi virtutem atq; animi fortitudinẽ nobis ostentaret. Recitabo pauca. Induxit hominẽ de duris carceribus venientem ante conspectum Concilii ac Patrum, multa pollentem facundia, de quo post nonnulla in eius laudem, inquit: *Multos salibus perstrinxit, multos lædorijs, multos persæpe in re mœsta ridere coegit iocãdo in illorum obiurgationes.* Hęc Pogius. Audisti hactenus, bone lector, christianas virtutes in salibus, lędoriis, & iocis. Non legerat vir ille Pogius B. Petrum Apostolũ q̃ lędorias in homine christiano vetat & vituperat. Vbi enim ait: *Non reddentes maledictum pro maledicto*, græca voce vsus lędoriam dixit. Saltem proprietatem uocis tenuisset. Certe lędoria est apertũ & mordax & amarulẽtum conuicium nulla urbanitatis specie uelatum, ut eruditi interpretantur. Hæccine est chri-

D. Bernardus in ser. 66. super Cant.

Hieronymus Pragensis hæreticus & martyr diaboli.

Pogius Florentinus.

1. Pet. 3.

stiana modestia & placabilitas? Audi nunc & in re seria & grauissimi ponderis, iocum. Narrat Pogius eum cũ rogaretur quid sentiret de sacramento, respondisse: *Antea panem, & postea corpus Christi*. Et cũ quidã obiecisset: *Aiunt te dixisse, post consecrationem remanere panem: tũ ille, Apud pistorem, inqt, panis remanet*. O iocum importunissimum & viri parum de veritate soliciti, & ante ora Patrum irreuerentis. Et cuidam ex ordine Prædicatorum acrius inuehenti: *Tace, inquit, hypocrita*. Considera prudens lector viri animum plenum impatientia & iracundia, reddentémq; signa certa martyris Diaboli. Nunquid à Christo hũc modum didicit conuiciandi, aut ab vllo vero Christi martyre? Adiecit quòd & præcipuũ quẽdam suum aduersariũ nunq̃ nisi canem & asinum appellauit. Denique cum à multis interrumperetur dum diceret, & ipsius sententias carperent, neminem illorum intactũ reliquit, paritérq; omnes vlciscens, vel erubescere coegit vel tacere. Hęc ille Pogius tanq̃ à constante viro profecta nobis enarrat, quę sola possunt illum impotentiæ, immodestiæ, superbiæ, & animi perturbati tergiuersatoris ac mendacis euincere. Certum est enim Iohannẽ Hussitam obstinato animo tenuisse, manere panem post cõsecrationem in Sacramento, & hunc articulum cum suo defensore fuisse damnatum in anterioribus Conciliis & summorum Pontificũ decretis: & nihilominus ipso Pogio teste ille infęlix Hieronymus cum ad rogum descẽderet, Iohannem illum Hussitã miris laudibus extulit, appellãs eum virum bonum, iustum, & sanctum, & illa morte indignum. Nónne hoc solum poterat redarguere istum Satanæ martyrem, & mẽdacẽ planè atq; apertè ostẽdere? Quę res q̃ conueniat vero martyri, facilè est viro christianæ prudẽtiæ iudicare. Sed nõ est omniũ gẽmas distinguere, & veras à falsis dignoscere, psertim eorũ qui in ethnicorũ historiis & poetarũ fabulis virtutes perquirendas putãt.

Io. Hus hæreticus.

At in nostris veris martyribus licet fortè internã lætitiam quam Spiritus intus operatur, carnis dolor aliquando obumbret, foris tamen nihil ab illis ineptum, nihil insipiẽs, nihil impatiens, nihil fictum, nihil coactum, nihil deniq; non perfectè christianum prodire potest. Quòd si homines huius seculi hæc non obseruarunt, non permittant se falli similitudine falsa, sed intelligant sicuti in rebus & animi conceptibus, ita etiam in actionibus nostris cõtingere veritatem & falsitatem. Quẽadmodum enim est aurum verum & aurum falsum, quod tamen apparet verum: & similiter ratiocinatio vera & ratiocinatio falsa, quæ tamen apparet vera, & inter hæc lata est differentia quam facilè periti cognoscunt: ita pariter est in animi moribus & in actionibus nostris. Vt autem plerique non artifices falsa specie delusi in illis decipiuntur, hoc est, in rebus & ratiocinationibus: ita & in actionibus nostris iudicandis contingit allucinatio. Bene aũt expertis, & ex ipso artificio diligenter explorãtibus impossibile est cõtingere deceptionem. Et iccircò nõ datur verũ martyrem p Christi nomine patientẽ allucinari.

Martyres christi quo pacto se gerant.

Differt deniq; verus martyr à falso (quod maxime facit ad certitudinem gratiæ) quoniã ipse & pro Christo patitur, & certò scit se pati pro Christo: & ideò iam quasi præsentem spe certissima videt coronam, iuxta Domini promissum: *Beati qui persecutionẽ patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorũ est regnum cœlorum*. Quorum neutrum de falso martyre dici potest, quem B. Paulus subuersum esse & proprio iudicio condemnatum pronũciat. Alioqui si certò sentiret falsus martyr se pati amore Christi, profectò certus esset in se esse Christi charitatem. Nemo enim sine Christi charitate potest verè pati extrema propter Christum, dicente illo: *Sine me nihil potestis facere*.

Verùm ad hoc responderunt ex aduerso, non tñ constanter, vt euenire cõsueuit qñ nõ tenetur veritas. Dixerũt.n. quidã etiam martyres ipsos ad noscendã certò gratiã suã indigere speciali reuelatione. Et addiderũt, oẽs martyres specialẽ reuelationẽ habuisse. Qm̃ verò hæc ex voluntate potius q̃ ex ratione & autoritate dicũtur, indignum esset nos ob eiusmodi cõmenta esse solicitos. Ipsa martyrũ testimonia, q apertè se propter Deum & Christum morti occũbere ex conscientia, nõ ex speciali reuelatione testabãtur, cõfutant humana hæc commenta: item ratio ipsa manifesta. Si.n. iubemur propter Christum animã ponere, quis vnq̃ rationabiliter ponet q ignoret an propter Christũ illam ponat? Nullus ergo nisi temerè hoc præceptũ impleret. Et vbi est illa vox psalmi à B. Paulo in suum vsum citata: *Quoniã propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis?* Hęc est uox martyrũ q propter Christũ se morti tradi nõ metuũt asserere corã Deo. Dicunt, satis esse vt probabiliter & opinatiuè existimẽt se ponere animã pp Christũ. Ergo hoc exigit à nobis Deus ut in opinione quiescamus, idq; in ipso vero & nõ opinatiuo dispẽdio uitę & periculo animę? O miseram, iterum atq; iterum dicam, O miseram Christiani hominis cõditionem ac militiam si sic ueritas se haberet.

Verùm sunt arguculi quidam qui fatent certò quidem nosse martyrem se pati ꝓpter Christum, nescire tamen vtrum ex charitate infusa, an verò ex quadam dilectione acquisita, aut per auxilium Dei speciale excitatum, non à dono infuso. O' vana hominũ commenta. Quis verus theologus & de scripturis sapiens & seriò cogitans, hunc casum euenire posse admittat? Sed demus nos illum. Sit ergo homo fidelis q amore Christi sine charitate (vt volunt) eousq; prorumpat vt animam suam ponat pro illo: quæro, an hic dicetur esse dispositus ad recipiendum donum charitatis, an non? Si neget, quid est quod negari non valeat? Sin autem idoneè dispositus asseritur, donabit igitur illi charitatem Dominus. Et cum ipse homo certò sentit se dispositum euidentia facti, certò etiam noscet notitia fidei se habere charitatem. Nisi quis fortasse dicat, Deum vt sit quispiam dispositus, requirere etiã amplius quàm vt animam propriam ponat propter Christum. Quòd si etiam hoc dicant, cogitent (rogo) quid est quod dixit Dominus: *Maiorem charitatem nemo habet quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis*. Detur ergo iste casus: Sit aliquis fidelis nihil sibi conscius, & recens à sacerdote absolutus, & sacro cibo corporis Dñi corroboratus, & mox ad martyrium raptus, lubens & cum gaudio suscipiens illud propter Christum amore naturali, vel acquisito (ut volunt) nondũ sibi infusa charitate. Quæro de viro hoc: Quò ibit ex hac vita excedens? Certè non in vitam æternam: quoniam sine charitate inuenit: igitur in æternas flãmas. Homo igitur qui pro Christo moritur & nihil conscius sibi, refectus sacramentis, puniet æterno supplicio? Eant ergo & hæc prædicent populis, & experientur vtrum sint inuenturi aures quæ ab hac prædicatione non abhorreant.

Stet igitur certissima sententia, opus extremum veri martyris, vtpotè certissimũ diuinę charitatis effectũ, certissimũ signum esse inhærẽtis diuinæ gratiæ atq; iustitiæ. Alioqui stultè & insipiẽter obtulissent se neci tot martyres, si ignorasset se illud facere ex charitate ac propterea de præmio fuissent incerti.

Nec obstat instantia de martyre hæretico, de quo satis liquet illũ nõ pati propter Christũ etsi fortè hoc illi videat. Vnde B. Augustinus de falsis martyribus perspicuè ait, quòd etsi nomen Christi profiteantur, non tamen propter ipsum moriũtur: siquidem & aliqui catholicorum nõ propter Christum, sed ad iactantiam & humanam gloriam pasi sunt.

B. Augustinus in psal. 43

Si enim suam conscientiam legitimè, idest, coram Deo explorassent (vt idem Beatiss. Pater testatur) profectò agnouissent se non verè pati pro Christo, qui seipsos ab vniuersali fraternitate, quæ est Christi Ecclesia, separassent. Quid est.n. quod facit hæreticum nisi, vt sancti doctores tradunt, error, cum pertinacia, qui proprii honoris aut alicuius temporalis commodi gratia contra fidem Ecclesiæ defenditur?

Idem tract. 6. in epist. can. B. Ioa.

Potuissem & alia multa testimonia ꝓ hac veritate producere. Verùm in re tam persuasibili abundare, omnino superfluum duxi: ꝑsertim verò quoniam si cui superiora nõ sint satis, nihil poterit esse satis. Addo quòd qui postremò scripsit, in hoc articulo de vero & falso martyre, & magna inter eos & clara differentia, nostram, imò catholicam sententiam aduersus primũ disputatorem defendit, sicut & in plerisq; aliis aduersus eundẽ meritò partes nostras tutatur.

F. Andreas Vega.

ASSERTIO XIII.

Quòd aduersus hanc certitudinem quam asserimus, nulla pontificia aut synodalis determinatio, nulla Vniuersitatum seu Magistrorum censura militat.

PROTVLERE quidam summi Pontificis Innocentii Decretalẽ de purgatione canonica, vbi dictum illud Iob: *Etiam si simplex fuero etc*, iuxta vulgarem horũ sententiã interpretari videtur. Sed oportebat prius Decretalis illius casum & verum sensum explicare. Incumbebat cuidam vt se canonicè de obiectis criminibus purgaret, id q; vt fieri consueuit, iureiurando se illa crimina non perpetrasse. Ille verò dolosè mutans formam iurisiurandi, iurare volebat se ab eis criminibus esse immunẽ, tacitè sentiens se iccircò esse immunem, non quia non ea commisisset, sed quia pęnitentia esse deleta arbitrabatur. Innocentius autẽ Pontifex dolum inesse animaduertens, contra hanc iurisiurandi formam in hunc modũ scripsit: *Potius præsumimus ꝙ alia de causa uolebat sub præscripta forma iurare, uidelicet ꝙ immunis erat ab illis criminibus de quibus fuerat infamatus, tanquàm dimissis per pœnitentiam iam esset immunis ab illis. Sed hoc iurare non paruæ temeritatis existeret; cum B. Iob dicat: Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Ideò præscriptam purgationis formam reprobamus tanq̃*

Innocentius Papa

indiscretam, temerariam, & ineptam. Hæc Innocentius, vnde sumunt ipsum Pontificem sic intellexisse locum B. Iob, sicut ipsi exponunt, Cum videlicet non possit quis scire suam à peccatis innocentiam, dicente B. Iob: *Etiam si simplex fuero &c*, iccircò dixit talem purgationem per tale iusiurandum temerariã esse.

Nos autem dicimus, Si recto oculo verba Pontificis considerentur, ex eius superius citatis verbis nihil aliud haberi, nisi quòd tale iusiurandum erat temerarium, & illa purgatio similiter temeraria, indiscreta, & inepta. Probatur aũt indiscreta purgatio illa & inepta, etiã si certò ille sciuisset sibi à Domino remissa fuisse peccata. Aliud .n. est se esse fortè purgatum atq; immunem à peccatis coram Dño, aliud verò corã hominibus: id quod tum ibi requirebatur. Nam quemadmodum si fur aut homicida infidelis baptizaretur, esset proculdubio immunis à peccato suo coram Deo, nec propterea tamen euaderet iudiciũ ciuile: ita in casu illo. Nõ .n. satis erat ei via pęnitentiæ se purgatum esse coram Deo, nisi coram hominibus purgatus haberetur: imò illo ipso testimonio grauabatur. Qui .n. dicit sibi aliquid fuisse dimissum à Deo per pęnitentiam, hoc etsi forte valeat in foro poli: vbi tamen iudex est homo qui arcana cordis nõ videt, minime valet. Quòd verò illud iusiurandum fuerit temerarium probat Innocentius ex sententia illa B. Iob, tanq̃ hoc pacto arguens. Si Iob cum esset sanctus & sciret suam perpetuam innocentiam, talis nihilominus erat coram Deo vt sciens illam nollet tamen scire aut agnoscere (sicut locum illum exponit B. Gregorius) quanta est rei & peccatoris temeritas, qui ausit etiam iureiurando asserere se esse à peccatis immunem? Adde quòd esse immunem à peccato non solùm cõtinet esse remissum culpæ reatum primũ æternæ mortis, verumetiam omnem peccati pęnam, sicut patet de Dauid. Et ideò benè dictũ est etiam ab exemplo B. Iob, illud iusiurandum fuisse temerarium, etiam si homo posset esse certus de sua gratia coram Deo. Ibi enim fama bona coram hominibus quærebatur. Hactenus igitur ostensũ esto verba Innocentii nihil prsus facere aduersũ nos.

Illud verò tanq̃ ex superuacuo addimus, quòd etsi forsan Innocentius aliud senserit, non obligauit nos ad illam interpretationem recipiendam. Neq; enim quodcunq; sancti Pontifices etiam in suis decretis enunciatiuè, aut opinatiuè magis quàm decisiuè loquunt, illud haberi debet quasi decisum ac determinatum, vt ipsimet nobis attestantur. Nam audi obsecro te prudens lector. Ipsemet Innocentius in cap. Literas, de restitutione spoliatorum, cum proposita esset quædam quæstio circa quam erat oraculum Clementis Papæ, non habuit oraculũ illud pro determinatione: imò nec ipse voluit determinare, nec ex suo responso quicq̃ ꝑiudicare contrariis opinionibus, id'q; prudenter. Magnũ esset .n. ac verè nimis durum, ex quouis prolato Pontificum alligare intellectũ sapientũ. Non .n. semper & in omni verbo assistit illis Spiritus. Quare prudentes Pontifices non facilè nec nisi ex magna causa, & multa inquisitione ac discussione præmissa, consueuere quicquàm decidere aut pro deciso habere, quod non apertum fuerit & clarum in scripturis sanctis, aut Patrum communi consensu receptum ac traditum, vt non quicquid illis visum fuerit, habeant aut haberi velint ꝑ explorato atq; cõperto. Alioqui in re proposita cur magis sequi debeamus Innocentii interpretationem, quàm illam B. Gregorii, cũ vterq; Pontifex Rom. fuerit? B. Gregorius aũt etiam doctor Ecclesiæ, & in interpretatione scripturarum admirabilis, & singulari quadam prærogatiua illum librum Iob interpretatus est. Quocirca quidam eorũ parum æquus disputator fuit aduersum nos. Nam illud sibi sumit quod nobis in pari, imò etiam in multo meliori causa non concedit. Vult .n. nos teneri Innocentii Pontificis autoritate ob id quod obiter illud dixit (quanq̃ nec illud dixisse constat) se autem Alexandri Papæ certiore sententia teneri non vult. At hoc non est veritatem colere, sed sophistam potius agere, à quo vitio theologum disputantem longè abesse decebat.

Dicta Pontificum non sẽper obligant

Concilium Tridentinum

CONCILIVM autem Tridentinũ contra nos aliquid decreuisse, falsò existimari ab aduersariis speciali libello demonstrauimus, & in præfatione nostra ad has assertiones repetiuimus ꝑpter ignaros intentionis Patrũ, quæ fuit contra Lutheranos tantum, nõ cõtra Catholicos vllos, sicut Reuerẽdiss. Legati sæpius cõtestati sunt, & in Actis est memorię commendatum. Quòd autem cum lutherano errore nedum nihil confine habeat vlla nostra assertio, sed è diametrò pugnet, ita manifestum feci, vt nec qui ex aduerso cõtra nos scripserunt valuerint inficiari, sed ambo confiteri tandẽ coacti sunt. Quòd verò verba ipsa & titulus Decreti, sicut in præfatione diximus, hoc plusq̃ manifestè declarẽt, patet. Titulus .n. hic est: CONTRA INANEM HAERETICORVM FIDVCIAM. Quis aũt inanem fiduciã ausit illã asserere,

quã & scripturæ & sancti Patres, vt superius multis locis ostendimus, commendant atque præcipiunt? Verba autem ipsa Decreti planè indicant de ea fide loqui Patres cui non possit subesse falsum, quæ est catholica fides. Nos autem non certitudinem fidei catholicæ in proposita quæstione defendimus: certitudinẽ tamen, & quæ valeat & debeat in nonnullis auferre omnem dubitationem & formidinem Spiritusancto contestante interius cum eorum spiritu. Propriè autem fides cui non potest subesse falsum, catholica fides est, cui ratione communis & probati obiecti per Ecclesiam, subesse falsum non potest. Hoc verò obiectũ quòd ego vel ille simus adepti gratiam, est particulare obiectum, nec ab Ecclesia probatũ, sed fide particulari suscipitur: circa quod potest homo falli, quia huic obiecto potest subesse falsum.

Catholica fides.

Ad hæc, Si hanc interpretationem non recipiant, sed absolutè omnem certitudinem negare velint esse possibilem, & de ea loqui Decretum, innumeris Sanctorum & scripturarum testimoniis obruuntur, quæ supra in plerisque Assertionibus produximus: imò simpliciter Decretum illud, etiam iuxta aduersariorum doctrinam & confessionem, falsum inuenitur. Ipsi .n. docent, saltem ex reuelatione speciali posse haberi hanc fidei certitudinem cui non possit subesse falsum. At Decretum negat absolutè haberi posse, nihil distinguens, nihil excipiens. Sed ò me minus prudentem qui rem actam ago, & propter nescio quos plus iusto & plus satis videri possim solicitus. Hîc igitur meritò quiescam.

Quòd verò tandem & Parrhisiensium & Louaniensium censuras aduersus lutheranã circa hoc doctrinam quidã adduxerint quasi nostram doctrinam damnauerint, importunum omnino fuit. Ecce in Parrhisiensi censura primò ponuntur hæc Lutheri verba: *Pessime docent theologi quando dicunt nos nescire quando sumus in gratia.* Et continenter apponitur censura his verbis: *Hæc propositio intelligendo nescire certitudine fidei de qua loquitur scribens, est falsa, sacris doctoribus dissona, & sanæ intelligentiæ scripturæ.* Hæc illa Vniuersitas. Et simili modo aliam Lutheri positionem damnat, nimirũ hanc: *Caueat omnis Christianus ne unque incertus sit An Deo placeant opera sua. Qui .n. sic dubitat, peccat & perdit opera sua cuncta, frustràque laborat.* Hæc Lutherus. Censura verò ait: *Huiusmodi consilium, loquendo de certitudine ut supra, est temerarium, perniciosum, et sacris eloquijs minus conforme.* Hæc ibi. Quis autem hîc primùm nõ videat nihil esse quod contra nos faciat? Non .n. simpliciter damnatur sententia quæ ait hominem scire posse certitudine fidei se esse in gratia, sed damnatur intelligẽdo de certitudine fidei de qua loquitur Lutherus. At hæc certitudo fidei lutheranę tantum distat à nostra fidei certitudine, quantum distat cęlum à terra. Lutherus .n. dogmatizat nos sola fide absque vllis operibus bonis obtinere gratiam, quam non possumus amittere nisi sola infidelitate, & hinc adducit certitudinem gratiæ, videlicet à certitudine suæ illius fidei. *Quia .n.* (inqt) *certò scimus nos credere, ideò certi sumus nos esse in gratia.* Hic est vnus ex articulis fidei ipsius Lutheri. *Quicunque certò & nihil titubans credit se esse absolutum, erit absolutus, quicquid sit de contritione & quouis alio opere charitatis.* At nos è conuerso pugnamus acriter aduersus hæc omnia, statuimúsque certitudinem gratiæ non in sola cõscientia fidei, sed in legitima sacramentorum susceptione, & in conscientia bonorum operum ac pſertim insignium & heroicorum, & iugi timore atque obedientia mandatorũ Dei ex fide. Et propterea manifestè consequit̃, quod Parrhisiensis Vniuersitas damnando pcisè ac disertè lutheranam illam fidei certitudinẽ, non solùm non damnat hanc nostram, sed potius ipsa Vniuersitas (quam scio esse doctissimam) ostendit se nolle damnare, cum optime nosset, certitudinem hanc quam nos defendimus nec repugnare sacris doctoribus, nec sanæ scripturarum intelligẽtiæ: quod ex superioribus citatis de sacra scriptura & sanctorum Patrum sententiis quàmlatissime patet. Scio ego viros eius Vniuersitatis doctores, nec eos quidem obscuri nominis, sed valde claros, hanc nostram sententiam etiam in suis scriptis pbauisse: sed quia aduersarii, eorũ autoritatẽ reiiciunt, & habemus argumenta fortiora & quasi redũdãtia, cõsultò omittimus

Lutherus.

Censura Parrhisien.

Louaniensis autem censura in hunc modũ statuit: *Fides qua quis firmiter credit, & certò statuit propter Christum sibi esse remissa peccata, seque possessurum uitam æternam, nullum habet in scripturis testimonium.* Verissimum est hoc omninò. Nam palàm lutheranam illam fidem indicat & iure damnat, ex qua sola prędicant non solũ pręsentem gratiam reddi certam, verumetiam vitæ æternæ possessionem: hoc idem nos ẽt anathematizamus. At illud quod eadẽ censura subiecit, nobis mirificè fauet. Subiecit enim: *Tametsi firma & certa spe debemus expectare in hac quidem uita per sacramentum baptismi & pœnitentiæ remissionem peccatorum, & in futuro seculo uitam æternam.* At hoc certè nõ potest rectè fieri & expectari, nisi ab his qui cõscii fuerint se esse in gratia Dei. Alii .n. nõ possunt habere spem

Cẽsura Louanien.

firmam ac certam. Nam qui dubitat similis est fluctuanti: & qui non est in charitate, vnde potest elicere spem certam ac firmam, cum teste Apostolo, spes ob eam causam non confundat, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctũ qui datus est nobis? id quod declarans B. Bernardus ait: *Ideò spes nõ cõfundit, quia charitas certitudinẽ infundit.*

Pro nobis ergo potius statuunt ambarum gloriosissimarũ Vniuersitatum cẽsuræ. Siquidem positio nostra de certitudine gratiæ magis opponitur lutheranæ doctrinæ q̃ sua contradictoria. Lutherus.n. certitudinẽ gratiæ prædicat venire à sola fide, & illa quidem catholica quam omnes habere tenẽtur. Nos autem contrà è diametro non à sola fide, neq; catholica fide. Ille item neq; à sacramentis, neq; ab operibus charitatis posse hominem certũ reddi suæ gratię asseuerat. Nos aũt similiter oppositũ è diametro astruimus. Quare qui hac parte nobis aduersantur, manifestè cũ Lutheranis cõsentiunt. Imò dicere ausim, tantò deterius q̃ illi in hoc articulo aberrãt, quantò leuioris est erroris nimium arrogare fidei, q̃ simul derogare fidei, sacramẽtis, & operibus. Clara sunt hæc nimium & aperta, quibus necdũ video esse responsum, nec arbitror posse à quoq̃ idoneè respõderi.

Vnũ obiter addam cõsideratione dignissimũ, q̧ scilicet quantũ possum meo qualicũq; ingenio attingere, illa opinio de incertitudine gratiæ locum hæresi lutheranæ patefecit. Quia.n. cõmunis animorũ cõceptio refragatur, quæ non potest admittere nos perpetuò esse debere ambiguos, & conscientiam tanto dubio ac formidine vsq; ad mortẽ torqueri, in eo præsertim in quo statuitur summa rei: propterea astutus ille, imo verius à Dęmone instructus, inuenit illam à sola fide certitudinem, quia iam docuerat eam ab opibus haberi nõ posse. Nescit.n. homo (ait ipse) vtrũ cõtinuè peccet, pp occultissimũ superbiæ vitiũ.

Qui ergo Luthero pręter modũ aduersantur, ponũt omnino incertitudinem præterq̃ ex speciali reuelatione Dei, & hĩc operari fidẽ negant, contra D. Bernardũ. Nos aũt media ac regia via incedentes, dicimus hominẽ posse quidem certum esse suæ gratiæ, non tñ à sola notitia eorũ quæ sunt catholicæ fidei, neq; ab ea fide quã Lutherus p̃dicat & beatificat: sed scripturarũ & sanctorũ Patrũ doctrinã sequuti, à sacramentorũ certa virtute, & à conscientia bonæ voluntatis non admittentis dolum in lumine Spiritussancti contestantis: Itẽ à perpetuo tenore rectę & inculpatę vitę, à timore Dei sancto, & à desiderio & zelo gloriæ eius & aduẽtus eius. Deniq; à luce magna clarissimorum operũ quę facta sunt in Deo. Est.n. & in operibus sua quædã lux, quę illis testimoniũ perhibet. Vnde Dñs iubebat: *Sic luceat lux uestra coram hominibus ut uideãt opera uestra bona, & glorificent Patrem uestrum qui in cœlis est.* Quare q̧ hæc certitudo non adsit omnibus, aut etiã sibi adesse pleriq; nõ sentiant, hoc vel à praua vita est, vel à multa tepiditate & incõsideratione & paruo exercitio fidei. At iusti ac perfecti qui sunt soliciti ambulare cũ Deo suo, & peregrini verè sunt in hoc mũdo, cogitatione & auiditate tẽdentes in patriã, habẽt certũ in corde testimoniũ Spiritus, quo perspicuè noscunt se & diligi & diligere, qui vt stercora deputant omnia mundi huius bona, & arrhã se tenere futurorũ non ambigũt: & cũ hanc fiduciã habeãt, nõ propterea cessant cũ timore ac tremore suã salutem operari. Neq; .n. notitia hæc timorem sanctũ excludit, sed potius auget. Et contrà, ipse timor sanctus quantò maior, tantò magis certitudinem operatur, vt eleganter D. Chrysostomus & B. Gregorius testantur.

ASSERTIO XIIII.

Quòd qui contra hanc certitudinem quam defendimus, scriptis contenderunt, ita disputarunt ut nostris partibus (quod ueritati magnopere attestatur) multo magis fauerĩt.

TESTIMONIVM ILLVD quod in causa controuersa ex aduersariorum verbis elicitur, cùm valde vrgeat, & mira Dei puidentia nobis in quæstione disputata omnino faueat, nullo mõ est omittẽdum. Duo celebres in sacra theologia magistri, qui cæteris vehementius contra gratiæ certitudinẽ & verbo & scriptis editis suam sententiã tueri conati sunt, iuxta hãc postremam nr̃am assertionẽ ita scripserũt, vt cũ vellẽt nr̃a destruere, mirificè nobis fuerint attestati: qđ ex eorũ disputationibus multifariã colligi põt.

Primò quidẽ siue prudẽter ac de industria, siue incogitãter ex deceptione ignorantes positionẽ nr̃am, statũ controuersiæ cõmutarũt. Nam qui prior illorũ scripsit, ita quæstionem pposuit ac si nos certitudinẽ fidei catholicæ, aut eã certitudinẽ quæ tãta sit intensiuè quãta est fidei catholicę certitudo, defẽderemus: cũ planè ac disertè à nobis recitata in Synodo sentẽtia protestatũ fuerit, nos non catholicę fidei certitudinem defendere, sed eam quę etsi nõ sit fidei catholicæ, sit nihilominus fidei certitudo, quemadmodum pleriq; Doctorũ &

ſanctorum Patrum nuncupare non dubitarunt: de qua re & ſuperius latius, & aliis tribus libellis lectorem admonui.

Secundò adiuuarunt cauſam noſtram hi tractatores, dum differentes ita rem egerunt, vt niſi de eorum mente certi eſſemus, ſuſpicari quis meritò potuiſſet, eos nobiſcum colluſiſſe, quando vel manifeſtè falſa ſibi ſumunt, vt ex iis falſis concludant: vel ex veris ſumptis nihil aduerſum nos obtineāt. Nam qui prior ſcripſit, neruos argumentorum in hoc tantummodo intendit vt per ea ſolam fidei catholicę certitudinem oppugnaret, iuxta falſò poſitum à ſe controuerſiæ ſtatum.

Ad hæc, Idem diſputator vt ex falſis veritatem expugnaret, pro re comperta & clara quaſi dignitatē ſibi hoc ſumpſit: *Fides infuſa non poteſt extendi ad ea quæ ſunt facti, non in ſcripturis expreſſa aut in Eccleſia determinata*. Et hic fuit inuictiſsimus eius (vt ipſi appellare ſolēt) Achilles. Gaudeo equidem, ab eo q poſterior ſcripſit, quicq; mecū ea in parte ſenſit, hanc dignitatem tanq̄ manifeſtè veritati aduerſam meritò fuiſſe reprobatam.

Erat & aliud cōmune vtriq; argumētū. Dixerūt.n. Habere huius rei certitudinē minimè noſtra intereſt: quin potius ad ruinā faceret: quod dictum, vt euidentiſsimè falſum, in ſexta aſſertione iam efficaciter exploſimus.

Ad hæc, pari modo velut dignitatē quandam viri iſti ſibi ſumpſerunt: Nullum poteſt in homine iuſto eſſe ſuæ charitatis & gratiæ inditium ita euidens, vt non ſit etiam commune exiſtentibus in peccato mortali. At nos iſtud dogma & contra ſcripturas & ſanctorū ſententias militare, fideíq; noſtræ ſummopere derogare, in citatis libellis noſtris & abundius in citata aſſertione demonſtrauimus. Et circa ſacramenta, quāta, (obſecro) ſibi ſumpſerunt quaſi certa ac per ſe nota, vt incertitudinem effectuum eorum demonſtrarent, quę tamē nullus ſanæ doctrinæ theologus queat admittere? Sed hæc item ſuperius diſcuſſa ſunt & reprobata plus ſatis.

Tertiò, & in hoc noſtras partes verè plurimum adiuuerunt, ꝙ nec ſcripturis, nec ſanctorū ſentētiis, nec fortiſsimis rationibus quas pro nobis adduximus, idoneè reſponderūt. Hoc adeò manifeſtum eſt, vt qui poſterior ſcripſit, tandem in noſtram ſentētiam veniēs, & vi veritatis palinodiam recinens, ingenuè id faſſus fuerit his verbis: *Maturè omnibus hinc inde penſatis, probabilius profectò eſſe crediderim, poſſe aliquos uiros ſpirituales tantopere in exercitiis ſpiritualibus & in familiaritate diuina proficere, ut abſq; ulla temeritate poſſint certò & abſq; ulla hæſitatione credere ſe inueniſſe gratiam et remiſſionem peccatorum ſuorum apud Deū*. Hæc ille. Et poſtq̄ plurima argumenta pro hac ſententia adduxit, adiecit: *Poſſunt nimirum iſta argumenta (ni fallor) ſufficere ad confirmationem præfatæ ſententiæ, & eam communire poſſumus pluribus argumentis ex illis quæ pro certitudine fidei de noſtra iuſtificatione facta ſunt*. Loquitur de illis quæ nos produximus, de quibus ait: *Certè non plenè multis ex illis ſatisfit, niſi concedamus poſſibilem eſſe iuſtis aliquam certitudinem de ſua gratia alienam ab omni metu & formidine*. Hæc ille: quibus etiā addidit plura ſanctorū teſtimonia, quæ nos in ſupioribus aſſertionibus cōmemorauimus. NOTA

Quartò, Non minus fauet noſtræ ſententiæ ꝙ ipſi tractatores in pleriſq; quæ maximè ad rē pertinebant, inter ſe non cōſenſerunt. Imò nec vllū eorum ſecum conſtitiſſe, facilè ex ſuis ipſorum & noſtris ſcriptis, vbi frequenter huius rei lectorem admoneo, comprobatur: quod totum potentiæ veritatis & claræ lucis eſt adſcribendum.

Deniq; illud feliciter nobis aſtipulatur, ꝙ ſi eorum diſputationes ad ſummam redigimus, facilè iudicabit acutus lector circa principalē quæſtionem ambos ferè penitus in noſtram ſententiam conceſsiſſe. Confitentur.n. ambo aliquam dari certitudinem, & quidem fidei certitudinem, quanq̄ non catholicæ. Et licet ambo quandoq; negauerint hanc eſſe certitudinem fidei, aut diuinæ fidei certitudinem, interdum tamen & hoc cōcedunt. Nam ille prior in hunc modum ſcripſit: *Si uis coarctare nomen ut dicatur diuina fides ex parte cauſæ, ſcilicet quia gignitur ea fides à Spirituſancto, nihil mea refert. etc.* Qui autem poſterior ſcripſit, poſtq̄ ſæpius iam fidei certitudinem negaſſet, probauit tandem doctrinam Ioannis Bachonis, qui dixit certitudinem conſequentē fidem. Et adiecit: *Quòd ſi hoc putas eſſe ſatis ut uocetur certitudo fidei, non admodum repugnabo: ſed ut pax ſit, & omnes in unum conueniamus, dabo quod uis &, me uolénſq; uictúſq; remittam*. Hæc ille: vt videat prudens lector quantarum ſit virium veritas, cui etiam maximè aduerſantes, dum rem diligentius ac maturius tractant, mirificè atteſtantur. NOTA

Benedictus Deus.

REGESTVM

A B C D E F G H. Omnes ſunt terniones præterq̄ H qui eſt duernio.

Impreſſum Romæ in officina Antonii Bladi Typographi Apoſtolici.
Menſe Nouembris Anno M. D. LI.

